

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

SATÜRN'ÜN GÖLGESİNDE

JAMES HOLLIS

**Erkek Ruhunun
Yaralanması ve
İyileşmesi**

Satürn'ün Gölgesinde

Sistem Yayıncılık: 462
Psikoloji Dizisi

SATÜRN'ÜN GÖLGESİNDE
James Hollis

Kitabın Özgün Adı
Under Saturn's Shadow

İngilizceden çeviren: Suğra Öncü
Yayına hazırlayan: Çağlayan Erendag
Kapak resmi: Hatice Türkeli, "Tutsaklık" dizisinden, 2004
Tuval üzerine akrilik

© Inner City Books of Toronto, Canada

© Bu kitabın Türkçe yayın hakları **Sistem Yayıncılık A.Ş.**'ye aittir.
Yayınevimizden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz,
hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Birinci Basım: Mart 2005/İstanbul – 2.000 adet
ISBN: 975-322-362-5

Dizgi: Zehra Doğan
Baskı - Cilt: Kurtiş Matbaacılık
0 (212) 613 68 94 (pbx)

Yayın ve Dağıtım:
SİSTEM YAYINCILIK VE MAT.SAN.TİC.A.Ş.
Tünel, Nergis Sokak, Sistem Apartmanı, No:4 34430 Beyoğlu/İstanbul
Tel: (212) 293 83 72 - pbx Faks: (212) 245 66 14
E-posta: sistem@sistem.com.tr
web: http://www.sistem.com.tr

SİSTEM YAYINCILIK BAYİİ VE KİTABEVLERİ

İZMİR

: Sistem Kitabevi, 859 Sok. No: 5/A Konak/İZMİR
Tel: (232) 446 27 29-pbx Faks: (232) 446 75 67

BODRUM

: Sistem Kitabevi, Üçkuyular Cad. No: 3 Azmakbaşı/BODRUM
Tel: (252) 313 11 67-316 43 04

ANKARA

: Bilim Sanat Konur Sok. No: 11/A Kızılay/ANKARA
Tel-Faks: (312) 418 75 22

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Satürn'ün Gölgesinde

Erkek Ruhunun
Yaralanması ve İyileşmesi

JAMES HOLLIS

İngilizceden çeviren:
Suğra Öncü

SİSTEM YAYINCILIK

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

*Babam, erkek kardeşim Alan,
oğlum Jonah, oğlum Timothy,
damadım Daniel ve kızım Taryn için.*

İçindekiler

Giriş.....	1
1 Satürn'ün Mirası: Göğüslenen İpler, Roller, Beklentiler.....	9
2 Ejderha Korkusu: İçteki ve Dıştaki Kadın	31
3 Gerekli Yaralanma: Geçiş Törenleri.....	75
4 Baba Hasreti	105
5 Erkeklerin Ruhlarını İyileştirmek.....	129
Kaynaklar	179

Unutmayın, buraya kendinizle, sadece kendinizle mücadele etme gereğini anlamış olarak geldiniz. Dolayısıyla, size bu fırsatı veren herkese, teşekkür edin.

**Gurdjieff, *Meetings with remarkable men*
(Kalburüstü İnsanlarla Toplantılar)**

Giriş

Bu kitap 1992 yılının Nisan ayında Philadelphia Jung Merkezi'nde yapılan bir konuşmaya dayanıyor. Bu, çoktan yapılması gereken bir konuşmaydı. Jung'cu bir psikanalist olarak, erkeklerin acıları, özlemleri ve yaralarının iyileşmesi giderek daha çok zamanımı aldığı halde, şahsen on yıldır bu konudan kaçınmışım. On iki yıl önce, benim çalışma alanımda kadın danışanların erkek danışanlara oranı sekize bir idi. Son zamanlarda, altıya dört oranında erkek çoğunluğu ile çalışıyorum. Bu kaymanın başka terapistlerin muayenehanelerinde de ortaya çıktığına ve nedenlerinin erkek hareketinin yükselişine katkıda bulunduğuma inanıyorum. Bu konudan kaçındım çünkü değişim halinde olan çok şey vardı. İyi yanından bakınca ortada pek çok araştırma ve duygusal arındırma örneği, kötü yanından bakınca ise bana tatsız gelen bir popüler psikoloji olgusu görüyordum.

Bireylerin iyileşmeleri ve dönüşümleriyle çok yakından ilgileniyorum. Bu iş çoğunlukla öylesine yoğun, o kadar derin bir anlam taşıyor ki, genellikle dış dünyayı ve parçası olduğumuz, hepimizi yaralayan muazzam toplumsal sorunları unutmak gayet kolay. Ama bireysel olarak erkeklerin

hikayelerinin birbirleriyle örtüştüğünü ve tutarlı motifler ortaya koyduğunu giderek daha açık biçimde görmeye başladım. Kadınların bizden daha önce öğrendiği gibi, erkeklerin kolektif deneyiminin, kişisel tarihçelerinin kaçınılmaz bir parçası olduğunu fark ettim. Kişisel tarihçe ile halka ait mitolojinin çözgüsüyle atkısı bireysel karakterin oluşumunda birbirine karışır.

Çağdaş erkeğin açmazının çeşitli yönlerine ilişkin birçok iyi kitap var artık elbette. Bu kitapta, kimi zaman doğrudan, bilerek ve şükranla onlardan yararlanacağım. Hepimiz toplumun parçası olmak için mücadele ederiz ve her birimizin sesinin farklı tınısı vardır. Erkek araştırmalarına özgün bir katkıda bulunmayı hedeflemiyorum; bunun yerine karmaşık meseleleri ele alıp çoğu kimsenin anlayabileceği biçimde damıtmak, bir araya toplamak ve dile getirmek istiyorum. Benzer biçimde, terapi gören erkeklerin klinik deneyimlerinden yararlanıyorum. Bunları kullanmama izin verdikleri için onlara da teşekkür borçluyum.

Kitabımın amacı, erkeklerin yaralanması ve iyileşmesi görüşünün bir özetini sunmak ve [yirminci] yüzyılın bu son on yılında meselelerin nereye geldiğini incelemek.

Dahası, bu kitap bir çeşit itiraf. Bu konuda konuşmaktan kaçınmışım; yalnızca meseleler değişim halinde oldukları için değil, kendim de Satürn'ün gölgesinde yaşamının acısını çektiğim ve erkekliğimin doğası ile nasıl bir ilişki içinde olduğum konusunda kafamda netlik oluşmadığı için. Yazgım beni erkek cinsinin bir üyesi olarak yaratmış. Uzun yıllar boyunca bu rastlantıyı ve sonuçlarını mutlak saydım ve gölgenin dışına adım atmanın özgürleştirici olmaktan çok ürkütücü olduğuna inandım. İlerideki sayfalarda, kimi zaman, kendimden bahsetmek için değil ama tipik ve temsil edici oldukları için öz yaşam öykümden örnekler vereceğim.

Ressam Tony Berlant'ın gözlemlediği gibi, "Bir sanat yapıtı ne kadar kişisel ve içe dönükse, o kadar evrenselleşir"¹.

Erkek meselelerine odaklanırken niyetim kadınların al-dıkları yaraları azımsamak değil. Erkek cinsinden olan bizler, yalnızca cinsiyetçi kültürümüzde çektikleri acıları ifade etmek için değil, erkekleri özgürleştirerek kendilerini dolu dolu yaşamalarını sağlamaları için, düşüncelerini dile getiren bütün o kadınlara derin şükran borçluyuz. Onların *crie de coeur*ü [yüreklere ses] erkeklerin kendi yaralanmalarına daha bilinçli bakmalarına yardımcı oldu, böylelikle hepimiz bundan daha iyi yararlandık. Kadınların toplu deneyimlerinin gölgesinden kurtulma mücadelesi örneği erkekleri cesaretlendiriyor ve onların da aynı yapıtlarını gerektiriyor. Biz erkekler karanlıktan kurtulmadıkça, kadınları ve birbirimizi yaralamayı sürdüreceğiz ve dünya hiçbir zaman güvenli ve sağlıklı olamayacak. Demek ki yaptığımız bu çalışma sadece kendimiz için değil, aynı zamanda çevremizdekiler içindir.

Geçen yüzyılın ortalarında Danimarkalı teolog Søren Kierkegaard'ın belirttiğine göre kişi içinde yaşadığı çağı kurtaramaz, yalnızca onun mahvolmakta olduğuna ilişkin kanıyı dile getirebilir.² Yaşamlarımızı yönlendiren bilinçdışı güçler, kamu kurumları ve ideolojiler öyle bir süredurum* gücü uygularlar ki, kişi topluma ve cinsiyet rollerine hızlı bir değişim getirmeyi umamaz. Öte yandan yerine getirilmesi gereken birincil koşul erkeklerin üzücü biçimde yaralı olduklarının bilincine varmalarıdır. Geçirdikleri travmanın bilincinde olmamaları kendilerini ve de kadınları durmadan yaralamalarına neden olur. Çoğu zaman kadınların nasıl olup da çaresiz, onlara baskı yapan erkeklerden nefret

¹ Peter Clothier, "Hammering out Magic" *Art News*, sf.11

² *The Journals of Kierkegaard* sf.165

* Momentum—E.N.

ettiklerine ve erkeklerin nasıl olup da birbirlerinden nefret edip korktuklarına aynı derecede kafamı yorarım.

O halde, erkeğin birey olarak bilincini yükseltip iyileşmesi için ortaya çıkması gereken iletişimi ilerletmek amacıyla, birçok kişinin çalışmasından yararlanan bir kitap. Yaşamlarımızı bilinçli ya da bilinçdışı yöneten imagolar* ancak özel, bireysel acılar yoluyla çözülebilir. Ama erkeklerin üzüntü ve öfkeyi itiraf etme konusunda giderek artan yetenekleri ve birbirleriyle daha çok sohbet etmeleri de dünyanın yarasının iyileşmesine yardımcı olacaktır.

Okuru, kendini bu yolculuğu yaparken görmeye davet ediyorum. Kadınlar için, örneğin anne kompleksiyle mücadelelenin betimlenmesi, hayatlarındaki erkekleri ömür boyu etkisi altında tutan o tuhaf ikilemi anlamalarına yarayabilir. Erkeğe ait yolculuğun birçok geçidi, birçok tehlikesi vardır. Tanımlabildiğimiz görev ve zorunluluklar, çoğu zaman anlam katarak yaşadıklarımızdır. Bilmediğim beni incitmez sözü doğru değildir. Aslında, bilmediğimiz bizi derinden incitir ve böylece Samson gibi tapınağı farkına varmadan kendi tepemize yıkabiliriz.

Her birimizi erkeklere özgü geçişler ve azaplar konusunda daha yüksek bilince getirmek için erkeklerin sırlarını söylemek zorundayım. Bunları kadınlar daha iyi anlayabilsin diye açıklıyorum. Bazıları erkeklere de yeni gelebilir, yine de kitabın tek erkek okurunun bile, bu sırların kendi yalnız ve korkmuş yüreğinde taşıdığı yaralara parmak basmadığını öne süreceğini sanmıyorum. Yaralanmayı ve korkuyu durduramazsak bile, en azından yalnızlığa son verebiliriz.

*

* Çocuğun yaşamındaki önemli kişilerin özellikle de annenin idealize edilmiş imajı—Ç.N

Bu kitabın başlığı, kimi aileden ve etnik gruptan edinilmiş, kimi bir ulusun tarih ve toprağının efsanelerinin parçası ideolojilerin karanlık gölgesinde, kadınlar gibi erkeklerin de çabaladıklarına değiniyor. Bu gölge, ruha baskı yapan bir ağırlıktır. Erkeklerin ruhları bunun etkisinde ezilmiş ve so-luktur. Bu gölgenin ağırlığıyla yaşanan deneyim kasvetlidir. Erkeklik tanımlarının hepsi – erkeklik rolleri ve beklentileri, rekabet ve düşmanlık, erkeklerin daha iyi niteliklerinin ve yeteneklerinin geri plana itilmesi ve değerlerinin düşürül-mesi – bu ezici ağırlığın oluşmasına yol açıyor. Bu yük her zaman vardı, ama günümüzde cesaret sahibi erkekler bu yü-kün altında yaşama zorunluluğunu sorguluyorlar.

Satürn Romalıların tarım tanrısıydı. Bir yandan doğur-ganlık tanrısı olarak eski Roma uygarlığının yaratılmasına yardım etti; öte yandan bir dizi karanlık ve kanlı hikaye ile ilişkilendirildi. Satürn'ün Yunanistan'daki daha eski sureti Kronos, erkek unsur Uranüs ile dişi unsur Ge veya Gaia'dan doğdu. Uranüs çocuklarından nefret ederdi, çünkü onların içlerindeki güçten korkardı. Efsaneye göre "utanç verici eylemleri ilk tasarlayan" Uranüs idi.³ Uranüs'ün karısı Gaia bir orak yaptı ve Kronos'u kandırarak babasına saldırttı. Kronos orakla babasının erkeklik organını kopardı. Topra-ğa damlayan kandan ürkünç devler doğdu. Yayılan sperm-lerle döllen denizden, adı "köpükten doğan" anlamına gelen Afrodite doğdu.⁴

Kronos-Satürn babasının yerine geçti ve onun kadar önemli bir tiran oldu. Eşi Rhea'dan olma çocuklarını bir bir yiyordu. Bu yazgıdan kurtulan tek çocuk Zeus'tu. Zeus babasına karşı bir isyan başlattı ve bunun ardından on yıl

³ *Crowell's Handbook of Classical Literature* sf.109

⁴ a.g.e sf. 41

süren bir savaş geldi. Zeus'un zaferi sonucunda ortaya birçok uygarlaştırıcı güç çıktı, ama o da iktidar kompleksine yenik düşüp tiranlaştı.⁵

Demek ki Kronos-Satürn hikayesi bir güç, kıskançlık, güvensizlik hikayesi- eros ilkesine, doğurganlığa ve toprağa karşı zor kullanmak. Jung'un bir kez belirttiği gibi, bir yerde güç varsa, sevgi yoktur.⁶ Tanrıların dramatize ettiği büyük yetki verme kapasitesiyle birlikte, bu yozlaşmayı güç kompleksinde görüyoruz. Güç kendi içinde belirli bir niteliğe sahip değildir, ama eros olmaksızın, şiddete varan sonuçlara yönelmiş korku ve telafi edici hırsın etkisindedir. Shakespeare'in gözlemlediği gibi, "Taç taşıyan baş, huzursuz yatar."⁷ Tarih boyunca çoğu erkek Satürn'ün bu mirasının gölgesinde büyümüştür. Yetkilendirilmenin yozlaşmasının acısını, korkuyla kendilerini ve başkalarını yaralayarak çekmişlerdir. Çağdaş erkekler başka seçenek bulunmadığını, Satürn'ün mirasının oynayabilecekleri tek oyun olduğunu sanabilirler. Ben böyle olduğuna inanmıyorum.

Satürn'ün Gölgesinde okura, bu karanlık mitin ruhlarımızı yaralama yollarının bazılarını tanımlamak amacıyla sunuluyor. Umudum, bu kitabın her bireyi içine bakmaya ve daha büyük bir kişisel özgürlük aramaya yöneltebilmesidir.

⁵ Zeus'un Prometheus'a ve diğerlerine uyguladığı baskı iyi bilinir. bkz. Edith Hamilton *Mythology* sf.75-78.

Mitologya, Çev. Ülkü Tamer, İst., Varlık Yayınları, 1997—Ç.N.

⁶ "Sevginin hükümlerinde iktidar arzusu bulunmaz; iktidar arzusunun en yüksek düzeyde bulunduğu yerde sevgi eksiktir." ("The Problem of the Attitude Type" *Two Essays on Analytical Psychology* CW 7, par. 78) [CW *Collected Works of CG Jung* yerine kullanılıyor]

⁷ *IV. Henry* bölüm 2, satır 341 Arşivi - <https://rantey.org>

Erkeklerin İçlerindeki Sekiz Sır

1. Kadınlarınkı kadar erkeklerin hayatları da kısıtlayıcı rol beklentileri tarafından yönetilir.
2. Erkeklerin hayatını temelde korku yönetir.
3. Dişi güç, erkek ruhsal yapısının idaresinde olağanüstü bir etkiye sahiptir.
4. Erkekler duygusal gerçekliklerini bastırmayı amaçlayan bir suskunluk komplosu üzerinde uzlaşırlar.
5. Erkekler Anne'den ayrılıp anne kompleksini aşmak zorunda oldukları için, yaralanma gereklidir.
6. Erkeklerin yaşamlarında şiddet vardır çünkü ruhları şiddete uğramıştır.
7. Her erkek babasına ve kabilesel Babalarına derin bir özlem duyar.
8. Eğer erkekler iyileşeceklerse, dışarıdan alamadıklarını içlerinde harekete geçirmelidirler.

1

Satürn'ün Mirası: Göğüslenen İpler, Roller, Beklentiler

“İnsan özgür doğar ve her yerde zincire vurulmuştur.” Jean Jacques Rousseau’nun 1762 tarihli yapıtı *The Social Contract, or Principles of Political Right* (Toplumsal Sözleşme, ya da Politik Sağın İlkeleri) bu sözlerle başlar. Hepimiz bütünlüğün ve sağlığın tohumlarını taşıyarak özgür doğarız, sonra hayat başlar. Çocuklar temel ihtiyaçlarını karşılamak için ana- babalarına ve kültürlerine bağımlı oldukları için, o doğal varlığa kısa sürede yabancılaşırlar.

Kemiklerimizin dokusunda, sinirlerimizin oluşumunda, belleğin koridorlarında hâlâ o değerli çocuğu taşıyız. Hangimiz genç James Agee gibi bir yaz gecesi yıldızların altında, çimenlere yatıp bütün bunların gizeminden duyduğumuz şaşkınlıkla, önümüzdeki büyük soruları çocuk sezgisıyla yanıtlamaya çalışmadık? “Şimdi, Knoxville, Tennessee’de kendimden bir çocuk kisvesi altında başarıyla saklanarak

yaşadığım yaz akşamlarından söz ediyoruz.”⁸ Büyükler akşam yemeğinden sonra dışarıya çıkınca, fıskiye ayarlayıp kapı önündeki sundurmanın gacırdayan salıncağında sallanırken, biz çocuklar hayallere dalıp giderdik ta ki,

Uyku, tatlı bir gülümsemeyle beni kendine çeker: Ve bana usulca o evde çok sevilen bildik biri gibi davrananlar beni kucaklar: Ama ne şimdi, ne de başka zaman, ah asla; ama asla bana kim olduğumu söylemeyecekler.⁹

Agee'nin geçmişte kalan hatıraları; bu dönüp duran dünyada bulunmaktan duyulan hayret, geleceğe uzanan yolun çevresini kaplayan kaygı yüklü bulanık sisler ve buna rağmen damarlarımızda akan yaşama sevinci her birimizin yaşamında yinelenir. Peki nerede şimdi o? Neden bu ağırlık, bedendeki bu ağrılar, ruh yorgunluğu, beynimizden iliklerimize kadar işlemiş bu bezginlik? Korkan ama kendiyile dolu o çocuğa ne oldu? O hâlâ içtenlik anlarında, “yalnız bir sevinç dürtüsü”¹⁰ sırasında ve işe giderken bilincimizden sıyrılan pamuk ipliğinden rüyalarda yaşar. Hâlâ yaşıyor ama içimizin ta derinlerindedir ve Satürn'ün gölgesinin ağırlığı altında yorgun düşmüştür.

Kendimden bir örnek vereyim. Babam ara sıra gülerdi, şaka yapar, ıslık bile çalardı. Çocukluğuma rağmen ıslık çaldığında işlerin sahiden çok kötü gittiğini anlıyordum. Öte yandan, o zamanlar bile babamdaki kahramanca dürtüyü görüyordum. Basmakalıp bir açıklamadan yararlanmak gerekirse, babam karanlıkta ıslık çalıyordu. Bir süre sonra

⁸ *A Death in the Family* sf.11

⁹ a.g.e sf. 15

¹⁰ W.B Yeats “An Irish Airman Foresees his Death” satır 11, *The Collected Poems of W.B. Yeats* adlı eserden

ıslık çalınca neşeli değil üzüntülü olduğunu fark etmeye başladım. Babamın bütün olumlu çabalarına rağmen işler zordu, biliyordum.

Babam resmi eğitimini sekizinci sınıfta kesmek zorunda kalmıştı çünkü Ekonomik Kriz ve 1929'da borsanın çöküşü öncesinde A.B.D'nin Orta Batı bölgesindeki çiftliklerin durumunun kötüleşmesi yüzünden babasının tarım aletleri alanındaki işi bozulmuştu. Ona verilen yaşamı boyunca uyduğu açık mesaj, kendi çıkarlarından vazgeçip ailesini geçindirmek için çalışması gerektiği idi.

Sonraları, en büyük çocuk olarak ben sahnede belirldiğimde, gündüzleri Allis-Chalmers'da montaj hattında traktör ve toprak kaldırma araçları yapımında çalışıyor, geceleri ve hafta sonları kamyon sürücülüğü yapıyor ve insanların evlerine aldıkları kömürleri kürüyordu. Daha sonraki yıllarda, yaşamın bir cilvesi olarak babamı, montaj hattında üniversite mezunu mühendislerle nerede hata yaptıklarını söyleme yetkisine sahip “analist” konumuna getirdiler. Orada geçirdiği yıllarda bütün sistemi öğrenmişti. Problemleri analiz edebiliyordu ve bir arıza arama teknisyeni olmuştu.

Elli yıl boyunca her cuma, ödenmemiş faturaları ödemeye, ya da zar zor ödemeye yarayan maaşımı eve getirdi. Biz hiçbir zaman en iyi arkadaşım Kent'in kimi zaman kaldığı gibi aç kalmadık, ama babamın aç kalabiliriz diye kaygılandığını o zaman bile biliyordum. Ve erkek olmanın çalışmak olduğuna ilişkin ilk Satürn mesajımı, açık ve geri dönülmezcesine ondan aldım. Erkek olmak her zaman çalışmak demektir, sorumlu olduğun kişileri geçindirmek için herhangi bir işte çalışmak. O muazzam sorumluluğa sadakat uğruna, kişisel doyumu bir yana itmek demektir. Yıllar sonra, bir kadın mezar taşıma ne yazılmasını istediğimi sorunca şöyle dedim: “Burada güvenilin biri yaşıyor.” Bu uyarı

öylesine güçlüydü ki babam ve sonra da ben, bunun uğruna ölmeye ve bunun için takdirle anılmaya hazırdık.

Yıllar sonra, doğum gününü kutlamak için yazdığım karta, bizi ayıran körfezin karşı yakasından şöyle yanıt vermişti: “Siz oğullarımı sürekli çalışmaktan dolayı daha iyi tanıyamadığıma üzülüyorum.” Bize olan bağlılığı ve bizim için çalışması nedeniyle ben onu onurlandırırken bile, ondan ayrı büyüüp gelişmemizin suçunu kendine yüklüyordu. Babamın bizim için çalıştığını, bizim için sıkıntı çektiğini, bizim adımıza kaygılandığını biliyordum ve onun hakkında bir kez bile işi yüzünden kötü düşünmedim. Ama işinin ona yararı dokunmadığını o zaman bile biliyordum: İşinin ona yararı yoktu, ama görünüşe bakılırsa, erkek olmanın anlamı da buydu.

Gelişme çağımın geçtiği o yıllarda, İkinci Dünya Savaşı sürmekteydi. Büyüklerin Avrupa’da ve Güney Pasifik’de bütün şiddetiyle süren çarpışmalardan haber almak ve Tugari, Mindanao ve bir B-17 topçusunun taretı gibi yabancı diyarlardaki sevdiklerini düşünmek için kaygıyla radyonun etrafında toplandıklarını görüyordum. (Bunların hepsi geri geldi; yirmi dördündeki Filipinler’den saçları bembeyaz, topçu ise bacağında uçaksavar ateşinden kalma bir parça ile döndü.)

Karartma perdeleri, tren istasyonlarında gözü yaşlı vedalaşmalar, bariz kaygı, tümü hepimizi içine alan büyük ve çok kötü bir şeyler olduğunu hissetmeme katkıda bulunuyordu. Yetişkinlerin birbirlerine vahşet hikayeleri fısıldadıklarını da duyuyordum. Bunlardan biri oğullarının gönderdiği kartı Uluslararası Kızıl Haç’tan teslim alan aileyle ilgiliydi. Pulun altında şöyle yazıyordu, “Dilimi kesip attılar.” Bu gibi hikayeler her zaman doğru olmasa da, çevremdeki yetişkinler doğruluklarına inanıyorlardı. Bu da bana yetiyordu.

Bu, erkek olma konusunda bana verilen tartışmasız ikinci mesajdı. Yazgımın, ekonomik bir hayvan olmaktan başka, büyüüp asker olmak, yabancı bir yere gidip öldürmek ya da öldürülmek, ya da işkence görüp sakatlanmış olarak eve dönmek olduğuna yürekten inanıyordum. Geceler boyu uykusuz yatıp yazgımın belirlediği gibi bu korkunç durumlarla buluşmamı hayal ediyordum. Ekonomik Kriz'i yaşayan bütün yükler nasıl onarılmaz biçimde yaralı ve kaygılıysa, savaşı anımsayan herkesin de o dönemin dehşetini ve belirsizliği aklına gelince tüyleri ürperir. Amerika'nın Orta Batı bölgesinde yaşayan bir çocuk olarak kıyıma uğramış kentlerden insanın hayal edebileceği kadar uzaktım, ama çarpışma bölgeleri her yere yayılmıştı ve hepimiz korkuyorduk. O zamanlar Dachau, Bergen-Belsen ve Mauthausen gibi yerlerin adını bile duymamıştım, ama yetişkin olarak çocuklarımla birlikte buraları ziyaret ettim. Bütün bunlar paranoya değildi; kaygı duyulması gereken bir şeyler vardı ve benden bir erkek olarak ilgi ve sorumluluk bekleniyordu. İşte Saturn'ün göğüslenmesi en zor sayılan birbirinden ayrılmaz üç ipi: İş, savaş, ve kaygı.

Bütün erkeklerin anımsadığı benzer deneyimler vardır. Her biri anlayışını aşan bir durumun içine çekildiği olaylardan söz edebilir. Kaçınılmaz biçimde bir girdabın içine sürüklenen çocuk, kısa sürede karşılaşacağı ve belki de onu ezip geçecek olan şeyle başa çıkabilmek umuduyla, bilgi için, örnek için, önder için, bir talimat için, ve yardım için bekler. Eğer kişinin bu gibi sınavlardan geçmesi gerekliyse, genç, 'birilerinin' onu kenara çekip bilmesi gerekeni öğretmesini deli gibi ümit eder.

Bir seferinde, bir erkek olarak hayatta kalabilmek için gerek duyduğumu hissettiğim böylesi gizleri göz ucuyla gördüğümü anımsıyorum. Babamın avucuna bir oltanın iğnesi girmiş ve o bunu ifadesizce avucundan çekip çıkarmıştı.

Ben bundan, belki de büyüklerin küçükler gibi acı duymadıkları sonucunu çıkartmışım ama birilerinin babama benim çılgın gibi ihtiyaç duyduğum o gizemli cesarete nasıl sahip olunacağını öğrettiğinden de kuşkulanmışım. Belki de “onların” beni bir gün kenara çekip nasıl erkek olacağımı öğreteceklerini ummakla gereğinden çok şey istemiş olmuyordum. Bunun insan liseye gidince gerçekleşebileceğini tahmin ediyordum. Ergenlik denen bir şeyin varlığından haberim olmadığı için, liselilerin bizimkilerden daha iri bedenleri olduğunu, büyüklerle aramızdaki boşluğun büyüklerle yakın tarafında bulunduklarını görebiliyordum. Ama bugün bile hayretle ve düş kırıklığı içinde “onların” beni hiçbir zaman kenara çekip erkek olmanın ne demek olduğunu ya da bir yetişkin olarak nasıl hareket etmem gerektiğini bana söylemediklerini görüyorum.

Tabii artık “onların”, yani zamanımızın kabile büyüklerinin de erkek olmanın anlamını bilmediklerini biliyorum. Onlara da bu özel bilgiler öğretilmemiştir, ve onlar da eksikliğini duydukları gizleri ve özgürleştirici bilgiyi başkalarına aktaramıyorlardı.

Kendi ağır aksak usulümce, çocukluktan erkeklığe geçiş törenlerinin gerekliliğini kavramışım. Bu gibi törenler çocukluğun bağımlılığından yetişkinliğin kendine yeterli olma durumuna geçişle ilgili olmakla kalmayıp, yurttaşlık niteliği ve görevi gibi değerlerin ve kişiyi tanrılarına, topluma ve kendine bağlayan tutumların ve inançların aktarımıyla da eşit ölçüde ilgilidir. Oysa yaşamın yeni bir dönemine geçişi vurgulayan bu gibi törenler çoktan yok olup gitmiştir. Mircea Eliade der ki, “Çağdaş dünyanın özelliklerinden birinin inisiyasyon törenlerinin* bulunmaması olduğu

* Yaşamın yeni bir dönemine geçişin simgeleştirildiği tören —E.N.

sıkça söylenmiştir.”¹¹ Zamanımızda “geçiş töreni” ya da “inisiasyon töreni” deyişi bile anlaşılmayabilir.

Tören derinliği olan ve derinliğe ulaşmaya yönelik bir harekettir. Törenler icat edilmez, bulunur, keşfedilir, yaşanır, ve derinliğin arketipini oluşturan bir karşılaşmadan doğarlar. Törenin canlandırdığı simgesel eylemin amacı bireyi derinliği tecrübe etmeye sevk etmek ya da o deneyime, geriye götürmektir. Açıkça anlaşılabacağı gibi törenler yenilenmekle kendilerinin ötesindeki o derinliğe işaret etme kapasitelerini kaybederler. Oysa biz derinlikle yüz yüze gelmeye gereksinim duymayı sürdürürüz. Jung “The Symbolic Life” (Sembolik Yaşam)’da Pueblo Kızılderililerinin bir kabilesi için törenlerinin güneşin doğmasına yaradığını göremenin ne kadar önemli olduğundan söz ediyor.

İnsanlar sembolik hayatı yaşadıklarını, ilahi oyundaki oyuncular olduklarını hissettikleri zaman, bu onlara huzur verir. İnsan yaşamına anlam katan tek şey budur; geriye kalan her şey sıradandır ve silip atabilirsiniz. Bir meslek, çocuk sahibi olmak o tek bir şeyin, yani hayatınızın anlamlı olduğunun yanında tümüyle *mayadır*.¹²

Anlamlı törenler olmayınca, ruh en hazin yaralarından birini alır – derinliksiz bir yaşam sürdürür. *Geçiş* fikri de o derece önemlidir çünkü bütün geçişler bir şeyin sonunu, bir tür ölümü, ve bir şeyin başlangıcını, bir tür doğumu gösterir. Durağan olan yalnızca ölümdür; yaşamın ilkesi değişimdir ve anlamlı yaşamlar sürdürmek istiyorsak birçok kez ölüp birçok kez yeniden doğacağız demektir.¹³ *İnisiyasyon* yeni ve gizemli bir şeye giriş anlamına gelir.

¹¹ *Rites and Symbols of Initiation* s.f.ix

¹² *The Symbolic Life* CW 18 paragraf 630

¹³Bknz. *The Middle Passage, from Misery to meaning in Midlife* adlı kitabım.

Kültürümüzde bu gibi geçiş törenleri yok olduğuna göre, erkeklerin birey olarak bu törenlerin neler sunduğunu düşünmeleri gerekir. Çünkü günümüzde kültürümüzün bize erişim sağlamadığı ne varsa kendimiz bulup çıkartmak zorundayız. Kültürlerin çeşitliliğine ve belirli yerel içeriğine rağmen, bu gibi geçiş törenlerinin arketipsel aşamaları dikkat çekici derecede benzerdi. Öyle görünüyor ki, atalarımız, kişiliğin yaşadığı bu gibi ayrılıkların ve evrimleşme süreçlerinin önemini sezmışlerdi ve bu süreçlerin gerekli olduğunu kolektif olarak kavramışlardı. Bu törenlerin süresi, yoğunluğu ve belirleyiciliği çocukluktan gerçekten çıkıp büyümenin güçlüğüyle doğrudan orantılıydı. Kültürümüzde çok az kişi, psikolojik deyişle, ayrılmayı ve büyümeyi başara bildiği için, inisiyasyon deneyiminin üzerinde biraz durmak yaralı olabilir. Yinelemek gerekirse, kültürümüzün bize sağlamadığı şeyi gerçekleştirmek biz bireylere düşer. Bilmezlik yüzünden bu görevden kaçamayız, çünkü erkek olmayı sağlayan gelişim süreci yerine getirilmemiş olur.

Geçiş kalıpları altı aşamada özetlenebilir. Her bir aşamanın içeriği yerel adetlere göre farklılık göstermekle birlikte, aşamaların kendileri çeşitli kültürel kalıplarda açıkça ya da dolaylı olarak anlatılıyordu.

Geçişin ilk aşaması *ayrılıktır*, psikolojik ayrılığı başlatabilmek için ana-babadan fiziksel olarak ayrılmak. Bu hiçbir zaman oğlan çocuğun seçimine bırakılmazdı. Oğlan çocuk çoğunlukla gece yarısı, maske takmış ya da yüzünü boyamış yaşlı kabile erkeklerinin temsil ettiği tanrılar ya da şeytanlar tarafından ebeveyninin yanından “kaçırılırdı.” Yaşlı erkeklerin giydikleri maskeler onları tanıdık komşuların ve amcaların dünyasından tanrıların ve arketipsel güçlerin konumuna yükseltirdi.

Bu ayrılığın bu kadar sert ve şiddetli oluşu hiçbir gencin kendi isteğiyle yuvasındaki rahatlıktan vazgeçmeyeceğini akla getirirdi. Yuvanın sıcaklığı, koruyuculuğu ve besleyiciliği çok büyük bir çekim gücü yaratır. Aile ocağında kalmak, tam anlamıyla ve mecazi anlamda çocuk kalmak ve kişinin yetişkinlik potansiyelinden vazgeçeceğine yemin etmektir.

Buna göre, geçişin ikinci aşaması *ölümdü*. Oğlan gömülür, karanlık bir dehlizden geçirilir, hakiki ya da simgesel bir karanlığın içine atılırdı. Bu deneyim hiç kuşkusuz korkunç olmakla birlikte, gencin başından geçenler çocukluk-taki bağımlılığın sembolik ölümüydü. Aile ocağından kopmanın acısını deneysel olarak yaşıyordu. “Artık eve dönemezsin.” Bu masumiyetin, çocukluğun cennetle bağlantısının yitirilişiydi. Çocuk “ölürken”, Dylan Thomas’ın dile getirdiği gibi “çocuksuz diyardan sonsuza dek kaçmış çiftlikte uyanır.”¹⁴

Eğer ölüm varsa, ardından yaşam gelir. Demek ki, üçüncü aşama bir *yeniden doğuş* töreniydi. Kimi zaman bu yeniden doğuşa, yeni bir insanın doğuşunu destekleyen bir ad değişikliği eşlik ederdi. (Hristiyanlıktaki vaftiz töreni, göbek kordonu sularına geri dönüş yoluyla açıkça böyle bir ölüş-yeniden doğuş motifini simgeler. Roma Katolik kilisesinin kabul töreni ve Yahudilerin *bar* ve *bat mitzvah* törenleri bu tarihi törenlerden geriye kalan adetlerdir.)

Yetişkinliğe kabulün dördüncü aşaması, tipik biçimde *öğretilere* ilişkindi; gencin bir yetişkin işlevini yerine getirebilmesi için gerek duyacağı bilgilerin aktarılması. Öğretiler üç farklı türden idi. Avlanmak, balık tutmak, savunma ve sürüleri gütme gibi pratik beceriler çok önemliydi çünkü

¹⁴ “Fern Hill” *Collected Poems*, s. 180. <https://rantey.org>

olgunlaşmaya başlayan erkek toplumunun devamına ve korunmasına yardımcı olacaktı. Yetişkinlik ve yurttaşlık ayrıcalıkları ile sorumlulukları da benzer yoldan iletilirdi. Ve, son olarak, gizemli konulara da bir giriş yapılırdı ki genç insan manevi bir temele sahip olsun ve aşkınlık alemine de katılabilsin. “Tanrılarımız kimlerdir?” “Bize nasıl bir toplum ve ahlâk, nasıl yasalar ve ruhsal armağanlar bahşetmişlerdir?” Kişiyi mitsel bir bağlama yerleştirmek ona kişilik bahşediyor, içinde yer aldığı daha geniş çerçevenin anlamına varmasını sağlıyordu ve gencin ruhunu derinleştiriyordu.

Beşinci aşama *çile çekme* olarak tanımlanabilir. Uygulamaların içeriği değişebiliyordu, ama oğlanın aile ocağının rahatlığından ve koruyuculuğundan ayrılmanın acısını çekmesi gerekliydi. Bu konuda daha sonra çok şey söyleyeceğim, ama biz çağdaş insanlara keyfi bir acımasızlık gibi gelen durum aslında bu biçimde acı çekmenin bilinci yükselttiğine ilişkin akıllıca bir görüşe dayanıyordu. Bilinç ancak acı çekmekle kazanılır; ister bedensel, ister duygusal ya da ruhsal olsun bir tür acı çekilmeden eski düzenin, eski konforun, eski bağımlılıkların sağladığı kolaylığın sürmesinden hoşnutuzdur. Böyle acı çekmenin ikinci bir nedeni de, açık söylemek gerekirse, oğlanın yakında göreceği yaşamın katı gerçeklerine dayanmasına yardımcı olmaktı. Bize barbarca görünse de, sünnet ve törenlerde vücut derisini çizerek kesme gibi uygulamalar yalnızca bedensel rahatlıklardan ve çocukluktaki bağımlılıklardan vazgeçildiğini göstermekle kalmıyordu, aynı zamanda topluma kabul edilmiş yetişkinler arasına seçilmenin de bir göstergesiydi.

Belki de en önemlisi, dayanıklılık denemesi çoğunlukla bir tür tecrüi, yani toplumdan uzakta kutsal bir yere çekilmeyi gerektiriyordu. Yetişkin olmanın en önemli bölümü kişinin artık yalnızca sırtını baskalarının koruyuculuğuna

dayayamaması değil, içsel kaynaklarından yararlanmayı öğrenmesi anlamına da gelir. Hiç kimse bu kaynakları kullanmak zorunda bırakılmadıkça onlara sahip olduğunu bilemez. Doğal yaşam karanlıktır ve tuhaf hayvanlarla, iblislerle doludur. Kişinin korkusuyla yüzleşmesi önemli bir karar anıdır. Törenselleşme temel bir gerçeğe giriştir; toplumsal yaşamımız ne kadar kabilesel olsa da, bizler yolculuğa tek başımıza çıkarız. Güç ve teselliye kendi içimizde bulmayı öğrenmeliyiz, yoksa yetişkinliğe geçemeyiz. İnisiye çoğunlukla aylarca tek başına kalırdı, belki de Büyük Düş'ü, tanrıların onun gerçek adını ya da çağrısını, bu dünyada yapması gereken işi kendisine bildirmelerini beklerdi. Zekasına, cesaretine ve silahlarına güvenmeyi öğrenirdi, ya da yok olup giderdi.

Son aşama, yani *dönüş* gerçekleştiğinde oğlan yetişkin sayılırdı.

Bu geçiş törenleri haliyle çok ayrıntılıydı çünkü anne kompleksinin gücüyle, adını koymak gerekirse, hepimizin içindeki büyük bağımlılık eğilimiyle doğrudan ilintili olarak geniş kapsamlıydı. Süredurum yaratan bu çekim gücünü yenmek için çok ayrıntılı ve güçlü duygusal deneyimler gereklidir. Akli başında hiç kimse kendi isteğiyle annesinden ayrılmaz. Bundan dolayı da uyuşukluk, korku ve bağımlılık hepimizin yaşamına hakim olur, ya da yaşamlarımızı tehdit eder. Geleneksel kültürlerde erkeklere uygulanan adetler kızlara uygulananlardan daha ayrıntılıydı, çünkü kızların kendi annelerinden ayrıldıktan sonra dönüp dolaşıp aile ocağına gelmeleri beklenirdi.¹⁵ Erkekler için yapılan

¹⁵ Günümüzde kızların cinsiyete bağlı beklentilerinde patlama vardır. Kadınlar farklılaşmış yaşamlar sürdürmek açısından giderek daha serbest oldular. Böylece onlar da yetişkinliğe geçiş törenlerine gereksinim duyuyorlar. Örnek için bakınız Sylvia Brinton Perera, *Descent to the Goddess: A Way of Initiation for Women*. Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ayrılık törenleri yalnızca anne kompleksinin gücünden değil, erkek çocukların doğal dünyadan, içgüdüsel yaşamdan yapay, insan yapımı bir kültür dünyasına geçmeleri beklediği için de kesin ve etkiliydi.

Örneğin ekonomi bütünüyle yapay bir oluşumdur. Para, çekler, hisse senetleri; erkek yaşamının büyük bölümü bu kavramlara bağlıdır. Erkek ruhu bunlara yansır. Ağza atacak yiyecek bir şey ya da açlık içgüdüsel deneyimlerdir; para, çekler ve bonolar yapaydır. Bir çocuğu içgüdüsel dünyadan ayırmak, en az onun yeniden bilinçdışına yerleşme dürtüsü kadar güçlü bir kutsal yapı gerektirir.

Demek ki geçiş törenlerinin ince ayrıntıları, çocukluk ile yetişkinlik, çocuksu içgüdüsel yaşam ve bağımlılık ile erkeğin kendine yeten bağımsızlığı arasındaki büyük açığı kapatmak için gerekiyordu. Törenler işlevini gördüğünde, erkek çocuk varoluşsal bir değişim yaşırdı. Bir varlık olarak ölür, sonra başka bir varlığa dönüşürdü. Ancak hepimizin bildiği gibi, günümüzde bu gibi törenler yoktur, bu gibi varoluşsal dönüşümler yeraltına sürülmüştür. Eğer bir adama “Kendinizi erkek gibi hissediyor musunuz?” diye soracak olsak muhtemelen bu soruyu aptalca ya da tehditkâr bulacaktır. O, rollerini bilecek, ama ne erkek olmayı tanımlayabilecek, ne de kendi eksik erkeklik tanımına uyduğunu hissede-bilecektir. Kısacası, bilge yaşlılar yok olmuşlar, ölüme, bunalmaya, alkolizme ya da şirket idare heyetlerine yenik düşmüşlerdir. Çocukluktan erkeklige uzanan köprü yıkılmıştır.

Erkekler, kendilerine sunulan anlamlı geçiş törenleri ve öte yanda ne olduğunu aktaracak bilge yaşlılar olmadığından, iltiyaç duydukları ipuçlarını toplumsal beklentilerden ve temelde içi boş rol modellerinden almak zorunda kalıyorlar. Bu sırada, ruhun çektiği acı ve içine düştüğü karmaşa derinlere itilir ya da siddet dolu eyleme dökülür,

veya bilinçten uzaklaştırılır. Buna göre de, bilgelik ile deneyim arasındaki boşluk dışsal imgelerle doldurulur. Kadınlar için de geçerli olduğu gibi, bu nadiren ruhu besler.

Yani, açıkça kabullenilmesi gereken büyük sırların ilki şudur: *Kadınlarınkı kadar, erkeklerin yaşamlarını da rol beklentileri yönetir.* Ve bundan çıkan sonuç; bu roller, erkek ruhunun ihtiyaçlarını ne destekler, ne onaylar ne de yansıtırlar.

İşte rol beklentileri ile ruhun ihtiyaçları arasındaki bu korkunç karşıtlığın giderek daha çok bilincine varılması erkek hareketi denen olayı ortaya çıkartmıştır. Temsilci bir kurum ya da kuruluş (Ulusal Kadın Örgütü benzeri) ortaya çıkmamakla birlikte ve belirgin bir toplumsal ve siyasal gündem oluşmadığı halde, sağda solda beliren erkek grupları ve sayısı artan yazınsal yapıtlar, bazı şeylerin hiç de yolunda gitmediğinin farkındalığına tanıklık ediyor. Böyle bir harekete duyulan gereksinimi John Lee kısaca şöyle özetliyor:

Bu duygusal bir harekettir, erkeklerin yüzyıllardır kolektif midelerinde tutukları acı ve zehrin boşalmasıdır. Hiçbir şekilde güçten kaynaklanmamıştır, ama erkekleri ve ruhlarını eski "Hıslarına kapılma. Kadınlardan daha erken öl. Fazla konuşma. Üzülme. Öfkelenme. Ortalığı karıştırma. Başka erkeklere güvenme. Tutkularını bırak, faturaları öde. Başkalarının peşinden git, kendi mutluluğunun değil." paradigmasının zulmünden kurtarması açısından güçlüdür.¹⁶

Bu duygulara tamamen katılıyorum. Ancak, gücün gölgesi kaçınılmaz olarak her gruba ve her harekete düşer. Aşırı toplumsallaşıp evcilleştiklerinde, erkekler haklı olarak vahşi ve çok derin bir şeylere özlem duymuşlardır; yine de,

¹⁶ At My Father's wedding. PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ortalama erkek asla bir gruba katılmaz. Ormanda toplanıp davul çalmak ona saçma gelir ve öbür erkeklerin karşısında incinebilir görünme tehlikesini nadiren göze alır. Ormana gidip ağlayanları, hiddetlenenleri ve davul çalanları eleştirmiyorum, çünkü onlar sıklıkla ruhları için gereken bir şeyler bulmuşlardır. Aynı zamanda bu gibi etkinlikler, kadınların saygınlık ve fırsat eşitliği adına yaptıkları uzun yürüyüş içinde, ancak sutyen yakma eyleminin tuttuğu yer kadar uzun vadeli bir anlam taşıyabilir. Sutyen yakma, en azından birkaç kişi açısından, önemli bir duygusal boşalmaydı, ama bence böyle enerjiler tartışmalarda, mahkemelerde ve kültürel değişim çalışmalarında daha etkin harcanır.

Erkeklerin deneyimini anlamanın henüz ilk aşamalarındayız. Birçoğu duygusal boşalmanın ve acısını başkalarıyla paylaşmanın bir yolunu bulmak zorunda. Sanırım gelecek kuşaklar bu çağın vahşi erkekliğe kaçışlarına bir tür müstehzi nostalji ile bakacaklar. Tıpkı bizim altmışların komünlerine bakışımız gibi- iyi niyetli ancak tarihe kayda değer bir etkisi olmamış.

Geçenlerde, Santa Fe'de yaşayan ressam olma uğraşı içindeki oğlumu ziyaret ettim. Arabayla Jemez Dağlarına çıktık; o kadar yükseğe çıkmışız ki yol bitti. Baykuşlar, geyikler ve bir kayanın üstünde oturan çok büyük iki siyah kuş gördük. Yakınlarına gidince, kayanın bacakları olduğunu ve iki yırtıcı hayvanın iri ve yassı boynuzlu bir Kanada geyiği leşini yediklerini fark ettik. Uygarlıktan uzaktaydık. Eğer aniden kar bastırsaydı, ilkbaharda karlar erimeye başladığında yırtıcı hayvanların İngiliz asıllı iki Amerikalının ölüsünü de bulacakları esprisini yaptık. En eski zamanlara ilişkin bir deneyim yaşamının verdiği sıcak duygularla Santa Fe'ye döndük.

Sokakta karşıdan karşıya geçerken oğlum bir yerel erkek grubunun başkanını gördü ve beni onunla tanıştırdı. Adam derhal neler bildiğimi, kimi tanıdığımı, davul çalıp çalmadığımı ve benzer konuları sorgulamaya başladı. İstemedi rekabet hissine kapıldığımı fark ettim. Sonra, gayet nazikçe, beni önümüzdeki hafta ellinci yaşlarına girecek iki adamın isim değiştirme törenine katılmaya davet etti. Ertesi gün saat 7:30'da Albuquerque'den Atlantic City'e uçmam gerektiğini söyleyince, bana şöyle dedi, "Şimdi sana bir taş atacağım. Neden oğlunla bu kadar az vakit geçiriyorsun?"

Klasik bir erkek savunması (ve de gerçek) olan faturaları ödeyebilmek için işe geri dönme gereğini ileri sürmeye başlamıştım ki oğlum ben bitirmeden araya girerek "Bu babamın bu yıl beni görmeye üçüncü gelişi" dedi. Adam "Öyle mi, peki" diye karşılık verdi ve ayrıldık.

Oğlumla bu karşılaşma hakkında konuştuk. Adamın bilinçli olma konusundaki bütün iddiasına rağmen karşılaşmamızı erkek meseleleriyle nasıl olumsuz yönde etkilediğine dikkat ettik. Beni rekabetçiliğe itti ve ben de buna kapıldım; sonra da bir baba olarak beni utandırmaya kalkıştı. Bilerek kötü niyetli davrandığına inanmıyorum. Ben de aşırı çalışan ve mükemmel babalıktan uzak biri olabilirim, ama ikimiz de erkekler için çok önceden kurulmuş tuzığa düşmüştük. Kuşkusuz erkek hareketinin amacı bu eski kompleksleri ortaya çıkarmak. Adamın akılsızca yaptığı gibi erkekleri karşı karşıya getirmek değil.

Santa Fe'deki bir caddede tam öğle üzeri yapılan bu düelloda, tabancalar çekilmemişti ama 240 saniye sürmesine rağmen hafızanın en gerilerine uzanan bu karşılaşmada ateş edilmiş ve yara alınmıştı. "Hareket" önderi olan adam bana hoş geldiniz derken ateş etmişti. Beni tartarken kompleksi kabarmıştı ve beni eski tutkuları, eski rekabetçi

refleksleri canlandıracak biçimde sorgulamaya başlamıştı. Sonra gölgedeki güç sorunu belli belirsiz kendini sezdirmişti, ve beni ortalarda görünmeyen bir baba olduğum için utandırmak istemişti. Sorusu ona bir sayı kazandırıp bana kaybettirmeyi hedefliyordu. Bu gibi oyunlardan kurtulma arayışındaki erkek hareketinin ilkelerine mutlaka yakından bağlı biri olduğu halde, yine de bu oyunları başlatmıştı.

Aramızda geçenler zararsız görünebilir. Belki de ben abartıyorum, ama yavaş çekimde, bilinçdışında oynadığı rolü, harekete geçirilen kompleksleri ve erkekleri her seçenekte kaybedecekleri bir duruma sokan refleks davranışları görebileceğimizi sanıyorum. Kompleks ruhtaki duygu yüklü bir enerji kümesidir. Bizler ruhumuzdaki bu gibi duygu yüklerinin farkında olabilir ya da olmayabiliriz, ama bunlar harekete geçirilince bilinçli kişiliğimize geçici olarak el koyarlar. Durumun kendisi—ilk kez karşılaşan iki adamın birbirlerini tartması – kompleksleri harekete geçirmişti ve bilinçli niyetimize karşın, tarih yüklü rollerimizi oynamıştık. Topluluk düzeyinde, erkekler, ister akademik veya şirketlerdeki çete savaşlarında, ister açık denizlerde ya da muharebe alanlarında, bu rekabetçi ve utandırıcı günlük karşılaşmayı oynarlar.

Erkekler tanışınca birbirlerini tartarken güç kompleksinin gölgesi kaçınılmaz olarak su yüzüne çıkar. Gölge, ruhumuzun bizi rahatsız eden veya hor gördüğümüz, ya da egonun niyetlerini tehdit eden yanını temsil eder, ama yine de ruhun bölünmüş bir parçası olarak işlevini sürdürür. Gölgeyle bir arada hareket etmek onunla bütünleşmenin tek yolunu temsil eder çünkü bütünleşmeyen ne varsa başkalarına yansıtılacak ya da tehlikeli davranışlar yoluyla dışarı sızacaktır. Santa Fe sokaklarında iki adamın karşılaşmasının pek de destansı bir yanı olmasa da, arketipsel bir güç sorununun bütün korkularını ve savunmalarını sergiler.

Bu bizi erkeklerin ikinci sırrına, yani *erkek yaşamının temelinde korku tarafından yönetildiği* gerçeğine götürür.

Erkekler topladıkları kırılğan gücü yok edemedikleri için, kendilerine ya da başkalarına korkunun onları ne kadar etkilediğini nadiren itiraf edebilirler. Ama bir erkek ruhunun iyileşmesi korkusundan utanmaktan vazgeçmesini gerektirir. Kadınların korkularını kabullenmelerine, paylaşmalarına, dolayısıyla başkalarının desteğini toplamalarına daima hayranlık duymuşumdur. Bir erkeğin korkunun yaşantısındaki yerini böylesine kabullenmesi, kendini erkek gibi hissetmeme riskini ve diğerlerince ayıplanmayı göze alması demektir. Böylece tecrit edilmişlik duygusu derinleşir.

Ama bu sır artık ortaya çıktı beyler. Karılarınızın bile bundan haberi var, aslında her zaman da vardı. Bu kitap için araştırma yaparken, *Ladies Home Journal*'ın Mart 1992 sayısında şu yazıya rast geldim: “Erkeklerin Gizli Korkuları: Bir Erkeğin Size Asla Söylemeyeceği Şey.” İşte sırrımızı öğrenmişler. Bu yazı özünde doğru olarak, erkeklerin iki temel korkusunu, yetersiz kalmayı ve bedensel ya da ruhsal yönden sınanmaya parmak basıyor. (Çocuklukta keşfettiğim ikiz kaygılar olan iş ve savaşın açığa vurulmuş ifadesine dikkatinizi çekirim.)

Yetersiz kalma korkusu Satürn'ün gölgesinin en yoğun halidir – rekabet, mağlubiyet-galibiyet ve üretkenlik erkeklik ölçüsü sayılır. Yetişkinliğe geçişin beşinci aşaması sınanma korkusunu, kendilerini ve ailelerini koruyabilmekten kuşku duyan erkekler dile getirir. *Straw Dogs*'dan *Cape Fear*'e [Korku Burnu] kadar kaç film içimizdeki bu aile ocağının koruyucusu mağara adamını uyandırmamıştır ki? Gerçekten, birçok erkek hastalık, yetersizlik ve iktidarsızlıktan, ölümden korktuklarından daha çok korktuklarını itiraf etmektedir. Dinleyicilere bu kadını söylediğimde – mantıklı

bakıldığında anlamsız görünür, çünkü ölümden daha ür-kütücü ne olabilir? – erkekler istisnasız başlarını sallamışlar-dır. Evet, sinanmaktan ve güçlülere katlanamamaktan ölü-mün kendisinden daha çok korkuyorlar.

Korkunun yönlendirdiği, elindekileri yitirmemek için bunu kendine açıklayamayan, alay edilmemek için bunu yoldaşlarıyla paylaşamayan erkek, telafi yoluna gider. Ara-basının, ya da evinin büyüklüğüyle, ya da unvan sahibi ol-duğu yüksek mevkili işiyle öğünen erkek, kendini küçük hissetmesini mutlaka bir dereceye kadar telafi ediyordur. Yüksek düzeyde yenen yemekler ve başkaları üzerinde ku-rulan iktidar büyüklük kompleksini doyurur, ama hakiki bir güç sahibi olmanın yerini tutamazlar. Yitirdiğimiz o bü-yük Amerikan halk filozofu Pearl Bailey'nin* ifadesiyle, "Thems what thinks they is, ain't" [Kendini bi şi zanneden aslında bi halt diildir.] Güç gösterilerinin gerisinde komp-leks vardır; kompleksin gerisinde ise korku yatar. Hiçbir hayvan korkmuş biri kadar tehlikeli değildir. Belki de Freud her şey cinsellikle bağlantılıdır derken, ya da Adler güce öncelik tanırken haklıydılar, çünkü eros yaralanınca güç tu-zağından yararlanmak ister.

Güç kompleksi erkek yaşamındaki temel etkin güçtür. Bu güç, erkeği harekete geçirir ve yaralar. Hiddet duygu-suyla başkalarını yaralar, sıkıntı ve utançtan birbirlerinden giderek daha çok uzaklaşırlar. Bu karşılıklı yaralanmanın bedeli çok büyüktür, yinelenir ve döngüseldir. Bilincine va-rılmayan ne varsa benliği güçsüzleştirici bir davranışa dö-nüşür ya da başkalarına yansıtılır ve yıkıcı eylemlerle ortaya konur.

* Pearl Bailey: Amerikan zenci caz şarkıcısı ve oyuncu—Ç.N.

Bu ilk iki sırrın, yani erkeklerin yaşamlarının da kadınları kadar rol beklentileri tarafından yönetilmesinin, ve erkeklerin gizlice korkunun hükmü altında bulunmalarının bedelini erkeklerin bireysel olarak çektikleri acıdan ve toplumumuzun patolojisinden kolaylıkla anlayabiliriz. Amerikan erkeği ortalama olarak kadından sekiz yıl genç ölüyor. Madde bağımlılığına ve kendi yaşamına son vermeye dört kat daha fazla eğilimli. Hapse girmeye on bir kat daha fazla eğilimli.¹⁷ Ve bu istatistikler erkek öfkesinin, erkek hüznünün, erkek yalnızlığının derinliklerine inme çabasının başlangıcı bile değil.

Erkek hareketi hem açıkça ortada olan hem de gizlenen bu acıya verilen sevindirici bir yanıt. Erkeklerin, geçişi sağlayan ve yaşama derinlik katan deneyimleri paylaşacakları güvenli bir alan yaratma arzularını küçümsemek istemem. Ama sonuçta değişimin bireyin içinden geldiğine inanıyorum. Paylaşmanın bunda yeri vardır ama kişisel değişim birincildir.

Marksistler haklı olarak çoğumuzun hizmet ederek yetiştirdiği kapitalist toplumsal yapıyı eleştirmişlerdir. Bence Karl Marx, kendi çağının ve buna bağlı olarak bizim çağımızın kötülüklerini görmüş ve yalnızca duyduğu öfkeyi değil sınıfsız topluma dayalı alternatif görüşünü dile getirmiş bir hümanisttir. Oysa ne yazık ki görüşünün doğruluğu, sürgün adaları, toplama kampları ve bireyin değeri ile ağırlığını görmezden gelmenin yeni bir zorbalık yaratmaktan başka bir işe yaramayacağını anımsatan binlerce şey tarafından yadsınmaktadır. Marx insanın maddesel konumunu iyileştirmeyi hedeflerken aynı zamanda ruhsal konumunun değerini düşürmüştü ve böylece mutlaka yıkılmaya

¹⁷ Bkz. Aaron Kupersmith, *Men and Women*, 1967, s. 100. <https://doi.org/10.1017/9781009000000.005>

mahkûm görkemli bir yapı oluşturmıştır. Bize iki bin yıl önce söylendiği gibi, yalnızca ekmekle yaşanmıyor.

Bundan dolayı, toplumsal eyleme değer vermeme rağmen, bütün kurumların kuruluş amaçlarına hizmet yerine hayatta kalmaya hizmet eder duruma geldiklerini biliyorum. Benzer biçimde, erkek hareketinin gerekliliğine ve niyetine değer vermekle birlikte nerede iki ya da üç kişi bir araya toplansa, oraya gücün gölgesinin düştüğünü de fark ediyorum.

Öyleyse, bu kitap birey olarak erkekler ve onlarla ilişki içindeki kadınlar için yazılmıştır. Gruplara katılalım, başka erkeklerle bir şeyler paylaşalım, ama çağdaş erkeğin doğacağı yer mahrem ruhun marangozhanesidir. Bir erkeğin çözümün bir parçası olarak örgütlere, evliliğe, ve genelde topluma geri dönüp dönmemesini ancak içindeki etkin güçlerin farkına varabilmesi belirleyecektir.

Jung'cu analist James Hillman bilinçlenme yolunda verilen uzun mücadeleyi son zamanlarda yazdığı tabuları yıkan *We've Had a Hundred Years of Psychotherapy and the World Is Getting Worse* (Yüz Yıldır Psikoterapi Var, Yine de Dünya Kötüye Gidiyor) adlı kitabında eleştirmiştir. Görüşü geçerlidir, ama grup eyleminin ona katılan bireylerin bilincin toplamından daha etkili olabileceğine inanmıyorum. İyi niyetli insanlar, başkalarına işkence eden bürokratik canavarlar ve kurumlar yaratarak dünyayı korkunç bir karanlığa boğmuşlardır. Jung 1937 yılında Yale'de verdiği konferanslarda bir daha hiç silinmeyecek bir görüş açıklamıştır: Yeni erkek gölgenin yükünü taşıırken bilinçli olmalıdır çünkü

böylesi bir adam dünyada yolunda gitmeyen ne varsa kendi içinde de olduğunu bilir ve ancak kendi gölgesiyle başa çıkabilirse, dünya için gerçek bir şey yapmış olur. Günümüzün **çözümlememiş devasa toplumsal sorunlarının**

hiç değilse çok ufak bir bölümünü göğüslemeyi başarmıştır. Bu sorunların çoklukla bu kadar zor olmalarının nedeni, karşılıklı yansıtımlarla zehirlenmiş olmalarıdır. İnsan daha kendisini ve kendisiyle birlikte tüm yaptıklarına bilinçdışı taşıdığı karanlığı görmezken, nasıl olur da çevresini doğru görebilir? ¹⁸

Dolayısıyla ilerideki sayfalarda, birey olarak erkekleri mücadele etmek zorunda kaldıkları etkin güçleri düşünmeye davet ediyorum. Kendimize ilişkin anlamadığımız konuları çevremize yansıtırız, böylelikle, toplumumuz her birimizin içinde bilinçdışı olanın toplamına eşittir. Erkeklerin birey olarak düşlerini ve açmazları paylaşmakla, hepimizin kişisel olarak aynı meselelerden etkilendiğini gösteriyorum. Dişi olanla nasıl bir içsel bağımız olduğunu ne kadar iyi anlarsak, gerçek bir kadınla girilen ilişkiler yumağını da o kadar iyi çözebiliriz. Duyarlılığımızın aldığı yaraların gerekliliğini anlayınca dünyanın canavarca patolojilerinin acısını kendimiz canavarlaşmadan çekebiliriz. Kabile atalarına beslediğimiz derin açlığı kabul edersek, kendimize nerdeyse ana babalık edebiliriz.

Roller ve beklentiler, Satürn'ün gölgesi, hepimizin omuzunda ağır bir yük. “Onları” —bütün bunları gizemli bir biçimde icat eden ve kurumlaştıranları— suçlamayı sürdürebiliriz ama o zaman hiçbir şey değişmez. Ortaya çıkmış bir erkek hareketiyle bile “oralarda bir yerde” bir şeylerin değişeceğini bekleyemeyiz artık. Biz, kendimiz değişmeliyiz. Bütün değişimler içten başlar ama biz erkekler çoğunlukla deneyimimizi içselleştirmekte güçlük çekeriz. Bu yüzden, işimiz zor ama sonsuza dek Satürn'ün gölgesinde yaşamaktan iyidir.

¹⁸ *Psychology and Religion* CW para. 140.

Psikoloji ve Din, Çare Buzbuğ Karabeyli, İstanbul, Psikolojik, 1998—Ç.N.

2

Ejderha Korkusu: İçteki ve Dıştaki Kadın

Yunanlılar tanrı saydıkları Eros'un bütün tanrıların hem en yaşlısı hem de en genci olduğunu, her şeyin başlangıcında yer aldığını, her an yenilenip her zaman yeniden ortaya çıktığını düşünürlerdi. Yeraltına sürülen Eros öfkeye dönüşür ve büyük şiddet patlak verir. Farklılaşan Eros katedraller inşa eder ve senfoniler besteler. Bizler, bu tanrının yaptığı işleri fazla dar bir anlamda cinsellik sınırlarının içine hapsedmişizdir. Kuşkusuz Eros orada vardır ama biz cinsellikten daha derin, aşktan daha uzun , sevgiliden daha gizemli güçlerin etkisinde hareket ederiz.

Blake'in "arzunun hatları"¹⁹ dediği şeyi en iyi şairin kendisinde fark ederiz. Ve belki de hiçbir çağdaş şair bizi Rainer Maria Rilke kadar derinlere götürmemiştir. Rilke "Duino Ağıtları" şiirlerinin üçüncüsünde erkeklerin iç dünyasında yol alan karaltıları izlerken sevgiliye söylenen şarkıları "kandaki gizli suçlu nehir-tanrısı" ile karşılaştırır:

¹⁹ A Question Answered "Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantev.org>
The Norton Anthology of Poetry sf.508

Kendini nasıl da adadı — Sevdı. İçerlerde olanı sevdı, içindeki yabancı, içindeki bu ormanı, onun sessizce yıkılışına yüreği dayandı, uçuk yeşildi. Sevdı. Onu terk etti, kendi köklerinin ötesine, kendi küçük doğumunun çoktan geride kaldığı kocaman kaynağa sıçradı. Severecek, daha eski bir kana geri gitti, korkunç şeylerin olduğu yere babalarla şişmiş derin vadilere daldı.

Ve korkunç olan

Her şey onu tanıdı, göz kırttı, haberi var göründü. Evet, ürkünç olan gülümsedi...Nadiren, bu denli şefkatli gülümsedin, anne. Onu nasıl sevmeyebilirdi ki, çünkü o kendisine gülümsemişti. Erkek senden *önce* onu sevdı, o zaman bile, sen onu taşırken, o tomurcuklanmayı sağlayan suda erimişti. Bakın, biz çiçekler gibi yalnızca tek bir yıllığına sevmeyiz; bizim sevdiğimiz yerde, unutulmaz öz suyu kollarımıza tırmanır. ²⁰

Erkek sevgiliyi görür, ama yalnız onun yüzü bu kadar derinden etkileyebilir mi? Sevgilinin arkasında erkeğin “her gece korkutan odayı” zararsız kılan şefkatli annesi durur. Ama hâlâ daha derinlerde varolan “ataların sürükleyici akıntısı”na paravan oluşturur, arabuluculuk yapar. Erkek “içteki yabancı”ı “içteki ormanı” hisseder. İçinin derininde, erkek “korkunç şeylerin olduğu yer” de bir şeyin beklediğini ve kendisine gülümsediğini bilir.

Bu esas karşılaşma erkeğin hem korku hem şefkat dolu ruhunda sonsuza kadar varolur. Demek ki sevdiğimiz zaman damarlarımızdan o hiç değişmeyen öz suyu akar. Sevgili bütün bu korkuyu ve arzuyu karıştırıp harekete geçirir ama bunların tek taşıyıcısı değildir.

²⁰ *Duino Elegies* sf. 47. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Rilke Jung'un anlattıklarını, yani yaşamın aynı anda üç düzeyde yaşandığını sezgisel biçimde kavramıştır. Bu üç düzey şunlardır: Bilinç, kişisel bilinçdışı ve arketipsel ya da ortak bilinçdışı. Bilinçli varlıklar olarak toplumsal konumuza büyük önem veririz, çünkü bilinç çok zor elde edilir ve bilinenlerden oluşur. Ama bilincin merkezindeki ego çok geniş bir okyanusta yüzen ince bir kağıt helva gibidir. Hepimiz uyuduğumuz ya da denetimsiz komplekslerin rüzgârına kapıldığımız zaman sezgisel ya da deneyimsel olarak bunun farkına varırız. Belki de bilmediğimiz şeylerin bizi incitemeyeceğini düşündüğümüz için, içimizde gelişenlere nadiren yeterli ağırlık veririz. Şu sözler yinelenmeye değer: Bilmediğimiz, bizi denetler.

Ego bilincinin altında kişisel bilinçdışı, yani doğumumuzdan beri meydana gelen olayların toplamı yatar. Biz onları anımsamıyor olabiliriz ama onlar bizi anımsar. Burası kişisel komplekslerin alanıdır. Yinelemek gerekirse, kompleks duygu yüklü bir deneyimdir; bunun gücü bir travma durumunda olduğu gibi asıl etki gücünün büyüklüğünün, ya da bir ilişki durumunda olduğu gibi etki süresinin bir işlevidir. Yaşam deneyimlerinin normal olarak en önemlisi annemizle yaşanan deneyimdir. Kuşkusuz başka deneyimlerin ve ilişkilerin de etkileri vardır, ama anne ile yaşanan deneyim tipik olarak psikolojik yönde belirleyicidir.

Öz annemiz bizi ortaya çıkaran kaynaktır; onun kanını paylaşır, rahminde cenini çevreleyen zarın denizinde yüzer ve onun nörolojik ağma göre titreşiriz. Ayrıldıktan sonra bile, refleks olarak onunla birleşme özlemi duyarız. Bundan sonraki her yaşam eylemi, başka arzu nesneleri yoluyla bunu yüceltmesi ya da evrenin kendisine yansıtmasıyla, eronun yeniden birleşme arayışıdır. (*religion* [din] sözcüğü de böylece, Latince “geri bağlanmak ya da yeniden birleşmek”

anlamına gelen *religare* sözcüğünden çıkar). Dahası öz annemiz bizi koruyandır, besleyendir ve nazik çocuk ile koskoca dünya arasında bağ kuran başlıca aracıdır. (Rilke'nin belirttiği gibi, anne çocuğun düşsel korkularının karanlığıyla uzlaşır.) Annemiz bizim tepemizde, çevremizde, ve dünya ile aramızda duran Baş Nesnedir. Bu kadar önemli olmasında şaşılacak bir şey yoktur.

İnsanın annesi, yaşam arketipini canlandırır ve bu arketipin modelidir. Babalar kromozomlarının mirasını bırakmalarına rağmen, anne çıkış noktamızdır, doğduğumuz yerdir, dünyamızın göbeğidir. “Ataların sürükleyen akıntıları” tek bir insanın nazik bedenine emanet edilir. Bu insan, yaşamın gizemini fenomenolojik olarak ileten ve anne ile çocuk arasındaki özel ilişkide, yaşama gücüyle bağımız konusunda her tür mesajlar barındıran kadındır. Anne rahminin biyokimyası, çocuğun annesinden gördüğü davranış, çocuğun kişiliğini onaylaması ya da yok sayması erkek çocuklara gösterilen kendi varlıklarına ilişkin başlıca iletilerdir.

İnsan yaşamı nasıl önce denizlerde oluştuysa, biz de ana karnındaki sularla oluştuk. O kökenler ile aramızdaki ilişkinin ne olduğu ve kendimizi ve evrendeki yerimizi nasıl anlayacağımız temelde ana-çocuk ilişkisi yoluyla ortaya çıkar. Annemizle yalnızca yaşamın ilk biçimlendirici günlerinin ve yıllarının çoğunu—babalar uzaktaysa ya da hiç yoksa daha da çoğunu—paylaşmakla kalmayız. Annenin rolü, kültürümüzde hâlâ özellikle kadın olan bakıcılar ve öğretmenler tarafından sürdürülür. Böylece erkeklerin kendilerine ve yaşama ilişkin bilgilerinin başlıca kaynağını kadın oluşturur.

İşte erkeklerin içlerinde taşıdıkları üçüncü büyük sır, yani *dişi gücün erkeklerin ruhsal yapılarının idaresinde olağanüstü etkili* olması buradan kaynaklanır.

İnsanın öz annesi yaşam arketipinin taşıyıcısı olduğu için, hem ortak hem de benzersiz bir kişisel ileti deneyimleriz. Anne kompleksi, yani afektif* anne düşüncesi hepimizin içinde vardır. Sıcaklığa, bağlılığa ve besleyip büyötmeye duyulan özlem yoluyla yaşanır. İnsanın temel yaşam deneyimi bu gereksinimleri karşılıyorsa, insan yaşama ait olduğunu, kişinin beslenip korunacağı bir yeri bulunduğunu hisseder. Kadına ilişkin ilk deneyim koşula bağlı ve acı vericiyse, kişi kendini köksüz ve bağlantısız hisseder. Bedenen böylesi bir ontolojik yara hissedilir, bu yara ruha yük olur ve uzun vadede sıkça dünyaya yansıtılır. İnsanın dünya görüşünün tümü, dünyaya ilişkin büyük ölçüde bilinç dışı ve fenomenolojik bir “okuma” sonucunda oluşabilir.

Aklıma örnek olarak terapi amacıyla gördüğüm bir kadın geliyor. Cynthia savaşın ilk yıllarında Almanya’da doğmuştu. Yetenekli ve duyarlı bir ressam olan biyolojik annesi kızı iki yaşındayken intihar etmişti. Biyolojik babası Wehrmacht’a hizmet etmiş ve Kuzey Afrika’da tutsak düşmüştü. Adam tutsaklıktan kurtulup geri geldiğinde kendinde babalık yapacak gücü bulamamış, kızını karısının kız kardeşine teslim etmişti. Bir yıl sonra da bir bisiklet kazasında ölmüştü.

Cynthia’nın analığı kız kardeşinin çocuğunu istemeyecek kabul etmiş ve ona asla bağlanmamıştı. Cynthia çocukken, ailesi üst orta sınıftan olduğu halde dükkanlardan çikolata ve oyuncak çalıyordu. Ergenlik çağına gelen Cynthia ağır bir anoreksikti. Ergenlik yıllarını kliniklerle hastanelerde geçirmişti. Ben onu tanıdığımda otuzlarındaydı. Yeme bozukluğu devam ediyordu ama artık yaşamını tehdit edici

* Afekt (affect): Ani, şiddetli, kontrolsüz duygusal heyecan. Afektif: Afekte bağlı olan. <https://rantey.org>

boyutta değildi. Şimdi, bulimik idi. Durmadan çikolata yiyor ve haftada belki iki kez yediklerini çıkarıyordu. Ortamını denetleyebildiği evinde yabancı dil dersleri veriyordu. Yalnızca birkaç kısa ve geçici aşk ilişkisi yaşamıştı.

Terapinin onuncu ayında Cynthia rüyasında kendi daireesine giren bir cadının elindeki bebeği çalarak sokağa kaçtığını gördü. Rüya duyduğu derin kaygıyla bebeğini kaçıran kişiyi izledi. Cadıyı yakalayınca bebeği ondan satın almayı denedi ama cadı kabul etmedi. Cynthia ona yalvarınca cadı eğer üç işi yerine getirirse bebeği geri vereceğini söyledi. Birincisi, şişman bir adamla sevişecek, ikincisi, Zürich Üniversitesi'nde konferans verecek ve üçüncüsü Heidelberg'e gidip analığı ile karşılıklı akşam yemeği yiyecekti. Rüya, Cynthia'nın bu görevleri yerine getirirse tutsak bebeğinin kurtulacağını bilmesine rağmen bunları yapamayacağını fark etmesiyle bitti. Aynı şekilde, o bilinçli olarak da bu görevlerden ürküyordu.

Bu rüya hepimizin anne deneyimini peş peşe üç düzeyde nasıl yaşadığımızı gösteren ilginç bir örnektir. Kendi anesini kaybetmek, ona bakıp, onu koruyacak bir babayı da kaybetmek, ve son derece ikircikli bir vasiyle birlikte yaşamak Cynthia'yı hem kişisel hem de arketipsel düzeylerde derinden sarsmıştı. Cadı çok bildik bir olumsuz anne sembolüdür ve Cynthia'nın içindeki çocuğu, onun bebeğini sembolik anlamda çalan bu yaşam deneyimidir. Bunun sonucunda hayatı, yaşama *karşı*, risklere ve bağılılıklara karşı bir savunma haline gelmişti. Anoreksi ve bulimia hastalıkları o varoluşsal öfkenin yansıtılmasıydı.

Cynthia'nın yaşamındaki yıkıcı deneyimi temsil eden cadının yüklendiği görevler yaşamında donup kaldığı alanlardaki simgesel serbestliği simgeliyordu. Sözlük anlamıyla şişman bir adamla sevişmeyecekti, ama legal arketipinin

saklandığı yer olan bedenine duyduğu yabancılığı yenecekti. Başkalarıyla kuracağı ilişkilere karşı giriştiği agorafobik savunmadan vazgeçebilmek için konferans verecekti. Ve yarananmasını temsil eden analığıyla bir araya gelebileceği onca yer dururken, yemekte [gıda maddesi] bir araya gelmesi *matter-mater** yarasının iyileşmesini sağlayabilirdi.

Böyle bir rüya ruhun kendini iyileştirme çabasını temsil eder. Çocuk bir bütün olarak doğar, ama sonra yaşadığı olaylar onu yaralar, her yara doğal gerçekten bir parça koparır ve bunun doğal sonucu olarak bir hayatta kalma stratejisi üretir. Böyle bir parçalanma ve onunla gelen refleks, daha yaygın olarak nevroz adıyla bilinir; her birimiz ruh ile toplum arasındaki bu parçalanmanın acısını çekeriz. Ayrıca, bu rüya bir kadına ait olmasına rağmen, üç varoluş düzeyinin nasıl işin içinde olduğunu çok iyi sergilemekte ve annenin dünyası ile ilk karşılaşmaların izini taşımaktadır.

Bilinç düzeyinde Cynthia kendini korumaya yönelik bir yaşam sürdürmüştü. Kişisel bilinçdışı düzeyinde, yeme bozukluğu, anne yarasının [mater] maddeye [yemek] yansıtılmasını gösteren yiyecek konusundaki çift eğilimli duygunun sembolik bir ifadesiydi. Arketip düzeyinde Cynthia bedeni ve başkalarına yabancılaşmıştı çünkü Öteki ile ilk karşılaşması lekelenmişti. Cynthia'nın kişiliğini meydana getiren stratejik yönde bir araya toplanmış refleksler Öteki ile ilk karşılaşmanın büyük önemine, ister iyi ister kötü olsun öz annenin aracılık işlevine tanıklık eder. Birincil Öteki ilişkisi kendini ve dünyayı tanımak için yazgının sunduğu veriye dayanarak gelişen çocuk için üzücü ama kaçınılmaz bir paradigma haline gelir. Öteki ile birincil karşılaşma Cynthia'nın

* madde (İngilizce *matter*) ile Latince anne anlamında *Mater* sözcüklerin ses benzerliğine dikkat çekiliyor. -AÇIN- <https://rantey.org>

deneyiminden daha tutarlı ve şefkatli olduğu zaman, çocuk kendi gerçekliğine daha sağlam bastığını ve çevresindeki dünyaya daha güvenli baktığını hissedecektir. Bir keresinde Freud'un gözlemlediği gibi, annesinin kendisini adadığı çocuk yenilmez olduğunu düşünür.²¹

Ama ne yazık ki annenin evladına düşüklüğü bir lanet de olabilir. Birçok kadın yaşanmamış hayatını oğlu yoluyla yaşamayı denemiştir. “Benim Doktor oğlum” diye başlayan bunca fıkranın kaynağı budur. Bu gibi kadınların hakkını vermek gerekirse, animus gelişimleri – hak iddia etmek, rekabet ve güç uygulamak ile ilgili içsel erkeklik ilkesi – çoğunlukla kültürel cinsiyet sınırlamalarınca engellenmiştir. Bundan dolayı güç uygulama isteklerini oğullarını gözlemleyerek hayallerinde gerçekleştirmişlerdir. Oğluna düşkün bir anneye sahip olmak sonucu erkeğin ruhsal şişinmesi onu kendi başına asla ulaşamayacağı kadar yükselere çıkarabilir.²²

Jung bir çocuk için belki de en büyük yükün ana babanın yaşanmamış hayatı olduğunu ileri sürmüştür. Böylece annenin gelişmemiş animusu erkekleri çoğunlukla, sessizce ve farkına varmadan amaçlarını gerçekleştirmeye yöneltir. İriyari defans oyuncusu bile maçta onu yakalayan kameraya “Merhaba, anne!” der. Annenin güçlü varlığı tarafından yönlendirilen bir erkeğin doğuştan bir bozukluğu yoktur. Ama yine de ana babanın yansıtmasını taşıdığı sürece, bu erkeğin kendi hayatını nasıl ve ne ölçüye kadar yaşadığını sormalıyız. Eğer erkekler özgürleşecekse, en azından hizmet ettikleri değerlerin bilincine varmalılar.

²¹ Ernest Jones, *The Life and Work of Sigmund Freud*, cilt. 1, sf. 8. *Freud Hayatı ve Eserleri*, Çev. Emre Kapkın – Ayşen Tekşen Kapkın, İst., Kabcacı Yayınevi, 2004—Ç.N.

²² Bakınız: Mercedes Maloney ve Anne Maloney, *The Hand that Rocks the Cradle*, pek çok ünlü erkeklerin yaşamında annenin rolünü araştıran bir çalışma.

Böylesine kör hedeflerin ardında, erkekler anne kompleksinin gücüyle daha karanlık yollara itilirler. Çoğunlukla kendi hayatını yaşayamayan, kendi animusunu geliştirememiş kadın oğlunu ruhsal baskı altında tutmaya çalışır. Size en kötüsünden ama gerçek iki örnekten söz etmek isterim.

Bir üniversite kampusunda yaşayan eski iş arkadaşım hiç evlenmemişti. Ellili yaşlarının başında, Avrupa'da doğmuş olan annesini yanına almıştı. Arkadaşımın annesi yaşlandıkça iyice bunadı ve tek başına kampusta gezinmeye başladı. İki kere koridorun kapısını tutup girişi engelledi. Bunu neden yaptığı sorulunca şöyle yanıtlamıştı, "Kızları zavallı Sammy'imden uzak tutuyorum." Tasarısını o güne dek gayet iyi yürütmüştü ve oğlu ilk kez ancak onun ölümünden birkaç ay sonra evlenebildi. Kompleksin bağlayıcılığı o denli güçlüydü ki, çok parlak bir bilim adamı ve öğretmen, yazgı onu serbest kılana dek ruhunu serbest bırakamadı.

Evliliğinde önemli güçlüklerle karşılaşan başka bir adam sonunda cesaretini toplayıp annesine hayatına burnunu sokmamasını ve müdahale olmadan karısıyla ilişkilerini düzeltmesi için kendisine izin vermesini söyledi. Annesinin ufak bir kağıt parçasına yazdığı yanıtı bana gösterdi:

Sevgili Oğlum,

Annenin kalbini nasıl kırdığını asla bilemezsin. On tane baban olabilecek adam varken, yalnızca tek bir annen var. Bu dünyada çok ömrüm kaldığını sanmıyorum ama umarım ölmeden oğlumu geri alırım.

Sevgiyle, Annen

Günün birinde bir Şöhretli Anneler Müzesi olursa bu mektubun yeri orasıdır. Bu mektup bütün düğmelere basıyor: Animus yansıtmasını mahvettiği için oğla suçlama, babayı aşağılama, ve oğla annenin evliliğinden sorumlu tutma iması.

Adam annesinin açıkça sergilediği haşinliğe gülüp geçmek, ya da kendisini parmağında oynatmasından hiddetlenmek yerine, kendini ezik hissediyordu. “Nasıl bir yanıt yazmalıyım?” diye sordu. Tamamen annesinin ruhsal etkisi altında bulunduğu için onun iç yüzünü göremiyordu; yalnızca sessiz sedasız acı çekiyordu. Dahası, kendi gücünden o kadar yoksun bırakılmıştı ki, evlilik ilişkisinin kendine düşen payını taşıyamıyordu. Annesinin yazdığı mektup ve aralarındaki ilişki sevgiyle değil güçle ilintiliydi. Yinelemek gerekirse, Jung’un dediği gibi, güç kullanılan yerde sevgi olmaz.

Bunun gibi, terapiye gelen çok sayıda erkeğin anne tarafından bakılma ihtiyaçlarının yoğunluğu sonucunda, eşlerinden tatminsizlik duymaya mahkum olduklarını gördüm. Kadınların kocalarına annelik yapmak istemedikleri açıkça belli olmakla birlikte, birçok erkeğin eşlerinde, olumlu annelerden beklenen koşulsuz kabulü ve besleyiciliği aradıkları da ortadadır. Gerçekten, çeşitli nedenlerle korkunç bir evliliğe takılıp kalmış ama ayrılma fikrini onaylamayan birçok erkek gördüm. Çıkıp gitmek, evden ayrılıp bilinmeyene doğru ilerleyen çocuğun taşıdığı bütün korkuları içeriyordu. Özellikle cinsellik, bebeklikteki bedensel temas ve besleyip büyütme gereksinimi ile yüklüdür. Kadınlar oğlan çocuklara bakmaktan yorulunca, evden ayrılıp büyümek de bu çocuklara zor gelir çünkü yol gösterecek ne baba ne de babalar vardır.

Erkekler anne kompleksinin itme-çekme gücünü hissettikçe bu güç ile hayatlarında yer alan dıştaki kadını karıştırmaya mahkumdurlar. Tıpkı özel ilişkilerinde eşlerini anne yerine koyup, bilinçdışında ondan “anne memesi” olmasını talep ederek küçüklük hallerine geri gittikleri gibi, kadınları bastırıp onları denetleyince içlerindeki alt akıntının korkusuna hakim olabileceklermiş gibi gelir. Erkeklerin

kadınlara davranışının üzücü tarihi bunun apaçık bir kanıtıdır. *Kişi korktuğuna baskı uygular.* Kadınlara uygulanan baskıdan ve, kendi ruhsal gerçekliklerine güvenmeyen genç adamlarca eşcinsellere indirilen darbelerden korku sorumludur. Amerikan ordusunda eşcinsellere konan yasağı kaldırmayı öneren Başkan Clinton'ın karşılaştığı direniş, halen orduya cesaretle ve onurla hizmet eden eşcinsellerin bulunmayışından, ya da cinsel tacize ilişkin yasaların yerinde olmamalarından değil de, maço erkeğin kendi içindeki dişilik yanından duyduğu korkudandı.

Maçoluk erkeğin korkularıyla doğru orantılıdır ve korkak erkeklerin kurduğu birlik şiddeti doğurur ve hayatlarındaki kadın gücünü üstü örtülü bir biçimde kabul eder. Maço kültürünün büyük kaleleri çağdaş toplumda hâlâ ayakta; belki de bunlardan hiçbiri ordu kadar geriletici değildir. Bir erkeğin öldürme işini gerçekleştirmesi için muhtemelen içindeki her türlü bağılılık ilkesini ezip geçmesi gerekir; kuşkuya ve eros ilkesine dikkat edecek hali olmaz. Korku içindeki yüreğinde bilir ki Yunanlılar uzun zaman önce Ares'in (Mars) Afrodit'e (Venüs) eş olamayacağı sonucuna varmışlardır. Ama Ares Afrodit'in gücüne karşı savaşacaktır çünkü ne yazık ki erkek olmanın kendi dışı yönüyle barışık olmak anlamına geldiğini henüz öğrenememiştir. Korkusu, kısmen bilinçli olduğu için, kadınlara ve eşcinsellere yansıtılır. Mantıksız bir korku içindeki maço erkek bütün kadınların kendisine annelik yapmasını bekleyen erkek kadar çocuk kalmıştır. Her ikisi de akılsızca anne deneyiminin gücüne boyun eğmişler ve kendi içlerindeki aynı büyük gücü yadsınmışlardır.

Hiç kuşkusuz, erkeklerin dişilik ilkesiyle ilgili yaşayacakları en büyük trajedi duydukları korkunun onları kendi animalarına, bağılılık ilkesine, yaşam kaynağına bağlı olma

duygusuna yabancılaştırmasıdır. Benliğe bu biçimde yabancılaşma, erkeğin diğer erkeklerle yabancılaşmasını da zorunlu kılar. Çoğunlukla erkekler birbirleriyle bağlantıyı, spor ve politika gibi dıştaki olayları konu alan yüzeysel konuşmalarla sağlarlar.

Geçenlerde, mahalle berberine saçımı kestirmeye gitmiştim. İçeriye kasılarak yürüyen bir adam girdi ve yüksek sesle şöyle dedi, “Karım bir terapistte görünmemi söyledi! Duyduğum en aptalca şey.” Ona karşılık veren olmadı. Adam kimsenin onu duymadığını düşünerek cümlesini yineledi, ama yine hiç kimse yanıt vermedi. Belki de geçmişte, Yunan korosundan beklenen yanıtı alırdı; evet, kuşkusuz bu insanın duyduğu en aptalca şeydi. İskemleme iyice yayılmaktan başka bir de herhalde öbürlerinin de benim düşüncemi paylaştıkları sonucuna vardım: “Karın iyi bir fikir vermiş, ahlâp.” Geriye dönüp bakınca bu olay binlerce benzeri gibi gülünç görünüyor, ama adamın erkeklerle özgü bir alanda onay alma çabasının altında derin bir korku yattığına inanıyorum.²³

Jung’cu psikanalist Guy Corneau erkeklerin kendi bedenlerine de yabancılaştıklarını, çünkü bedensel gerçekliklerini anneye başlangıçtaki birincil temasa bağladıklarını belirtiyor.²⁴ Erkekler babaları tarafından nadiren kucağa alındıkları için madde ile anne [mater] arasında bağlantı kuruyorlar, ve bedenlerinden kopuyorlar. Bu yüzden erkekler doktora kadınların dörtte biri oranında bir sıklıkta

²³ Bir Super Bowl Sunday’de [Amerika’da her Ocak ayının son pazarı oynanan futbol ligi şampiyonluğu] bu cümleleri yazarken, gazetede bugünün erkeklerin karılarını en çok dövdükleri gün olduğunu okudum. Eğer bu iddia kısmen doğruysa, utanç vericidir ve erkeklerin bu en maço günde korkularının acısını kadınlardan çıkardıklarını gösterir.

²⁴ Absent Fathers, Lost Sons, sf.23

gidiyorlar – belki de erkeklerin daha erken ölmelerinin bir nedeni de budur. Evet, erkekler bedensel ve zihinsel işlerde bedenlerini çoğunlukla hiçe sayarlar, ama bunu yaparken kendilerini tehlikeye atarlar. Kabahati dış koşullarda aramak çok kolaydır, ama kemiklerimizi ve kas bağlarımızı örten ana-maddeye [*mother-materia*] beslediğimiz derin karışık hisler yüzünden kendi yabancılaştırmamıza hileli bir tarzda ortak oluruz.

Okçu Philoctetes'in klasik öyküsü çağdaş erkeğin açmazını sergiler. Philoctetes'in öyküsünü bize M.Ö.409'da yazdığı bir oyunda Sophocles aktarır. Kahraman Heracles'in cenazesinde gördüğü hizmet karşılığında Philoctetes'e hedefini asla şaşmayan zehirli oklar atan müthiş bir ok verilir. Philoctetes'i Truva düzlüklerine giderken, yolda bir yılan sokar. Bunun sonucunda aldığı yara iyileşmez. Sonunda gemideki arkadaşları cerahat toplayan yaranın kokusuna ve Philoctetes'in acı dolu haykırılarına dayanamazlar, ve bu yüzden onu on yıl boyunca Truva kan gölü olmayı sürdürürken, tek başına bir adaya terk ederler. Bu efsanevi şehri yaralı okçunun yardımı olmadan alamayacaklarına ilişkin bir kehanet üzerine, Yunanlılar onu saflarına katmak için resmi bir temsilci gönderirler. İhanete uğradığını düşünen Philoctetes ricalarını sertçe geri çevirir. Acı ve yalnızlık içinde mağarasına çekilip ölümü beklemek ister. Ortak bilgeliliği temsil eden koro onu yeniden düşünmeye ve kahramanlık yapmayı kendini bencilce sürgün etmeye yeğlemeye zorlar, ama o reddetmeyi sürdürür. Sonunda kendisini çatışmaya dönmeye zorlayan Herakles ona görünür. Philoctetes onun dediğini yapar, Paris'i öldürür, ve şehrin düşmesine yararı dokunur.

Sophocles'in oyunu çoğunlukla, birey ile toplumsal talepler arasındaki çelişkiyi sahnelediği biçiminde yorumlanmıştır.

Ama eğer Philoctetes'i kendini yoldaşları tarafından ihanete uğramış hissetmekte kesinlikle haklı bulmakla birlikte, onlara verdiği karşılığın temelde narsistik olduğunu kabul edersek daha derine inmiş oluruz. Kişinin benliğinin çekirdeği zedelenince narsistik bir yara oluşur ve bunun sonucunda, kişi dünyayı bu gestaltın penceresinden görür. Böyle bir kişi "yarasıyla tanımlanır." Orneğin Philoctetes'in savaşı Truvalılar ya da Yunanlı yoldaşları ile olmaktan çok kendi ilerletici dürtüleri ile geriletici dürtüleri arasındadır. Toplumuyla ve toplumunun talepleri ile uzlaşmaya varmadan önce kendi hiddetiyle ve kendini yalnızlık, acı ve kendine acıma duygularına bırakmak için duyduğu büyük istekle uzlaşmalıdır. Heracles'in ona görünmesi kendi içindeki kahramanlık duygusunun yansımasıdır. Philoctetes yaşamdan kaçarak değil ancak bütünüyle yaşama katılarak iyileşecektir. Sığındığı mağara aslında kendi anne kompleksi- dir, acıma ve kuruntuyla ıslanmış, rahatlık veren karanlık bir yerdir.

Efsanelerde, dinsel geleneklerde ve kültürel kalıplarda arketipsel güçlerin hareketini gözlemleriz. İçinde bulunduğumuz insanlık durumunun sonsuz yanını sezeriz. Farkına vardıklarımızın şaşkınlığıyla sersemleriz, kendi yerimizin küçüklüğü sonucunda alçakgönüllü olmaya itilir ya da dünya tarihini biçimlendirdiği gibi bizim içimizde de gelişen büyük drama katılıma çağrısıyla yüceliriz. Efsanevi motifler eski zamanlardaki insanların insanlık açmazlarını sezgiyle nasıl ortaya çıkardıklarını gösterir. Çağdaş derinlik psikolojisinin babaları Freud ile Jung'un bireysel eylemler yoluyla tarihi biçimlendiren o görünmez enerjilerin hareketini öğrenmek ve anlatmak için sıkça efsanelere başvurmaları rastlantı değildir.

Örneğin yılan motifi zengin bir belirsizlik kaynağıdır. Yılan doğanın gizemli yanları ile, Yüce Ana ile bağlantılı görülmüştür çünkü bütün bedeni o ilk kaynak sayılan toprak ile temas halindedir. Buna göre, yılan o büyük yaşam ve ölüm döngüsünün gizlerini kendinde barındırıyordu. Öte yandan, derinliklerde yaşayan bir varlık olarak kötülüğü davet ediyordu; bir taraftan da kendi derisini döker ve iyileşme ile yenilenmenin sırlarını bilir. Epidauros'taki Asklepiyon kutsal alanında iyileşmeye gelen bir hacı, ana rahmine geri dönmeyi simgeleyen ılık banyolar yapardı, ve yer altı dünyasından gelecek düşleri ya da yılan sokmasını beklerdi. Tanrılardan gelecek bu gibi belalar bedeni ve ruhu Yüce Ana ile yeniden ilişkiye sokardı. Buna göre, yılan sokması annenin ikili özelliğine, yani hem can verip hem de geri alan o arketipsel güce benzer.

Bir erkeğin yaşamı gerileme [regresyon] ile ilerleme , yok olma ve birey olarak ortaya çıkma arasındaki ince çizgi- de sarsılarak yol alır. Erkek doğumda başlayan psikik gerginliğin geçmesi için yalvarır, oysa genetik kalıtımının bütün devinim gücü hem birey hem de kültürünün bir parçası olarak potansiyelini kullanmaktan yanadır.

D.H.Lawrence bundan doğan gerilimi “Yılan” adlı şiirinde çok iyi yakalamıştır.²⁵ Şiirde konuşan kişi Sicilya’da bir yer altı kaynağını gezerken güneşlenen bir yılanla karşılaşır. Konuşan kişi Öteki ile karşılaşınca büyülenmiştir ama:

Aldığım eğitimin sesi bana
Öldürülmesi gerek dedi.....
Ve içimden gelen sesler, erkek olsaydın
Sopayı kapuğun gibi ikiye bölerdin onu hemen,
bitirirdin işini dediler.....

²⁵ Norton Anthology of Poetry sf. 952-954

O doğal varlığa duyduğu hayranlıkla mücadele eder, ve sesler yine yakarır: “Eğer korkmasaydın, onu öldürürdün!” Korku ve hayranlık yüreğinde birbirleriyle yarışır. Ve sonra yılan yavaşça kasten “gizli toprağın karanlık kapısı”na doğru kayarak geri gider. Şair, “kasten karanlığa giden” biri düşüncesiyle dehşete kapılır. O anda gerilimi yok etmek amacıyla yılanı bir kütük fırlatır. Dürtüsel davranışından pişman olur: “Ne kadar kaba, beş para etmez bir davranış!”, diye düşünür. Kendini çok sert yargılar:

Ve işte yaşamın efendilerinden biriyle karşılaşma
Fırsatını kaçırdım.
Ve cezasını çekmem gereken bir şey var:
Bayağılık.

İşte erkeklerin yer altı dünyasına karşı böyle çift eğilimli bir tutumu vardır. Erkekler hem büyülenir hem korkarlar. Orada gerilerde kökenlerinin ve şifanın olduğu gibi yok oluşun da varlığını sezerler. Bu yüzden korku kütüklerini fırlatırlar ve barışma anı geçip gider.

Ben çocukken bir zamanlar batıdaki düzlüklerde at sürmüş olan büyükbabam, kendi göbek deliğinin eskiden bir Kızılderili okunun deldiği yerde bulunduğuna beni inandırmıştı. Benim de benzer bir yaraya sahip oluşum aklıma karıştırsa da, ona yürekten inanmıştım. Sezgisel olarak, büyükbabam haklıydı. O delik dünyanın yarasıydı, güneş sinir ağından [solar plexus] sıkıca çevrilip kopan ve hepimizin taşıdığı bağlantısızlık yolu ve izi. Böyle bir yara kişiyi yaşam kaynağından sürülmeyi göze almaya mecbur eder. Geriye dönüşü olmayan ve her an her yerde bulunan bir ayrılığı olduğu gibi yalnızlığı ve uzun acıları da zorunlu kılar. Erkekler hiç kapanmayacak yaranın farkına varınca, ya kendilerini bir kadının kollarına atar ve kadının sağlayamayacağı

şifayı onda bulmak isterler, ya da maço bir gururun ve zorlama bir yalnızlığın ardına saklanırlar. Philoctetes'in öyküsünde, koro ona yarasının evrensel olduğunu ve yine de yaşaması gerektiğini anlatır, ama o ıstırap çekmekten ve kendine acıtmaktan başka şey yapamaz. Bu geriletici hareket ancak onu savaş alanına dönmeye zorlayan Herakles'in görüntüsü tarafından alt edilir. Kahraman arketipiyle karşılaşmadır bu.

Kahraman arketipi hepimizin içinde vardır. Yaşama hizmet eden güçleri harekete geçirmeye, umutsuzluk ve bunalım iblislerinden kurtulmaya yarayan içsel kapasitedir. Bu arketipi canlandırmanın cesaret gerektiren dışsal hareketlerle pek bir ilgisi yoktur; aksine bu arketip kişi korkuya, acıya ve ana rahminin geriletici cazibesine karşı durmayı sağlayacak gücü topladığı zaman ortaya çıkar. Kahramanlıklara hayran kalabiliriz, ama hiçbir zaman bir kahramana tapmamalıyız. Ruh, sürekli bizi kendimize önem vermeye iter. Bu bizden karşılık bekleyen kahramanca bir görevdir.

Bütün halkların başlangıcında, her şeyin filizlendiği ilk eylem mitosuna ya da yaratılış efsanesi vardır. Bireyin yaşamında, bu olay anneyle bağın koparılmasıdır. Benzer biçimde, her halkın kendi düşüş efsanesi vardır. Bu, bilincin kazanılmasından önceki cennetle bağın yitirilişidir. Belki bu irksal anı yalnızca, doğumla gelen ayrılık travmasının nörolojik ve filogenetik [bitki ve hayvan tipinin gelişim tarihine özgü] bir izidir. Ama bu ayrılıktan ikilik deneyimini doğurur.

İşte bilinç sarmalı böyle başlar; önce nesne deneyimine dayalı, durmadan gelişen bir süreç. Ve kurulan ilk bağdan durmadan uzaklaşmanın acısını çekmeye neden olur. Kabilenin ya da bireyin yaşamında bilinçli kültür gelişimi uygarlığın meyvelerini doğurduğu gibi, aynı zamanda giderek Yüce Ana'dan daha çok yabancılaşmayı doğurur.

Her gün, dünya yarasının bilinçli olarak acısını çekerek bıçak sırtında dururuz. Bir mağaraya saklanmak ya da rahatlatıcı kollara atılmak o kadar baştan çıkarıcıdır ki. Her sabah sırtıkan korku ve miskinlik cinleri geri gelirler. Dünya cesaretle ileri atılmış olmamız bir işe yaramaz; bugün geri gelmişlerdir ve ayak parmaklarımızı kemirmekle doymadıkları için eğer izin verirse ruhlarımızı da yiyip yutarlar. Bu yüzden, bizler daha fazla bilincin getireceği acıdan kurtulmak için çok ayrıntılı yollar geliştirmişizdir. Birçok kişinin düşünceleri, duyguları ve eylemleri çocukçadır. Kimileri avuntuyu uyuşturucuların ve alkolün verdiği uykuda bulur. Kimileri de ideolojilerle, basit –izmlerle, dinlerle ya da karmaşık sorulara siyah-beyaz yanıtlar sunan siyasi toplumsal görüşlerle avunur, böylece kendilerini karşıtların yarattığı gerilimle mücadeleden kurtararak rahatlatırlar.

Bununla birlikte, her kültürün ve her bireyin içinden yaşama gücü yükselir. Bu güçlü eros yapacağı bağlantıyı geride değil ileride arar. Bu durumu, bir toplumun ve bireylerin içinde kahraman arketipinin harekete geçmesini gerektirir. Erkeklerle rahavet ve gelişimin bağlantısı konusunda yol göstermek büyük dinlerin ve geçiş törenlerinin işiydi, ama günümüzde çoğu erkek tek başına yolunu bulmaya bırakılır. Toplum hâlâ erkeklerin bu zor işi üstlenmelerine bel bağlar, çünkü erkekleri olgunlaşmamış hiçbir toplum gelişip zenginleşemez.

Kimi zaman ana rahmine dönemeyeceğini bilen erkek bu özlemi evrene yansıtır. Romantizm kültürü büyük ölçüde, bu *Sehnsucht für Ewigkeit*, ya da “sonsuzluk özlemi” üzerinde durur. Örneğin bu, kendini Etna kraterine atan Empedocles efsanesinde, ve Kaspar David Friedrich’in resimlerinde, özellikle de *The Wanderer Above the Mists* (Bulutların Üstündeki Gezgin) adlı tabloda sezilir. Yok olma arzusunu

temsil eden Thanatos her zaman, yaşama gücünü temsil eden Eros'un karşısına dikilir. Tarihsel açıdan, anlatılamaz olanı anlatmayı amaçlayan mistikler ısrarla iki özellik bildirmişlerdir: Mistik deneyim temelde sözcüklerle ifade edilemez ve Bütün ile birleşmeyi içerir.

Ama hepsinden sık erkekler evrensel olanla, ilk kaynakla birleşmenin yolunu bir ilişkide ararlar. Daha önce belirtildiği gibi, dişilik bir erkek tarafından üç düzeyde tecrübe edilir. Erkek dışsal başka bir kadının varlığı ve eşcinsel ilişkilerde öbür adamın kadınlık yanı yoluyla yüz yüze gelir. Kendi animasıyla ilişkisinde ona rastlar. Ve onunla, arketipsel dünyayla, doğayla, sezgi merkeziyle ve genelde yaşam gücüyle olan ilişkisinde onunla karşılaşır.

Herhangi bir ilişkide erkek, büyük ölçüde kendi hakkında bilmediklerinin insafına kalmış durumdadır. Ve nereye kadar karanlıkta kalırsa kendi içindeki dişi o ölçüde başka birine yansıtılır. Yansıtma anlamı gereği bilincine varılmayan içeriğin dışsal olarak deneyimlenmesini sağlayan bir dinamik olduğuna göre, bir erkek her zaman kendi bilinçdışı malzemesine aşık olur, ya da bu malzemeden korkar.

Öz annemizin normal olarak, dişiyi deneyimlememizdeki başlıca aracı olduğunu hatırlıyoruz. Rilke bu gerçeği kitabın bu bölümünün başında alıntılanan "Duino Elegy" adlı şiirlerinin üçüncüsünde ele alır. Bir başka şair, Stephen Dunn kendi ricası üzerine annesinin göğsünü ona nasıl gösterdiğini anımsıyor. Annesi nazik, alçakgönüllü ve sevecen bir tavırla onun merakını ve korkularını gidermiş. "Ve o deneyim", diye yazar Dunn, "bence kadınları/kolayca sevebilmemi sağlayandır."²⁶

²⁶ "The Routine Things Around the House" *Not Dancing*'den sf.40

Başka erkekler açısından, annenin erken dönemlerdeki aracılığı daha az nazik, daha az güven verici olmuştur. “Seri katil” terimini yaratan yazarların belirttiğine göre inceledikleri çok sayıda insan öldürmüş düzinelerle caninin hepsi (aralarında yalnızca biri kadındı) sorunlu bir çocukluk geçirmişti. Suçları, bir cinsel eylem girişimi bulunsun ya da bulunmasın, her zaman cinsel bir dürtüye dayanıyordu. Korkuları ve öfkeleri çoğunlukla sıcak ilişkiler kuramadıkları kadınlara yönelikti. Richard Speck bunların en tipik örneğidir. Chicagolu hasta bakıcılara tecavüz ederken sertleşme sağlayamadığında onları öldürmüştü.²⁷

Kısa süre önce psikanalize alınan bir kadın hasta erkek bir iş arkadaşının onu arabayla ezmeye kalkıştığını bildirdi. Bu kişi aynı zamanda onu, işyerinde kendi bölgesi saydığı bir odaya girmekten de men etmişti. Geçmişte birlikte çıkmışlar ve sarılıp öpüşmüşlerdi. Kadın bu ilişkiyi derinleştirmek isteyince adamın davranışı giderek kabalaşmış sonra da şiddete dönüşmüştü. Bu az rastlanan bir olay değildir. Birçok erkek kadınlara karşı hiddet doludur, ve çoğunlukla bunu eyleme döker. Bu erkeklerin hiddeti kimi durumlarda çocuklukta kötü muameleye maruz kalmanın ürünüdür ve bunu sebep sonuç ilişkisi açısından sebepler bilgisine (etiolojiye) göre tanımlaması kolaydır. Ama çoğu zaman bu hiddet annenin çok fazla ortada olması, babanın ise bunu dengelemeye yetecek kadar ortada görünmemesi yüzündendir. Bu kişilerin hiddeti kuşkusuz öfke birikiminden kaynaklanır, çocuğun psişik alanına tecavüz edildiği zaman meydana gelen epifenomenal [ikinci dereceden] bir duygudur. Bu hassas sınırın aşılması ister çocuğu istismarla, ister çocuğun gelişimine fazlasıyla karışma yoluyla yinelenir, oluşmaya başlayan ego fazlaca zedelenir ve anti sosyal kişilik kazanabilir.

²⁷ Robert Ressler ve Tom Schctman, *Whoever Fights Monsters* sf 79-81

Anti sosyal kişilikte biri başkalarıyla şefkatli bir ilişkiye giremez. Bir erkeğin ilk ilişkisi öylesine acı bir deneyime dayanabilir ki bütün ilişkilerin ancak acı verici olacağını sanır. Bu yüzden yaşamı başkalarının hakimiyetine girmekten duyduğu korkunun ve bunun yerine onları sömürme amacının kasvetli döngüsüdür. Birçok kadın böyle bir erkeği değiştirmeye kalkışmış ve suiistimal kurbanı olmuştur. Erkeğin kişiliği acıya karşı bir korunma oluşturduğuna göre, içe dönüp bu acıyı çekmeye, ve böylece onu Ötekinin üzerinden almaya dayanamaz. Ne yazık ki, bu tarihsel acı başkalarıyla arasında sürekli bir tampon oluşturur. Dıştaki başarıları ne olursa olsun, o son derece korkmuş bir adamdır. Öylesine korkmuştur ki, kendi acısına bakmaya dayanamaz ve acısının kaynağı ya da devamı olarak yalnızca Öteki'ni görür.

Niyetim, burada anneleri suçlamak değil (ilerde babalara da kabahat bulmayacağım), ama kabul etmek gerekir ki afektif dişilik imagosu büyük ölçüde öz anneyle yaşananlardan ve çocukluktaki yetiştirme ortamından etkilenir. Anima bütün erkeklerde bulunan arketipsel bir güçtür. Bu güç temelde belirli bir tür bilgi olmaktan çok deneyimleme ve bağ kurma biçimidir. Dıştaki kadınlarla ilişkilerden ve kültürden (örneğin moda olan Madonna'dan, yani Chartres Bakiresi ya da erotika bakiresinden) etkilenen erkeğin içindeki dişinin uyanışı, bedeninde dolaşan yaşam gücüyle kurduğu bağın ve değişken ruh hallerinin ne dereceye kadar insafına kaldığının bir türevidir.

Karısının kolundan tutup zorla terapiye getirdiği adamı hiç unutmayacağım; içeri girdi, oturdu, orada duran bir kutu kağıt mendili görünce sırtarak şöyle dedi, "Bakıyorum benden önce buraya bir kadın gelmiş." Gerçekten de öyle olmuştu, ama haklı olduğunu teslim etmek istemedim.

“Erkekler de ağlayabilir” dedim. “Ama buna mecbur değiller, onlar çözümlerler” dedi. Ona karşı çıktım: “Birçok erkek içinde bir öfke dağı ve gözyaşı gölü taşır ve eğer bunu dışarıya vurmazsa, bu yüzden ölebilir.” Adam sanki “Sen de onlar gibi budalanın tekisin” der gibi yeniden sırttı. Ona neden korktuğunu sorduğum zaman, yalnızca karısını hiza-ya sokmak zorunda kaldığını söyledi. Çünkü sorunları olan kendisi değil karısıydı. Tahmin edilebileceği gibi, adamın “terapisi” devam etmedi.

Erkek çocuk genellikle “gereğinden fazlasına” ya da “gereğinden azına” sahip olmanın sıkıntısını çeker. Aklıma, ikinci duruma örnek iki erkek geliyor.

Joseph'in yaşamı tek bir dikkate değer olayın çevresinde dönmekteydi. Joseph sekiz yaşındayken annesi evden gideceğini açıklamıştı. Annesi yabancı bir adamla arabaya binip uzaklaşırken, kapıda durup arkalarından bakmıştı. Joseph onu bir daha hiç görmemişti. Babası annesi hakkında konuşmayı reddediyor ve acısını hafifletmek için alkole sığınmayı sürdürüyordu. Joseph terk edilmişlik duygusuyla büyümüştü. Okulda hiçbir zaman çalışkan olmadığı halde, kendini idare etmeyi öğrenmişti. Bana geldiği zaman küçük bir imalat şirketinde yöneticilik yapıyordu. Kendi isteğiyle terapiye gelmişti; aslında ben gittiği üçüncü terapisttim. İki yıl öncesinde karısını “iyileştirmek için” terapistte götürmüştü. Bu denemesi başarısız olunca, birlikte ikinci bir terapistte gitmişler ve Joseph terapistten “gerçeği öğrenmek için” ısrarla karısını hipnotize etmesini istemişti. Joseph karısının onu ve iki çocuğunu sevdiğine inandığı halde, fırsat çıkınca kısa ve gelişigüzel ilişkilerle kendisini aldattığı fikrine saplanmıştı.

Terapist kısmen danışanın anlatmayı seçtiklerinin insafında olduğu halde, (ve hiç kuşkusuz evlilik dışı ilişki bildik

bir şeydir) Joseph'in karısının ihanetiyle ilgili verdiği örneklerle bakılırsa, bunların doğruluğu büyük ölçüde su götürdü. Örneğin, evlilik yıldönümlerinde Atlantic City kumarhanelerinden birinin otelinde bir oda kiralamışlar. Joseph duş yaptığı sırada oda servisi gelmiş. Joseph'in karısının garsonu tanıdığından ve o birkaç dakikada çabucak bir ilişkiye girdiğinden kuşkusu yokmuş. Buna kanıt olarak karısının "şüpheli görünüşü"nü gösteriyordu. Sonra buna benzer başka örnekler de sayılıp döküldü. Her biri gerçek olabilirdi ama çok geniş bir hayal gücü gerektiriyordu. Joseph'in ricası üzerine karısıyla özel olarak görüştüm. Karısı evliliklerine olan bağlılığını doğruluyor ve kocasının neden sürekli ondan kuşkulandığını merak ediyordu.

Bilinçdışının görünmez, kaçınılamaz enerji gücü Joseph'in açmazında açıkça görülüyor. Bir Kadının, yani annesinin, arkasını dönüp gözden kaybolduğunu görmüş, ve travma yaratan bu tek olaydan Kadına güvenemeyeceği sonucunu çıkarmıştı.

Ruh çoğu zaman benzer biçimde çalışarak şöyle der, "Ben bunu daha önce de yaşadım." Mantıkla bakınca, şimdiki durumun geçmişte olup bitenlerle hiçbir ilintisi olmayabilir, ama bu ilinti duygusal açıdan mevcuttur. Karısı, Joseph'in mutluluğunu ellerinde tutan, o mahrum Öteki olmuştu. Joseph'in zihninde, tıpkı onu sevmeye yeteneğine sahip olduğu gibi, ihanet yeteneği de, annesi gibi başka bir adamla kaçma yeteneği de olabilirdi. Joseph'in anne kompleksi gerçek olayları hayali ayrıntılarla zenginleştirerek beklenen korkutucu sonuca ulaşıyordu: Bu kadın da onu terk edebilirdi.

Joseph'in ruhsal yaşamı annesine ilişkin çocukluktan kalma, "Bir kez terk eden kadın, yine terk eder" imagosu çevresinde biçimleniyordu. Bu durum karısına karşı ne

kadar büyük bir haksızlık olsa da, psikanalizde “tepki oluşumu” diye bilinen hayali olaya uygun biçimde zihninde yeniden canlandırmadan edemiyordu. Tanıdık şeytan, bilinmeyenin gerilim ve belirsizliğinden iyidir. Karısının açıkça hissedilen varlığına karşın belleği o aynı hüznü, korkunç senaryoyu- terk edilmeyi- yeniden canlandırıyordu. Kompleks, rasyonel zihne hakim oluyor ve kendi gerçekliğini kuruyordu. Joseph’in yarası ve bu yaranın çevresine ördüğü savunma duvarı o kadar büyüktü ki, karısının ihanetinin doğrulanmadığını görünce terapiyi yarıda bıraktı.

Charles adlı başka bir adam genç yaşında babasını kaybetmişti. Annesinin yıllar süren bir bunalıma girmesi, Charles’ı iki kat terk edilmiş hissettirmişti. Daha ileride yetişkin kadınlarla girdiği ilişkiler, anne gereksiniminden kurtulamayan adam demek olan *puer aeternus* modeline uygun gelişmişti²⁸. Charles kadınları yüceltiyor, bir kaideye yerleştiriyor, ve sonra, onlar bu ilişkiye bağlanınca, geri çekilip kendini koruyordu. Bu durumun farkına varan kadınlar şaşkınlık, kimi zaman da kızgınlık içinde ondan uzaklaşıyorlardı. Charles onların bu tepkisini anlamakta gerçekten güçlük çekiyordu çünkü onu anlamaları gerektiğine ve onları uzaklaştıracak bir şey yapmadığına inanıyordu.

Aslında, annesinin kendi acısına rağmen çocukken baki ve tutarlılığa duyduğu ihtiyacı ve çocuk olarak bu acının bedelini iki katıyla ödediğini anlamasını istiyordu. Yine aynı biçimde, çocuğun içindeki yara o kadar derindeydi ki, yetişkin olarak Joseph kabahati “dışarıda”, genel olarak kadınlarda görmeyi sürdürüyordu. Buna göre, terapiye gelme

²⁸ Örneğin bkz. Marie-Louise von Franz, *Puer Aeternus: A Psychological Study of the Adult Struggle with the Paradise of Childhood*, ve Daryl Sharp, *The Secret Raven: Conflict and Transformation*.

amacı ilişkilere getirdiği ruhsal dinamiğin farkına varmak yerine yalnızca kadın seçimini daha doğru yapabilmektir. Yapay bir yüceltmenin, ikircikliliğin, reddetmenin ve terk etmenin modelini içinde barındırdığını ve tanıştığı her kadına yansıttığını kabul etmek ona zor geliyordu.

Doğal olarak, iç gözlem yeteneği olmayan biri yansıtmayla yaratılan bir dünyada yaşamaya mahkumdur ve kendi hayalleri ile en korkunç korkularının yansıyarak kendine geri döndüğünü görmesinin şaşılacak bir yanı yoktur. Her zaman böyle olmuştur ve de olacaktır. İçimizde sahiplenmediğimiz ne varsa dışa yansıtılacaktır.

Son bir örnek yeter sanırım. Stephen, Amerika'da "yapabilmek" için çok sıkı çalışan, kendi dükkanları olan göçmen bir ana babayla büyümüştü. Onlar yalnızca yeni bir kültürün zor koşullarıyla değil aynı zamanda otuzlu ve kırklı yıllarda herhangi bir işi ayakta tutmanın yarattığı güçlüklerle de karşı karşıya kalmışlardı. Stephen saatlerce ana babasının yanında çalışmış ama asla ana babasının ona baktıklarını, onu büyüttüklerini hissetmemişti. Hepsi sürekli güçlüklerle mücadele içindeydiler ve çocuklarını geçmişte de başına geldiği üzere, kendi gereksinimleri göz önünde bulundurulmadan, Stephen ailenin ayakta kalmak için kurduğu birliğin bir parçası olmuştu.

Yetişkin yaşamında Stephen evlenip boşanmış, yeniden evlenmiş, ilişkileri olmuş, ama hiçbir zaman kendini tatmin olmuş hissetmemişti. O da aynı biçimde terk edildiği için yara almıştı ve yakınlaştığı her kadından çocukluğundaki o trajik açığı kapamasını bekliyordu. Sevgililerinden biriyle yapmaktan en çok zevk aldığı şeyin, ona sarılıp göbeğinin üstüne yatmak olduğunu söylüyordu. Kadın sevişmek isteyince, onun isteklerinden ürküyordu. Hayalinde canlandırdığı sahne aslında Meryem ile çocuk İsa'nın güvenli ve sıcak,

geçmişin zorluklarından ve tehlikeli sokaklarından uzak görüntüsüydü.

Stephen hayatındaki kadınlara sürekli kızgındı; onları para ve tehditlerle denetim altına alıyor, kendisini kullandıklarına inanıyordu. Yine en derinlerindeki modele göre Kadın onun yanında yer almıyordu. İçindeki narsistik boşluk öylesine büyüktü ki, hiçbir kadın, bulabileceği en bağımlı anaç Öteki bile bunu dolduramıyordu. Bu yüzden Stephen'ın yaşamına hüznün hakimdi çünkü o umutsuzca, Yüce Ana'nın kozmik besleyici ve büyütücülüğüne sahip bir eş arayan hastalıklı bakımsız çocuktü. Bir taraftan da öfke dolu ve başkalarından ona boyun eğmelerini bekleyen bir kabadayı olup çıkmıştı. Yine aynı hüznünlü döngü kendini ortaya koyuyordu. Erkek ister eşini besleyip büyüten Öteki, yani anne yerine koymaya çalışsın, ya da kendi ihtiyacının boyutlarından korktuğu için kadından korunsun, her yönlü anne kompleksinin varlığını doğrular.

Yaşama gücünün yaygın etkisini anlatırken Jung, H. Rider Haggard'ın *She* adlı romanına değinir; bu romanın kahramanı "Boyun eğilmesi gereken kadın" ile karşılaşmıştır. "Rumpole of the Bailey" adlı TV dizisinde, bu sahnenin komik bir çekimi vardır. Huysuz yaşlı aktör Leo McKern barda en iyi viskiyi devirdikten sonra karısının "Rumpole!" diye gürleyen sesini duyunca kederli bir havada "O, işte itaat edilecek kadın" diye mırıldanır.

Yine anımsayalım ki anima arketipseldir. Yani erkeğin içgüdüyle ve yaşam gücüyle ilişkisine aracı olan ruhsal bir kalıptır. Öz anneyle karşılaşma bir erkeğin kendi animası ile kurduğu ilişkiyi renklendirir ve şartlandırır, ama çoğu zaman erkeğin psikolojisine çocukluk deneyimi hakim olur. Loren Pederson bu görevi şöyle özetliyor:

Erkeğin en büyük gelişimsel görevlerinden biri öz anne-siyle bağını sağlıklı bir biçimde koparabilmektir. Aynı zamanda, erkek arketipsel anne imgesinin öneminin bilincine de varmalıdır....Kız çocuğun tersine erkek çocuk özellikle psikolojik yönden anneden kopmaya başlayınca annesiyle temelde özdeşleşme durumunda değildir. Yetişkinlik yaşamında, asıl bağlanma/kopma sorununun kalıntıları erkeğin içindeki anima imgesinde görülür.²⁹

Karısının bir başkasıyla oynadığını hayal eden erkek, partnerine ikircikli davranan erkek, kendisini besleyip bakmakta yetersiz kalan karısına hiddetlenen erkek, kamyonların konakladığı her yerden ya da her havayolundan karısını arayan, banka defterini denetleyen ve karısının parasal konularda beceriksiz olduğunu iddia eden erkek, gözü sürekli etrafta olan, kadınları susturup eşcinsellere saldıran erkek, kendinden fedakârlık etmek pahasına eşini memnun etmeye çalışan erkek— bu erkeklerin hiçbirisi henüz evden ayrılmamıştır. Onlar hâlâ anne-oğul yaşantısına bağlıdırlar ve kendi ruhlarıyla ilişki kuramamaktadırlar.

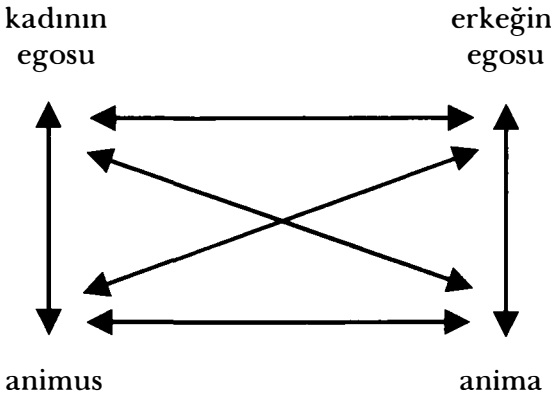
Ataerkilliğin kültürel bir düzenleme, güçsüzlüğü dengeleyecek bir buluş olduğunu anımsarsak, yaygın kanının tersine erkeklerin çoğu zaman bağımlı cinsiyet olduklarını fark ederiz. Marlboro reklamındaki o bireyci haşin adam en çok kendi içindeki dişinin tuzağına düşer, çünkü onu şiddetle inkâr eder. Bir erkek ne zaman iyi bir çocuk olmaya zorlansa, ya da tam tersine ne zaman kötü bir çocuk, ya da vahşi bir adamı olması gerektiğini hissetse, hâlâ anne kompleksinin gücünü telafi etmeye çalışıyordur.

Bu kadar incinebilir, bu kadar bağımlı olduğu için kabahati erkeğe bulmuyorum; o yalnızca bir insan. Onun

²⁹ *Dark Hearts: The Unconscious Forces That Shape Men's Lives*, sf. 74

sorumluluğu, herhangi bir çocuğun olumlu bir annenin bakımına ne kadar derinden gereksinim duyduğunu ve bu gereksinim kalıbının onun ruhsal yaşamını ne ölçüde harekete geçirdiğini ve yüzeyin altında etkinliğini sürdürdüğünü bilmektir. Erkek yetişkin olarak yönetme gücüne sahipmiş gibi davranabilir, iktidarın ve paranın dizginlerini elinde tutabilir. Ama altında kaldığı baskının kökleri annesiyle ilişkilerinin derinliklerine kadar uzanır. Erkekler bu gerçeği kavrayıp kabullenmeli ve bundan sonra da sorumluluğunu üstlenmelidirler, yoksa çocuksu kalıplara göre davranmayı sonsuza dek sürdürürler.

Jung'un, bilinçdışı duyguların aktarım ve karşı aktarımı açısından terapi sırasında psikolojik yönde olup bitenlere ilişkin açıklamasından uyarlanan aşağıdaki diyagram, karşı cinsle girişilen herhangi bir ilişkide yer alan alışveriş çeşitlerini gösteriyor.³⁰

³⁰ Bu dinamiklerin daha ayrıntılı tartışması için, bkz. *Middle Passage* adlı eserim, sf.46-47, ve Daryl Sharp, *The Survival Papers: Anatomy of a Midlife Crisis*, sf.70. (Jung'un "kardeş çocuğu evliliği" konusunda asıl tanımı ve şekilleri için bkz. "The Psychology of Transference," *The Practice of Psychotherapy*, CW 16, par. 422)

İlişki bilinç düzeyinde sergilense de, her kişi dikey çizgilerle gösterilen kendi bilinçdışının içeriği yoluyla bilgilenir. Aşık olma deneyimi, Öteki, şimdilik de olsa, kişinin içindeki sevgili imgesiyle aynı çizgide birleşince oluşur. Öteki ancak nadiren bu beklentiyi karşıladığı için kişinin aşkı usule uygun biçimde biter. Erkeğin sevgiliyle ilişkisi hiçbir zaman kendi yaşam gücüyle ilişkisinden daha iyi olamaz, çünkü bilinçdışındakiler Öteki ile ilişkisini kirletecektir. Aynı şekilde Öteki sırasıyla kendi bilinçdışındakileri ona yansıtacaktır.

Animanın kökleri arketipe uzandığına göre, unutmayalım ki o deneyim öz anne yoluyla, sonra da erkek çocuğun yaşamındaki başka kadınlar ve çevresindeki kültürde ulaşılabilen imgeler yoluyla oluşur. Bu yüzden Stephen bilinçli olarak o denli bağımlı olduğunu düşünmemesine rağmen, kendisine analık etmediği için karısına hiddetlenir. Ve George karısını çok merak ettiği için kendisini mükemmel koca gibi gösterir, ama içinden hâlâ Ona [kadına] hizmet etmek, Onun gözüne girmek, Onun uslu çocuğu olmak peşindedir.

Erkekler içlerindeki animanın farkına varmadıkları ölçüde Onu başka kadınlarda ararlar, Ondan kaçarlar, Onu baskı altına alırlar, Ondan ölümler diyarında Beatrice olmasını isterler, Onun acısını iş ya da uyuşturucu yoluyla dindirirler. Erkekler Onun varlığını, düşlerinde, başka erkeklerin yanında, kadınlarla arkadaşlıkta, sanatta, müzikte ve sporda, hayallerinde ve geçici deliliklerinde görmezden gelirler. Anne-çocuk ilişkisinin temel olduğunu, insanın kendisiyle, yaşamla ve başkalarıyla ilgili bütün duygularını etkilediğini inkar eden erkek koyu bir cehalet içinde yaşar. Ve kuşkusuz, cahil olduğu konu neyse, başkalarına yansıtılır. Erkeğin en derinlerdeki cinselliğini bile, yansıttığı ateşler. Onunla [Kadınla] birlikte olduğunda, geçici de olsa yeniden bağlantı kurduğunda, kendini yuvasında hisseder.

Çoğu erkek iş yaşamı koşullarında her gün yıprandığını düşünür. Hiçbir ikramiye, hiçbir şirket arabası, hiçbir müdür tuvaleti anahtarı ve hiçbir maaş artışı her günkü ruhsal kaybı azaltamaz. Bir erkek yüreğinin derinlerinde anlar ki ruhunu satmaktadır ve hiçbir maaş bordrosu bunu dengelemeye yetecek kadar yüksek olamaz. Bu yüzden, erkek ruhunun sorumluluğunu bir kadınla kurduğu elle tutulur, nazik bağa, ya da başka bir erkeğin animasına yükler. “Bir süre için de olsa ona iyi bak, güvenini tazele, yuvaya döndür.” Bundan sonra ise, *post coitum triste* [çiftleşme sonrası hüznü] yaşanır, yeniden bağlantısı kopar, başıboş halde dünyanın ve ona uyguladığı eziyetin insafına kalmıştır.

Bir adam her sabah derin bir uykudan uyanıp gözlerini yeni bir güne açtığında, kendini hâlâ orta okulda futbol oynar sandığını bildirmişti. Tüm oyuncular sıraya girmiş beklerken, tam top çarpınadan önce, ekonomik yaşantının şaşkınlığından ve sarsıntısından önce, sürekli seks hayalleri kuruyordu. Annesi ruhsuz ve dışlayıcı davranan başka bir adam animasını, Ona [Kadına] bağımlılık derecesinde duyduğu arzuyla doldurmuştu. Bu adam karısının onunla her gün sevişmesi için üstelleyince sonunda karısı isyan etmişti. Kendini yeniden reddedilmiş ve incinmiş hissetmiş, belli belirsiz bir ölüm korkusuna kapılmıştı. “Her seviştiğimizde” diyordu, “ölümden bir gün daha satın aldığımı hissediyorum. Ne zaman sevişmesek, ölüme biraz daha yaklaşmış gibi oluyorum.”

Her iki erkek için de cinsellik bir iletişim ve yakınlık deneyimi olmak yerine güven tazeleme ve bağın yeniden kurulması idi. Cinsellik simgesel anlamda onların diniydi. Birincinin yıpranması sürüyordu; önüne çıkanla seks yapmayı sürekli hayal etmesi ruhun aldığı yaraları dindirmeye yarayan eğreti bir araçtı. İkincisinin karısını vekil anne yerine

koyma yeteneği yansıtma eylemini önlüyordu. Bu adamın cinselliği daha az zorlanımlı, daha rahat, performans kaygısından daha uzak hale geldi ve ilişkilerindeki sevgi ve şefkat geri geldi. Erkek duyduğu bilinçdışı öfkenin karısını kendinden uzaklaştıracak kadar yoğun olduğunu anladı. İçindeki çocuğun üzüntüsüne ve zorlanımlı birleşme dürtüsüne sahip çıkınca, ilişki normal boyutlarına döndü.

Bir erkek bağımlılığını, yani içindeki çocuğun bağımlılığını kabul etmezse, ya bir vekil anneye kurulan sağlıklı ilişki içinde yuvarlanıp gider ya da eşi onun isteklerini karşılayamadığı için kızar. Çoğu erkek eşi yoluyla annesini aradığını kabul etmekten utanır ama anneye kurduğu çocukluk ilişkisini içinde bulunduğu ilişkiden ayıramazsa, yine o eski geriletici senaryoda rol alacaktır.

Jung bir erkeğin ruhunu kaplayan bu büyük, gerçekten bir mit olan dram konusunda oldukça ayrıntılı yazar. Erkek bilinçli bir yetişkin olabilmek için anne kompleksiyle cesurca mücadele etmeli, bu çatışmanın içsel niteliğini kavramalıdır. Yoksa aynı erkek hiç kuşkusuz bunu kadınlara yansıtacak, ya kadınların idaresine boyun eğecek ya da onlara egemen olamaya çalışacaktır — bu davranışların ikisi de anne kompleksinin gücünün delilidir. Her iki durumda da erkek en derinlerde yatan korkusunun ve arzusunun, annenin varlığında imha edilmemesine farkına varır.

İmha olma delişteti ve arzusu, diye yazar Jung, “gerileme ruhu” nun güçlü bir biçimde kişiliğe bürünmüş halidir.

Bizi anneye bağlı kalma ve bilinçdışında eriyip tükenme ile tehdit eder. Kahraman açısından korku bir meydan okumadır, bir görevdir, çünkü insanı korkudan yalnızca gözü peklik kurtarır. Ve bu tehlike göze alınmazsa, yaşamın anlamı bozulmuş gibi olur ve bütün bir gelecek

umutsuz bir durgunluğa, yalnızca bataklık yakamozlarının aydınlattığı kasvetli bir griliğe mahkum olur.³¹

Kişi anne rahmine duyulan bu korkunç arzusun gücü üzerinde fazla duramaz. Buna karşı durmak için bilincin zorlanması son derece acı vericidir. Yetişkinlik, yani kişinin hayatta kalmasının varoluşsal sorumluluğu derinlerden zorla çekip alınan, Prometheus tarzında bir ödüldür. Erkekler kendilerini annelerinden, kadınlardan, kendi animalarından ayrı tutabilir, ve güvencede olduklarını sanabilirler. Bir kez daha düşünün. Jung sözü şöyle sürdürür:

Erkek her zaman en kötü düşmanını karşısında hayal eder, ama düşmanı kendi içinde taşır – korkunç bir boşluk arzusu duyar, kendi kaynağında boğulmak, Annelerin diyarına[başka bir deyişle, arketipsel derinliklere] gömülmek ister. Eğer yaşayacaksa, kendi yüksekliklerine çıkabilmek için geçmiş arzusuyla savaşmalı ve onu feda etmelidir. Yaşam genç insanın çocukluğunu ve fiziksel ebeveynine çocukça bağımlılığını feda etmesini ister, yoksa beden ve ruhen bilinçdışı enste bağli kalacaktır.³²

Böylece atalarımızın neden o denli güçlü geçiş törenleri olduğunu görüyoruz. Onlar ruhun geriletici gücünü, Anne'nin emniyet ve doaygunluğuna duyulan özlemi çok iyi biliyorlardı. Erkekler, Oedipus'un bilinçdışı enstesi, Philoctetes'in barış özlemi, Faust'un Anneler diyarına tutkunluğu gibi baştan çıkarıcı olayların kusurunu kadınlara atarlar, ama bunların gerçek kökenleri erkeklerin hayatın acılarından ve yok edilme tuzağına düşmekten duydukları korkuda yatar.

³¹ *Symbols of Transformation*, CW 5 par.551

³² a.g.e par.553

Bu labirentten bir çıkış yolu vardır. Kimi erkekler Anne ile kurulan bilinçdışı bağlantıdan kaçarlar. Anne'den değilse bile dinlenmek için sığınacak bir yere duydukları özleme boyun eğmekten kurtulurlar. Ama onları geri düşmekten ancak her gün gösterdikleri cesaret ve uyanıklık ile kendileriyle çalışmaları korur.

Bu gibi bir çalışma içindeki iki erkeği örnek göstermek yararlı olabilir. Bunlardan biri, Lawrence, narsistik anlamda başkalarına muhtaç bir anne tarafından yetiştirilmişti. Babası, kız kardeşi ve kendisi annesine hizmet etmişlerdi. Lawrence evden ayrılınca, doğuştan hastalıklı bir kadınla evlenmiş ve bu kişiyi seçmekle annesiyle bağıını koruduğundan hiç kuşkulandıktan ona da hizmet etmiş. Orta yaşa gelince birinci derece bir depresyona girmiş. Karısını terk ettikten sonra, suçluluk duygularının pençesinde terapiye geldi. Kurtarıcı rolünü bırakmaktan duyduğu pişmanlık ve kararsızlık içinde neredeyse bir yıl kıvrandıktan sonra şöyle bir rüya gördü.

Bir kadın balkondan bana bakıyor. Orada sarı spor bir araba var. Ben arabaya binip gidiyorum. Sonra bir göle geliyorum ve sandala biniyorum. Suyun dibinde bir Yunan tapınağı görüyorum. Dipte yenebilecek alabalıklar da var. Sonra karşı kıyıya varıyorum. Orada ağzında kuş tutan bir yılan var. Bir bıçak alıp yılanın başını hızla keserek kuşu kurtarıyorum. Yılan beni sokmuş. Sonra başı kopan yılan balığa dönüşüyor. Onu yiye biliyorum.

Rüyadaki görüntülerin uyandırdığı çağrışımlara göre Lawrence balkondaki kadının, varlığı bütün yaşamı boyunca üzerine çöken annesi olduğunu düşünüyordu. Sarı spor araba annesinin baskısından kurtularak kendi kararlarını belirleme dürtüsünü bütün gücüyle hissetmek için aldığı ani kararı temsil ediyordu. Aynı zamanda her yerde hazır bulunan bir bilinçdışı simgesini, suyu geçince karşısına

çıkan zenginlikleri, tapınakta vücut bulmuş kadim bilgeliği ve balıktaki ruhun gıdasını fark ediyor. Ama öz annesinden ayrıldıktan sonra öbür kıyıda arketipsel anne bekliyor. Ruh ve aşkın amacı akla getiren kuş hâlâ eski dostumuz yılan yüzünden tehlikededir. Ve yine irade, erkekçe kararlılık, bıçağın temsil ettiği fallik yetki gücü ruhunun uçuşunu, geriletici yılan-kompleksinden ayırmasını sağlıyor.³³ Belki de hep annede kalabilecek enerji bundan sonra yaşam yolculuğu için elverişli hale geliyor. Geriletici yılan bakıp besleyici potansiyel güce sahip balığa dönüşüyor.

Ellilerinin sonuna gelmiş bir başka adam annesinin müdahaleci ve eleştirel imagosunu baskıcı bir içe yansıma olarak taşımaktaydı. Yıllardır annesinin cesaret kırıcı varlığını işverenine, yakınlarına ve genelde dünyaya yansıtmıştı. Çocukken bulduğu tek savunma biçimi düş kurma ve eğitim yoluyla annesini görmezden gelmekti. On yedi yaşına gelince Amerika Birleşik Devletleri Hava Kuvvetleri sayesinde annesinden uçarak uzaklaştı. Başkalarıyla yüzleşmekten kaçındığı insanlardan soyutlanmış bir yaşam tarzı edindi. Terapiye başladıktan bir süre sonra şöyle bir rüya gördü:

Küçük bir kızı Queen Elizabeth 2 gemisiyle yolculuğa çıkmak üzere limana götürüyorum. Ama bu kez gemiyi bulamıyorum. Sonra görüntü değişiyor. Güzel ve yarıdımsever bir kadın tarafından harika bir eve götürülüyorum. Burası benim hayallerimdeki ev. Camından harika bir manzara görülen, geniş bir oturma odası olan beyaz kerpiç bir ev. Camdan bir sehpa üzerinde yeşilliklerle dolu güzel bir kristal vazo duruyor.

³³ Bu temayı tartışan bir kitap için bkz. Robert L. Gardner, *The Rainbow Serpent: Bridge to Consciousness*.

Bu adam, hepsi annesinin varlığından kaçıp kurtulmayı temsil eden deniz yolculuklarına ya da uçağa binmeye ilişkin birçok rüya görmüştü. Bu rüyada, ana gemiye (kompleks) olgunlaşmamış birini götürüyor. Ama gemiyi bulamıyor; kaçış olasılığı yok. Daha sonra yardımsever, yetişkin bir anima onu güzel bir eve götürüyor; bu akla Dante'yi yeraltımdan çıkaran Beatrice'yi getiriyor. Frank Lloyd Wright esintisi taşıyan kerpiç ev ile kendi potansiyel varlığı, ruhunun Taliesin'i* arasında bağlantı kuruyor. Güzel kristal vazoyu ruhu pekiştirici içeriğe sahip bir kap gibi, Kutsal Kase** olarak görüyordu. Vazodaki bol yeşillik, Yüce Ana'nın hayat veren yanına işaret ediyordu.

Böylesi bir rüyaya çok fazla anlam yüklemek kolay, ama gerçekten de rüya ruhsal bir değişimin habercisi oldu. Bu adam çocukluğundan beri başkalarının idaresinde olduğunu hissetmişti. Çocukluğunda onu koruması gerektiği halde bunu eksik bırakan kişi, kırılğan psişik yaşamına zorla girip, erosunu yaralayarak yıkıcı ve her yeri kaplayan bir anne kompleksinin doğmasına sebep olmuştur. Birçok yaşam deneyimine yansıtılmış olduğu annenin gücünü zamanla kavraması onun "Anne" yansıtmasını çevresindeki olaylardan ve insanlardan geri çekmesini sağlamıştı. Bu sırada, seçim yapma gücünü ve doğanın ona armağan ettiği enerjileri kullanma gücünü duyumsamaya başlamıştı.

Hiçbir erkek içselleştirdiği ve ileriki tüm karşılaşmalarına taşıdığı anne deneyimi ile yüzleşmedikçe kendisi olamaz. Ancak bu potansiyel uçurumla yüzleşme cesaretini

* 1911-1925, Frank Lloyd Wright tarafından ailesi ve dostları için Spring Green, Wisconsin'de inşa edilen ev ve işlik—Ç.N.

** Son akşam yemeğinde Hzret-i İsa'nın kullandığı varsayılan sahan veya kâse—Ç.N.

gösterdiği zaman, öfke duymaktan kurtulur. Eğer hâlâ annesini ya da kadınları suçluyorsa, daha büyümemiş demektir. Hâlâ annesinin koruyuculuğunu arıyor, ya da onun idaresine girmekten kaçıyordu.

Buradaki isteğim, suçlamak değil anlayabilmek için anlatmaktır; anne babalar çocuğun omuzlayacağı yükü belirlemekte ister istemez çok büyük rol oynarlar. Jung bu durumu doğrudan açıklar:

Çocuğun üzerindeki en güçlü psişik etki ana babanın (ve de atalarının, çünkü biz burada asırlar öncesinden gelen psikolojik ilk günah olgusunu ele alıyoruz) yaşamadıklarından kaynaklanır. Bu ifadeyi şu ekle nitelmezsek biraz baştan savma ve yüzeysel olurdu: ana babaların yaşamlarındaki sudan engelleyici mazeretler olmasaydı, *yaşamış olabilecekleri* bölümlerinden. Daha da açıkçası, hayatın atlatmaya çalıştıkları bölümü,...en öldürücü mikropları eker.³⁴

Atalarımız bu gerçeği sezmişlerdi: Acısı çekilmeyen, bilinç düzeyine çıkarılıp tamamlanmayan ne varsa sonraki kuşağa aktarılır. Jung'un yukarıdaki ifadelerinden sonra belirttiği gibi, "Atreus'un Evinin Laneti boş bir söz değildir."³⁵ Dahası, Jung sözlerine şunu ekler, "Kişinin 'bilmediği' bir yakarış doğanın hiç işine yaramaz."³⁶

Böylece, özellikle annenin kişiliğinde varolan sapkınlıklar, bilinç düzeyi, onun kendi yarasının niteliği ve buna eşlik eden stratejiler çocuğun psişik kalıtımını biçimlendirir.

³⁴ "Introduction to Wickes's 'Analyse der Kinderseele,'" *The Development of Personality*, CW 17, par. 87.

³⁵ a.g.e., par. 88.

³⁶ a.g.e., par. 91.

Anne, çocuğun kendi hakkında ve hayat konusunda aldığı birçok iletinin göndericisidir ve çocuğun anlaşılmaya varması gereken kişidir. Bir kadın oğlu evli olduğu ve başka bir kadınla yaşadığı zaman bile belirleyici bir rol oynayabilir (birçok kaynana fıkrası bunun doğruluğunu gösterir).

İnsanlık deneyiminin önemli bir verisi doğumla gelen ilk ayrılıktan elde edilir.³⁷ Çocuk artık bütün gereksinimlerinin karşılandığı, kozmosun kalp atışına bağlı olduğu yerden yerçekimli bir dünyanın ve kökten bir yer değiştirme bilincinin ortasına tek başına bırakılır. Anne olan o kırılğan insan ağır bir arketip yükü taşımaktadır. Çocuğun öz anne deneyimi içselleşmiş dişilik deneyimini, başka bir deyişle anne kompleksini yaratır. Öz anneye ilişkin fenomenolojik deneyim aynı zamanda yaşam deneyiminin kendisini, bütün doğal güçlerle, başka bir deyişle ilk arketipsel anneye karşılaşmayı renklendirir ve şartlandırır.

Çocuğun annesine, ya da vekil anneye olan bağımlılığı aşikârdır. Çocuğun incinebilirliği kaçınılmaz bir ilk ayrılık endişesine vesile olur ve bireyin yaşamı boyunca yinelenip durur. Freud erosun birincilliği ve birleşme ya da yeniden bağlanma dürtüsü üzerinde durmakta haklıydı çünkü ilk yaşam deneyimi bağlantının kesilmesiyle ilgilidir. Bir erkek bundan sonra bütün yaşamı boyunca bağlantıyı yeniden kurmaya çabalar. Kişi Anneye geri dönemediğine göre, Onu, ya da onun sembolik vekilini dışarıdaki bireylerle ya da kurumlarla ilişkilerde, ideolojilerde ya da göksel ebeveyni, Tanrıda arayacaktır.

³⁷ Bu ayrılığın filogenetik (bitki veya hayvan tipinin gelişim sürecine ait) anısı, bütün insan topluluklarının kendi kabilesel “düşüş” hikayelerine, ve yitirilmiş bir cennette yaşama durumuna ait ortak bir anıya sahip olmalarını açıklayabilir.

Doğum travmasına ek olarak, anne ile çocuk arasındaki özel ilişki bir erkeğin kişisel psikolojisinde çok büyük rol oynar. Erkek büyük bir olasılıkla iki tür yaradan birini ya da her ikisini birden alacaktır. Anne deneyimini ya çok yoğun ya da yetersiz yaşayacaktır. İlk durumda annenin gereksinimleri, ifade bulmayan psikolojisi, almış olduğu yaralar, yaşanmamış hayatı kaçınılmaz olarak çocuğa kabul ettirilecektir. Annenin “çok fazla oluşu” çocuğun kırılğan sınırlarından içeri taşacak ve onda bir güçsüzlük duygusu yaratacaktır. Bu ezici güç yetişkinlik yaşamına taşınacak, genelde kadınlara ve olaylara yansıtılacaktır, ve güçsüzlüğü erkeğin yakasını bırakmayacaktır.

Bir erkek aynı şekilde, annesinin onun gereksinimlerini karşılayamadığını da deneyimleyebilir ve terk edilme duygusunun acısını çeker. Bu durum kişinin kendine verdiği değeri kaçınılmaz olarak azaltır (“Eğer ben daha iyi biri olsaydım gereksinim duyduğum ve hakkettiğim şeylere kavuşurdum”), genel bir güvensizliğe ve bağımlılık halinde öfke dolu bir Anne arayışına neden olur. Bir erkeğin kimlik duygusu, ister ezici bir gücün ister terk edilmenin, ya da her ikisinin yol açtığı yaralardan büyük ölçüde etkilenir.

Çocuk anneyle karşılaşma aracılığıyla bu dünyanın koşullara bağlı olduğunu anlayınca ayrılık kaygısının da acısını çeker. Kapsamı bakımından varoluşsal, deneyim olarak yerel olan bu genelleştirilmiş kaygı başkalaşarak erkeğin kendisine, başkalarına ve dışılığa ilişkin bir dizi belirsiz korkuya dönüşür. Bu gibi çeşitli korkular insanın iliklerine işler ve yinelenerek başkalarına yansıtılır. Hint-Cermen dillerindeki kök *angh* (“kısıtlamak, daraltmak”) İngilizce'deki kaygı ya da üzüntü anlamına gelen *angst* ve *anxiety* ile sancı anlamına gelen *angina* ve öfke anlamına gelen *anger* sözcüklerini doğurmuştur. Organizmanın bedensel ve kişisel

rahatına yönelik algılanan tehditler elde olmadan ve yinelenerek bu duygu yelpazesini ortaya çıkarır. Çocuk içgüdüsel ve sezgisel olarak gerekli olanı bilir ve hem ihanete uğradığı için öfke hem de besleyip büyütmesi gereken Öteki'ni yitirdiği için üzüntü duyar.

Freud "Mourning and Melancholy" (Yas ve Melankoli) başlıklı denemesinde Öteki'nin, örneğin ölüm sonucunda olduğu gibi, açıkça yitirilmesinin keder ürettiğini belirtir. Öteki duygusal yönden yanımızda olmayınca, yitirmenin acısı çekilir ama acının nesnesi hâlâ ortadadır. Bu bilişsel uyumsuzluk, içe atılan ana kişinin yaşam boyu acısını çektiği bir hüznün, ya da melankoli üretir. Sessizce çekilen bu acı, bu dokunaklı durum, müzikte, sanatta ve lirik şiirde özlemin en güzel ifade biçimlerini yaratmıştır. "Sometimes I Feel Like a Motherless Child" (Bazen Kendimi Anasız Bir Çocuk Gibi Hissederim) adlı zenci ilahisinde görülen ruh hali herkes tarafından sezgisel olarak hissedilir. Böyle bir "sonsuzluk arzusu" Orta Çağ'da 'minnesinger' denen, aşk ve güzellik konusunda besteledikleri şarkıları söyleyen özellikle soylu Alman ozanların, daha sonra ise Romantizm Akımının ve çok sayıdaki hazin kovboy şarkılarının ortaya çıkmasına yol açtı. Orada, uzakta bir yerde Anne bekler.

Çoğu erkek açısından bu iki yönlü yaralanma öfke olduğu kadar üzüntü de yaratır. Bu öfke aslında bilinçdışıdır, bunun farkına varılmaz. Dört şekilde ortaya çıkabilir. Kendini güçsüz hisseden kişi depresyona girebilir. Depresyon "içe dönük öfke" ve "öğrenilmiş çaresizlik" gibi çeşitli biçimlerde tanımlanmıştır. Ya da kişi bu öfkeyi bedeninde içselleştirince bu durum başka fiziksel koşullarla birleşerek mide rahatsızlıkları, migren, kalp hastalıkları ya da kanser gibi hastalıklara yol açar. Bastırılan bu öfke çoğunlukla dışarı sızar. Erkek çocuğun annesine söyleyemedikleri, genelde

erkeğin çabuk kızma eğilimi göstermesiyle ortaya çıkar. Buna “göndermeli” ya da “yerdeğiştirmiş” öfke denir ve en ufak bir kışkırtmayla durup dururken yersiz bir duygu patlamasına dönüşür (aktifleşen kompleksin başlıca belirtisidir).

Ya da bunun yerine, bir erkek öfkesini kendine zarar verici davranışlarda bulunarak ya da başkalarına şiddet uygulayarak eyleme dökebilir. Tecavüz genel olarak bir şehvet değil şiddet, bir göndermeli öfke suçu diye bilinir. Özellikle kadınlara yönelik şiddet bir erkeğin anne kompleksinin zedelenme yoğunluğunun bir işlevidir. Kompleksin niteliği ve derinliği aslında bilinçdışı olduğuna göre, bir erkek ancak aldatıcı bir dış görünüşle karşısına çıkan birine saldırabilir.

Yetişkin olarak bile, dıştaki dişiyile her karşılaşma bu derin içsel dramla yüklüdür. Doğal olarak, erkek yaralanma korkusunu ve dış çevresinde yitireceklerini, ruhu bu deneyimleri içinde taşısa bile, kompleks olarak transfer edecektir. Bu içselleştirilmiş geçmişin dehşet verici gücünün sezilmesi, ve o anda yeniden hareketlenme potansiyelinin farkına varılması eski korkuyu su yüzüne çıkarır. Erkek çocukluğunda yaşadığı dişinin gücüne ilişkin deneyimin etkisiyle hareket eder. Kendini savunmak için dıştaki Ötekine hükmetmeye ya da onu rahatlatmaya çalışır. Bu yüzden cinsler arası ilişkinin tarihi karşılıklı okunan hazin bir duadır; erkekler içlerindeki dişiden duydukları korkuyla hükmetmek ve denetlemek peşindedir. Ne zaman ve nerede erkeklerin kadınları kontrole çalıştıklarını görürsek, bu korkunun çirkin işidir.

Terapist olarak bu korkunun, birçok evliliğin tek yönlü güç dengesinin işleyişinde etkili olduğunu gördüm. Erkeğin aile bütçesini ve kararlarını katı bir biçimde denetim altında tuttuğunu görünce, onu akla, sağduyuya ve adil davranmaya

çağırdım ama karşıma çıkan sadece akıl dışı kaynakları olan bir direniş oldu. Erkek yüreğinin derinliklerinde teslim olup gücünü bırakmayı samimiyetle ister, ama bunun sonuçlarından duyduğu korkunun etkisi altındadır. Ataerkillik korkunun çirkin işidir ve, Blake'in ifade ettiği gibi, “düşün arabasını belâ ile kasıp kavurur.”³⁸

Öte yandan, korkunun denetimindeki erkek, yine aynı sıklıkla memnun etmeye ve rahatlatmaya çalışır. Kadını mutlu etmeye çabalarken çoğunlukla kendi rahatından fedakârlık eder. Ya da, kendi bildiğini okuduğu halde, kontrol ve intikam peşindeki pasif-agresif davranışlar yoluyla da hesap vermekten kaçınmanın çifte dürtüsüne kapılır.

Bir adam en çok annesini memnun etmek ve güçsüz babasının yerine onun sevgisini kazanmak için başarılı bir dişi olmuştu. Ama hovardaca para harcayarak sonunda iflasa sürüklenmiş, yılda neredeyse yarım milyon dolar kazanıp, yine de beş parasız kalmasına kendi bile şaşırmıştı. Bir gün dudaklarından gizli bir şeyi açıklarcasına şu sözler dökmüştü, “Annem için dişi oldum, ama kendim için her şeyi berbat ettim.” Annesinin baskıcı gücünü üzerinde hissetmenin intikamını pasif agresif bir başkaldırıyla almış, ama yalnızca kendini mahvetmeyi başarmıştı.

Başka bir adam ise, babası ölünce annesine bakma yükünün altına girmişti. Annesi ondan hiç bitmeyen mantıksız taleplerde bulunup, evliliğine karıştığı, karısına hakaret edip özel yaşamını ihlal ettiğinde, adam öfkesini karısına yönelterek onu, annesinin en çok gereksinim duyduğu anda duyarsız olmakla suçlamış, ve hışmını dindirmişti. Karısı ve çocukları onun aniden öfkeye kapılmasından yakındıkları için terapiye geldiler. Bu duygusal boşalımlar görünürde

³⁸ Norton *Anthology of Poetry*'deki “Londra”dan.

ilgili durumlara göre aşırıydı ve, tabii ki, erkeğin yaşamı boyunca içinde taşıdığı korku ve hiddet birikiminden kaynaklanıyordu. Öfkesini, narsistik gereksinimleri hiçbir sınır tanımayan annesine yöneltmek ona anlamsız geliyordu. Annesine beslediği korku ve hiddetin çatışması, onu annesinin davranışını rasyonelleştirmeye ve öfkesini kendisini bu durumu ele almaya zorladığına inandığı karısında açığa vurma-ya itiyordu. Karısı haklı olarak evliliklerinde bir rakibi olduğunu hissetmişti ve adam anne kompleksinin etkisiyle başa çıkamadığı için ıstırabının suçunu karısının üzerine atmıştı. Psikolojik yönden, annesinin yanından asla ayrılmamıştı.

Bir erkek anne kompleksinin etkilerinin bilincine varmadığı sürece, sorunlu ilişkilerin acısını çekecektir. İstırabı ve öfkesi kendi pahasına içselleşecek, ya da başkalarının pahasına yansıtılacaktır. İçinde taşıdığı geçmişin ağlarının bilincine varmadığı sürece büyüymeyecektir. İçindeki muhtaç çocuk, ve annesinin onu tamamen etkisine almasından ya da terk etmesinden duyduğu korku şimdi de aktif halindedir. Bu kadar çok erkeğin eşlerini denetlemek istemelerinin nedeni budur, çünkü Öteki'nin, eskiden olduğu gibi, hâlâ bütünüyle güçlü olduğunu hissederler. Ama yine de derindeki çocukça gereksinimleri de karşılanmamıştır; bu yüzden eşlerini anne yerine koyarlar.

Çoğu kadın eşine bilinçli olarak annelik etmek istemez ama yine de kendisini bu senaryoyu oynar bulur. Anneyle karşılaşmanın birincilliği göz önüne alınırsa yetişkinler arasındaki yakın ilişkilerin neden çoğunlukla sorunlu olduğunu görmek zor değildir. İçimize sindiremediğimiz bütün gereksinimlerimiz, korkularımız ve hiddetimiz yakın ilişkilerde ortaya dökülür. Bu ilişkiler ne denli yakınsa, çocuğun erkek olunca içinde taşıdığı ilk ilişkinin tortusunca o kadar çok kirletilir.

Bireysel psikolojik geçmişlere, ve insanlar arasındaki yansıtmanın ortaya çıkardığı karmaşıklıklara bakılacak olursa, herhangi bir ilişkinin yürümesi bile mucizedir. Kimi zaman, bir kadın bir erkeğe annelik ettiğinde bu ilişki yürüyebilir, ama bu (kadının elinden bırakmadığı zincirden söz etmeyecek olursak) erkeğin anne kompleksinden psikolojik olarak kendini kurtarmasına mal olur. Cinsel yakınlaşma özellikle geçmişe ait bu yükün ağırlığını taşır, çünkü cinsel ilişkide bulunmak bir çok erkek açısından kendisini olumlu anneye en yakın hissettiren harekettir.

Annenin hayaleti bakire- fahişe kompleksi denen durumda kendini hissettirir; erkek dişiliğin yalnızca “karanlık” tarafına cinsel arzu duyarken karısına, yanına yaklaşılmaz Meryem Ana rolünü verir. Kimi erkek eşi hamile kalana, ya da anne olana dek cinsel yönden aktiftir ve bundan sonra içindeki trafik fazla yoğunlaşır. Erosu anne kompleksi tarafından emilip yutulur; karısına karşı asexual olur, erosu başka kadınlara ilişkin hayallerle dışarı yansıtılır ya da girilen ilişkilerle eyleme dökülür. Kişinin bir zamanlar arzuladığı romantik Öteki artık “evcilleşmiş”, bilinçdışı anne malzemeleriyle kirlenmiştir. Erkek dergilerinde ve güzellik yarışmalarında görülen çocuksu cinsellik, erosu bir kaideye yerleştirme gereksiniminin belirtisidir, çünkü somut kadınların dünyası çok şey talep eder. Playboy [oyuncu çocuk] tam anlamıyla oyun oynayan bir çocuktur; erosunu içindeki güçlü anne dünyasından çekip çıkarana kadar asla bir erkek olamaz.

İşin en trajik yanı, erosları hâlâ anne kompleksine bağlı olan erkekler aynı gereksinimi, korkuyu ve hiddeti kendi içlerindeki kadına, yani anımsaya da duyarlar. Kişinin kendi ruhundan ayrı düşmesi feci bir yaradır. Bir kadın kocası hakkında, “Ben onun duygusal diyaliz makinesiyim” diyordu.

Soğuk ve eleştiren bir ailenin çocuğu olan adam kendisine acı veren o dünya ile arasına mesafe koymuştu. Ama animası nereye gidecekti? Tabii, animanın yer değiştirerek karısına yüklenmesi şaşırtıcı değildi. Adam öfkelenince, ki bunu kabul edemiyordu, karısını kızdırıyor ve geri çekilip kendi neden olduğu olayı yargılıyordu. Karısını yatak odalarının dışına itince onun kendisini terk etmesinden dolayı hiddetlenmekte kendince haklıydı. Aslında değer verdiği duyguları, kendi başına inceleyemeyeceği kadar acı anlamlarla yüklüydü. Karısının duygusal diyaliz benzetmesi isabetsiz değildi.

Karısı yılda bir “Charles, konuşmamız gerek” deyince, “Yine başlayacaksan, ben gidiyorum” yanıtını veren adamın durumu daha da kötüydü. Durum sanki *New Yorker*’da çıkan bir karikatürden alınmışa benziyor, ama bu adamın içinde taşıdığı ve karısıyla karşılıklı konuşma olasılığının uyandırdığı hiç azalmayan korkunun gerçek bir ifadesiydi.

Anne kompleksinin incelenmemesinin en büyük bedeli, demek ki kimi zaman etkisi tüyler ürpertici olsa da, dıştaki ilişkilere verdiği zarar değil, erkeğin kendisiyle ilişkisine verdiği zarardır. Bilinçdışı olan asla geçmez, ruhta aktiftir. Böyle bir kendine yabancılaşma yaşam kalitesini düşürür ve ilişkileri zehirler. Ruhsal yarasının iyileşmesi için, erkek önce çözümlenmeyen, içselleşmiş anne-çocuk deneyiminin önemini kavramalı, hem kişisel hem de kültürel yaralarının niteliğini incelemeli ve son olarak babanın bu duygusal dizimdeki yerini anlamalıdır.

3

Gerekli Yaralanma: Geçiş Törenleri

Kısa süre önce karımla Shenandoah Vadisi'nden geçerken silah sesleri duyduk. Sonra, topçu bataryalarının gerçeküstü ateşini ve karşılıklı dizilmiş mavi gri safları gördük. New Market Muharebesi'nin yıldönümü kutlamalarına rastlamıştık; Mayıs 1864'de Virginia Askeri Akademisi'nin genç öğrencileri Lexington yakınlarında çatışmaya girmişlerdi - sınıfta öğrendikleri stratejiler fazlasıyla gerçek, ve birçoğu için son olmuştu.

Ateş etme sahnesini seyrederken kendimi, sanki başka birinin acısını görmeye gelmiş uygunsuz bir turist gibi tuhaf biçimde ikircikli hissettim. Gerilerde bir yerde bir doktor çadırı, gerçek çatışmada olduğu gibi kopmuş uzuv yığınları, yüreği ebediyen parçalanan bir aile, ölenin tanınması için (yüzü düşmana dönük yere yığıldığı olasılığıyla) sırtına iğnelenen kağıt parçaları olmadığını biliyordum. O savaşın soylu bir amacı olmakla birlikte, elimde olmadan

Wilfrid Owen'ın, kendi bölümünü 1918'deki ateşkesten bir hafta önce ölüme götürmesinden kısa süre önce yazdığı satırları anımsadım; şöyle öğüt veriyordu:

Arkadaşım, artık o kadar coşkuyla anlatamazsın
Umutsuzca biraz şan peşinde koşan çocuklara
O eski yalanı: Dulce et decorum est
Pro patria mori.³⁹

Ve Siegfried Sassoon'un o buruk satırları:

Sizi gözleri parlayan memnun suratlı kalabalıklar
Sert adımlarla geçen delikanlı askerlere tezahürat yapan,
Eve girip dua edin asla bilemezsiniz
Gençliğin ve kahkahanın yok olup gittiği cehennemi⁴⁰

Danışanlarımdan Gerald'ı da düşündüm; on dokuz yaşında kendini Vietnam'ın ortasındaki dağlık bölgede bulmuştu. Bir M-16 ile telsiz taşıyarak Pleiku ve Ia Drang Vadisi gibi adları olan yerlere gitmişti. Arkadaşlarından birinin bir köylüyü sırf zevk için makineli tüfeğiyle ikiye ayırdığını görmüştü. Arkadaşlarının Vietkong askerlerinin kulaklarından yaptıkları kolyeleri taktıklarını görmüştü. Sonra, yirmi dört saat sonra Pleiku'dan Los Angeles'e gelmişti. Kuzey Jersey'deki ailesini görmeye gitmesi neredeyse bir yılını almıştı. Eski yerlere ve tanıdıklara bir türlü dönememişti. Ve ben Hemingway'in sözlerini anımsadım; Büyük Savaş sonrasında *şeref* ve *görev* gibi terimler müstehcen hale gelmişti. Ve

³⁹ "Dulce et Decorum Est," Simon Fuller, ed. *The Poetry of War*, 1914-1989, sf.20.

Dulce et Decorum est pro patria mori: Vatanım için ölmek büyük şereftir—Ç.N.

⁴⁰ "Suicide in the Trenches," a.g.e., sf. 21.

kutsal sayılan yegane sözcükler askerlerin öldüğü kasabaların, tepelerin ve ırmakların adlarıydı.

O gün neden New Market, Virginia'da bulunduğumuzu merak ediyordum. Tabii ki, neredeyse 130 yıl önce ölenleri onurlandırmaya karşı değildim. Sanırım ticaret ve bölgesel hegemonya meseleleri köleliğe son vermek gibi soylu bir istekten daha önemli oldukları halde, savaş alanına giden birçok erkeğin, gitmemekten daha çok korktukları için böyle davrandıklarından kuşkuluyum. Oradaydılar çünkü cesaret madalyası peşindeydiler ve üzerlerine yağın şarapnel parçalarından çok, korkak ve şerefsiz sayılmaktan korkuyorlardı. Homer bunu biliyordu. İliyada'da Truvalı kahraman Hector'a neden o denli yiğitçe savaştığı sorulduğunda, Yunan mızraklarıyla yaralanmaktan daha çok, yoldaşlarının yanında utanç duymaktan korktuğunu söylemişti. Demek ki korku erkekleri bilinçdışı dans ettiren ve savaşa gönderen ezgiyi çalan borazancıydı.

Savaş yıllarında bir çocukken, gelecekte yabancı topraklarda bir randevuya gideceğimi sezince, kendimi buna hazırlayabilmek için savaşla ilgili bulabildiğim her şeyi okudum. Vietnam savaşı sırasında üniversite mezunu bir öğrenci olarak askerliğim tecil edildi ve kurada yüksek bir sayı çektim. Rahatlamıştım ama utanıyordum. Savaşa ilişkin hiçbir bilinçli yanılsama içinde olmadığım ve Da Nang'a gitmek gibi bir istek duymadığım halde çok büyük bir sınavı geçemediğimi düşünüyordum. Gidenlere ve kalıp karşı çıkanlara saygım vardı. Karl Shapiro'nun "Bizi geri döndüren vicdan sizlerinkidir"⁴¹ sözlerini anımsayınca, vicdani nedenlerle askere gitmeyi reddedenlere saygı duyuyordum. Aynı zamanda da utanıyor, yeterli olup olmadığını merak

⁴¹ "Conscientious Objector," *Modern Verse in English*, sf.574.

ediyordum. Korkmanın utanılacak bir şey olmadığını biliyordum ama acaba dehşetin karşısında arkadaşlarıma ihanet etmeden sınavı geçebilir miydim diye düşünüyordum. O günden bu yana ben de Tet Saldırılarından* payıma düşeni almış olmama rağmen, analiz yoluyla yeraltına yaptığım inişlerde içimizdeki iblislerle karşılaşmalarında, hâlâ merak ederim.

Benim burada belirtmek istediğim nokta savaş ya da dış politika meselelerini tartışmak değil, Satürn'ün yükünü bir kez daha açıklayabilmek. Her uygarlık kendi varlığını sürdürdürebilmek için yurttaşlarından büyük taleplerde bulunurken, her erkek bu çağrı sonucunda yara alır. Bir önceki bölümde anne kompleksinin bir erkeğin yaşamındaki büyük etkisini inceledikten sonra, şimdi erkeklerin aldığı yaraların hem nasıl gerekli hem de bazen nasıl dehşet uyandırıcı olduğunu incelemeliyiz.

Bir Jung Derneği'nde yaptığım konuşmayı izleyen soru cevap bölümünde bir adam ayağa kalkıp, anımsadığım kadarıyla şunları söylemişti: “Şu anda orta yaşlıyım. Birkaç yıl önce, otuz sekiz yaşındayken, karım artık beni sevmediğini ve terk edeceğini söyledi. Yıkılmıştım. Ölmek istedim. Şimdi bana iyilik ettiğini fark ediyorum. Onu kendimden ben uzaklaştırdım. Karım beni öfkemle, terk edilmekten duyduğum korkuyla başa çıkmaya zorladı. Beni kendimle uğraşmaya zorladı.”

Adamın anima sözcüğünü kullanmamıştı ama, karısının onu iç yaşantısıyla uğraşmaya ittiği açıktı çünkü kadın kocasının ona yansıttıklarını artık kabul etmiyordu. Aldığı

* Vietnam Savaşı'nın dönüm noktasını oluşturan, 70.000 Kuzey Vietnam askerinin 31 Ocak 1968'de Amerikalılara karşı gerçekleştirdiği büyük taarruz—Ç.N.

yaranın ıstırabı ortadaydı, ama kendisiyle ilgilenmek konusundaki cesareti ve istekliliği daha etkileyiciydi. Adamın yorumları Nietzsche'nin özdeyişini doğruluyordu: "Yıkımımıza neden olmayan şey bizi daha güçlü yapabilir."⁴²

Demek ki yaralanma iki ucu keskin bir kılıçtır. Ruh uzip, yaşam enerjisini çarpıtan ve yanlış yönlendiren yaralar olduğu gibi, bizi büyümeye zorlayanları da vardır.

Zürich'te ilk analiz ettiğim kişilerden biri bir kadınla hiç ilişkide bulunmamış orta yaşlı bir adamdı. Bu adam ancak bir kadının bir çocuğu dövdüğünü ya da kendisinin bir kadının ayağını öptüğünü hayal ettiği zaman cinsel yönden heyecan duyuyordu. Babasını hiç görmemişti ve annesi dini bir cemaatin önderiydi. Annesinin onun erosunda açtığı korkunç yaralar erkeklikle kurduğu nazik bağı zedeliyordu.

Öte yandan, kimi "gerekli" yaralar vardır; bunlar bilinci hızlandırır, bizleri eski yazgımızı geride bırakıp yeni bir yaşama, bundan sonraki gelişme aşamasına geçmeye zorlayan katalizörlerdir. Jung'un belirttiği gibi, kişinin yarasının ardında çoğunlukla dehası yatar.⁴³ Demek ki yaralanmanın çift anlamlı doğası bizi ezenlerle canlandıranlar arasında ayırım yapmamızı gerektirir. Yinelemek gerekirse, biz atalarımızın sezgisel olarak kavradıklarını belirli bir nesnellikle anlamaya çalışıyoruz. Yaralanma her zaman erkeklerin yetişkinliğe geçişlerinin, kutsal derneklere ve de kimi zaman mesleklere girişlerinin önemli bir boyutunu oluşturmuştur.

Ve işte erkeklerin bir başka sırrı: *Erkekler anneden ayrılmak ve anne kompleksini aşmak zorunda oldukları için, yaralanma gereklidir.*

⁴² "Twilight of the Gods," *The Portable Nietzsche*, sf. 467

⁴³ "The Gifted Child" *The Development of Personality*, CW 17, par. 244

Önümde on dokuzuncu yüzyılda yaşamış Amerikalı ressam George Catlin'in yapıtları var. Avukatlık eğitimi almış olan genç Catlin, Mississippi'yi geçip otuz sekiz ayrı Kızılderili kabilesini, çoğunlukla ilk beyaz adam olarak ziyaret etmişti. Ardında, onların önderlerini tasvir eden, av, günlük yaşam ve tören sahnelerine ait birçok yağlıboya tablo bıraktı. İnsan onun Mandan Sioux yetişkinliğe geçiş törenlerine ait resimlerine dehşet içinde bakıyor. Yetişkinliğe geçen genç erkeğin göğüs kaslarına bir şiş geçiriliyordu ve bu kaslara geçirilmiş kancalardan bir iple törenlerin yapıldığı evin tavanına doğru çekiliyordu. Göğsündeki kancalardan aşağı sarkarken bayılana kadar havada döndürülüyordu. Sonra yere indiriliyordu. Kendine gelince, bir parmağı kopararak feda edilmek üzere bir öküz kafatasının üzerine yerleştiriliyordu.⁴⁴

Uygarlık tarihi bundan daha az dramatik olmakla birlikte hiç de daha az katı olmayan geçiş törenleriyle doludur. Bu gibi bariz acımasızlıkların iletmek istedikleri mesaj nedir?

Öncelikle, Joseph Campbell'in belirttiği gibi:

Erkek çocuk o zorlu eşikten, annelere bağımlılık aleminde, babaların doğasındaki katılıma taşınır; bu yalnızca kendi bedeninin kararlı fiziksel transformasyonu ile değil, aynı zamanda bir dizi yoğun psikolojik deneyim ile, yeniden uyandıran ama aynı zamanda tüm çocuğu bilinçdışının ilk izlenimlerini ve hayallerini baştan organize eden psikolojik deneyimler yoluyla olur.⁴⁵

⁴⁴ Harold McCracken, *George Catlin and the Old Frontier* sf.106'dan

⁴⁵ *The Masks of God: Primitive Mythology*, sf. 99

Tören gereği sakat bırakma eylemi ister sünnet, ya da organın bir kısmının yarılmaması olsun, isterse bir dişin sökülüp çıkarılması ya da bir kulağın ya da parmağın kesilmesi; feda edilen maddi (*mater*-mother) güvence ve bağımlılıktır. Büyükler erkek çocuğu oedipal bağımlılığından çekip çıkarırlar ve annenin dünyasındaki bütün niteliklerden, bildik olana rahatça duyulan bağılıktan, koruyuculuktan ve güvenceden ayırırlar.

Bu gibi eziyetler ne denli ıstıraplı olsa da, büyüklerin gençlere duyduğu sevgiden kaynaklanan eylemlerdi. Bunlar çaresiz kurbanlara karşı girişilen karşılıksız şiddet hareketlerinden dini hareketlerin alanına dek uzanıyordu çünkü erkekler topluluğunun, şarkı, dans ve kişinin kendinden geçerek sıradanlığı aşmasını sağlayan “bull-roarer”[boğa böğürmesi] adlı aletin* kullanıldığı törenlerinde uygulanıyordu. Sioux çadırlarının tepesini tutan yatay direklere göğsünden asılı sallananlara, tören ve acı yoluyla vecde getirici bir deneyim ih-san ediyorlardı. Başka bir deyişle, içinde bulunulan yere ve zamana ait çocukluk yaşamından, kutsal tarihin, tanrıların, halklarının ve erkeklik sırlarının dünyasına geçiyorlardı.

Erkekler için yapılan bu gibi törenler kızlarınkilerden çok daha ayrıntılıydı. Mircea Eliade’nin açıkladığı gibi,

Erkek çocuklar için, inisiyasyon yakında olmayan bir dünyaya, bir ruh ve kültür dünyasına girişi temsil eder. Kızlar için ise tam tersine, inisiyasyon, cinsel olgunluğun gözle görülür bir işaretinin, açıkça doğal bir olgunun gizli anlamına ilişkin bir ifşaat içerir.⁴⁶

* Bir ipe bağlı ortası yarık bir tahtası ya da küçük bir kutusu bulunan ve havada çevrilince derin ve titreşimli bir ‘vırrr’ sesi çıkaran alet—Ç.N.

⁴⁶ Rites and Symbols of Initiation, sf. 47.

Böylece kızlar açısından, yetişkinlerin toplumuna kabul edilmek, yalnızca, adet görmeye başlayınca edindikleri biyolojik ve fenomenolojik deneyimle annelerinin dünyasını taklit etmek anlamına geliyordu. Ama erkek çocuklar açısından, ergenliğin gelip çatması bağımlı çocukluktan, kabilenin simgesel değerlerini sürdürmek ve korumak için çok şey gerektiren yetişkinlik rolüne geçişi belirliyordu. Bu değerler arasında tanrıların buyruklarını onurlandırmak, topluluğa üye olmak, ve surlarda nöbetçilik yapmak vardı.

Aile ocağının rahatlığından sınırlara, beden ve içgüdüden simgesel hizmete, çocukluktan yetişkinliğe geçmek büyük bir ruhsal hattın aşılmasını gerektirir. Demek ki yaralayıcı adetler hem gencin kendisine hem de devamını getirmek zorunda olduğu topluma yardım etmek için eros eşliğinde törensel olarak uygulanır. Acı bütün ivediliği ile karşısına çıkınca, bedeninin çektiği ıstıraplardan bir daha eve dönemeyeceğini öğrenir. Kendinden geçerek ileriye görmesi sağlanır, derin hattı geçer ve yetişkinler dünyasına girer. Günümüzde bu büyük uçurumu aşarken hiçbir yardım görmeyen erkekler için durum ne zor. Hiçbir tören yok, çok az bilge yetişkin var, ve toplumda kabul görmüş olgun erkek sayısı da çok düşük. Böylece çoğumuz kendi özel bağımlılıklarımızla baş başa kalırız, utanç verici maço telafi davranışları içinde kasılarak geziniriz, ya da, en çok görüleni, utancımızın ve kararsızlığımızın acısını tek başına çekeriz.

Coğrafi yönden birbirinden uzak ve tamamen farklı kültürlerdeki geçiş törenleri arasındaki yapı, sıralama ve dürtü benzerliklerine bakılacak olursa, kişi bu törenlerin merkezi bir kurul tarafından yaptırıldığını düşünebilir. Böyle bir olasılık bulunmayacağına göre, bu törenlerin kendiliğinden oluştukları, başka bir deyişle arketipsel kökenlerden çıkarıldığı görülüyor. Çoğu mitsel motif ya da aşkın görüş bireyin ya da küçük bir topluluğun ruhsal yaşamında ortaya çıkıyor.

Bu imgeler libidonun akışını destekleyip yönetmek, insan enerjisini anlamlı biçimde yönlendirmek için oluşuyor. Öyleyse demek ki, kendi derinliklerimizde olup bitenlerin ve bilinçdışı süreçlerimizin de geçiş sağlayacağını umabiliriz, çünkü atalarımıza can veren enerjilerin aynısı her insanın ruhunda hareket halindedir.

Yirmi sekiz yaşındaki Norman'ın rüyasında erkeklığe böyle bir çağrı görülüyor. Norman yaşamı boyunca kendini yalnızca bir dönem iyi hissettiğini anımsıyor; uyuşturucu kullanmış olarak okulu bıraktıktan sonra amcalarından birinin yanına taşınıp onunla bir fırında çalıştığı zaman. Ama ailesinin onun üzerindeki güçlü etkisi kendine güvenden yoksun olduğu bir ana rastlayınca anne-babasının yanında yaşamaya geri döndü. Hiçbir önemli patolojik özelliği olmamasına rağmen yıllarca psikiyatrik tedavilere girip çıktı. Norman'ın sorunları daha çok gelişimseldi, başka bir deyişle, olgunlaşma ve ayrılma sorunlarıydı. Annesi psikolojik yönden mütecavizdi, babası ise çoğunlukla iş nedeniyle evden uzaktaydı ve evde bulunsa da son derece pasifti.

Norman bana geldiğinde hiç değilse yetişkinliğe geçebilme sürecinin ilk adımını, fiziksel ayrılığı başlatabilmek için ailesinin yanından taşınmasını önerdim. Annesi üzgün bir halde bana telefon edip şöyle dedi, "Ama siz bir anne gibi düşünmüyorsunuz." "Hayır, hanımefendi," diye yanıtladım, "ben onun terapisti gibi düşünüyorum." (Bunun yerine "bir kabile büyüğü gibi" diyebilirdim, ama bunun ona bir anlam ifade edeceğini hiç sanmıyorum.)

Analiz sırasında Norman, onu sürekli eve gitmeye ya da annesine telefon etmeye iten bir bağımlılık ile annesiyle kurduğu her bağlantıdan sonra duyduğu hiddet dolu sinir arasında bocalayıp duruyordu. Norman'ın ruhunun kapanım elinde kalacak halde olduğu söylenebilirdi. Bilincine varmadan

ona tuzaklar kuran annesini, ya da yetişkinliğe geçiş konusunda ona hiç örnek olmayan pasif babasını suçlamak kolay olurdu. Ama bu Norman'ın kişisel sorumluluğunu ve görevini azımsamak anlamına gelirdi: Bir yetişkin olma arzusu ile bağımsızlık korkusu arasındaki gerilimden kurtulmalıydı. Bu büyük mücadele, her günkü bocalama, üç bölümden oluşan çok güçlü bir rüyada dramatize edilmişti:

Erkek arkadaşlarımla arabayla gidilen açık hava sinemalarından birindeyim. Arabaya bir şey oluyor ve ben bakmak için iniyorum. Biri kuvvetle ağzıma vuruyor.

Annemle birlikte aynaya bakıyorum. Annem üzüldüğünü söylüyor. Dışım dökülüyor. Dışımı kurtaramıyorlar. Dışımı götürüp Keith Byars'a gösteriyorum.⁴⁷

Bayan X.'i buluyorum. Ona, "Ben bir oğlan çocuğu değilim. Bana erkek gibi davran" diyorum.

Rüya her şeyi açıklıyor. Norman'ın uzatılmış ergenlik döneminin ara bölgesinde takılıp kaldığını gösteriyor.⁴⁸ Rüyanın geçtiği yer yaşamdaki durumunu belirtiyor. Açık hava sineması Norman'ın, kendi erkekliği ile uğraşmasından doğan, yansıtılmış içsel bir dramı akla getiriyor; ama ruhsal süreci ya da hareketliliği temsil eden arabanın bir sorunu var. Bir davranışta bulunduğunda yaralanıyordu. Terapiye başlamadan önce Norman erkekliğe geçiş törenlerine ilişkin hiçbir şey bilmiyordu, ama ruhu, bunun arketipsel düzeyde farkındadır, çünkü ilk döneme ait gelişme sürecine katkıda bulunmaktadır. Törenselle olarak yaralanmanın, aslında kimi

⁴⁷ Keith Byars, Norman'ın bu rüyayı gördüğü sırada en sevdiği futbol takımı Philadelphia Eagles'in çok beğenilen bir bekliydi.

⁴⁸ Günümüzde, yetişkinliğe geçiş törenlerinin bulunmayışına bakılacak olursa, ilgili mesleklerdeki bir çok kişi ergenliği on iki ile yirmi sekiz yaşları arasındaki bir dönem diye tanımlamaktadırlar. Norman bu denli esnek sınırları bile açıkça aşıyordu.

zaman bir dişin sökülüp çıkarılmasının anneye bağımlılıktan feragat etmenin simgesi olduğunu bilmiyordu. Bir yandan annesi onun evden ayrılmasını güçleştirirken, kendi uyuşukluğu da gelişimini engelliyordu. Rüyada annesinin kendisine acımasını, anlayış göstermesini— “zavallı yavrum” demesini bekliyordu. Aynı zamanda bölünmüş ruhu dişini “Keith Byars” görsün istiyordu. Başka bir deyişle, kişisel ve ortak kültürü dahilinde, ruhu, yer altı dünyasının dayanılmaz çekim gücüyle savaşmaya yardımcı olabilecek erkek enerjisinin kişileştirilmiş hali gibi gördüğü bu atlete kapılıp gitmişti.

Norman’ın babası aynalamada yer almıyordu, ama futbolcu, Norman’ın özlemini çektiği ve tarafından onaylanmaya gereksinim duyduğu erkek enerjisini temsil ediyordu. Ama rüyaya ikirciklilik hakimdi, çünkü rüyanın üçüncü bölümünde Norman (annesinden daha anlayışlı ve destekleyici olduğuna inandığı komşu) Bayan X’den yardım istiyordu. Bu yüzden rüya Norman’ın zorla kendine açtığı bir yolu temsil etmiyordu. Sonunda yine kendinden büyük bir kadının onayını alması gerekiyordu.

Bu geriletici güç bütün erkeklerde vardır, ama buradaki patoloji Norman’ın geçmişinde olumlu erkek enerjisinin neredeyse tamamen eksik kalmış olmasından kaynaklanıyordu. Böyle bir enerji var olduğunda anne kompleksinin geriletici çekim gücünü biçimlendirip dengelemeye yardımcı olur. İnsan Norman’ın amcasıyla omuz omuza paylaştığı kısa iş süresini neden yaşamının en iyi dönemi olarak gördüğünü anlayabiliyor. Ama olgunluktan aldığı bir damla tat bile kompleksinin güçlü enerjilerine ve kendi cesaretsizliğine yenik düşmüştü.⁴⁹

⁴⁹ Grimm’in “Iron Hans” [Demir Hans] masalında, vahşi erkek olmanın anahtarı annenin yastığının altındadır. Genç adam annesinden anahtarı isteyemez, çünkü o bunu vermeyecektir. Anne onun yanında kalmasını ister. Ve böylece çocukluk enerjilerinin kilidinin açılması için anahtarın çalınması gerekir. (“Iron Hans” ile ilgili daha çok bilgi için bkz. sf. 116-117)

Geçiş törenlerinin ve kabile büyüklerinin yokluğunda Norman'ın üzücü durumu günümüzde birçok erkek açısından geçerlidir. Erkeklerden büyümeleri, kendilerini bilmeleri, kabile kültürüne hizmet edip onu sürdürmeleri ve kimliklerinden memnun olmaları beklenir. Yaşça büyük, erkek bir terapist destek ve teşvik sağlamakta bir ölçüde yararlı olabilir, ama haftalık buluşmalar yetersiz kalır ve ne olursa olsun, geleneksel yetişkinliğe kabul törenlerinin hışı verici havasından mahrumdur.⁵⁰ Örneğin Norman, sonuçta anne babasıyla daha az zaman geçirmeye ve ebeveyn komplekslerinden ve ana baba egemenliğinden daha az etkilenmeye başladı. Artık onlardan ayrı yaşıyor ve kendini geçindiriyor. Ama psikolojik açıdan, temelde, günümüzün yaralanmış ve yetişkinliğe geçememiş erkeklerinden biri olarak kaldı.

Norman'ın rüyasındaki eksik dişi maddi rahatlıklardan feragatin ve zorlu yolculuk koşullarının simgesidir. Böyle bir feragatte bulunmak çok güçlü bir mitolojik motif, kazanılacak bir şey için başka bir şeyden vazgeçmeyi gerektiren arketipsel bir kalıptır. Yetişkinliğin kendine hakim haline ve yaratıcılığına karşılık çocukluktaki bağımlılık bir yana bırakılmalıdır. Dertsiz bir hayata duyulan özlemde, sorumlulukları olgunlukla üstlenmekten yana vazgeçilmelidir. Bu gibi değişimler yalnızca bilinci hızlandırmakla kalmayıp, bir seçim biçimi oluştururlar. Herkes büyümeye çağrılır; ama herkes bu görevin üstesinden gelemmez. İnisiyasyon yaralaması ileride olacaklara, dünyanın yaralayıcı hallerine ilişkin üstün körü bir fikir verir. Çocuk yuvaya gidince hem koruyucu

⁵⁰ Terapi ne kadar destekleyici ve yapıcı olsa da, ölü gömme törenini ve yeniden doğuşu, ya da göğüs kaslarından sallandırılmayı içermez. Aşkın bir görüş yoktur, yalnızca konuşulur. Bu biçimde konuşmak gereklidir ve iyileştiricidir, ama daha uzun zaman alır.

aile ocağını kaybettiğine üzüldü, hem de daha zor ve tehlikeli bir dünyanın varlığını sezer. O dünyadan korkmak ne kadar doğal olsa da, erkek çocuk kendi yetişkinliğine sahip çıkmak istiyorsa bu dünyaya girmek zorundadır.

Ben ergenlik çağında ana babamın öğütlerine karşı çıktığım sıralarda okul takımında futbol oynuyordum. Antrenmanın ilk gününde tırnaklarımdan biri yerinden çıktı. Kenar çizgisinin üzerinde durmuş kendime acırken, kıdemli bir oyuncu yanıma gelip anımsadığım kadarıyla şöyle dedi, “Eğer buna dayanamazsan, gerisine hiç dayanamazsın. İleride daha da kötü oluyor.” Ben o anda bir tür erkekçe sevgi, dostça bir teşvik hissettim. Beni, erkeklerin birbirine çoğu zaman yaptığı gibi, rahatlıkla utandırabilirdi, ama sesinin tonundan yardımcı olmak istediği anlaşılıyordu ve ben bunu içimden bir teşvik saydım. Örgütlenmiş futbol için yaşım biraz küçük olsa da, çok derin bir oynama dürtüsüne sahiptim. Bunun nedenini anlatamazdım.

Geriye bakınca dürtüler kolay hatırlanır. Daha büyük çocukların canımı acıtmasından korkuyordum. Bu korkuyu, korku alanına girmeyi seçerek aşırı telafi ettim. İlercuma bu korku yüzünden çektiğim karın ağrısıyla iki hüklüm olurdum, ama ne bir antrenmanı ne de maçı kaçırdım. Truvalı Hector gibi korkmaktan, canımın yanmasından daha çok korkuyordum. İlk yılının sonunda baş parmağımı kırınca hissettiklerim, simgesel bir zaferden, bir cesaret madalyasına sahip olmaktan başka bir şey değildi. Bilinçdışı olarak erkekçe beraberlikler, erkek erkeğe kafa tokuşturmak, erkeklerle şakalaşmak, kaybedince birlikte ağlamak istiyordum. Ruhum beni, geçiş töreni yerine sayılan terleme, çarpışmaya ve korkmaya sürükledi. Ana babamın anlamadığı mesele, futbolun, mitsel bir kısırlık döneminde erişebildiğim tek şey olduğuydu. Sembolik bir yaralanmaya,

erkek enerjisine ve dostluğuna bağlanmaya, ve çocukluktan yetişkinliğe geçiş törenine ve anne kompleksinin sınırlandırılmasına duyduğum gereksinimi karşılamak için elimde yalnızca futbol vardı. Henüz birkaç yıl önce rüyamda okuldaki eski futbol antrenörümü gördüm. Onu rüyada görmeyeli otuz yıl olmuştu. Mezunlar dergisinde bulduğum İndianapolis'teki adresine mektup yazdım. Beni anımsadı ve yaşamını anlatırken şunları ekledi; "Futboldan öğrendiğimiz şeydi: Canın yansa da, sen ayağa kalkıp bir sonraki oyuna hazırlanırsın." Bu yaşama ilişkin basit bir ileti olabilir, ama kesinlikle gereklidir. Belki ruhum onca yıl sonra onu, bana bu iletiyi anımsatmak için su yüzüne çıkartmıştır.

Son zamanlardaki bir İşçi Günü'ünde [Labor Day, Amerika'da Eylül'ün ilk Pazartesi günü kutlanır] karım ile birlikte köpeğimizi dışarıya çıkarmıştık. Sabah çok erkendi ve yolun karşısındaki ortaokulun spor sahası hâlâ sisle kaplıydı. Uzakta karaltılar görebiliyorduk ve bir ağızdan aynı tempoda yineledikleri sözler belli belirsiz duyuluyordu. Karım antrenörün çocukların o günü evde aileleriyle geçirmelerini sağlamak yerine onları spor sahasına getirtmesinin ne kadar kötü bir şey olduğunu söyledi. Ben ona yanıt olarak çocukların orada olmak istediklerini, bu ayrıcalık için mücadele verdiklerini belirttim. Onların aynı zamanda, her günkü çarpışmalarda, canları yansın istediklerini, birbirlerine gereksinimleri olduğunu, bunun bir anlamda sevgiyle ilgili olduğunu, ve orada siste babalarını aradıklarını sözlerime eklemedim. Bütün bunları eklemedim çünkü bunları karıma açıklayabileceğime inanmıyordum. Gerçekten, ancak kendi analizimde içimdeki canavarlarla yüzleştikten sonra futbol oynamak için yeşil bir sahaya gidip baş parmağımı kırmaktan daha akıllıca ve daha gerekli bir şey yapmamış olduğumu fark ettim.

Bu sahalarda gençlerin aradığı şey, kendileri bilmese de, unutulmuş geçiş törenleridir, yitirilmiş babalardır. Delikanlı, Jung'un terimiyle, simgesel yaşam arayışındadır. Hayatımız ancak "insanlar simgesel yaşamı sürdürdüklerini ve ilahi dramda yer alan aktörler olduklarını hissettikleri zaman"⁵¹ anlam kazanır. Genç, kültürel yönden ne denli değersiz bir yoldan olursa olsun, libidosunun ilgisini çekecek ve onu kendi gelişimine ve çevresine yararlı hale getirecek imgeler arar. Bireyleşme ihtiyacı çok derindir ve arketipsel bir ivediliğe sahiptir. Bu gibi imgelerin ve törenlerin yokluğunda her şeyden mahrumdur. Zamanı depresyonda geçer, ya da acısını dindirmek için uyuşturucu alır. Bu genç, Norman gibi, bir çocuk-adam olarak kalır veya maço aşırı telafi davranışlarında bulunur. Erkekliğini kadınlarla yatarak, hızlı araba kullanarak ya da çok para kazanarak kanıtlayacağına inanır. Bu görünüşün altındaki gerçeğin farkındadır kuşkusuz, ve başkalarına yakalanmaktan umutsuzca korkar; erkeklerin yanında, kendini bir sahtekar gibi hisseder.

Yeşil sahalarda bütün erkekler farklı forumlarda sınırırlar. Bu güne dek rastladığım her erkek, bunu itiraf edecek kadar dürüst ise, bir erkek olarak yüklüce bir utanç duymuştur. Yaraların geliştirici o sağlığa yararlı gücü bir erkeğin benlik duygusunu zedeleyebilir de. Birlikte çalıştığım tek erkek hasta yoktur ki yaşamının herhangi bir anında yetersizlik ya da utanç duymuş olmasın. Çoğunun, topu düşürüp maçı kaybetmek, ya da takıma seçilememek gibi canlı başarısızlık anıları vardı. Erkek çocuklar için, böyle yeşil sahalarda ve benzeri tozlu oyun alanları sınanmaya ve utanmaya yarayan arenalardır.

⁵¹ Bkz. 12 no.lu dipnot.

Soyunma odasının duvarlarındaki sloganları anımsamayan erkek var mıdır? “Acısız kazanç olmaz.” “İşler zorla-sınca, zorlular işe el koyar.” Çocukluktaki itiş kakışlı oyun-ları kim anımsamaz? Çok seçkin, dikkat çekici bir kariyeri olan bir adam her zaman “Red’e Teslim Olmak” dediği olaya değinirdi. Bu adam dokuz yaşındayken kendinden büyük Red adında bir çocuk onu sahada yere yatırıp öbür-leri gülerken yüzüne toz toprak boşaltmış. Yetişkinler dün-yasındaki başarıları ne kadar büyük olursa olsun “Red’e Teslim Olmak” onun için mitsel bir belirleyici an olarak kalmıştı. Hangi erkek “kız gibi”, ya da daha beteri, benim çocukluğumdaki gibi “lapacı” diye çağrıldığını anımsamaz? Bu yaralar bir erkeğin yüreğinde kalıcı bir yer eder ve yetiş-kinlik yaşamının büyük bölümünü geçmişte duyduğu utan-cın zırhlı hayaletleriyle dövüşerek geçirir.

Ne yazık ki daha da utanmaktan korktuğu için bu u-tançtan, o şekilde küçük düşürülmekten söz etmeyebilir. Ve bu da erkeklerin içlerinde taşıdığı dördüncü büyük sırdır: *Erkekler duygusal gerçekliklerini bastırmayı amaçlayan bir suskun-luk komplosu üzerinde uzlaşırlar.*

Her erkek çocukken, delikanlıyken, ya da geçen hafta kendini açmaya cesaret edip bu yüzden ayıplandığı ve tek başına kaldığı zamanları anımsar. Bu utancın içini doldu-rup erkekçe asılsız bir cesaret ve gizlilik ile ört bas etmeyi, sürekli ört bas etmeyi öğrenir. Yaşamı boyunca sıkça aşağı-lanmıştır ve acısını, karşı çıkışını dile getirememiştir. Önce oyun sonra da bir film olan *Glengarry Glen Ross*, bir emlak şirketinin satış bölümündekilerin küçük düşürülüşünü dra-matize eder; koskoca adamlar, satış oyununda birbirlerini yenmeye çalışırken sıkıntı çeken ve tokatlanmak için öbür yanaklarını çeviren erkek meslektaşlarına kötü muamele ederler: En başarılı satış elemanına bir Cadillac, ikinciye

değersiz bir et bıçağı takımı verilir, dördüncü ise işsiz kalır. Bu gibi yollardan utanç sineye çekilir ve yalnızlık koyulaşır. Utandırılma ve gizlilik çocukluktan beri sürüp gitmektedir, bu yüzden erkekler kendilerini küçük düşürmek için suç ortaklığı yaparlar. Bu onların hem ruhen zayıf düşmüş kardeşlerini hem de kendi parçalanmış benliklerini kucaklamalarını engeller.

Erkekler çoğunlukla kadınların acılarını paylaşma isteklerine hayret ederler. Bir terapist olarak ben bile kadınların içlerindeki gerçeğe erişme ve bunu bir başkasına anlatma yeteneklerinden etkilenmişimdir. Jung’cu terapist Robert Hopcke daha da ileri gidip kendi deneyimlerine dayanarak erkeklerin gerçekten ne hissettiklerini ifade edebilmek açısından genellikle kadınların başladığı noktaya varabilmeleri için bir yıl terapi görmeleri gerektiğini söyler.⁵²

Erkekler hayal kırıklıklarından ya da “ortada” bir sorun varsa ondan söz ederler, ama iç dünyalarının gerçekliğini çok ender olarak dile getirebilirler. Çocukluktan beri artan utancın ve kendine yabancılaşmanın mirası işte budur.

Buna iki örnek göstermek yeter. İlk örnek karısının acil isteği üzerine gelip beni gören ve aşağılayıcı bir tavırla kağıt mendil kutusuna dikkat çeken adamdır.⁵³ Mendiller kendi içindeki gözyaşı selini aklına getirmişti ve eski savunması derhal harekete geçti. Terapisi tahminen üç seans, evliliği de iki ay daha sürdü. Onun hakkında çok çabuk yargıya vardım, ama düşününce onun için üzüldüm. Erkekliği öylesine kötü bir yara almıştı ki kendini maço bir pelerine bürünmek zorunda hissetmişti. O korkunç yalnız bir adamdı. Zararsız mendil kutusu acısını çektiği utancın, tehlikenin

⁵² *Men’s Dreams, Men’s Healing*, sf. 12

⁵³ Bkz. sf. 51-52.

ve korkunun kıvılcımı yerine geçmişti. Kendine yabancılaştığı için karısıyla neredeyse hiçbir zaman korunmalı ve güvenli bir ilişki kuramıyordu. Bunun yerine onu denetlemek istiyordu.

Başka bir seferinde, bir polis ile karısına danışmanlık yaparken, adam para konusunda ne kadar endişelendiğini anlatınca ona gerçekten acımıştım. Aynı zamanda “dünyanın pisliği” ile her gün nasıl uğraştığını da anlatmıştı. Bu adam benim sözünü ettiğim darbe yemiş, yaralı erkeğe iyi bir örnekti. Almış olduğu yaraların yalnızca onun ruhunu ezmeye yaradığı, onu özgürleştirerek ona yeni bir bilinç kazandırmadığı görülüyordu. Karısına sert sözlerle birçok kez saldırmış, bir keresinde vurmuştu, ve aynısını kızına da yapmaktan korkuyordu. Seansın bir anında yerinden kalkıp bir şey söylemek için üzerime geldi: Sanırım hareket etseydim bana vuracaktı. Darbe yemiş bir adam, içindeki darbe yemiş çocukla, ancak başkalarına darbe indirebilir çünkü acısından söz etmeye dayanamaz.

Kadınların içsel gerçeklerini tehlikeye atmaya hazır olmaları, kendilerini yabancılaşmış hissetmeye çok daha az eğilimli oldukları anlamına gelir. Erkekler genellikle bundan yoksundur. Benim deneyimlerime göre, kadınlar boşanmaya ya da eşini kaybetmeye erkeklerden çok daha iyi dayanıyorlar. Belki de kendilerini daha az terk edilmiş hissediyorlar çünkü yaşamları boyunca kendi iç yaşantılarıyla ilişki kurmayı öğrenmişler. Kuşkusuz kadınlar destekleyici bir aile kadavası çevresine sahip olmaya daha yatkınlar. Boşanmadan ya da eşin yitirilmesinden sonra, bir erkeğin sağlığını ihmal edip bunalıma girmesi, karanlık bir odada, televizyonun önünde akşam yemeği ve içki şişesi ile oturması daha büyük bir olasılıktır. Ve erkek büyük bir olasılıkla yalnızca tek başına kalmamak için gidip hemen eşinin yerini dolduracak birini bulacaktır.

Erkeklerde ölüm oranı emeklilikten kısa süre sonra hızla yükselir, çünkü görünüşe bakılırsa bağışıklık sistemleri zayıflar. Belki aynı zamanda bir erkeğin üretkenliğiyle değerlendirilmesinden kaynaklanan Satürn'e özgü yara kendine saygısını büyük ölçüde yitirmesine neden olur. Bütün yaşamı boyunca erkeğe işi neyse kendisinin de o *olduğu* söylenmiştir. Eğer çalışmayı, ya da bakmak zorunda olduklarına bakmayı bırakırsa hem ayıplanır hem de dışlanır. Sorumsuz tembelin teki olur. Aziz Niklaus evini terk edip İsviçre'nin koruyucu azizi oldu; ressam Paul Gaugin karısı ve çocuklarını terk edip Fiji Adası'nda başarıya ulaştı; ama az insan böylesine güç bir işi başarabilir. Bir erkek paralı köle olarak aşağılanabilir, ama bir şey üretmediği için ayıplanmaktansa bunu kabul eder.

Kültürümüz bu duruma çareyi erkekleri şöyle kandırmakta bulur: "65 yaşına gelince, değerınızı kanıtlamak için artık çalışmak zorunda kalmazsınız. Şimdi şerefli bir biçimde sahadan ayrılabilirsiniz ve geçmişte ruhunuzu olacaklara hiç hazırlamadan Sun City'de ya da St. Petersburg'da 'shuffleboard'* oynayarak günlerinizi geçirebilirsiniz." Ekonomik gereksinimlerin ve daha önemlisi utandırıcı yetersizlik korkusunun körüklediği bizler hepimiz, Philip Larkin'in akıldan çıkmayacak sözleriyle,

ilk kalp krizi sanki Noel gecesi gibi gelen, verilmiş sözlerin, sorumlulukların ve uygun davranışların yükü altında çaresiz bir halde yaşlılığın ve yetersizliğin kararan sokaklarına sürüklenen, bir zamanlar hayatı tatlı yapan her şeyden mahrum adamlar.

* Özellikle gemilerde yassı tahta disklerin, uzun saplı tokmaklarla, güvertedeki düzgün bir yüzey üzerinde kaydırılıp, numaralandırılmış yerlerin üzerinde durdurulmasına dayanan oyun—Ç.N.

Demek ki çağdaş erkeğin en çok sıkıntısını çektiği şey dönüşümü olmayan yaralanmadır. O, Satürn'ün özgürleştirmek yerine sınırlayan rol tanımının acısını çeker. Tanrısal görüşe ulaşmadan ruhuna saplanan şişlerin acısını duyar. Hiç kimse erkekliği en değersiz anlamlarının dışında tanımlayamazken ondan erkek olması beklenir. Hiçbir geçiş töreni yapılmadan, onu yanına alıp ne yapacağını söyleyecek büyükleri olmadan, ve böyle bir erkekliğin uyandıracığı duygunun anlamına varmadan çocukluktan erkekliğe geçmesi beklenir. Yaraları dönüştürücü değildir; bilincinin derinleşmesini sağlamazlar; onu daha verimli bir yaşama yöneltmezler. Onu bedeni ölmek akıllılığını gösterene kadar anlamsızca tekrar tekrar sersemletip ruhunu hissizleştirirler.

Richard büyük bir firmada avukattır. Rüyasında bir adamın Arnold Schwarzenegger'in üzerine yürüdüğünü, yüz derisini çekip çıkararak kendi yüzüne geçirdiğini görür. Richard rüyada kendini küçük düşürülmüş hisseder. Bu görüntüyle bağlantısı, iş arkadaşlarının ona saygı beslememesinden, ağırlığını ortaya koyamamaktan duyduğu korkudur. Buna benzer biçimde, rüyasında, karısı ile birlikte uyurken eve birinin girdiğini görür. Richard korkudan dona kalır ve "Kalkıp evi korumalıyım" diye düşünür. "Defol dışarı!" diye bağırır. Bir yıl sonra, rüyasında başka birinin gizlice eve girip bu kez kızının odasına yöneldiğini görür. Kalkıp eline aldığı beysbol sopasıyla içeri giren kişinin peşinden gider.

Richard'ın bu yinelenen rüyalarındaki görüntülere ilişkin yorumu, hayattaki rolünün ailesine bakmak ve onları korumak olduğudur. Korkar ve yetersizlik duyar. Kendini tam bir erkek gibi hissetmez. Bu düşünceleri rüyaları durmadan yinelandığı için bir terapistle itiraf etti. Başka bir rüyada

birinin bir başkasını dövdüğünü görür. “Bırak onu” diye bağırır. Saldırgan onu kovalar. “Dövüşüyoruz. Hayalarını tekmeliyorum. Ona vurup sersemletiyorum, ama beni ele geçiriyor ve bana eziyet ediyor. Sonra ayakkabılarımı alıyor. Bana hiç kimse yardımcı olmuyor.” Richard yine kendini ve bakması gerekenleri savunamadığını hisseder. Ona eziyet eden kişi ayakkabılarını, dayanağını, bakış açısını elinden almaktadır.

Ya da acil serviste doktorluk yapan Allen’ı ele alalım. Rüyasında başka genç adamlarla aynı odada olduğunu görür. Tüm diğerleri başarıyla ok atmaktadırlar. Onun da bunu yapması gerekmektedir, ama kimse ona nasıl yapacağını ya da nereye ok atacağını göstermez. Sonunda o da oklarını atar, ama hedefi bulup bulmadıklarını hiç fark edemez. Sonra görüntü değişir ve kendini içinde timsah kaynayan bir bataklıkta bulur. Onu aşağıya çekmeye çalışan bir timsahla boğuşur. Dehşet içinde kaçmayı başarır ve bir süre için güvencede olacağı bir çamur düzlüğüne varır. Görünen o ki, Allen’ın ruhu bir geçiş töreninin özlemiyle yanmakta. Öbür genç adamların çoktan işin içine girdiklerini görüyor, ama yapması gerekeni söyleyecek birini bulamıyor. Hedefin ne olduğunu ya da hatalı çabalarının doğru yere yönelip yönelmediğini bile bilmiyor. Bunun sonucunda bataklığa saplanıyor. Bilinçdışının dip akıntısını gösteren etkili bir semboldür bu. Yardımcı babanın yokluğunda, rüya gören kişi, onu aşağıya çekmekle tehdit eden annelik canavarının, yani anne kompleksinin ölümcül kısıncıdır. Bir çamur birikintisinin üzerine çıkmasına rağmen yalnızca geçici olarak güvencededir.

Bu iki adamın mesleklerinin onlara kültürel yönden hatırı sayılır bir yetki gücü tanıdığına dikkat edin. Ama ikisi de erkekliklerinin sınanmasından korkuyorlar ve buna değer

olmadıklarını hissediyorlar. Bu büyük ayırmada başkalarının yardımına özlem duyuyorlar; aydınlanmadan ya da dönüşüme uğramadan yaraların acısını çekiyorlar. Anlamli geçiş törenlerinin eksikliği, birçok erkeğin rüyasına devamlı girdiği gibi onlarınkilere de giriyor. Ancak iç yaşantılarına sadık kaldıkları, örneğin rüyalarının verdiği mesaj hiç hoş olmasa da rüyalarını saygıyla ele aldıkları sürece gizli korkularını bilincin ışığına tutabilirler.

Geçiş törenlerinin eksikliği yüzünden erkekler erkekliklerinden kuşku duyarlar. Yuvalarını ne denli iyi korusalar da birinin gizlice içeriye girip onları küçük düşüreceğini, dahası yok edeceğini sanırlar. Ya da yaşam bağlamını değiştirip başka bir oyun başlatacak ve kişinin beceriksizliği ortaya çıkacak diye düşünürler. Demek ki ortada şöyle bir açmaz var: Erkek ol ve bunu kanıtlı, ama kurallar sürekli değiştiği için oyunu nasıl oynayacağını bile bilemezsin. Ve kişi bir kez “hedefe ulaşınca”, kurallar yine değişir ve sizden daha iyi başka biri çıkar. Bu her kalıba girip biçim değiştiren erkeklik tanımı erkekleri işlevlerini persona düzeyinde yerine getirmeye, kendi gerçekliklerini öncelikle maaş, araba, ev, toplumsal statü gibi ortak parametreler çerçevesinde tanımlamaya zorlar.

Erkeğin kırılğan ruhu acımasız ve değersiz hale getirilir. Tarihsel yönden erkek kendi soyunu sürdürüp korumaya, ve üretkenliğiyle tanınlanmaya koşullandırılmıştır. Bunların hepsi erkeğin ruhuna, kişiliğine, benzersizliğine ilişkin çok az şey ifade eder. Böyle bir dünyada erkekler trajik bir kadere mahkumdurlar; sükûnet sağlayamazlar, nadiren içten gelerek davranırlar, ve çok seyrek olarak öldürme oyununun dışına çıkarlar. Oyunu kazansalar bile ruhlarını yitirirler.

Böylelikle çağdaş erkekler çok eski bir efsane olan yaralı Balıkçı Kral Amfortas'ın efsanesinin ebedi niteliklerini özetle yineler. Adı Fransızca *enfertez*, “güçsüzlük, halsizlik” sözcüğünden türeyen Amfortas'ın öyküsü ortaçağdaki Kutsal Kase efsanesinin çeşitli öykülerinden Robert Johnson'ın çağdaş anlatısı *He: Understanding Male Psychology* (Erkek: Eril Psikolojisini Anlamak) adlı yapıtına kadar birçok kez anlatılmıştır. Öykünün ana konusu Amfortas'ın uyluğundan ya da hayalarından aldığı söylenen korkunç bir yaradır. Üretkenliğinin, erkekliğinin bulunduğu yerden yaralanmıştır. Ortaçağda ruhun barınağını sembolize eden Kutsal Kase'yi bulamadığı sürece yarası iyileşmeyecektir. Çağdaş erkek, şatosunun garajında duran büyük bir arabaya ve şirketteki başarılarından elde ettiği ganimetlerle süslü duvarlara sahip olmasına rağmen içindeki boşluğu, çektiği acıyı, ve iyileşmeyecek olan o yarayı sezer. Yarattığı şato ve üzerinde sinirli bir halde dolaştığı sur ne kadar muhteşem olursa olsun, o boşluğun efendisi olduğunu ve topraklarının duygusal bir çöle benzediğini bilir.

Yinelenen bu efsanevi motif T.S.Eliot'ın yirminci yüzyıla ait büyük şiiri “The Wasteland” in (Çorak Ülke)* arka planında asılı durur. Oyunun oynandığı esas yer, ve ticaret ile insan elinden çıkma yapıların merkezi olan Londra şöyle adlandırılır

*Gerçekdışı şehir,
Bir kış şafağının kâhıverengi sisinde,
Londra Köprüsü'nden bir kalabalık akıyordu; ne kullar da çoklardı.
Ölümün bilmiyordum bu kullar çoğunu mahvettiğini.⁵⁴*

* *Çorak Ülke, Dört Quartet ve Başka Şiirler*, Çev. Suphi Aytemur, İst., Adam Yayınları, 2000—Ç.N.

⁵⁴ “The Wasteland,” satır 60-63, *The Complete Poems and Plays*, sf. 39.

Eliot, işten dönüş saatinde yaşam girişimini değil de ruhun ölümünü görür. Bu yüzden ne tuhaftır ki bundan altı yüzyıl önce cehenneme girince şaşkınlığa uğrayan Dante'nin cümlesini almtılar ("Ölümün bilmiyordum bu kadar çoğunu mahvettiğini"). Eğer insanların yaratıp hizmet ettiği dünya onlara hizmet etmezse, o zaman o insanlar ruhun çorak ülkesinde ölü ev sahipleri arasındadırlar. Joseph Campbell'in açıkladığına göre,

Çorak Ülke... herhangi bir dünya olabilir. Burada yaşamların sürdürülmesinde sevgi değil zorlama, eğitim değil öğretileri aşlamak, deneyim değil otorite hüküm sürer, ve zorla kabul ettirilen efsaneler ve dini törenler bunları kabule zorlananların içlerindeki gerçek umutlarla, gereksinimlerle, ve potansiyellerle ilintili değildir.⁵⁵

Dıştaki efsane ile içteki gerçek çatışınca, kişi ruh yarısının acısını çeker. Erkekler kuşkusuz maddi başarı ve iktidar ağırlıklı statü elde etmenin iç huzuru getirmeyeceğinden kuşkulanırlar, ama bildikleri kadarıyla kendi mahallelerindeki tek oyunun dışında kalmaktan korkarlar. Böylece yara, yeni bir görüş, ve iyileşme olmadan cerahatlanır.

Delmore Schwartz bir kısa öyküsünde, yirmi birinci doğum gününün sabahında rüyasında kendini bir sinema salonunda gören genç bir adamı anlatır. Anne ve babasının beyaz perdede tanışıp birbirlerine kur yaptıklarını şaşırarak görür. Filmi izledikçe onların korkunç bir hata yaptıklarını fark eder; bu hatadan bir gün, tabii kendisi ortaya çıkacaktır. Ayağa kalkıp bağırarak filmin durdurulması gerektiğini söyler. Yanına gelen yer gösterici tarafından sertçe uyarılır, "Etrafta kimse olmasa bile burada böyle davranamazsınız!

⁵⁵ The Masks of God: Creative Mythology, sf.388.

Yapmanız gerekeni yapamazsanız sonra üzülürsünüz. Böyle devam edemezsiniz, yakında anlayacaksınız.”⁵⁶

Genç adam böylelikle, kronolojik yetişkinlik döneminin başlangıcında kendisini biçimlendirecek olan aile mitosunun yükünü karşısında bulur. Ana babasını doğumundan önce reddederek onların çocuğu olarak kendisini bekleyen yaşamı da reddeder. Ve aynı biçimde bir çok erkek, onlara zorla öğretilen ailesel ve kültürel düşünce yapısının, imgelerin ve beklentilerin kendi ruhlarının gerçeğiyle uyum içinde olmayışından kaynaklanan gizli bir hüznü ve hiddeti içlerinde taşırlar.

Dıştaki imgelerle içteki gerçek arasındaki çatışma erkekler açısından aşılması olanaksız bir ikilem yaratır. Gri kaşe takım elbiseli erkek, organizasyon adamı ve takım oyuncusu — bunların hepsi erkek ruhunun, aynı kadın ruhuna sıkça olduğu gibi, çevreye uyması için gördüğü şiddetli baskıyı temsil eder. Bilinçli aklın olmasa bile beden ve ruhun farkına vardığı bu çatışma pek de bir sır sayılmayan, erkeklerle özgü başka bir gerçeği ortaya çıkarır: *Erkeklerin yaşamlarında şiddet vardır çünkü ruhları şiddete uğramıştır.*

Erkeklerin içindeki şiddet rasgele öldürme ve ırza geçme, ve kitlesel eylem ya da savaşlar gibi bulaşıcı ruhsal rahatsızlıklar yoluyla patlak verir. Hangi erkeğin içini yeterince deşerseniz kısa sürede yalnızca bir gözyaşı seliyle değil aynı zamanda bir hiddet dağıyla, patlamak üzere yavaşça yüzeye tırmanan çocukluktan beri üst üste birikmiş, magma benzeri öfke katmanları ile karşılaşsınız.

Bir keresinde, babası yaşlanınca onun tesisatçılık işini devralan bir adama terapi uyguluyordum. Kırk yıl boyunca haftada altmış saat çalışmış, anne babasını korumuş ve en

⁵⁶ “In Dreams Begin Responsibilities,” *The World Is a Wedding*.

rahat maddi koşullarda ölmelerini sağlamıştı. Sonra iki oğlunu Satürn'ün eziyetinden korumuştı; Gerard Manley Hopkins bu eziyeti şöyle dile getirir, "Her şey ticaretten sararıp solmuş; didinmekten bitkin kire bulanmış; / ve insanın lekesiyle ve insan kokusuyla sıvanmış."⁵⁷ Böylece korunan oğullar bağımlı ve ilgi bekleyen kişiler olarak ailelerinin yanında kalmışlar. Adam en ufak bir kışkırtmayla patlayıp zavallı karısına bağırıyor, fırtına gibi esip tehditler savuruyordu. Onun hiddeti, yitirilmiş, başkalarına adanmış bir yaşam sonucunda birikmiş öfkeye dayanıyordu. Oysa o, ana- babana iyi bak, ailenin geçimini sağla, çocuklarına iyi bir hayat bırak gibi son derece kutsal sayılan kültürel değerlere uygun davranmıştı. Kendi yaşamını sürdürmenin dışında gerekli her şeyi yapmıştı, ve hiddet doluydu.

Tanıdığım başka bir adam hayatını uluslararası barışın gerçekleşmesine adanmıştı. Çelişkileri çözmekle görevli saygın bir danışma kurulunun yöneticiliğini yapan, çok gezmiş bir görüşmeci idi. Onun kızdığını hiç görmemiştım ve asla sesini yükseltmezdi. Önce öfkesinin nereye gittiğini anlamadım. Sonra bana ayda en azından bir kez migrenden bitkin düştüğünü söyledi. Haklı ve dürüst öfkesi içe yönelmişti. İnce duyarlılığının izin verdiği tek kişiye, yani kendisine saldırıyordu.

Bir pazartesi sabahı iş saatinde işe giden birçok insanla birlikte, hiç kimsenin kısa sürede kurtulamayacağı gibi kilitlenen Philadelphia trafiğinde takılıp kaldım. Kavşakta pahalı arabalarından inen takım elbise ve kravatlı iki adam birbirlerine bağırıp yamuruk salladılar. Kim bilir onları bürolarında neler beklediğini hesaba katmasak bile, sanırım içlerinde yaşama karşı birikmiş hiddetin tıpası açılınca öfkeleri dışarı fışkırmıştı.

⁵⁷ "God's Grandeur," satır 6-7, Norton Anthology of Poetry, sf.855.

Benzer biçimde, Philadelphia Eagles'ın futbol maçlarında hep diken üstündeyimdir. Biranın ve esrarın harekete geçirdiği birçok erkek birbirleriyle ya da önlerine çıkan herkesle dövüşürler. Bir maçta stadyumun bizim oturduğumuz bölümünde, kızımın on altı kavgaya saydık. Başka bir keresinde, kırım ve ben doğrudan tehdit edildik çünkü sözde arabamızı, maçtan önce minibüslerinin arkasında kurdukları sofrada şaraba ve yemeğe başlayan birkaç magandanın minibüsüne çok yakın park etmiştik. Bir keresinde de Eagles-Redskins [Kartal-Kızılderililer] maçına Amerikan yerlisi kıyafetiyle gelen yaşlıca bir adam içeride çok kötü dövülmüş ve daha sonra stadyumun dışında da dayak yemişti. Nedense, bir daha City of Brotherly Love'a [Kardeş Sevgisi Şehri anlamına gelen Philadelphia'nın öbür adı] gitme isteği duymamıştı.

Bu örnekler neyi gösteriyor? Genç taraftarlar için maçtan önceki hafta Satürn'ün sıkıcı ve bunaltıcı işler devresini, düşük ücretleri, zayıf bir değişiklik umudunu, stilize şiddetin yer aldığı sirk benzeri bir mekan ve içki desteğini anımsatan, öfkeden kurtulmanın sihirli bir iksirini temsil eder. Erkekler sonuna kadar oynamaya mahkûm oldukları roller yüzünden kızgındırlar. Bilinçdışı anne kompleksi yüzünden kadınlara kızgındırlar. Her biri erkek olduğuna kızar, ve, bilinçdışında hiddetini eyleme döker—

binaya tırmanır, futbol topunu tekmeler, nöbetin hüküm sürdüğü kentte kardeşiyle yumruklaşır.

....Uykusunda çığlık atar çünkü üzerinde yürüdüğü ip Titrer ve aşağıdaki karanlığı gösterir.

Çalım yaparak yürüyen gösterişçi dehşete düşer.⁵⁸

⁵⁸ Delmore Schwartz, "The Heavy Bear", *Modern Poems: An Introduction to Poetry*, sf. 309-310.

İşçi sınıfından gelen bu delikanlılar sonsuza dek Satürn feleğinin çemberine sıkışıp kalmış görünür. Onlar kadınlarını dövecek, acılarını gizlemek için içecek, birbirlerinden kuşku duyacak, hep yalnız ve korkmuş kalacaklardır. Daha eğitilmiş ya da ayrıcalıklı hemcinsleri toplumsal parametrelere göre başarılı olacaklardır. Ama onlar da kiralık limuzinlerinde, pahalı takım elbiseleriyle müdür odalarında tek bildikleri oyun olan çocukça bir güç tutkusuna kapılıp gideceklerdir.

Duydukları hiddet çok yoğun olduğu, ve utanmadan bunu dürüstçe dile getiremedikleri için, çoğu çağdaş erkek daha da yalnızlığa itilmektedir. Buna göre de, hiddetlerini kendilerine yöneltirler. Uyuşturucu kullanırlar, çok fazla içerler ya da ölesiye çalışırlar. Yavaşlayabilmek için acı duymadıkları bir noktaya ulaşmalıdırlar. Erkeklerin bir çoğu işine düşkündür. Çalışmak onları animalarının isteklerini karşılamaktan uzak tutar. İş onları tüketip öyle bitkin bırakır ki onurlu bir halde, yorgun argın yatağa girerler. İçe yönelen öfkenin bedenselleşeceğini ya da depresyona dönüşeceğini bilmek için terapist olmaya gerek yoktur. Stres ölçülebilir olduğuna göre, popüler psikolojinin büyük bölümü stres ile başa çıkma konusunda yararlı ama yüzeysel yöntemler öğretir. Kalp ve tansiyon, mide ve baş ağrısı patolojileri stresin çocuklarıdır. Daha kısa bir yaşam süresi de patolojik değil midir?

Bayağı zeki insanların yarattığı, bir kereste şantiyesinde ya da bir gökdelenin tepesinde birlikte çalışan erkekleri gösteren bütün o fiyakalı bira reklamlarını düşünün. Sonra, "Şimdi Miller zamanı!" olur ve hepsi çıkıp yemek öncesinde ucuz içki içmeye, o gün yaşanmayan ne varsa bunları sarışın ya da esmer bir animayla olanakları dahilinde yaşamaya yakındaki meyhaneye giderler. Reklam ajanslarının

hayalde canlandırdığı alkol cennetinde güvenli, özgür ve erkek toplumunun desteğindeki biraderlerden oluşan ne de mutlu bir takım oluştururlar. Gerçek şu ki onlar da “ilk kalp rahatsızlıkları Noel gecesi gibi gelen” erkeklerdir. Onların kalpleri Philip Larkin’in şiirinde değindiği kalp arızalarından çok önce darbe yemeye başlamıştır. Onları uzun mesafe koşucusunun yalnızlığıdır.

Satürn’ün işkence aleti olduğu yerde döner. Her erkek onun üzerindedir. Erkeklerin yaraları bilinci hızlandırmaz ya da bilgelik sağlamaz. Yaralar yalnızca anlamsız bir acı verir. İster kimyasal ister ideolojik olsun iş anestezisi ve narkotik uyuşma, ve yalnızlık dehşeti — bütün bu yaralar dönüşümsüzdür. Bu gibi yaralar barbarcadır, ruhsuzdur.

Evet, erkeklerin Anne’den kopabilmelerine yardımcı olmak için yaralanmaları gerekir. Ama bu yaraların gelişim sağlayıcı olmaları da gerekir. Günümüzün erkeği yaralarının acısını tek başına çeker, ama tepkisi çevresindekilere dert olur ve zarar verir. Erkek eğer kendini iyileştirip bu dünyaya yardım etmek istiyorsa, içinde taşıdığı ve günlük yaşamına sızan yaraları kabul etmekle işe başlamalıdır.

4

Baba Hasreti

Bütün imagolar iki yanlıdır. Derinliği olan bir imge gerçekliğin ikili karakterini ifade etmelidir. Karşıtların yarattığı gerginliğin kabul edilip muhafaza edilmesi Jung’cu görüşün temel ilkesidir. Tek yanlılık, bozulma, sapma, ve nevroz üretir. Böylece örneğin, anne arketipi doğanın ikili niteliğini yansıtır; hem verendir, hem de geri alandır. Yüce Ana hem yaratan hem de yok eden, doğuran ve ortadan kaldıran bir yaşam gücünü temsil eder. Dylan Thomas’ın özlü bir biçimde ifade ettiği gibi, “Yeşil fitilden çiçeği koşturan o güç... boyumu deviren şey.”⁵⁹

Baba arketipi de iki yönlüdür. Baba yaşam, ışık, ve enerji verir—tarihsel olarak güneşle ilişkilendirilmesinde şaşılabacak bir yan yoktur. Ama baba aynı zamanda zarar verir, kurutur, ezer. Yazı öncesinde insan aklı enerjinin merkezi

⁵⁹ “The Force That Through the Green Fuse,” *Norton Anthology of Poetry*, sf.1176.

güneş imgesini hayat veren unsur diye görmüş, dışı toprağa enerji ve doğurganlık veren Tanrı Baba kavramını geliştirmiştir. Ataerkil düzen Toprak Ana yerine Gök Baba'ya tapınmayı getirmiştir. (İsa ile ilişkilendirilen hale, güneş Baba'nın parlaklığının bir kalıntısıdır; Tekvin Bahsinde ortaya çıkan ataerkil düzenin hiddetle reddettiği tanrıçalar da yılanla ilişkilendirilir.) Babayla yaşananlar olumluysa, çocuk deneyim yoluyla gücü ve desteği öğrenir, kendi kaynaklarının zenginleştiğini ve dış dünyada kendisine örnek olduğunu hisseder. Babayla yaşananlar olumsuzsa, kırılğan ruh ezilir.

Çağdaş bir benzetme yapacak olursak, çocuğun ruhu gizli olanaklar doludur, anne babanın onayı ve örneği ile biçimlendirilecek bir veri tabanıdır. Çocuk annesi yoluyla dünyayı besleyici ve koruyucu bir ortam gibi yaşar. Babadan, dünyaya katılıp yaşamı için mücadele etmeye gereken yetki ve gücü alabilir. Kuşkusuz anne erkek çocuğun yetki gücüne erişmesine yardımcı olabilir, baba ise onu besleyip büyütebilir, ama ana-baba arketipsel rolleri yerine getirirler. Anne aynı zamanda anne kompleksini harekete geçirir; erkek çocuk çocuksu ve bağımlı kalmak istemiyorsa bu kompleksi dönüştürmeli ve aşmalıdır. Annenin dünyasından ayrılıp babaların dünyasına girmelidir. Bütün mitoloji iki büyük mitoloji kaynağının değişkenlerini işleyerek ortaya çıkmıştır. Yüce Ana mitolojisi büyük döngüdür, ölümdiriliş motifidir, Ebedi Geri Dönüştür. Gök Baba mitolojisi arayıştır, saflıktan deneyime, karanlıktan aydınlığa, evden ufuk çizgisine yapılan yolculuktur. Her iki mitsel döngü yerine getirilmelidir.

Çocuğun içindeki ana baba imagoları ebeveyn tarafından yetersiz biçimlendirilirse, çocuk bunun açlığını ömür boyu içinde duyar. Aynı bir vitamin eksikliğinden dolayı belirli

bir yiyeceği canının istemesi gibi eksik olanı arzular. Ruhunun uyuyan enerjilerini bilinçsizce başkalarında arar. Örneğin bir erkek olarak, karısına besleyici rolünü yükler ve bilinçli olarak karısının kendisine annelik etmesine izin vermemekle birlikte, karısı ona annelik yapmadığı zaman kızar. Ya da bilinçsizce eksik kalan baba imagosunu ararken başka bir adama hizmet etmek adına kendi kişisel yolculuğundan vazgeçebilir. Kendi babası babalık yapmadığı, ya da kültürel babaların eksikliğini duyduğu, ya da içinden yitik babalarının yasını tuttuğu için öfke dolu olabilir.

İki bölüm önce anne kompleksinin bir erkeğin yaşamındaki etkisine bakarken hatırı sayılır zaman harcadığımız gibi bu etkinin hareketi (aktivasyonu) tamamlanmamış bir baba imagosu yoluyla daha da arttığını kabul etmemiz gerekir. Öz baba başka birçok şeyin yanı sıra ana-baba ve çocuktan oluşan üçgenin üçüncü noktası olmalıdır. Eğer baba ortada yoksa, annenin gücü, gerçek ya da psikolojik anlamda dengelenmemiş olacaktır. Ya da kendi anne kompleksinden aşırı etkilenmiş baba ailenin güç simsarlığını yaparken acımasız ve baskıcı bir tavırla hareket ederse, çocuğun tanık olmaya gerek duyduğu, kadınla sağlıklı bir barışma örneği oluşturamaz. O eski baban-daha-iyi-bilir aile örneği sağlıklı olamayacak kadar tek yanlıydı. Çok azımız ana-babamızı eşit taraflar, birbirini dengeleyen, destekleyen, ve tamamlayan demokratik güçler gibi görerek büyüdük.

Sam Osherson *Finding Our Fathers* (Babalarımızı Bulmak) adlı kitabında, Amerikalı erkeklerin yalnızca yüzde on yedisinin babalarıyla olumlu ilişkileri olduğunu belirleyen geniş bir çalışmadan söz eder. Çoğu vakada, baba ölmüş, boşanmış ya da kayıptı, bedenlen güçsüz düşmüştü ya da duygusal yönden ortada yoktu.⁶⁰

⁶⁰ *Finding Our Fathers*, sf.18.

Eğer bu hayret uyandırıcı istatistikte biraz gerçek payı varsa, doğanın önemli dengelerinden birine büyük ve trajik bir şeyler olmuştur. Gerçekten, Robert Bly baba oğul ilişkisinin endüstri devriminden bu yana en çok zarar gören ilişkisi olduğu üzerinde durur.⁶¹

Böylece erkek ruhuna dert olan yedinci büyük sırra gelinmiş olur: *Her erkek babasına ve kabile babalarına derin bir özlem duyar.*

Aile toprağından ayrılıp iş bulmak için kente göçtükten sonra baba evden çıkıp fabrikaya ya da büroya gidip oğul geride kalınca, babalar ve oğullar tarlalarda ve küçük esnafılıkta bir arada çalışmayı bıraktılar. Artık aralarında iş bölümü, zanaatın aktarılması, oğlun babaya bağlılığı diye bir şey kalmadı. Baba montaj hattının sıcaklığında ya da büronun kağıt hışırtıları arasında geçirdiği yorucu günden sonra kendini güçlüklerle eve atıyordu. Belki yolda bir iki kadeh bir şeyler içiyordu. James Joyce'ın öyküsünde anlattığı baba patronundan pislik muamelesi gördükten, arkadaşlarınca ayıplandıktan, bir kadın tarafından reddedildikten sonra eve girer ve, "bir nedeni yokken" oğlunu döver. O gün ruhunun aşağılanması acısını, hâlâ gücünü gösterebileceği tek kişiden çıkarır.⁶²

Babalar çoğunlukla evde keyifsiz ve yorgun bir ruhla dönerler. Satürn'ün baskısını bu kadar şiddetle hissedince oğullarına olumlu bir erkeklik imagosu örneği pek sunamazlar. Bir erkeğin babasını suçlamasının hiçbir anlamı yoktur, çünkü babası da kendi babasını suçlar. Sebep sonuç zinciri sanayileşmiş ve kentleşmiş erkeğin ilk dönemine dek uzanır. Kabile daha büyük bir toplumun içinde eriyince, erkek erkeğe bilgi aktarılabilmesi neredeyse ortadan kalktı.

⁶¹ *Iron John: A Book About Men*, sf. 19 ve sonrası.

⁶² "Counterparts", *The Portable James Joyce*, sf. 97-109.

Hiç kuşkusuz kabile yaşamına geri gidemeyiz. Gerçi, erkek hareketinin bir özelliği erkekleri bir araya getirip hikayelerini paylaşımlarını, davul çalıp bir ağızdan şarkılar söylemelerini sağlayarak kabile yaşamını biraz olsun tatmalarına gayret etmektir.

Olumlu bir erkek imagosunu aktif hale getirmek kesinlikle yerinde bir düşüncedir ve erkekler arasında kurulan bağlardan elde edilen deneyimler bu hedefi daha da sağlamlaştırır. Ama çoğu erkek bu gibi fırsatları hiçbir zaman ele geçiremeyecektir ve grup deneyiminin etkileri bu fırsatı kullananlardan çoğunun üzerinde uzun süreli etki bırakmaz. Baba kendi içindekilerden yararlanamayınca oğluna da bir şeyler aktaramaz. Kabile babalarını şirket yönetim kurullarında ya da kilisede de arayamayız. Böylece bütün erkekler, bilsinler ya da bilmesinler, baba hasreti çekerler ve onu yitirmenin yasını tutarlar. Babanın bedenine, gücüne, bilgeliğine özlem duyarlar.

Edebiyat yapıtları, erkeklik ilkesinin aktivasyonu için genç adamın içinde uyanan arayışın örnekleriyle doludur. Franz Kafka'nın "The Judgement"⁶³ (Karar) adlı öyküsü bunun iyi bir örneğidir; bu öyküde öz baba kompleksi, yazarın Yahudilik mirasının bir parçası olan ilk atalarına ve hatta, hem sert hem de zorlayıcı olduğu gibi, aynı zamanda ortada görünmeyen ve erişilemeyen Yehova'ya beslediği ikircikli duyguyu da kapsar.

Öyküde genç bir adam babasının her şeye karışmasından çok kötü etkilenmektedir. Rusya'daki bir erkek arkadaşıyla gizlice mektuplaşır. (Prag doğumlu Kafka için Rusya,

⁶³ *The Penal Colony*, sf.159.

Ceza Sömürgesi, Çev. Evrim Teflik Güney, İstanbul, Bordo Siyah Yayınları, 2003—Ç.N.

yirminci yüzyılın başında, bizim on dokuzuncu yüzyılda bir macera diyarı gibi gördüğümüz “vahşi batı” ya yakın bir yeri temsil ediyordu.) Arkadaşı delikanlıyı kendisine katılmaya zorlar. Kuşkusuz delikanlı macera için yanıp tutuşmaktadır ve evinden uzaklara yapılacak yolculuk çağrısını kabul etmeye hazırdır. Ama babası mektupları gizlediği yeri bulur. Baba oğla, “Seni ölüme mahkum ediyorum” der. Oğul onun sözünü dinler, şehrin içinden güçlkle yürüyüp bir köprüden geçer, ve öykünün sonunda nehre ölüme atlar.

Bu sonuç okuru şaşkına çevirir. Ama Kafka, W.H.Auden'in dediği gibi Dante zamanı için ne ifade ediyorsa bizim zamanımız için onu ifade eden benzersiz bir mesel yazarıdır.⁶⁴ Kafka'nın öyküleri gizli benliğine yazılmış mektuplardır; kasvetli gri baskı diyarından kurtulmanın tek yolu ölüm gibi görünse de, demir gibi bir babadan ve yavanlaştırıcı gelenekten kurtulma çabası içinde kaleme alınmışlardır. Baba, hangi güce, hangi yetkeye, hatta hangi dürtüye dayanarak oğlunun üzerinde böyle bir etki bırakabilir? Klasik mitolojide Medusa'nın yüzüne bir kez bakmak erkekleri taşa çevirir, “Karar” öyküsünde ise olumsuz baba kompleksinin etkisi anlatılır. Satürn'ün gölgesi bir oğlun ruhuna düşüp onu ezme kapasitesine sahiptir. Oğul arkadaşıyla olumlu bir deneyim yaşamak için çırpınır, ama, öyküde anlatılmayan nedenlerden ötürü, baba rakibinin birden farkına varır ve oğlunun tek kurtuluş umudunu kırar. Demek ki bu kompleks, oğlun ruhunda ağır bir yara açma, yaşamı ateşini bastırarak söndürme ve oğlu, bilinçdışının her şeyi kaplayan ve yok eden sularına atlamaya itme gücüne sahiptir. Böylece baba oğluna ışık yerine boğucu bir karanlık getirmektedir.

⁶⁴ *The Dyer's Hand*, sf. 159.

Böyle olumsuz babalara Blake “karanlık, şeytani değirmenler” der.⁶⁵ Auschwitz’i yapanlar da bunlardır. İnsanları direğe bağlayıp yakan ve tekerleklerin üzerinde ezen kibirli teolojiler yaratmışlardır. Işıksız ve ruhsuz demir bir dünya ortaya çıkarmışlardır. Oğulları yaşama uzanınca onları ezip yok ederler.

Baba arayışının bir başka örneğine Nathaniel Hawthorn’un “My Kinsman, Major Molineaux” (Akrabam Binbaşı Molineaux) adlı öyküsünde rastlanır. Robin adında genç bir adam şöhrete ve paraya kavuşmak üzere Boston’dan yola çıkar; orada bulması gereken akrabası Binbaşı Molineaux’nun kendisine yardım edeceğini ummaktadır. Saf ve masum haliyle kentin, aynı kendi ruhunun kıvrımlarını andıran dolambaçlı sokaklarında yolunu kaybeder. Her gittiği yerde akrabasını sorar ve Bostonluların kendisinden uzak durduğunu görerek şaşırır. Devrim hazırlıkları yapıldığını ve akrabasının çok nefret edilen kralcı bir subay olduğunu bilmemektedir. Gelen geceyle birlikte delikanlının güveni ve bilinci yok olur. Kendini oradan geçen, vahşiler gibi yüzlerini boyamış bir erkekler güruhunun içinde bulur. Kısa süre sonra onların ortasında avazı çıktığı kadar bağırır. Ancak o zaman akrabasını bulduğunu fark eder; o kendisine babalık edecek bir yardımcı değil, üzerine katran sürülüp tüy yapıştırılarak cezalandırılan yıkılmış yaşlı bir adamdır. Robin güruhun şiddetinin kendi içinde de olduğunu görmekten hayrete düşer ve dünyada kendi başına yol alması gerektiğini fark eder.

Hawthorne’in öyküsü, genç bir adamın, anne kompleksinden ötedeki güç ve yetki sahibi erkek dünyasına giden köprüden geçmesine yardım edecek bir yol göstericiye,

⁶⁵ “And Did Those Feet,” *Norton Anthology of Poetry*. sf.510.

bir baba figürüne duyduğu gereksinimi örnekler. Ama çoğu çağdaş erkek gibi Robin de aradığı hamiliği bulamaz. Yalnızca, ötekiler gibi yaralı bir adamı ve bundan sonra bilinçli olarak içinde taşıması gereken karanlığı bulur. Otuzlu yıllarda Hitler'e yansıtılan kitlenin gölgesini aklımıza getirebiliriz. Hitler *Jugend* denen gençlik teşkilatı, içlerindeki kahramanın aktivasyonunu arzulayan delikanlılarla doluydu. İdeallere, fedakârlıklara ve toplulukla özdeşleşmeye çağrılınca karşılık verdiler. John Kennedy'nin gençlik dolu ideallere ve kahramanlıklara seslenmesi daha iyicil bir örnektir. Robin yardım edecek babaların olmadığını görür; ortada yalnızca *abaissement du niveau mentale* [güruhun akıl düzeyinin düşüklüğü] vardır. Sonunda kendi başına kalır.

Yardımcı olacak bir erkek yoldaş arayışının daha olumlu bir sonucuna Joseph Conrad'ın *The Secret Sharer* (Sırdaş) adlı kısa romanında rastlarız. Öykünün baş kişisi Güney Çin Denizi'nde ilk kez komutayı ele alacak genç bir kaptandır. Sinirli ve güvensiz olduğu için mürettebata dostça davranır, ama onlar derhal korkusunun kokusunu alıp arkasından onu aşağılarlar. Genç adam yalnızca dost ya da zorba olmayı bilir, oysa her iki aşırı uç onun komuta gücünü zayıflatır. Bir gece güvertede gezerken dalgaların arasında bir adam görür ve onu çekip gemiye çıkarır. İçgüdüleriyle bu adamı barındırması ve koruması gerektiğini anlar. Daha sonra yanlarına yanaşan bir gemi mürettebatı cüretkâr davranışı sırasında gemilerinden birini öldüren adamı aramaktadır. Genç kaptan, deniz yasalarına uymak ve hizmet etmekle görevli olmasına rağmen, bu gizemli yabancıyı korur.

Denizden çekip çıkardığı adam genç kaptanın eksikliğini duyduğu bütün niteliklere sahiptir. Aslında bu adam kaptanın gölgesidir, *Doppelgänger* ya da ruh ikizidir. Öykünün sonunda genç kaptan, kaçak adamın ruhsal etkisiyle

bütünleştikten sonra, sırf adamı karaya çıkartmak amacıyla gemisine karmaşık ve tehlikeli manevralar yaptırır. Bu eylemler sonucunda mürettebat genç kaptana saygı duymaya başlar, çünkü kaptan komuta etmek için gereken zorunlu tinsel yetkeyi kesinlikle kavramıştır ve artık en iyi biçimde uygulamaktadır.

Genç kaptanın gerek duyduğu şey bilgi değil – bunu denizcilik okulunda zaten öğrenmişti – içsel bir güç, içsel bir yetkeydi. Gizemli ziyaretçi kaptanın kendi gölge potansiyelini temsil ediyordu. Kaptan ile adam bir sırrı paylaşıyorlardı; bu sır dışsal yetkenin içsel yetkeden kaynaklanmasına ilişkindi. Böyle bir sırdaşlık bütün erkeklerin gereksinim duyduğu yol gösterici, hami olmayı içerir. Erkekler içsel yetkelerini ender olarak hissedebildiklerine göre, yaşamlarını başkalarının kararlarına uyarak ya da içsel zayıflıklarını telafi etmek için dışsal ağırlıklarını çevrelerine saçarak geçirirler. Olumsuz babanın çocuğun ruhunu ezdiği Kafka'nın öyküsüne, ya da yol gösteren birinin ortadan yok olduğu Hawthorne'nun öyküsüne benzemeyen Conrad'ın öyküsü olumlu yol gösterici örneğini sergiler.

Bütün oğulların babalarından gelecek bir şeylere gereksinimi vardır. Özellikle de babalarının onları oldukları gibi sevip kabul ettiğini söylemelerine ihtiyaç duyarlar.⁶⁶ Çok fazla erkek birçyleşme yolculuklarını çarpıtmışlardır çünkü babaları onları onaylamamıştır. Oğullar doğal olarak kendilerini duruma uydurmak, kendi doğalarını dönüştürmek, babalarının onayını almak zorunda olduklarını düşünmüşlerdir. Çoğunlukla babanın beklentilerini yerine

⁶⁶ Ben bir terapist olarak, babasının sevgisini ve onayını kazanamamış bir erkeğin çektiği acıdan daha fazlasını ender olarak görmüşümdür. Bu yaranın acısını en derinden hisseden kişiler, kendi kimliklerinden güven duymayan babaların reddedip terk ettiği eşcinsel erkeklerdir.

getirmeye çalışarak onayını alırlar. Kimi zaman yaşamlarını başkalarının onayını almaya çalışarak geçirirler. Ya da, babanın onayından mahrum kalırlarsa, bu açığı kendilerine ilişkin fenomenolojik bir yargıya dönüştürerek içselleştirirler. ("Eğer onun sevgisine değer olsaydım, sevgisini kazanırdım. Kazanamadığıma göre, demek ki ben değersizsin biriyim.")

Otuzlu yaşlarının sonuna gelmiş bir adam hatırlıyorum; yıllar boyunca içinde derin bir utanç taşımış ve kendini değersiz bulmuştu. Anfizemden ölmek üzere olan babasına şöyle sormuş, "Neden hiç birbirimize yakın değildik?" Belki yalnızca kırk sekiz saatlik ömrü kalan baba, "Sen on yaşındayken...tuvalete oyuncağını düşürmüştün, ben de bütün günü onu çıkarmaya uğraşarak geçirmiştım, hatırladın mı?" diye yanıtlamış. Her biri önemsiz benzer olayları sıralamayı sürdürmüştü. Oğul hastaneden ayrılırken babasının tek yeteneğinin deliliğini sergilemek olduğunu fark etmiş. Neredeyse kırk yıl boyunca oğul değersiz olduğunu düşünmüştü. Oğlun zedelenmiş benlik imajı ancak ölüm döşeğindeki bu konuşmadan sonra düzelmeye başlamıştı.

Oğullar, babalarını dünya işlerinde de gözlemeye ihtiyaç duyarlar. Babalarının onlara dünyada nasıl davranmalarını ve çalışmalarını, beladan nasıl uzak durmalarını, dışsal ve içsel dişi ile nasıl doğru bir ilişki içine girileceğini göstermeleri gerekir. Oğullar yaratılışlarından gelen erkekliğin hem dıştaki örnekler hem de doğrudan verilen onay yoluyla harekete geçirilmesine gerek duyarlar. Bir oğlan çocuğa ağlanmamasını, kız gibi davranmamasını söylemek yalnızca ömür boyu sürecektir bir kendine yabancılaşmayı artırmaya yarayacaktır. Her oğlun gerek duyduğu şey ona duygularını nasıl dürüst yansıtacağını, yerden kalkıp kavgaya yeniden nasıl başlayacağını -gerekli yaralanmayı- birinin göstermesidir.

Birinin ona korkmanın tamamen insani olduğunu ve, korkmasına rağmen kişinin yaşamını sürdürmesi ve yolculuğu göze alması gerektiğini söylemesi gerekir.

Oğullar babalarının onlara “dış dünyada” yaşamak için bilmeleri gerekenleri ve nasıl dürüst yaşanacağını söylemelerini beklerler. Oğullar babanın hayatını yaşadığını, mücadele ettiğini, duygusallaştığını, başarısızlığa uğrayıp tökezlediğini, yeniden ayağa kalktığını, insanca davrandığını görmelidirler. Oğul babanın kendi kişisel yolculuğunu dürüstçe yaptığını görmezse, o zaman paradigmalarını başka bir yerde bulmak, ya da, daha kötüsü, babanın çıkamadığı yolculuğa bilinçsizce çıkmak zorunda kalır.⁶⁷ Bu temayla ilgili olarak, *The Middle Passage* (Orta Yaş Geçidi)* adlı kitabımda Rilke’den alıntıladığım şiir burada yinelenmeye değer:

Bazen bir adam akşam yemeğinin ortasında kalkar
ve kapıdan çıkıp gider, ve durmadan yürür,
Doğu’da bir yerdeki bir kilise yüzünden.
Ve çocukları ona dua eder sanki ölmüş gibi.
Ve bir başka adam, evinden çıkmaz,
orada kalır, tabakların bardakların arasında,
çocukları bu yüzden çok uzak diyarlara
gitmeye mecburlar adamın unuttuğu o kiliseye.⁶⁸

Rilke’nin değindiği kilise yolculuğun kutsal niteliğini vurgular. (Kafka gibi Prag’da doğan Rilke “Doğu”yu sınır kabul eder.) Şiirdeki durumlardan birinde baba, her ne kadar acı verici olsa da yolculuğa çıkar. Öbüründe baba korktuğu için evde kalır, ve çocukları onun yapmadan bıraktıklarını aşırı ölçüde dengelemek zorunda kalırlar.

⁶⁷ Bkz. sf. 66

* J.Hollis’in bu eseri de, *Orta Yaş Geçidi* adıyla Sistem Yayıncılık tarafından 2005 yılının ikinci yarısında yayınlanacaktır—E.N.

⁶⁸ Selected Poems of Rainer Maria Rilke, sf.9.

Kuşkusuz babanın yolculuğunun gerçek anlamda bir yolculuk olması gerekmez, ama her erkek, eğer kendini bulmak istiyorsa, ortak olandan, güvenceden, sessiz anne kompleksinden bir yolunu bulup ayrılmalıdır.

Hangi nedenle olursa olsun, sık ormanda kendi yolunu açamazsa, oğlunun yolculuğunu engelleyen ruhsal karmaşanın bir parçası olur.

Bir baba fiziksel olarak mevcut olduğu halde, ruhen orada bulunmayabilir. Baba gerçek ölümden, boşanmadan ya da işlevsizlikten gerçek anlamda yok olabilir, ama çok daha sık görüldüğü gibi onun yokluğu suskunluk ve kendisinin de edinmemiş olabileceği şeyleri aktaramayışından doğan sembolik bir yokluktur. Babanın aradan çekilmesiyle çocuk ve ana-baba üçgeni yana yatar ve anne oğul ikilisi orantısız bir ağırlık üstlenir. Bütün anneler ne kadar iyi niyetli olsalar da onlardan oğullarının, kendilerinin olmadıkları bir şeye geçişini sağlamaları beklenemez. Oğlan çocuk kendisini anne kompleksinin içinden çekip çıkaracak bir babası olmayınca, ya bağımlılığa ya da kadınlığı bastırmak için girişilen telafi edici bir maço davranışa mahkum olur. O zaman korku ve kafa karışıklığı engellerini maskeleyesi gerekir. Yetişkinliğe geçişi gerçekleşmemiş erkek yarasını, arzularını, ıstırabını gizler, ve kendine yabancıdır.

Yetişkinliğe geçişi sağlayacak erkeğe duyulan bu istek ve ilgi erkek hareketinde yoğunlaşır. Robert Bly, (Musa'ya Charlton Heston'dan daha çok benzer), Michael Meade, Sam Keen ve James Hillman, söyleyebilecekleri şeyler bir yana, simgesel yönden bilge yaşlıları akla getirirler. Robert Bly'in "Iron John" (Demir John) (ya da Grimm'in masalının özgün adıyla "Iron Hans") adlı masal üzerine yaptığı incelemenin *New York Times* kitap listesinde en çok satan kitap olması, özellikle okunması kolay olmadığı ve herkesin anlayamayacağı

kavramlar kullandığı için şaşırtıcıdır. Ama bu masaldaki çok eski motiflerin böylesine yoğun bir ilgi görmesi, kitabın çağdaş erkeğin arketipsel erkek ile ilişkisi açısından iyi bir paradigma olduğunu gösterir.

“Iron John” avcılarının ormanda kaybolması ile başlar. Psikolojik yönden bu, krallık sarayı, yani kişiliğin bilinçli merkezi ne kadar hünerli hareket etse de bir şeylerin eksik kaldığı anlamına gelir. Bilinçli yaşamın enerjisi çalınır. Biraz inceleme yapılıncaya, derin, arketipsel dünyayı temsil eden bir kuyunun dibinden fare benzeri vahşi bir yaratık çıkarılır. Bilinç böyle açıkça görülen bir güç tarafından tehdit edilince, yaratık derhal kafese konur. Krallığın gelişme potansiyelini temsil eden genç prens, ruhsal bütünlüğünün simgesi olan altın topu Iron John’un kafesine düşürür.

Iron John oğlana onu serbest bırakırsa altın topu geri vereceğini söyler. Ama kafesin anahtarı prensin annesinin yastığının altındadır. Annesinden anahtarı istememelidir çünkü annesi bunu ona vermeyecektir; oğlunun yetişkin bir erkek olup kendisini bırakmasını istemez. Oğlan anahtarı çalar ve kafesin kilidini açar. Iron John onu kaçırmaz ve birlikte bir dizi simgesel, dönüştürücü macera yaşarlar. Annenin geleceğe dönük endişesi yerindedir, çünkü oğlu onu gerçekten bırakır; o artık erkek olmuştur. Kuşkusuz oğlan anneye, ya da pasif krala karşı davranışı düşmanca değildir, ama yetişkinliğe geçişin gerektirdiği deneyimlerdir. Öykünün sonunda, genç adam Iron John’un yardımına artık gerek duymaz, çünkü o gücü içselleştirmiştir.

Bu öykünün o kadar önemli olmasının nedeni, Bly’nin algıladığı gibi, zamanımızda erkeklerin yetişkinliğe geçişine yararlı bir örnek sağlamasıdır. Oğlan çocuk büyümek için psikolojik açıdan evden ayrılmak zorundadır. Baba yardımcı olmaz, çünkü kendisi de arketipsel erkek yetkesinden korkar.

Anne çocuğun bilinçlenmesi için lazım olan yaralanmadan onu korumak için çocuğuna yapışır. Neyse ki, çocuk içindeki erkeklik imagosuna arketipsel düzeyde erişebilir. Günümüzde çoğu erkek gibi, öz babanın yanından geçerek anne kompleksinin baştan çıkarıcı zorbalığını devirmeli ve kendi gerçek doğasının aktivasyonunu daha derin bir düzeyde aramalıdır. Mitlerde ve efsanelerde olduğu gibi çağdaş filmlerde de erkeklere seslenen böyle bir süreç vardır. Genç adam dış dünyada önce yaralanıp sonra zaferle tamamladığı yolculuktan krallık sarayına döndüğü zaman prensesi, dışsal gelini ve içsel animası olarak kendine isteyebilir. Başlangıçtaki erkeklik konusunda rahatlayınca, kadınlığı da kabul edebilir.

Birçok kadın erkek hareketinden ve özellikle Iron John olgusundan duydukları endişeyi dile getirmişlerdir. Bu gibi konuların erkeklerin, geçmişte son derece baskıcı ve çoğu zaman şiddet yanlısı mağara adamı tavırlarını korumalarına, ya da bunlara geri dönmelerine gerekçe olmasından korkmaktadırlar. Ama onlar da bir çok erkeğin tarihte yaptığı gibi yetkilendirmeyi saldırganlıkla karıştırıyorlar. Utanç ya da özür dileme gereği duymadan, maço bir tavırla yüksekten atmaksızın ya da aşırı telafi edici davranmaksızın kimliğine kavuşmak için yetkilendirildiğini hisseden erkek, kadınlara da başka erkeklere de düşmanca ve saldırganca yaklaşma gereğini duymaz. Böyle bir erkeğin kanıtlayacak hiçbir şeyi yoktur. O sınanmış ve değerini kanıtlamıştır.

Kadınlar Bly'yı ve başkalarını kadınları dışarıda bıraktıkları ve baba-kız ilişkisini ihmal ettikleri için de eleştirdiler. İkinci suçlama doğrudur ve belki de zamanla, kimi kadınlarca ele alındığı gibi erkeklerce de ele alınacaktır.⁶⁹ Şimdilik

⁶⁹ Bkz., örneğin, Linda Leonard, *The Wounded Woman: Healing the Father-Daughter Relationship* ve Marion Woodman'ın kitapları, *Addiction to Perfection*, *The Pregnant Virgin* ve *Leaving My Father's House*.

erkeklerin en acil işinin, eğer bir yerlerde öğrenilebilirse, birbirlerinden erkeklığe ilişkin ne varsa öğrenmeleridir. Benzer biçimde kadınlar da, bilge yaşlı kadınları ne zaman ve nerede bulurlarsa, onlardan kadın olmayı öğrenmelidir. Erkekler ile kadınlar kendilerine karşı rahat olabildikleri zaman birbirlerine de rahat davranabileceklerdir.

Genç bir adam erkeklerin inzivaya çekildikleri bir yerde yaşadığı deneyimi şöyle yazıya dökmüştür:

Ben kadim kırmızı, turuncu ve sarıyım.
 Ben kardeşin, hayvan adam.
 Çamlarla palmyeler arasında
 Görmeyi öğrendim
 Huşunun boyutlarını
 Barışın yüce şeflerinden.
 Ormanda davul sesi
 Yelde flütler var.
 El ele vermiş erkekler görüyorum
 Kardeşçe ve dostane.
 Çalın davulları kardeşlerim
 Duyduğunuz kalp atışlarıyla.⁷⁰

Besbelli, yazar ta derinlerde bir şeylerin harekete geçtiğini hissetmiş; bu tıpkı Iron John gibi kayıp bir erkeklik boyutunu yeniden canlandıran keçi ayaklı Pan'ın kıpırtısıdır.

Çağdaş erkeğin aldığı yaraları anlamamıza katkıda bulunan başka bir yazar da Jung'cu analist Eugene Monick'tir. *Phallos: Sacred Image of the Masculine* (Fallos: Kutsal Erkeklik İmgesi) adlı kitabında Monick öz babanın yetkisizleştirilmesinin arketip düzeyinde olduğu gibi kişisel düzeyde de yaralanmaya neden olduğunu belirtir. İçsel bir kuşku duyan,

⁷⁰ Timothy Hollis, "Song to Pan". Kişisel iletişim

kendilerini çaresiz hisseden bilinçsiz erkekler, diğer erkek-
lere baskı uygulayan, kadınların ırzına geçip doğayı yağma-
layan ataerkil düzeni yaratmışlardır.

Batı'daki üç bin yıllık egemenliğe sahip ataerkil düzen içsel zayıflığı telafi edici bir harekettir. Erkekler olumlu bir fallik kimlikten yoksun kalınca mızraklarını, roketlerini ve gökdelenlerini havada sallarlar. Bastığın yeri titreterek yürü; kendini ne kadar küçük hissettiğini belki kimse fark etmez. Monick'in tezi fallosun (penis ile karıştırmamak gerek) erkeğe cinsel güç ve ruh zenginliği veren arketipsel bir güç olduğuna dair tam zamanında yapılmış bir uyarıdır.

Phallos'un devamı olan *Castration and Male Rage: The Phallic Wound* (Hadım Edilme ve Erkeklik Hiddeti: Fallik Yara) adlı kitabında Monick erkeklerin hadım edilme korkusu yaşadığını çünkü dünyanın onların kişisel kimlik duygularını zedelediğini ileri sürer. Bunun belirtileri aşırı telafi ve şişirilmiş bir güç kompleksi (kumarhanelerine Kendi adını veren Donald Trump Hazretlerini, Wall Street skandallarını, ve şirket imparatorluklarının kuyruklu yıldız hızıyla yükselip düşüşlerini hatırlayın) ve çoğunlukla dışarıya yönelik hiddettir. Erkekler yetkisizleştirilmelerini çekingenlik ve utangaçlık yoluyla da ortaya koyabilirler. Analize katılan danışanlarımdan biri babasından kötü muamele gördüğü için başını zor kaldırıp bana bakabiliyordu, çünkü benim de onu aynı biçimde ayıplayacağımdan korkuyordu. Monick de, benim burada yaptığım gibi, erkeklerin başlıca düşmanının korku; kadın korkusu ve diğer erkeklerce yaralanma korkusu olduğunu iddia ediyor. Sevginin yerine gücü koyan ve her şeyin değerini maddiyatla ölçen, ilahi olana değil kendi diktiği yapıtlara tapan ataerkil düzen bu korkunun telafisidir.⁷¹

⁷¹ Bkz. James Wyly, *The Phallic Quest: Priapus and Masculine Inflation*.

Robert Moore ve Douglas Gillette, *King, Warrior, Magician, Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine* [Kral, Savaşçı, Büyücü, Aşık: Olgun Erkek Arketipini Yeniden Keşfetmek- Sistem Yayıncılık 1995] adlı kitapta bir taraftan ataerkil düzeni duygusal olgunluktan yoksun bulurken öbür taraftan da erkek işlevselliğinin dört arketipine bilinç kazandırmayı amaçlarlar. Bu arketiplerin her birinin olumlu ve olumsuz yanı vardır.

Kral erkeğin yönetme işlevini, denetimi ele geçirme ve karar alma gücünü temsil eder. Gölge yönü, kralın iktidarsızlık hissettiğinde öldürücü gücünün ortaya çıkmasıdır. Kendi açıklarını telafi etmek için başkalarını denetim altına almaya çalışabilir. Boş tehditler ve kuru sıkı atmalar, güç gösterisi yemekler ve büyük arabalar aslında güçsüzlük tanılarıdır, ama erkek içine dönüp meseleleri halledemeyecek kadar fazla dehşet içindedir. Yani, erkek kral arketipini bilinçle sahiplenmelidir, yoksa Satürn'ün ataerkil düzeninden daha fazla zarar görebilir.

Savaşçı, bir erkeğin arzu ettiklerine sahip olmak için savaşma zorunluluğunu; kendi bütünlüğü, bir dava ya da adalet uğruna mücadele etmeye hazır olması zorunluluğunu temsil eder. Savaşçının gölge yönünde yok edici biri vardır. Tarihimizin ne kadar büyük bir bölümü, kendi gerçekleri adına savaşmadıkları, ya da aslında savaşacak gerçekleri olmadığı için hiddetlerini başkalarına yansıtan ve onları katleden adamlarca kana bulanmıştır. Bütün savaşlar birer iç savaştır – erkeklerin kardeşleriyle çatışması.

Büyücü biçim değiştirebilen kişinin, erkeklerin dağları yerinden oynatan, değişen koşullara ayak uyduran değişkenlik gücünün arketipidir. Sofokles'in yirmi beş bin yıl önce belirttiği gibi, "Dünyanın harikaları nasıl da sonsuzdur/Ve

hiçbiri insandan harika değildir.”⁷² Tuzla çalkalanan denizleri dize getiren, dağların üzerine yollar yapan, ruhunun derinliklerinden Beşinci Senfoni’yi çıkaran insan, doğadaki harika yaratıcıdır. Oysa gölge yönünde, kontrol, insan kullanma, kurnazlık ve şarlatanlık vardır. Ona güvenilmez. Bütün insanların üzerinde yürüdüğü ahlaki yol, harikalar yaratma ile dünyaya hileli bir oyunun parçası gibi bakma arasındaki ince çizgi, onun kişiliğinde somutlaşır.

Aşık da ince bir çizgide yürür – karşılıklı ilişki kurma gücüne sahip eros ile, egoistçe bir tatmin gereksinimi duyan narsisizm arasında yol alır. Erkeklerin nefreti çok iyi belgelenmiştir, ama iyi ki bir de severler.

Uzaktan sever ve *Commedia*’yı [*İlahi Komedi*] yazarlar; Tanrıyı sever ve *Ad majoram gloria Dei*’yi yazarlar. İnsan kardeşlerini sever ve *Savaş ve Barış*’ı yazarlar. Kadınları ve çocukları sever ve onlara bakmak için çılgınca çalışarak bedenlerini ve ruhlarını feda ederler. Hasta kardeşlerini sever ve onlar AIDS’den ölürken temizleyip teselli ederler. Ama aynı zamanda erosu çok kötü sonuçlar doğuracak biçimde yozlaştırırlar. Paul Walder 1978’de Zürih Jung Enstitüsü’nde konferans verirken İsviçre’nin Berlin eski elçisine atfedilen kısa bir hikayeyi aktardı. Hitler 1930’larda bir resmi davette, söylentiye göre şöyle demiş, “Ben mimar olmalıydım, ama artık çok geç.”

Bu arketiplerin her biri enerji dolu bir imgeyi oluşturur. Bütün erkekler bunları içlerinde taşırlar; bunların içsel aktivasyonunu ve dışa vurulmasını arzularlar. Ne yazık ki, öz baba arketipsel yetkilendirme yelpazesini tümüyle harekete geçiremez. Böylelikle, erkek babaya duyduğu açlık yüzünden, bu açığın acısını en derinlerde saklı bir utançla

⁷² *Antigone, The Complete Greek Tragedies*, sf. 17

çeker ya da ortalıktaki kuşku uyandırıcı örnekleri vekil baba yerine koymaya çalışır. Açıkça görülüyor ki, gerçek erkekliğin harekete geçirilmesi için gereken imgeler ataerkil düzenin nevrotik, aşırı telafi edilmiş, kendine yabancılaşmış yakın çevrelerinden değil, Iron John'un yaşadığı kuyunun derinliklerinden çıkarılıp alınmalıdır.

Baba arayışının altındaki acı dram erkeklerin hayatında her gün ortaya çıkan bir olaydır. Jung'cu analistlerin rüyalar dünyasını gözlemelerinin bir nedeni de bu gibi içsel dramların izini sürebilmektir. Kişi çoğunlukla rüyaların dünyasında beliren kimi imgelerin ve temaların evrimine bakarak değişimin derecesini ölçebilir. Öyle görünüyor ki bilinç yardımı hazır olmasa bile ruh kendini iyileştirmeye çalışmaktadır. Rüyaya kulak verip enerjileriyle kaynaşarak, bilinç gelişebilir ve ruhun daha büyük amaçlarını kolaylaştırabilir.⁷³

Son bölümde acil servis doktoru Allen'in yaralanmasını yazdım.⁷⁴ Allen bir zamanlar kuşkulandığı şeyden, yani iki doktorun oğlu olarak kendisinin de öncelikle onların onayını almak için doktor olduğundan artık emindi. Ebeveyninin sevgisi her zaman koşullara, onayı ise "programa uymaya" bağlı kalmıştı. Allen'in yirmi aylık bir süreye yayılan üç rüyası Satürn benzeri babasıyla ilişkisinin evrimini ortaya seriyordu.

İlk rüyada babasına ait olduğunu bildiği bir odadadır. Oda antika büyük vazolarla ve kupalarla dolu karanlık ve kasvetli bir yerdir. Genç bir adam ona çakmaklı bir misket tüfeği verir. Allen tüfeği alıp vazolara ateş eder ve vazoların

⁷³ Bkz. James A. Hall, *Jungian Dream Interpretation: A Handbook of Theory and Practice*, ve Donald Broadribb, *The Dream Story*.

⁷⁴ Yukarıdaki eser, sf., 76-77.

kimisi parçalanır. Rüyanın Allen'ın kendini "vurup kıran bir yeni yetme gibi aptal ve biraz da korkmuş" hissetmesiyle sona erer. Burada ruhu Allen'ı, her tarafı ona karanlık ve kasvetli gelen baba kompleksinin dar sınırları içine sokar.

Oda çocukluğundan kalma bir sürü "eski" ile doludur. Kişiliğinin genç yanı, belki de içindeki asi çocuk, belki de doğmakta olan gelecek, ona belki de geçmişteki bir öfkenin aracı olan eski bir silah sunar. Allen kızgınlığını vazoları parçalayıp yok ederek ifade eder. Daha sonra kendini, haklı olduğundan emin ama biraz da utangaç bir tavırla içinden gelenleri eyleme döken ergenlik dönemindeki bir genç gibi hissederek.

Birkaç ay sonra Allen kendini topçu ateşi altındaki bir adada görür. Yaşlı bir adam savaşa ilgili öyküler anlatmakta, Allen anlattıklarını dinleyebilmek için onu izlemektedir. Top mermisinin isabet ettiği dev bir ağaç yaşlı adamın üzerine devrilip ölümüne neden olur. Allen bu ağaca "asker ağacı" dendiğini bilmektedir. Yaşlı adam buyurgan ve sevilmeyen biriymiş, ama ulaşılan başarılarla esin kaynağı olmuş. Allen böyle ölmek istediğini düşünür. Daha sonra kendini çalıların arasında bulur ve serin yağmuru yüzünde hissederek.

Allen'ın rüyalarından birçoğunda savaşa ilişkin benzetmeler vardı. Askere hiç gitmemiş olmakla birlikte, Allen kendini sürekli olarak "ateş altında" hissediyordu ve hiç kuşkusuz kent merkezindeki bir hastanenin acil servisi de bir tür savaş alanı sayılır. İş programına göre çoğunlukla dört gün çalışıyor, üç gün tatil yapıyor, işe dönmeden önce her zaman endişe duyuyordu. İkinci çalışma gününde işe alışmış oluyordu; bunu izine çıktıktan sonra siperlere geri dönmeye benzetiyordu.

Allen rüyasında suyla, yani yaşamının duygusal seliyle kuşatılmıştır. Kıdemli bir muharip olan yaşlı adamdan öğrenebileceği şeylerden dolayı ona ilgi duyar. Ama adam öldürülür. Allen'ın tepkisi ikirciklidir. Yaşlı adam baskıcı ve zorba tavırlı biriydi, ama aynı zamanda başkalarına, başarıya ulaşmakta esin kaynağı olmuştu. Bu durum Allen'ın babasına beslediği ikircikli duyguyu yansıtıyordu. Babasını sevmek istiyordu, onu sevmeye ihtiyacı vardı, ama babasının isteksizce verdiği onayı almak için her zaman çabalamak zorunda kaldığını biliyordu. Babasının beklentileri sayesinde çok şey başardığının da farkındaydı. Aynı zamanda rüyada bir beyhudelik hissi vardır. Allen çarpışmaya çağrıldığını hisseder, yazgısının yolunu hiçbir şey değiştiremeyecektir ve tek umudu yaşlı adamın dediği gibi asker olarak ölmektir. Yağmurun onu yatıştırması ile birlikte, bu düşünce de biraz rahatlık ve huzur verir.

Yaşlı adamın ölümü Allen'ın ruhunda, bilinçli olarak farkına varmadığı bir gelişme olduğunu gösterir – belki de onun yaşamını yöneten eski seneks* değer yargılarının yok oluşudur bu. Kendisinden önceki bir çok kişi gibi, ayağında botlarıyla ölmeye mahkum olduğunu hisseder, ama davranışındaki sabırlı sakinlik aslında olumlu bir psişik değişimin habercisi olabilir.

Bu konuyla ilgili üçüncü bir rüyada, Allen bir kez daha askeri bir ortamdadır. Generalin huzuruna çağrılır ve selam verir, emirleri alıp, emirlere uymaya yemin eder. Ama bu karşılıklı alış veriş sırasında uygunsuz, hatta meydan okur bir halde ayakkabılarını boyamaktadır. Dışarı çıkarken yine

* Jung'un yaşla birlikte kazanılan sorumluluk, düzen, öz-disiplin gibi olumlu, katılık, tutuculuk, inançsızlık gibi olumsuz nitelikler için kullandığı terim—Ç.N.

selam verir ama kendi kendine şöyle der: “Burada uzun kalacak değilim. Tepenin ardına gidiyorum.”

Ne tuhaftır ki, terapi seansından sonra Allen dört Temmuz kutlamaları için ana babasının evine gitmeyi tasarlıyordu. O aynı günün sabahındaki rüya bildik askeri benzetmeyi yineler. Artık onun yaşamındaki generalin, dışsal olarak hâlâ selamladığı yaşlı adamın kim olduğunu biliyoruz. Ama daha önceki rüyasında vazoları kırarken görülen isyanı açıkça devam eder. Artık daha belirgin bir sapma gösterir. Artık ruhu değişimlerin çok yakın olduğunu bildirir. Şimdilik selam veriyor ama pek yakında bütün bunları geride bırakacak.

Kişi terapide çoğunlukla, yaşamında yaptığı şeylerin ve geldiği yerin, sonucu iyi olsa bile, büyük ölçüde yaralı yanından kaynaklandığını anlar. Örneğin Allen ebeveyninin onayını almak için doktor olmuştu. Bu dürtü bir çocuk açısından anlaşılabilir bir şeydir ama bağımsız bir yetişkin açısından sağlıklı değildir. Oysa Allen aslında tıp mesleğine uygun, iyi ve ilgili bir doktordu. Onun görevi ana baba komplekslerinin dışında kim olduğunu, meslek seçiminde neyin geçerli, neyin kuşkulu göründüğünü öğrenmekti.

Allen'in içinde bulunduğu zor durum birçok başka erkeğin durumuna benzer. Kiminin babası çok daha az talep-kâr olmuş olabilir, kimilerinin hiç babası olmamıştır, ama hepsinin ortak yanı şudur ki gerekli soruları sormak için ne öz babalarına, ne de kabilelerindeki yaşlı bilgelere gidebilirler. Psikanaliz bir yüzyıl önce, ilaçlarla, teolojiyle ya da ataerkil düzenin büyüklөрince hafifletilemeyen acılara bir çare olması amacıyla “icat edildi.” Erkeklerin ruhları yaralanınca kendilerine ve başkalarına korkunç davranarak karşılık verirler. Kendilerini ve toplumlarını, ancak yaralarının bilincine varınca değiştirebilirler.

Baba-oğul yarası çok derindir. Öz baba oğluna nadiren yardımcı olabildiği için, oğul yalancı-babalara— dinsel peygamberlere, pop yıldızlarına, her çeşit -izm'lere itilir. Ya da yüreğindeki üzüntüyü tek başına çeker. Az sayıda oğul babasını e.e. cummings kadar kutsayabilir:

donuk olsa da parlakmış gibi tattıklarımız,
buruk hepsi tatlı şeylerin,
kurtlu ekşi ve sessiz ölümdür bütün bize kalan,
hepsi mirasımız ve hiçbir gerçek kadar az değil
— ben derim ki erkekler nefreti solurlarsa da—
babam ruhunu yaşadığı için
sevgi bütün ve bütünden de çok⁷⁵

Cummings babasını kutsayabiliyor çünkü yaşlı adam, hayatı dolu dolu yaşama kapasitesiyle oğlunun içinde erkeklik potansiyeline örnek oluyor ve bu potansiyeli aktif hale getiriyordu. Böyle bir oğul çok talihlidir. Çoğu erkek açısından baba, hiç kendi kusuru olmaksızın, bir dizi yaralı kuşaktan birine aittir. Bu yüzden oğullar iyileşmeye başlamak için başka bir yere gitmelidirler. Burası bir gurunun yaşadığı yer ya da bir şirket binası değildir; bu yer erkeğin şişlenmiş ve yabancılaşmış ruhunun içindedir.

Açık söylemek gerekirse ben çoğu erkeğin Satürn'ün gölgesinde geçen bir yaşamdan kurtulma ya da onu dönüştürme şansı konusunda karamsarım. Ama yine de, toplumsal değişimler kesinlikle bireylerde uyanan bilincin sonunda ortaya çıkarlar. Yeterince insan kültürünün ona sunduğu, ruhu zedeleyici değerleri reddettiği zaman, toplumsal değişim olur. Buna göre, nerede olursa olsun, erkeklerin görevi

⁷⁵ "my father moved throughl dooms of love" (babam sevgiye maliküm gezerdi) *Norton Anthology of Poetry*, sf. 1046.

kendilerini iyileştirebilmelerine yarayacak bilinç derecesini elde etmektir.

Ve bu erkeklerin sakladığı sekizinci sırdır: *Eğer iyileşeceklerse, erkekler dışarıdan alamadıklarını içlerinde harekete geçirmelidirler.*

Son bölümümüzün konusu budur.

5

Erkeklerin Ruhlarını İyileştirmek

Yaralanmaktan çok daha derin ve tarifi zor bir giz sayılan iyileşme konusuna eğilmeden önce, şimdiye dek işlediğimiz konuların üzerinden geçmenin uygun olacağını düşünüyorum. Satürn'ün gölgesinde yaşayan biz erkekleri her gün inciten rolleri, beklentileri ve ahlaksal değerleri uzun uzadıya yinelemeye pek gerek olmamakla birlikte, erkeklerin içlerinde taşıdıkları sekiz sırrı anımsamak yararlı olabilir. Erkeklerle arkadaşlık ettiğimde, ya da terapi bağlamında bu sırları konuştuğum zaman, her biri ürkmüş ve suskun yüreğinde böyle düşünceler taşıdığını kabul etti. Erkek kimi zaman, çocukluktan beri bu düşüncelerin tamamen farkındadır ama bunların daha yeni oluşmaya başlamış duygusal karmaşanın içinden yüzeye çıkmasına çoğunlukla konuşmalarımızda geçen hatırlatıcı bir söz neden olur.

Sekiz Sır

1) Kadınlarınki kadar, erkeklerin hayatları da kısıtlayıcı rol beklentilerince yönetilir.

Bu iddia pek de güçlendirme gerektirmez çünkü zamanımızın geniş çaplı kişisel ve toplumsal patolojileri, ataerkil düşünce biçiminin yerleştirdiği kalıplaşmış rollerin yozlaştırdığı ruhlardan yükselen yüreğin çılgılığıdır. Rilke'nin gözlemlediği gibi, "Yorumlanmış dünyada, güvenle, evimizdeymiş gibi değiliz."⁷⁶

Bir erkeğin başlıca ahlâki değerinin yurdunu savunmak ve ailesine bakmak sayıldığı bir dünyayı miras edindik. Bunlar hâlâ onur verici roller olabilirler, ama ne de olsa birer rolden ibaretler ve erkeğin bütünü oluşturmazlar. Erkeğin kendi ruhunun çağrısına uyup ona değer vermesine izin verilmez. Dünya ölçülerine göre başarılı olabilir, ama derinlerde bir yerde bilir ki, bu güne gelene kadar ruhunu yitirmiştir. Günümüzde akli başında hiçbir erkek çekici bir eşin, garajındaki süratli bir arabanın ve güneşte yanarak geçen bir yaz tatilinin, yaşamının toplamına ve değerine eşit olduğuna inanmaz. Ama çoğu bu yüzeysel değerlere hizmet etmeyi sürdürür çünkü bunlardan başkasını bilmez. O zaman işinin kölesi olur, baştan çıkarıcı ama çabucak unutulmuş değerlere hizmet eder, ve genellikle babalarımızın hizmet ettiği ve onları ezip yok eden bir dünyada bir yere tutunamadan sürüklenip gider.

Kadınlar aldıkları kültürün desteklediği dar kadınlık tanımlarına haklı olarak meydan okumuşlardır. Erkeklerin de yaşamlarını ve onları yönlendiren imgelerle ve seslerle ilişkilerini ciddi biçimde gözden geçirmeleri eşit derece

⁷⁶ *Duino Elegies* sf.27

gereklidir. Örneğin erkekler hâlâ büyük bir ekonomik yük altındadırlar, ama para gemisini haysiyetli ve amaçlı bir biçimde yürütebilmelerini sağlayacak koşullar adına daha çok savaşmalıdırlar. Ve ruhlarından geriye kalan ne varsa kurtarmak için her şeyi tehlikeye atmaya daha istekli olmalıdırlar.

Bazen New York Dünya Ticaret Merkezi'nin tepesindeki bir yöneticiyi hayal ederim* — mülkünün efendisidir, eşi ve çocukları Westchester'dadır, yapılacak işleri ve görmesi gereken kişiler vardır. Ama Hudson Nehri'ndeki Verrazano Narrows Köprüsü'nün kıvrımlı çizgileri altından ilerleyen bir tekneye bakarken keyfi kaçır. Bütün istediklerini elde etmiş, kültürünün beklentilerini yerine getirmiştir, ama yitip bir adam olduğunu bilmektedir. Joseph Campbell'in dile getirdiği gibi, kişi bütün yaşamını merdivene tırmanarak geçirebilir, oysa sonunda merdiveni yanlış duvara dayamış olduğunu fark eder.⁷⁷

Erkekler iyileşme sürecini başlatabilmek için öncelikle kendilerine karşı dürüst davranmayı göze almalı, kaldıramayacaklarına inandıkları duyguları serbest bırakmalıdır. Elde ettiklerine rağmen mutlu olmadıklarını kabullenmelidirler. Kim olduklarını ve kendilerini kurtarmak için ne yapmak gerektiğini bilmediklerini kabul etmelidirler. Böyle düşünmelerini engelleyen, duygusal baklayı ağızlarından çıkartırlarsa yaşamlarını değiştirmek zorunda kalacakları korkusunu yenmelidirler.

* Bu kitabın ilk baskısı 11 Eylül'den önce gerçekleştirilmiştir. Dünya Ticaret Merkezinin akıbeti düşünülünce, Hollis'in "yitik adam" benzetmesi daha derin bir anlam kazanıyor—E.N.

⁷⁷ *This Business of the Gods...*s.19

İyileşmenin ilk adımı belki de en zor olandır. Erkekler kendilerine ve bunun uzantısı olarak birbirlerine yalan söylemeyi bırakmalı ve mutsuzluklarının bilince çıkmasına izin vermelidirler. Belki de bütün en iyi niyetlerine rağmen, yaşamlarının yanlış olduğunu, ve bu noktadan sonra bunu değiştirmenin kendi sorumlulukları sayıldığını kabul etmelidirler.

2) *Erkeklerin hayatını korku yönetir.*

Bütün yaşamlar bir ölçüye kadar korkunun yönetiminde, ama korkuyu güvenli bir mesafede tutmak erkeklerin içine işlemiştir. Kadınlar duygusal dürüstlük gibi çok büyük bir kültürel üstünlüğe sahiptirler. Erkekler anne kompleksinin gücünden korktuklarından, kadınları ya memnun etmek ya da yönetmek isterler. Erkekler başka erkeklerden korkarlar, çünkü rekabetçi rollere girerler; öteki adam bir kardeş yerine bir düşman olarak algılanır. Erkekler korkarlar çünkü dünyanın geniş ve tehlikeli ve sonuç olarak bilinemez olduğunu bilirler. İçlerinden kendilerini çocuk gibi hissederler. Karanlık hırçın denize açıldıkları gemi gerçekten kırılığandır. Kuşkusuz kadınlar da böyle hissederler, ancak bunu hem kendi kendilerine hem de başka kadınların önünde kabul ederler. Yaşamları bundan dolayı o kadar yalnız ve yalıtılmış değildir ve her an kendilerini suçlamazlar.

Erkekler korku duymamak, doğayı ve kendilerini fethetmek gibi bir görevi yerine getirmeleri *gerektiğine* ilişkin çılgınca bir görüşe sahiptirler. Hiç kuşkusuz inanılmaz şeyler yapmışlardır, karanlığın içinde büyük adımlar atıp ellerinde harika Terra Incognita [Tanınmayan Topraklar] haritalarıyla geri dönmüşlerdir ama, bir bütün olarak bakılacak olursa, her erkek gerçek erkek olmama korkusundan utanç duyar. Erkeğin utancı gösteriş yapıp başkalarına kabadayılık taslayarak giriştiği aşırı telafi davranışlarında ortaya çıkar.

Yinelemek gerekirse, bir erkeğin iyileşmesi kendine dü-rüst davranmaya başladığı gün, yaşamının ne ölçüde korunun yönetimi altında olduğunu kabul ettiği gün, onu içine alıp yutmakla tehdit eden utancı yenebildiği gün baş-lar. Ancak o zaman ruhunu rahat bırakmayan o büyük ka-ranlık korkunun bulandırdığı o merkezi yeniden bulabilir.

3) Dişi güç, erkek ruhsal yapısının idaresinde olağanüstü bir etki-ye sahiptir.

Doğal koşullar altında, bir erkeğin yaşamındaki en bü-yük psikolojik etkiyi annesi yapar. Erkeğin az ya da çok her zaman bilincinde olduğu bu ruhsal varlığın ağırlığı yüzün-den erkekler kadınlarla aralarındaki çarpıtılmış ilişkileri başlıca dört yönde geliştirirler.

Birincisi, kadınlara çok fazla psikolojik güç tanırırlar. Başka bir deyişle, anne komplekslerinin büyüklüğünü ka-dınlara yansıtırılar. Kaba hatlarıyla ifade edilecek olursa, “Senin göğüslerin var, sen kadın olmalısın. Annem bir ka-dındı, demek ki sen ona benziyorsun.” Böylece kadının gü-cünden korkan erkek onu memnun etmek ya da denetle-mek isteyecektir, ya da onunla karşı karşıya gelmekten ka-çınacaktır. Anne kompleksi yüzünden ortaya çıkan mesele-leri fark edip sahiplenemeyen erkekler güce dayalı yansıt-macı bir ilişkiye girerler. Cinsler arasındaki sözde savaşın gerisindeki en temel gerçek budur: Korku, erosun yerine gücü geçirir.

İkincisi, erkekler dişi yanlarından dehşete düşerler. Canlılık hissetmeyi, içgüdülerini, sevecen ve besleyici ola-bilmelerini kültürel yönden tanımlanan kadın doğasıyla bağdaştırır, bu yüzden de bunlarla aralarına mesafe koyar-lar. Bu durum onları aynı zamanda kendi animalarından da uzaklaştırır ve derin bir kendine yabancılaşma duygusu

yaratır. Aslında, bir erkeğin “dişi yanı” diye bir şeyden söz etmek yanıltıcı olabilir, çünkü anima erkek olmanın anlamının gerekli bir bölümüdür. Erkekler bu yanlarını nadi-ren tehlikeye atarlar, ama dünyayla ve kendi iç yaşantıları-yla bağlantı kurmak kadınların olduğu kadar onların da doğasında vardır.

Üçüncüsü, erkekler cinsel kimlikleri ve abartılmış cinsiyet rolleri konusunda o kadar güvensizdirler ki, dar ortak sınırlar içinde kalmayan yönlerinden korkar ve bunları inkâr ederler. Bu özelliklerin başkalarınca yaşama geçirildiğini gördükleri zaman, bunları şiddetle reddederler. Homofobi buna en iyi örnektir. Eşcinsel erkeklerin cinsel eğilimlerine göre yaşamaya kesinlikle hakları vardır. Giderek anlaşılıyor ki eşcinsellik bir seçim bile değil, tarih boyunca aşağı yukarı aynı yüzde oranında varolan biyolojik bir eğilimdir. Zarlari genetik yönden bu biçimde atan, sevgi yerine korkuyu ve baskıyı koyan kökten dincilerin tapındığı yine o aynı tanrıdır. Eşcinsel erkekler savaşa giderken karşı cinsle ilişkide bulunan kardeşleri gibi aynı yüreğe, aynı ruha, aynı cesarete sahiptirler. Maçoluk sandığından çıkıp ve esas sorunu belirtmenin zamanıdır — erkekler kendi yaşanmamış hayatlarını canlandıranlardan korkarlar. Düşmanımız öbür adam değil, ataerkil düzenin bizden istediği biri olamamanın korkusudur.

Dördüncüsü, erkeklerin kadın gücü konusundaki deneyimleri, cinselliğe gereğinden çok önem vermekle ve ondan korkmakla sonuçlanmıştır. Nietzsche bir zamanlar evliliğin başlıca amacının sohbet etmek olduğunu gözlemlemişti.⁷⁸

⁷⁸ “Human, All-Too-Human,” *The Portable Nietzsche*, sf. 59.

Evliliğin bir örnek oluşturduğu bağlılığa dayalı bir ilişkinin amacı birbirine bakmak ve ebeveyn- çocuk komplekslerini pekiştirmek değil, birbirinin sayesinde ve birlikte gelişmektir. İlişki diyalektik olmalıdır — yumuşatan ve genişleten ruh dolu karşılaşmaları içermelidir. İki cinsiyet arasındaki köprülerden biri hiç kuşkusuz cinselliktir. Ama erkekler çoğu zaman konuşma yönünden kendilerini zayıf hissettikleri için sevişmeye çok fazla önem verirler.

Cinsellik ne olursa olsun, ki en azından derin bir gizemdir; kolayca yanlış kullanılabilir. Yaşamlarını soğuk ve acımasız bir dünyada geçiren, ve kendi animaları ile frijit bir ilişki içinde bulunan erkekler açısından cinselliğin birincil psikolojik amacı sıcak bir yere yeniden bağlanmaktır. Cinsellik duygusal güvencenin bir yoludur, incinmiş ruhun acısını dindirecek bir yatıştırıcıdır. Eğer yaşam onları hırpalarsa, o zaman cinsellik, aynı ilaçlar ya da iş gibi, yarayı uyuşturur. Cinsel birleşme anlık bir aşkınlık sağlar. Orgazm kendinden geçirici bir deneyimdir; o an için kişi kendini sıradan bilincin demir parmaklıklarının dışında hisseder. Birçok erkeğin dinsel bir deneyime en çok yaklaştığı an budur. Bundan dolayı cinsel birleşme, altında anne kompleksinin yattığı umutsuz bir kabul edilme arayışını maskeleler. Bu kesinlikle zarar verici bir oyundur. Sevgi olarak cinsellik, söyleşi olarak cinsellik, diyalektik olarak cinsellik, bunların hepsi denk bir eşin bulunduğunu varsayar. Kurtarıcı olarak cinsellik ilişkiyi saptırır ve Satürn'ün güce dayalı gölgesine girişe izin verir. Satürn oradaysa, hiçbir şey gerçekten eğlenceli, ışıklı ya da dönüştürücü olmaz.

4) Erkekler duygusal gerçeklerini bastırmayı amaçlayan bir suskunluk komplosu üzerinde uzlaşırlar.

Neredeyse her erkek kendisini ifade ederken alaya alındığı ya da dışlandığı durumları anımsar. Erkekler nazik ve

kırılgan oldukları görüldüğünde, yüksek bir bedel öderler. Onları başka erkekler, kimi zaman kadınlar, ama en çok da kendileri utandırır. Tehlike Şatosunu her gün kuşatanlar, güçlü bir benlik imgesini tutan titrek eli desteklemek için mümkün olduğunca fazla özgüvene gereksinim duyarlar. Bu yüzden kendilerine zarar veren şeyler konusunda suskun kalmakta gizli bir işbirliğine girerler. “Conspiracy” [komplo kurmak] sözcüğü Latince “birlikte soluk almak” anlamına gelen *conspirare* sözcüğünden türemiştir. Erkekler korkmuş ruhlarını koruyarak hepsinin yaralanmasını uzatmak için birlikte sessizce soluk alırlar.

Burada yine dürüstlük meselesiyle karşılaşyoruz. Birey olarak erkekler gerçeği, yani kendi gerçeklerini açıklamayı göze almalıdırlar, çünkü bu daha birçoklarının da gerçeğidir. Eski bir Çin atasözü der ki, doğru söz söyleyen binlerce fersahtan duyulur. Erkekler yalan söylemeyi ve suskunluk komplosuna katılmayı bırakmak için acı çektiklerini göstermeyi göze almalıdırlar. Diğer erkekler kendilerini etkiyeceği için, bunu göze alanları ayıplamaya girişecekler, ya da, korkudan, onlardan kopacaklardır. Ama zamanla herkes, kendi gerçeklerini açıkladıkları için onlara teşekkür edecektir.

5) *Erkekler Anne'den ayrıлып anne kompleksini aşmak zorunda oldukları için, yaralanma gereklidir.*

Bir erkeğin her şeyin ötesinde beslenme ve güven isteyen yanını oluşturan anne kompleksini ayrıntılarıyla tanımladıktan sonra, erkeğin yaralanması gerektiğini de doğrulamalıyız. Çocukluktaki bağımlılıktan yetişkinliğin bağımsızlığına geçiş törenleri yapan atalarımızın gençleri yaralar-kenki acımasız davranışları nedensiz değildi. Açtıkları yaralar sembolik irdi ve bu nedenle arketipsel anlamlarla yüklüydü. Yaralar başka bir kavramı ifade etme aracıydı, bütünü

yansıtan parçalardı, dünyanın açacağı yaralara bir girişti; yaralanmadan edinilen deneyim daha sonra kişinin günlük deneyimi haline gelecekti.

Bir takım arkadaşım bana yerinden çıkan tırnağımın ileride alacağım yaraların en önemsizi olduğunu anımsatırken, daha geniş bir dünyaya hazırlanmama yardımcı oluyordu. Üçüncü ve kısa mesafeye gelince, ruh gerekli çarpışmaya hazır olmalıydı ki kendi rahatını düşünmesin ve oyunu başlatmak için topu geri attığı çizgideki arbedenin gücü onu sürüklemesin. Böylece bir gencin kabilesince yaralanması sembolik bir dış dünyaya giriş töreniydi. Ama dahası, önündeki yaşamın acılarına dayanabilmekte ve sıcak bir yuvaya duyduğu çocuksu özlemden vazgeçmekte ona yardımcı olmanın bir yoluydu. Genç yapacağı yolculuğun yükünü, acısını ve yalnızlığını önceden görebilmeliydi. Hiç kimse, ne ebeveyni ne de kabilesi, onun savaşma kapasitesini ve potansiyelini tümüyle kullanabilme olanağını elinden almaksızın, bu yolculuğu ondan esirgeyemezdi.

Demek ki erkekler, gerçekten dünyada yer almak, bilincin hızlanmasını sağlamak, anneden ayrılıp kendi yazgılarının efendisi olmaya yarayan kahramanca görevi üstlenebilmek için yaralanmalıydılar. Hepimiz Philoctetes gibiyiz. Kendimizi dışlanmış ve incinmiş hissederiz; ayrı mağaralarımıza çekilip kendimize acıyarak orada kalmak isteriz. Ama kahramanlık görevi her birimizi bekler: Her birimiz, her gün, yatağımızın ayak ucunda bir parça daha ruh yemeye hazır halde sırttan korku ve uyuşukluk iblisleriyle yeniden savaşmak zorundayızdır.

Erkeklerin (ve kuşkusuz kadınların) evden ayrılıp bilinmeyene doğru gitme yeteneklerine duyduğum hayret hiç bitmiyor. İlk kez dağları aşanların, koyu karanlık denizleri geçenlerin, Hades'in Krallığına aşağıya inen ve "Sonnets

to Orpheus"u [Orfeus'a Soneler] ve Beşinci Senfoni'yi yazanların cesaretine duyduğum hayranlık yok olmuyor. Ve Yeats'ın yaptığı gibi kendime şöyle soruyorum, "Neden savaş alanında ölenleri onurlandırmak zorundayız, insan kendi içindeki uçuruma dalabilmek için aynı atılgan cesareti gösterebilir."⁷⁹

Yaralanmanın ötesinde yeni bir bilinç düzeyi bulunur. Ruhsal bir pompa gibi bizi bilinmeyene götüren yaralar olmadan, yaşarken karşımıza çıkan tuhaf ve harika maceralar ve geri gelirken getirdiğimiz kanla parlayan ganimetler olmadan yaşam bir şeye değer mi? Daha bilinçli olabilmek ve degecek dünyaları kazanabilmek için ödediğimiz bedel, ana karakterin yaralanmasıdır. Kişi böylece kendi yaşamının kahramanı olabilir.

6) *Erkeklerin yaşamlarında şiddet vardır çünkü ruhları şiddete uğramıştır.*

Günümüzde erkeklerin aldığı yaralar sembolik değildir; başka bir deyişle dönüştürücü değillerdir. Kültürümüzde anlamlı geçiş törenleri ve ruhun enerjilerinin aktivasyonunu ve yönlendirilmesini sağlayacak imgeler eksik olduğundan, çoğu erkek içsel ve dışsal olarak üstlendikleri rollerin ve beklentilerin yükünü hisseder, hatta bu yükün altında ezilirler. İşe yarayacak hiçbir şeye dokunulmaz, hiçbir şey harekete geçirilmez. Yaralayan ne varsa aynı zamanda yok eder. Bir adamın ruhuna şiddet uygularsanız o adam bir yönüyle şiddete yatkın olur. Kitle katilleri ve seri katiller sözlü ya da bedensel şiddete maruz kalmışlardır. Akşam haberlerinde hüsrarla gözü dönmüş postacıya ya da banka memuruna rastlamak olağan bir hal almıştır. Ama bu buzdağının yalnızca tepesidir. Erkeklerin yaşamında ruh her

⁷⁹ Richard Ellman, Yeats: *The Man and the Masks*, sf. 6.

an katledilir. Erkekler yalnızca köprüden aşağıya sallanıp boyları kazımak, doğanın fiziksel ve ruhsal engellerini geriye itmek, ezici baskılara dayanmak, serinkanlı ve kendine hakim kalmak gibi tehlikeli, pis ve güç işler yapmaya çağrılmakla kalmazlar, aynı zamanda onlardan bunun acısını sessizce ve tek başına çekmeleri beklenir. Her şeyden daha da fazla erkeklerden, aynı kadınlardan da istendiği gibi, kimi ekonomik, politik ya da kültürel norma hizmet etmek için ruhlarını feda etmeleri istenir. Kendi yaratılışlarının yozlaştırılmasına direnirlerse utandırıcı duruma düşerler, karşı çıkarlarsa dışlanırlar, ve kimi zaman da eğer görüşleri kurulu düzene güçlü bir biçimde meydan okuyorsa kurban edilirler.

Erkekler öfkenin, hiddet düzeyine gelene dek biriktirilmiş bir öfkenin varlığını kabul etmelidirler. Bu hiddet nereye gider? Kimilerinde depresyon biçiminde, bütün yaşamları boyunca taşıyabilecekleri bir ağırlık olarak ortaya çıkar. Başkalarında ise bedenin çeşitli bölgelerinde etkili olur ya da bizi ve onları, kazananları ve kaybedenleri içeren paranoyak oyunla yansıtılır. Birçokları hiddetini kadınlardan, çocuklardan ya da öbür erkeklerden çıkarır; ruhlarının derinlerinde çektikleri acıyı herhangi bir uygun nesneye yansıtır.

Dünyada bu güne dek, sonsuza kadar sürmeye yetecek vahşet olmuştur. Artık erkekler öfkelerini, iyileşmek için zorunlu değişimleri hızlandıracak biçimde yönlendirmelidirler. Çocukken elimizden pasif bir halde acı çekmekten başka şey gelmez; bilinçsiz kaldığımız sürece kurban olmaktan başka şey yapılamaz. Ama bir kez bilinçlenince kendi yaşamımızdan sorumlu oluruz. Yıllar boyunca büyüyen ölke artık, ruhu kurtarmaya yarayacak değişim, isyan ve zorunlu mücadeleye yetecek enerjiye dönüşür.

7) *Her erkek içinde babasına ve kabile babalarına karşı derin bir özlem duyar.*

Bizi Anne'nin egemenliğine doğru, geriye ve aşağıya çeken güç, o içsel baskı, ne kadar büyük olursa, ruhun aradaki büyük boşluğa köprü olabilmesi için ona karşılık gelen bir gücün doğması gerekir. Çocukluktan çıkmaya yarayan kabilesel geçiş törenlerinin bilgeliği buradadır. Törenler geniş kapsamlıydı, psikolojik yönden etkiliydi ve anne kompleksinin oluşan ego üzerindeki etkisi ölçüsünde uzatılırdı.

Annenin dünyasını, evin rahatlığını bırakabilmek için kişinin gidecek bir yeri olmalıdır. Kabul etmeliyiz ki, gelecekteki kültürlerin geçiş törenleri gencin bizimkinden daha basit, daha homojen bir kültüre kabul edilmesini sağlıyorlardı. Hem de, kişinin bireyleşmesiyle değil ama henüz biçimlenmemiş kişinin ortak kabilesel erkeklik tanımına uygun hale gelmesiyle ilgiliydiler. Yine de, bu gibi fiziksellik yüklü kişilik imgelerini, yaşlıların bilgeliğini, ve erkekler topluluğunu işin içinden çıkarırsak geriye çağdaş dünya kalır.

Doğa boşluktan hiç hoşlanmadığına göre, erkekler günümüzde, çocukça ve inisiye olmadan, aradaki bu büyük boşluğu uyuşturucularla, işle ve ortaklarıyla doldururlar. Eğer bizler ilişki kurmayı ötekinin ötekiliği ile bağlantı kurarak öğreniyorsak, kimliğimizi benzerlerin birbirine örnek olmasıyla doğrularız. Günümüzde erkekler kültür yoluyla kimlik iddiasında bulunamazlar çünkü ya kendilerine örnek olması için yetişkinliğe geçişi sağlanmamış başka erkekler bulmak zorunda kalırlar ya da maddeci bir toplumun boş değerlerine boyun eğler. Yinelemek gerekirse, iyileşme başlamadan önce erkekler içlerinde yatanın gerçekliğini kabul etmelidirler. O karışık duyguların arasında, bir yoldaş, bir örnek ve destek olabilecek öz babanın kaybindan duyulan derin bir hüznün ile bilgelik, avunç ve esin kaynağı olan babalara duyulan derin bir özlem vardır.

Ataların bilgeliğini aktarmak, genci kendisine destek olan ve hizmet etmesi gereken tanrılar konusunda bilgilendirmek kabiledaki yaşlıların göreviydi. Günümüzde erkeklerin hiçbir kabilesel tarihe ya da aşkın gerçekliğe dayanan kökleri yoktur. Tanrılarına ilişkin hiçbir temel bağlantısı bulunmayan erkekler ciddi tehlike içindedirler ve başkalarını da tehlikeye sokarlar. Bu gibi adamlar kayıptır. Kendilerini, tarih ve bilge yaşlı erkekler tarafından terk edilmiş hissederler. Kendilerine örnek olacak kişilere ve büyük öğretilere özlem duyarlar. Sürgün olmanın acısını sessizce çekerler ya da üzüntülerini hiddet kisvesi altında eyleme dökerler. Böyleleri çoktur.

8) *Eğer erkekler iyileşeceklerse, dışarıdan alamadıklarını içlerinde harekete geçirmelidirler.*

Erkekler kabile büyüklerine başvuramayacakları ve bırakın inisiye olanları, bilge erkeklerin bile çok az olduğunu öğrendikleri için ruhları ciddi biçimde hastalanır. Ruhsal mahaller, mitolojik referans noktaları bulunmadığına göre, erkekler kendilerini iyileştirmeyi öğrenmelidirler. Ara sıra bu iyileşme arkadaşlarla paylaşılabilir ama genelde, bu işi tek başlarına yapmalıdırlar.

*Demian** adlı romanında kesinlikle çağdaş ruhun iyileşmesini ele alan, üç kez sürgüne giden ve zulüm gören ve telafi olarak, bir kez Nobel Ödülü alan Herman Hesse şöyle bir gözlemde bulunmuştu, “ Amaçsız gezinenler dünyasında, yollar kesişince, insan kendini bir süre yuvasında hissedir.”⁸⁰ Ama topluluk yaşantısı, yani ilk bağlantı deneyimi yalnızca “bir süre” içindir; sonra kişi yolculuğa tek başına devam eder.

* *Demian*, Çev. Kâmuran Şipal, İst., Afa Yayıncılık 1989—Ç.N.

⁸⁰ *Demian* sf.104

Anne Kompleksi / Babalık Görevi

Anne kompleksinin morfolojisini gözden geçirmek bu noktada yerinde görünüyor. Yineleyecek olursak, öz annenin çocuğun ruhunu biçimlendirici gücü çok büyüktür. Çocuğun annesiyle ilgili deneyimi egonun denetimi dışında, duygu yüklü enerji kümesinden oluşan bir kompleks biçiminde içselleştirilir. Anne doğanın ve bedenin dünyasına ve ilişkiye uzanan bir köprü olduğuna göre, erkek çocuğun annesiyle ilgili deneyimi kendi arketipsel derinliklerinde dalgalanır.

Başka bir deyişle, bir erkeğin kendisiyle, başkalarıyla ve kendi içinden gelen yaşam enerjisiyle ilişkisi önemli derecede anneye yaşanan ilk deneyim tarafından yönlendirilir. Annenin çocuğun gereksinimlerini karşılayamayıp kendi kişisel komplekslerini ona yansıttığı ölçüde, çocuk terk edildiği ve ezildiği için yarananır. Bunların ilkinden kendi değerine ve dünyanın güvenilirliğine kuşu duymayı öğrenir. İkincisi yüzünden nazik sınırlarını savunmaya gücü yetmediğini hisseder ve böylece genellikle yakınan, karşılıklı bağımlılık geliştiren ya da korku dolu, aşırı telafi edilmiş, gücün egemen olduğu bir kişilik geliştirir. Her iki durumda da, çocuk kendisi değildir, ama doğal gerçekliğini ikinci plana indirgeyecek kadar güçlü bir deneyime tepki duyarak yaşamını sürdürür. Bu uzlaşma formasyonu çocukluk boyunca yinelenerek sahte bir kişilik doğurur ve o ilk ilişkiyi daha sonra, yetişkinlikteki ilişkilere yansıtmaya kadar götürür. Oğlan çocuk böylece yapay bir benlik yaşar.⁸¹

Çocuk tamamen bağımlı olduğu için, muhtaç haline yönelik herhangi bir tehdit büyük bir korkuya yol açar.

⁸¹ Edinilmiş, yapay kişilik ile doğal kişilik arasındaki çarpışma için, bkz. *The Middle Passage (Orta Yaş Geçidi)*, bölüm 1.

Bütün erkekler içlerinde bu kırılganlığın benzer anısını taşırlar. İhtiyaçlarının karşılanmamasından ve muhtaç hallerinin bağımlılıklarını sürdüreceğinden çok korkarlar. Kaç yaşında olurlarsa olsunlar içinden çıkamadıkları bu sorunlu durum öfke ve üzüntü doğurur. Erkekler gereksinimleri karşılanmadığı için öfkelenirler ve kaybın yasını tutarlar. Yaşlandıkça ve yetişkinlik rollerince hırpalanıp darbe aldıkça bu duygular bilinç dışına kaymaya başlar. Ama bu gibi enerjiler yok olmayıp her zaman başka bir yere giderler. Öfkeleri ömür boyu süren bir depresyon olarak içe, çok derinlere döner, ya da bedene saldıran duygular haline gelir. Bu duyguyu kadınları döverek ve eşcinsellere vurarak, ya da, daha soyut bir biçimde, şirketlerde kafa kafaya toslatarak eyleme dökerler. Annenin dünyasını anımsattığı için kuşku duydukları animaları sindirilmiştir. İçerideki kadın, doğal olarak, kendini alınganlıkla ve genel bir şirretlikle ifade eder. Erkeğin üzüntüsü melankolide ve belirsiz bir biçimde anneye geri gitmesinde, ya da yaşamına girip onu iyileştirecek bir sevgiliye duyulan gizli bir özlemde kendini gösterir.

Bütün bu dinamiklerin altında, bir taraftan erkeklerin gelecekte kendilerine bakacak kimse olmayacağı korkusu, öbür taraftan da bağımlılıktan duyulan ezici dehşet vardır. Böylece erkekler, enstest içeren huzur arayışlarından duydukları büyük ölçüde bilinçdışı korku sonucunda, hem içlerinde hem de dışarda, dişilikle savaşır.

Bütün erkekler anne imagosunu kişiye göre değişen derecelerde içlerinde taşıdıklarına göre, sahip oldukları kısıtlı bilinç ortaya kendini şiddetle savunan, dar bir erkeklik tanımı çıkarır. Erkekler, ataerkil düzeni, kuralları, hiyerarşik düşünce biçimi ve toplumsal yapılarıyla, ve kadınlığı ikinci dereceye indirgeyen yanıyla, anne kompleksine karşı

bir savunma olarak evrimleştirdiler. Babalar ve oğullar birbirleriyle neredeyse hiç konuşmazlar, çünkü Kronos-Satürn gibi, babaların iğdiş edilmiş olduklarına ve oğullarını iğdiş etmek istediklerine ilişkin utanç verici sırrı paylaşmak zorunda kalmaktan çekinirler. Demek ki bunu telafi etmek, kişinin kendini savunmasına neden olan sorun kadar öldürücüdür. Hem kompleksi bastırma korkusu, hem de ataerkil tepki erkekleri kendilerine yabancılaştırır.

Her yerde, erkekler çağdaş bir deneyim çerçevesinde çocukluğun dinamiklerini taşıyarak eşleriyle, kurumlarla ya da kimi benzer duygusal durumlarla yüzleşmeye mahkumdurlar. Geçmiş, gerçek anlamda geçmiş değildir. Anne ve baba her an içimizdedir – içimizdekiler yalnızca öz ebeveynimiz değil, aynı zamanda ortak bir ana baba deneyimidir. Bu nedenle, bütün o eski gereksinimleri, o eski korkuyu, eski özlemi, eski öfkeyi, bilinçdışında olsa dahi, hissederek erkekler bu dinamikleri güncel Öteki'ne yansıtırlar. O halde, Öteki o ilk ebeveynin bir zamanlar yarattığı etkiye sahiptir ve erkekler çeşitli yollardan bunu denetlemeye, hafifletmeye, hatta tamamen görmezden gelmeye çabalayacaklardır.

Bu durum neden bunca erkeğin evde ve işyerinde kızgını ve kontrolcü görüldüğünü açıklar. Pasif-agresif diye tanımlanan erkek sayısında neden artış olduğunu da açıklar. Bu erkekler kendilerini güçsüz hissederler, ama öfkeli oldukları ve Öteki'ni baltalamamın ya da altüst etmenin bir yolunu bulurlar. Güçsüzlükleri had safhaya ulaşır çünkü bu gibi büyük gereksinimlerle ve korkularla nasıl başa çıkılacağını gösterecek ve böylelikle başkaları üzerindeki yansıtmayı kaldıracak erkeklik yetkilendirilmesine ait o kadar az olumlu örnek vardır ki.

Erkekler eğer içlerinde dalgalanan anne kompleksinin etkisini sezemezlerse, asla gerçeklikte değillerdir; yani Öteki'ne samimiyetle farklıymış gibi davranamazlar. Evet, bu gibi malzemelerin bilincine varmak büyük cesaret, sezgi ve sabır olduğu kadar düzenli çalışma da gerektirir. Anne kompleksiyle uğraşmak özellikle erkekler açısından zordur çünkü bu kompleksin yaşamları üzerindeki gücünü ve etkisini ortaya çıkarmak erkeklik kimliklerini tutan zayıf bağı tehlikeye atar. Ama bu tehlikeyi göze alana dek, erkekler içsel bölünmeyi ve başkalarına duydukları yabancılaşmayı çoğaltmaktan başka işe yaramayan telafiye dayalı kimliklerinin içine sıkışmış kalacaklardır.

İyileşme Nedir, ve İyileştiren Kimdir?

Erkeklerin iyileşmesine gerçekçi biçimde yaklaşabilmek için, önce iyileşmenin ne demek olduğunu ve zamanımızda iyileştirici unsurların nerelerde bulunacağını incelemeliyiz.

Franz Kafka bu yüzyılın başında "The Country Doctor" (Kasaba Doktoru) başlıklı kehanet dolu bir öykü yazdı. Bir doktor şiddetli bir kar fırtınasının ortasında bir hastaya bakması için çağrılır. Doktor gelince köylüler hepsi genç bir adamın çevresine toplanırlar. Genç adam doktora "Kurtarın beni, kurtarın beni" diye seslenir. Doktor hastasını muayene eder ve hiçbir aksaklık göremediğini açıklar; görünürde bir yara ya da hastalıklı bir durum yoktur. Genç yine, "Kurtarın beni, kurtarın beni" diye bağırır. Doktor tekrar bakar ve hastanın yan tarafında kat kat kıpkırmızı kabukları bulunan açık bir yara görür. Parmağı uzunluğunda kurtçuklar ışığın altında kıpırdanmaktadırlar. Daha uzun bir muayeneden sonra doktor genci kurtaramayacağını belirtir. Köylüler çok kızar ve doktorun gücünü elinden alacak bir tören başlatırlar. Bir ağzdan aynı sözleri

yineler, doktorun çevresini sarar, giysilerini çıkartır ve onu vahşi doğaya terk ederler. Geri dönmek için karanlıkta yolunu arayan doktor şöyle düşünür:

İşte benim bölgemdeki insanlar böyledir. Her zaman doktordan olanaksız olanı isterler. Kadim inançlarını kaybetmişler; papaz evde oturup birbirinin ardından tören giysilerini ortaya döker; ama doktordan müşfik cerrah elleriyle her şeye kadir olması beklenir. Eh, nasıl isterlerse.⁸²

Kafka'nın öyküsünün sembolik ve kehanete dayalı bir anlamı vardır. Din adamlarının gücü kalmamıştır; onların yerini yeni bir batıl inanç ve siyah yerine beyaz giysili yeni bir rahip almıştır. Ama yeni bir din sayılan tıp bilimi de kimseyi kurtaramaz. Ancak yakından muayene edince kıpkırmızı yara görülür. Bilim bütün o harikalar yaratan gücüyle böyle bir yarayı iyileştiremez. Böylece doktor artık inanılmayan bir ilahi güce hizmet eden rütbesi sökülmiş bir başka görevliye dönüşmüştür. Kafka inancımızı, tam da yirminci yüzyılın yönlendirdiği gibi dışsal ve sayılabilir dünyaya yöneltmek konusunda bizleri uyarır. Yaralanan ruhumuzdur ve onu ancak ona ulaşabilen iyileştirebilir.

Doktor (physician) *Physis*'in (doğ) hizmetindedir. Doktor iyileştirmez; doğa iyileştirir. (Latince *medicus* sözcüğü "iyileştirici", *mederi* "iyileştirmek" ve *docere* "yol göstermek" anlamına gelir.) Beden bozulunca doktor iyileştirmeyi kolaylaştırıcı koşulları artırabilir, ama ruhun aldığı yaraları iyileştiremez. D. H. Lawrence yıllar önce bunun farkına varmıştır:

⁸² *The Penal Colony* sf.141

Ben çeşitli parçaların bir araya gelmesinden oluşan bir mekanizma değilim.

Ve mekanizma kötü çalıştığı için,
hasta değilim ben.

Hastayım çünkü ruhumdan, kendi
derin duygularımdan yaralıyım
ve ruhun yaraları çok, çok uzun zaman alır,
zamandır tek ilacı

ve sabır, ve de zor bir pişmanlık,
uzun, zor pişmanlık, hayatının yanlışını fark etmek,
insanlığın kutsal saydığı o yanlış durmadan yinelemek-
ten kendini kurtarmak.⁸³

Toplumumuz uzun zamandır erkeklere birer makine, ilerleme ya da kâr adına harcanabilir birer gövde muamelesi yapmıştır. Kendilerini birer “mekanizma” gibi görmele-ri öğretilen erkekler acılarını ve ruhlarının neşesini geçersiz kılmışlardır. Böyle bir yabancılaşma çok derinden yaralar. Bu o kadar uzun zaman sürmüş ve doğruluğundan o kadar emin davranılmıştır ki, aynı cinsiyetten olanların bütününü bir yana bırakın, bireyleri iyileştirmek bile sonucu belirsiz bir girişimdir. Ama yaşam devam ediyor, Satürn’ün gölgesi yerinde duruyor, oynanacak tek karşılaşma bu ve bundan kaçanın vay haline. Yaralanma kurumlaştırılır ve kutsallaştırılır ve erkekler bilmeden girdikleri gizli anlaşma ile kendi idam fermanlarını imzalarlar.

Bütün erkekler nevrozdan mustariptirler. Bu sözcüğün kendisi akla mekanik bir başarısızlığı getiriyor ve gerçekten, Aydınlatmanın evren ve insan örnekleri yaratma çabasından türemiştir. Ama aslında nevroz en basit haliyle toplumsallaşma ile ruh, ortak kültür ve bireysel ruh arasındaki

⁸³ “Healing” *The Rag and Bone Shop of the Past sf.113* ,editörler Robert Bly, James Hillman, Michael Meade

derin bölünmeyi belirtir. Dışsal roller kişinin ruhuna uygun değilse, korkunç bir tek yönlülük ortaya çıkar. Erkekleri kendileriyle ve birbirleriyle savaşmaya iten, bu dengesizliğin verdiği acıdır.

Terapistin rolü bu bölünmeyle ilgilenmek ve ister bilişsel, ister bedensel ya da düşsel olsunlar ortaya çıkacak imgeleri gözlemlemektir. Bu gibi imgeler belirtilerdir. Belirti için Almanca'da kullanılan *Zustandsbild*, "bir durumun resmi" demektir ve ruhun sembolik bir destek sağlayarak kendini iyileştirme çabasını temsil eder. Belirtiler hem bilinçdışı derinliklerden hem de bilincin dünyasından birtakım nitelikler taşırlar. Mecazlar aracılığıyla destek sağlarlar. "Metafor" (mecaz) sözcüğü Yunanca'da *meta*, "üzerinden, karşıya," + *pherein*, "taşımak" anlamına gelir. Böylece psiko-terapi etimolojik yönden ruhun ifadesine hizmet etmeye ya da onunla ilgilenmeye yakındır. Jung'cu analiz parçalara ayırıcı değil parçaları birleştiricidir; Yunanca *anakusis* sözünden gelen "analysis" (analiz) ussallaştırmak değil "çözmek, gevşetmek" demektir. Kişinin kendini bilinç düzeyinde algılayış biçimini çözen ya da gevşeten imgeler ruhun kendini iyileştirme sürecinin temelini oluştururlar. Jung'un deyişyle:

Aracı ürün [örneğin, bir imge ya da simge] ...çözülme değil yapılanma sürecinin ham maddesini oluşturur; tez ve antitez her ikisi de bu süreçte rol oynar. Böylece bölünmeye son verip karşıtların enerjisini ortak bir yola sokar ve varolan tutumunu bütünüyle yöneten yeni bir içeriğe dönüşür. Durgunluk aşılar ve yaşam yenilenen gücüyle yeni hedeflere doğru akabilir.⁸⁴

⁸⁴ "Definitios," *Psychological Types*, CW 6, par. 827.

Ruhu iyileştirmek yaratıcılıktan pek de farklı bir süreç değildir, belki de o yüzden sanatçının yapıtı yararlı bir paradigmadır. Sanatçı bilince doğru yükselen imgelerle uğraşır. Birçok sanatçı bir yapıta başlarken aklında bir düşünce olduğunu, ama daha sonra bunun yerini bir başkasının aldığını bildirir. En iyi yapıtının, bu imgeleri boyalar, sesler ya da sözcüklerle ifade etmek için egosundan ve yeteneklerinden feragat ettiğinde ortaya çıktığını iddia eder. Bundan dolayı, Jung'un belirttiği gibi, yaratıcı süreç "arketipsel imgelerin aktivasyonu ve bu imgelerin biten yapıtın içinde biçimlenmesi ile ilgilidir."⁸⁵

Derinlik psikoterapisi insan ruhunda oluşmakta olan imgelerin harekete geçmesini sağladıktan sonra onlarla bir diyalog kurulmasını destekler. Jung bu süreci, Benlik tarafından bilinç ile bilinçdışı arasındaki engelin aşılmasına yarayan aşkın bir işlev diye açıklar. Başka bir deyişle ruh iyileşmeye çalışır. Böyle bir iyileşme yaklaşımı bu yüzden benzer tedavilerde olduğu gibi allopatik* olmaktan çok homeopatiktir**. İyileşme benzerliklerin tınlamasıyla, yeniden seslendirilmesiyle ya da daha önce görülenlerin yeniden görülüp tanınmasıyla sağlanır. Erkekler, uygun imgeler babaları ya da kabile büyükleri tarafından biçimlendirilince, ya da kendileri bu imgelerin aktivasyonunu sağlayınca iyileşirler. Kişisel iyileşme, yani ruhun iyileşmesi bölünmeyi kapatmaya aracı olacak ve onun tınlamasını sağlayacak eylemlerde bulunmak ya da sembolik imgeleri canlandırmak yoluyla gerçekleşir.

⁸⁵ a.g.e.

* Hastalığın, hastalığa karşı bir ikinci durum yaratılarak tedavisi—Ç.N.

** Hastaya hastalığın belirtilerini aynen yaratan maddeleri çok küçük dozlarda verilerek tedavisi—Ç.N.

Geleneksel kültürlerdeki şamanın sağladığı iyileşme çoğunlukla yaratılış mitlerinin, kabilenin kuruluş efsanelerinin ezberden okunmasına dayanıyordu, çünkü bu anlatılarda hastanın ruhundaki aşkın işlevi uyandıran imgeler bulunuyordu. Günümüzde analistler ilgi, bağlılık ve imgelerle işbirliği sayesinde bu sürece yardımcı olurlar. Ama ne zaman iyileşme sağlansa, bu her zaman insan ötesi, gizemli bir yoldan olur ve bir lütuf sayılır. Demek ki Rilke'nin bize anımsattığı gibi, "biliriz ki içimizde yer var/ ikinci bir büyü ve sonsuz yaşama."⁸⁶

İyileşmenin Yedi adımı

Bu son bölümde iyileşme olasılığını destekleyen yedi kavramı geliştireceğim. Bunlardan hiç biri özgün değil ama hepsi bir araya gelince hem bireyler hem de topluca erkekler açısından doğru yönde bir ilerleme başlatabilirler.

Şunu yinelemeliyim ki, şimdiki erkek hareketine katılanlara saygı duymakla birlikte, bu gibi çabalarla pek bir başarı elde edileceğini sanmıyorum. Bu hareketin kimi özellikleri, belki haksız olarak, şimdiden modası geçmiş bir heves gibi görünüyor, ama hareket açıkça gücünü yitiriyor. Ben toplu değişimin ancak yeterli sayıda erkeğin bireysel değişimiyle oluşacağına inanıyorum. Kişisel iyileşme çabasını hangi düzeye çıkarabilirsek çıkaralım, kültürümüzün odak noktası yer değiştirecektir.

Bu umutsuz bir girişim olabilir, ama ortak bilincin aniden değişeceğini ummaktan daha gerçekçidir. Erkeklerin Satürn'ün geleneksel buyruklarının baskısını duymayı sürdüreceklerini sanıyorum. Onlardan hâlâ ekonomik amaçlar uğruna bedenlerini ve ruhlarını feda etmeleri istenecek.

⁸⁶ *Selected Poems of Rainer Maria Rilke*, sf. 19.

Yine ataerkil değerleri destekleyen ve onları öbür erkeklerle ve kendilerine yabancılaştıran suskunluk konusunda gizli bir işbirliği yapmaları beklenecek. Ve yine üzüntülerini ve hiddetlerini mezara götürecekler. Ama en azından umuyorum ki, erkekler birey olarak bilinçlenince kendilerini kurtaracak ve başkalarına da yardım edeceklerdir. Belki de bazıları, hepimizin ihtiyacı olan yaşlı bilgeler olacaktır.

İşte iyileşmek için atılacak yedi adım ve her biriyle ilgili tartışma.

- 1) Babaların kaybını anımsayın.
- 2) Sırları açıklayın.
- 3) Yol göstericiler arayın ve başkalarına yol gösterici olun.
- 4) Erkekleri sevmeyi göze alın.
- 5) Kendinizi iyileştirin.
- 6) Ruhunuzun yolculuğunu geri alın.
- 7) Devrime katılın.

1) Babaların kaybını anımsayın

Doğamızı kendli cinsiyetimizden kişilerden öğreneceksek, o zaman hem öz babamızla hem de kabilenin babalarıyla ilişkimiz çok önemlidir. Ama Sanayi Devrimi ile büyük kentsel göçten bu yana – bu demektir ki son iki yüzyılda – çoğu erkek köklerinden kopmuştur: Evleriyle, el emekleriyle ve ruhlarıyla ilişkileri bozulmuştur. Daha büyük ekonomik güvence karşılığında enerjilerini, kâr getiren ama ruhu bozan rollere uyarlamışlardır.

Böyle erkekler çok üzücü yaralar almışlardır ve çektikleri acıyla bilmeden oğullarını yaralamışlardır. Yunan tiyatrosundaki bir trajik lanet gibi, yaralar kuşaktan kuşağa aktarılır. Yalnızca böyle bir tarihsel yaranın bilincine varan, bunu soylarında görüp kendi açıklarını kapatanlar, başka bir deyişle, bölünmeyi iyileştirenler Satürn'ün tarihsel ağırlığını

aşarlar. Yaralı bir babayla yaşamayı Sharon Olds'un uygun biçimde "Satürn" başlığını verdiği şiirinde anlattığı kadar dramatik bir ifadeyle çok az kişi anlatmıştır.⁸⁷

Her gece sedirde uzanıp yatar
ağız açık, odanın karanlığı
dolarken ağzına, kimse bilmezdi
babamın çocuklarını yediğini.

Şair daha sonra babasının her bir çocuğu nasıl yediğini anlatıyor. İnaniyor ki

diş etlerinin sinirlerinde ve
ciğerinde biliyordu yaptıklarını ve kendini
bundan alamıyordu.

.....
İsteddiği buydu,
o canı ağzına atmak
ve göstermek bir erkeğin neler yapabileceğini – bir
erkeğin
yaşamının ne olduğunu göstermekti oğluna.

Ben nasıl babamın montaj bandının başından kalkıp hafta sonlarında başkalarının depolarına kürekle kömür doldurduğunu gördümse, başka oğullar da babalarının Satürn'ün yükünü taşıdıklarını gördüler. Masamıza yemek konacağından, kiranın ödeneceğinden, ayağımıza giyecek ayakkabımız olacağından ne kadar da emindik. Robert Hayden "Those Winter Sundays" (O Kış Pazarları) adlı şiirinde babasının mücadelelerini ve kendi masumiyeti ile kayıtsızlığını anımsıyor. Yüreğinde acıyla şunları anımsıyor,

⁸⁷ Bly ,vd., *Rag and Bone Shop of the Heart*, sf. 128.

Onunla konuşurken kayıtsızdım,
soğuşu dışarıya süren
hem de ayakkabılarımı boyayan
Ne anlardım, ne anlardım ki ben,
sevginin çetin ve kimsesiz görevlerinden?⁸⁸

Bizim babalarımızdı bunlar; hayal edilemeyecek yaralar almış, kendileri olma seçeneğinden yoksun, duygularını bastırmış ve anlatılamaz bir yalnızlık içinde. Böylesi erkekler için utanmadan üzüntü duymalıyız.

Keder dürüştür. Yitirilmiş olana, asla var olmamış olana değer verir. Erkekler nasıl olursa olsun bu yükü taşırlar; çoğunlukla, belki de hiç farkında olmadıkları bir depresyon biçiminde. Depresyon yaşama gücünün körelmesidir; babanın kaybını bilinçdışına ne kadar derinden itersek itelim, ruh bunu bilir ve bizi o ağır duyguyu taşımaya mahkum eder. Keder açıkça anımsamaktır. O anda iyi gelmese de, dürüstlüğü sayesinde arındırıcı ve iyileştiricidir. Dıştaki yaşamımız ne kadar işlevsel olursa olsun, depresyon istemeden bizi etkisine alır. Yaşamın en tatlı anları bile bunun izlerini taşır.

Komisyonculuk yapan bir adam, bir zamanlar aynı babasının onu zorladığı gibi, kendisini çok çalışmaya zorluyordu. Dinlenemiyordu. Hafta sonları iş yetiştirmekle geçiyordu. Babasının değer verdiği tek şey işti. Bu yüzden, onun onayını almak için, öldüresiye çalışıyordu. Babası ölmüştü ama baba imagosu duygu yüklü olmayı sürdürüyordu ve onu hâlâ çok çalışmaya zorluyordu. Babasının maddi durumundan daha iyi bir noktaya geldiği halde, çalışmayı bırakamıyordu. İki yıllık terapiden sonra hafta sonlarında çalışmamayı başardı ve nihayet babasının mezarını ilk kez

⁸⁸ a.g.e sf. 142

ziyaret etti. Orada babasından hiçbir zaman görmediği şefkati ve kabulü düşünerek ağladı. Gözyaşları ve kederi, yaralı ve yaralayan babanın Satürn gölgesinde tanımlanan, hakkında pek az şey bildiği kendi yaşamında ilerlemeye başlamasını sağladı.

Yeraltına itilen keder nasıl depresyon yaratıyorsa, yadsınan öfke de aynı sonucu doğurur. Öfke organizmanın yaralanmaya duyduğu haklı ve refleks niteliğinde bir tepkidir. Bir keresinde, analiz ettiğim bir adam gayet rahat bir tavırla oğullarını enest ilişkiye soktuğunu söylemişti. Üzerine basarak söylediğine göre oğulları onunla işbirliğine girmişlerdi. Baba sevgisini ve babanın dokunuşunu ararken onların güçsüzlüğünden, saflığından ve bilinç dışında bedensel cinselliği sevgi zannetmelerinden yararlanan bir babayla karşılaşan oğullara kızgınlık duyduğumu anımsıyorum. Adamdan artık birer yetişkin olan oğullarıyla bunu konuşmasını ve keder ve öfkelerinin acısını çekmesini istedim. Kendisi iyileşmese bile oğullarının belki biraz iyileşeceklerini ummuştum.

Birçok oğul duyduğu öfkenin kendisini yiyip bitirdiğini ülser ya da migren olunca, ya da her çocuğun hak ettiği onayı alabilmek için aşırı çalıştığında anlar. Eğer iyileşeceklerse, erkekler yaralarına karşı olduğu kadar yaralayan kişiye de kızgınlık duymak zorundadırlar. Kişi, her şey olup bittikten uzun zaman sonra bunun ne işe yarayacağını sorabilir. Ama öfke de bütün güçlü duygular gibi geçmez. Mutlaka başka bir yere yönelir. Yaralı oğul kendini arındırıp dönünün dışına çıkmazsa *kendi oğlunu* yaralar. Eğer öfke bir arınma sağlayıp hâlâ hayatta olan babayla yeni bir başlangıç yapmayı kolaylaştırıyorsa, o zaman bu göze alınmalıdır. Eğer öfke, takozu yarığın daha da derinine saplayacaksa o zaman bununla yüzleşmemek konusunda bilinçli bir karar

alınmalıdır. Ama her oğul bu öfkeyle kendi içinde yüzleşmelidir yoksa Satürn'ün tutsağı olarak kalır.

Erkeklerin içlerindeki bilinçli hale getirmeleri şarttır. Kuşkusuz geçmiş i değiştiremezler, tıpkı genellikle dışsal baba-oğul ilişkisini değiştiremedikleri gibi. Yine de, içlerinde bilmedikleri bir şeyler sessizce işlemektedir. Çocuğun taşıdığı en büyük yükün ebeveynin yaşanmamış hayatı olduğu konusunda Jung'un yaptığı derin gözleme dayanırsak, her babanın oğlunu yargılama dürtüsüne kapılmadan, babasının yaralarının ona nerelerde geçirildiğini incelemesi gerekir. Ya babasının örneğini taklit eder ya da buna tepki göstererek yaşar — ama her iki durumda da Satürn'ün tutsağıdır.

Her babanın oğlu kendine şu soruları sormalıdır, “Babam ne gibi yaralar almıştı? Benim için ya da başkaları için ne gibi fedakârlıklar yaptı? Hayallerini gerçekleştirebildi mi? Hayatını yaşamaya duygusal yönden hakkı olmuş muydu? Kendi hayatı için mi yoksa Satürn'ün iplerini göğüslemek için mi yaşadı? Babasından ve kültüründen, kendi yolculuğunu engelleyecek neler aldı? Ondan hayatı ve geçmişi hakkında neler öğrenmek isterdim? Ondan erkek olmakla ilgili neler öğrenmek isterdim? Ne kadar duraksayarak da olsa, bu gibi soruları yanıtlayabilir miydi? Bunları hiç sormuş muydu? Babamın yaşanmamış hayatı neydi ve ben bir biçimde bunu onun adına yaşıyor muyum?”

Bunlar çoğunlukla kuşaklar arasında konuşulmayan sorulardır. Eğer bilinçli olarak dile getirilmemişlerse, açıkça verilmemiş yanıtları genellikle yaralayıcı biçimde bilinç dışında yaşanmıştır. Vefat etmiş bir babaya ilişkin bile olsa, bu gibi sorular sorduğumuzda, hem idealize etmekten hem de gözden düşürmekten daha kolay kaçınabiliriz. Babamız daha yakın bir adam, bizimle aynı güç sınavdan geçmiş bir

kardeş gibi görünür. O zaman ciddi yaralar alınmış olsa da, merhametle davranmaya daha yatkın oluruz. Eğer nefrete kapılırsak, bizi yaralamış olana bağlı kalırız. Babalarımızı yetişkin gözûyle daha iyi anladığımızda, kendimiz de babalık sürecine daha iyi başlayabiliriz.

2) *Sırları açıklayın*

Tedaviye ilişkin mesleklerde çalışanlar bilirler ki yarane zaman görmezden gelinirse iltihaplanır. Ya da, “on iki-adında” programlarının belirttiği gibi, insan neye direnirse, direndiği üzerine gelmekte diretir. Erkeğin yaşamı, gerçeğin inkârına ve gerçeğe direnmeye dayanır. Kişi gerçeği, Pablo Neruda'nın itirafında olduğu gibi cila çekilmemiş haliyle nadiren duyar: “Aslına bakarsanız, erkek olmaktan midem bulanıyor.”⁸⁹ Dikkat ederseniz Neruda midesinin kendisi olmaktan bulandığını söylemiyor; onu üstlendiği erkek rolü hasta ediyor. Bu erkeklerin içlerinde taşıdıkları en derin gerçektir; dış güçler tarafından tanımlanmaktan ruhları sakatlanmıştır. Ruhuna kavuşmak, yaşamını baştan aşağıya yeniden gözden geçirmek için ormana kaçan her bir Thoreau'ya karşılık her gün ortak bir isimsizliğe ve ruhsuzluğa gömülen milyonlarca erkek, ve de kadın vardır. Thoreau'nun akıllardan çıkmayan sözleriyle, yaşamlarını sessiz bir umutsuzluk içinde sürdürürler.

Ruh bilinçten daha fazlasını bildiğine göre, ruhun sakatlanması kayda geçirilir ve bir dizi tepkinin oluşmasına yol açar. Bu tepkilerin en önemlisi, erkekler kendilerini ne kadar iyi gizleseler de onların yaşamlarına hakim olan hüznün izidir. Neruda yine kaçınılmaz gerçeği dile getirir:

⁸⁹ “Walking Around,” a.g.e., sf. 105.

Geniş alanlar vardır,
Yıkık fabrikalar, kereste parçaları
Sadece benim bildiğim,
Çünkü üzgünüm, ve çünkü gezdiğim,
Ve dünyayı bildiğim için ve ben üzgünüm.⁹⁰

Tatsız gerçeği açığa vuran öbür belirti, yanlış yönlendirilip ayırımına varılmayınca erkeklerin kendilerine ve başkalarına zarar veren hiddetleridir. Ve bütün bu “insanın damarlarındaki öfke ve çamur”⁹¹ korkunç bir korkuyu barındırır. Hiçbir erkek kendini tam erkek gibi hissetmez. Maço davranışları duyduğu dehşeti gizler. W. H. Auden gerçeği dile getirir:

Yurtseverler mi? Küçük oğlanlar,
saplantıları Büyüklükle,
Büyük Çük, Büyük Para, Büyük Düzüşle.⁹²

Erkekler birer sahtekâr olduklarını hissettikleri zaman, başka bir deyişle, ruhlarının niyeti ile dışsal talepler arasında kaldıklarında gerçek duygularını saklamaya zorlanırlar. İçsel yaşantılarına, yani animalarına, giderek yabancılaşınca, bu yükü kadınların taşımasını beklerler. Özellikle cinselliğe fazla önem verilir, çünkü erkekler duygularından ve bedenlerinden soyutlanma durumunu bu yoldan aşmaya çalışırlar. Doğan günün yeni bir darbe indirmeden Öteki’nden kendilerini koptukları yere yeniden bağlamasını ve kendilerine güven vermesini isterler. Bu onları önceki kadar kırılgan ve bağımlı yapar. İnsanlar bağımlı oldukları kimselerden kaçınılmaz biçimde nefret ettikleri için, gerilim ve düşmanlık tırmanır ve erosun yerine gücün gölgesi geçer.

⁹⁰ “Melancholy Inside Families,” a.g.e., sf.104.

⁹¹ W.B. Yeats, “Byzantium,” *The Collected Poems of W.B. Yeats*, sf.243.

⁹² “Marginalia,” *The Collected Poems of W.H. Auden*, sf. 592.

Bunlar erkeklerin temel sırlarıdır. Kendilerini erkek olarak, yani erkek doğmuş kişiler olarak başarısız hissederler, korku ile öfke arasında bocalarlar, duygusal yönden bağımlıdırlar ve bu bağımlılığın nesnesinden nefret ederler. Yine tek çıkış yolu bu dayanılmaz gerçekleri bilinçli olarak kabul etmektir. Kendilerinden başlamayıp, sonra bu gerçeği başkalarıyla, bir kadınla değil bir erkekle paylaşmalıdır. Korkunç bir savunma halinde yakalanan bir erkek kendi korkusu oranında, gerçeği söyleyen kişiyi aşağılayabilir, ama siperlerin arkasından öne çıkıp kendi cinsinden kardeşini de gerçek olarak kabul edebilir.

Mitolojimiz kahramanlık maceralarıyla — tırmanılan dağlar, dövüşülen devler, yenilen ejderhalar ile — doludur, ama bir erkeğin duygusal gerçeklerini dile getirmesi, daha fazla cesaret ister. Günümüzün kahramanlık arayışı fiziksel dünya yerine ruhun verimsiz topraklarındadır. Erkeklerin mücadele etmesi gereken kötülük kapıya dayanan barbarlar değil içteki karanlıktır, ancak cesaretle kurtulacakları korkudur. Jung bu kahramanca eylemi şöyle anlatır:

Kötülüğün ruhu korkudur, olumsuzluktur, sonsuza dek sürme çabasındaki yaşama karşı çıkan ve her iyi hareketi engelleyen, yılanın haince her ısırışında vücuda güçsüzlük ve yaşlılık zehrini akıtan düşmandır; bizi anneye bağlı kalmakla ve bilinç dışında ayrışıp ok olmakla tehdit eden gerileme ruhudur. Kahraman açısından korku aşılması gereken bir engel ve bir görevdir, çünkü kişiyi korkudan ancak cesaret kurtarır. Ve bu risk alınmazsa, hayatın anlamı bir şekilde ihlal edilmiş olur.⁹³

⁹³ *Symbols of Transformation* par.551

Korkumuz halletmemiz gereken bir iştir — bunu halledemezsek kabadayılık yaparak maço dengeleme hareketlerinde bulunuruz ya da utanç verici bir suç ortaklığına gireriz. İlk işimiz ruhumuzun gerçeğini kendimize söylemektir. Bu gerçeği yaşamak ise ikinci işimiz. Üçüncüsü bunu başkalarına da söylemektir. Bu gerçeği söylemek hayatımızın en büyük sınavı olacaktır. Belki bundan sonra “erkek olmaktan midesi bulanma” durumundan kurtulabiliriz.

3) Yol gösterenleri arayın ve başkalarına yol gösterin.

Burada daha önceden sözü edildiği gibi, on beş yıl önce doktorluğa başladığımda, terapiye gelen erkeklerin kadınlara oranı belki de dokuza birdi. Bugün, danışan profilimi değiştirmeksizin, bu oran erkeklerden yana altıya dört artmıştır. Bu değişiklik bana çok şey ifade ediyor: Erkeklerin başı ciddi dertte, birçoğu bunu biliyor ve kolektifliğin havası biraz değişti, bu yüzden de terapi daha az riskli.

Aslında terapiye gelenler duygusal yönden daha sağlam ve dürüst erkekler. Diğerleri daha çok korkuyor. Karısının terapiye sürüklediği, yanı başındaki kağıt mendil kutusunu ve onun akla getirdiği dağlayıcı göz yaşlarını hor gören adam gibilerinin başı çok ciddi derttedir. Bunlar, kendileriyle ve eşleriyle savaş halindedirler.

Terapi, erkeklere yaşamlarını paylaşmak, duygusal yönden dürüst olup utanç duymayacaklarını bilmek, erkek olma işinin sırlarını paylaşmak açısından eşsiz bir fırsat sunar. Bir süre için, o geniş yalnızlık çemberinin kırılmasını sağlar. Terapi birçok erkek için, bir geçiş töreni, anneden ayrılıp erkeklerin dünyasına kabul edilme yerine geçer. Erkekler terapiye, genellikle yaptıkları gibi, sorunun “dışarıda bir yerde” olduğunu, “sorunu halletme” başarısını gösterirlerse yaşamlarının yoluna gireceğini düşünerek gelirler.

Zamanla yaşamlarının tamamen yanlış olduğunu, bilinçsizce yaptıkları seçimlerin onları kendilerine daha çok yabancılaştıran dolambaçlı yollara yönelttiğini anlarlar. Dişilikle sorunlu bir ilişki içinde olduklarının farkına varabilirler, ama Kadının kendi içlerinde varolduğundan nadiren kuşku duyarlar. Babalara karşı temelde bilinçdışı büyük bir özlem duyarlar. Ve çoğunlukla tanrılarını, doğa ve kendi bedenleri ile aralarındaki bağı yitirdiklerini kavrarlar.

Genelde, bu adamlar çektikleri bütün acıya rağmen çoğunlukla şaşırtıcı biçimde hissizdirler. Ama bilinçlenince daha da çok acı çekerler. Yaşlı bilgelerin öğretilerine gerek duyduklarını ve yaşamlarının daha anlamlı olmasını istediklerini fark ederler. Kendi kendilerini iyileştirmeleri gerektiğini, eşlerinin bunu yapamayacağını da anlarlar. O zaman ağlayıp öfkelenirler ve korktuklarını kabul ederler. Bütün bunlar olunca, iyileşme başlar.

Tabii çoğu erkek terapiye girmez. Bu olanağa ya da fırsata sahip değildir ya da içinde bulabileceği koca boşluktan fazlaca korkar. Ama onlar bile başka erkeklere gidip kendi öğrendiklerini aktarabilirler. Yol gösterici olan hami öbür tarafa geçmiştir ve bize orasının nasıl bir yer olduğuna ilişkin bir şeyler söyleyebilir. Erkeklerin topluca paylaşacakları çok şey vardır. Birey olarak birbirlerinden uzaklıkları, ürkütücü boyuttadır. Kıtaya yayılmış erkek grupları paylaşma ve yol gösterme açısından gerçekten harika fırsatlardır, ama çoğu erkek bunlara asla yanaşmaz ve sürekli yalnızlık çeker.

Ne yazık ki, çok az yol gösteren vardır. Kaç erkek yetişkinliğe geçiş deneyimini yaşamış ve bu deneyimden bir Weltanschauung, yani temel bir dünya görüşü çıkarabilmiştir? Oğlan çocuklar hâlâ dış dünyaya ilişkin bilgileri onlara öğretecek ve örnek olacak verecek yaşça büyük bir erkeğe gereksinim

duyarlar. Ama Neitzsche'nin sorduğu gibi kimler öğretmen olacaktır? Yol gösterici hamilerin geçişini kim sağlayacaktır? Gerçeği bir kez daha söylemek gerekirse zamanımızda erkekler yolculuklarında yardımcı olacak ortak bir geçiş töreni, mitlere dayanan bir deneyimler bütünü yoktur. Bu yüzden erkekler bunu bireysel olarak gerçekleştirmek zorundadırlar. Ve Budizm'in bodhisattvaları gibi bireyler merhametle arkalarına bakıp kardeşlerini de yanlarına alabilirler.

4) Erkekleri sevmeyi göze alın.

Kısa süre önce analize katılan bir kişi erkekleri sevmeyi göze almanın kendisi açısından ne denli gerekli ama o denli de güç olduğunu belirtti. Sezgileri özellikle kuvvetli, cesur bir adam olarak sorunun kendindeki homofobiden, tam anlamıyla erkek korkusundan kaynaklandığının farkındaydı. Erkeklerden neden korkuyordu, ne de olsa onlar kendi cinsindendi?

Evet, hepimiz birbirimizden şüphelenir olduk, çünkü rekabetçi olmaya koşullandırıldık. Her an öteki adamın bizi geçebileceğinden korkuyoruz ve bu yüzden tetikteyiz; o eski ataerkil güç oyununu sürdürüyoruz. Ama bu açmazın üzerinde düşünürken onu daha derin bir toplumsal yaralanma gibi ele almalı ve homofobinin içimizdeki gerçek kaynağını bulmalıyız. Nasıl erkekler kadınlarla ilişkilerini cinselliğin kırılğan bağlantısına indirgemişlerse, aynı şekilde, ilişkileri cinselleştiririz diye birbirlerini sevmekten korkarlar. Eşcinsel erkeklerde bile homofobi vardır, çünkü onların hemcinslerinden korkacak daha çok nedeni bulunur. Böylece yine, korku sessizce belirleyici bir rol oynar.

Oyun alanında fiziksel arkadaşlığa izin vardır. Erkekler saha gerisindeki soyunma odasında kucaklaşır, birbirlerine şaplak atıp sarılırlar, hatta birlikte ağlarlar. Erkekler savaşırken kanlarını bile paylaşırlar. Analize gelen bir kadın

danışanım yakında Kanada'ya raftinge gitti. Nehir hayatı tehlike yaratıyordu, ama o korkusuna rağmen mücadele etti, teknesini yönetmeyi öğrendi ve erkek tekne arkadaşlarıyla aralarında harika bir bağ oluşturan bir deneyim yaşadı. Dedigine göre, birkaç gün sonra ikisi tek kişi gibi düşünmeye başlamışlardı ve nehrin kayaların üzerinden hızla aktığı yerleri nasıl aşacakları konusunda konuşmaları gerekmemiştir. Ona, erkeklerin eğer yaşayabilirlerse ömür boyunca çok değer verecekleri ender bir deneyim yaşamış olduğunu söyledim.

Beysbol oyununda ikinci ve üçüncü noktaların arasındaki çizginin çok gerisinde bir noktada bulunan oyuncunun attığı topu ikinci noktadaki oyuncunun noktasının tam üzerinde kestiğini görmek kadar ödüllendirici çok az şey vardır. Bu durum egzersizden çok yürek birliğinden, ruh bütünlüğünden gelir. Belki de bu nadiren görülen birlik kısmen, bireysel egonun dıştan gelen zorlanmayla ortak bir amaca hizmet etmek için aşılması yüzündendir, ya da belki erkekler tehdit veya belirsizlik altında kalmadan erkekliklerini hissetme fırsatını elde ederler. O kadar canlı ve aşkın olmayan ortamlarda o eski kuşku ve belirsizlik kendilerini yeniden hissettirirler.

Erkeklerin spor ve savaş dışında çok az aşkın birlikteliği paylaşması ne de hazındır. Duygusal yakınlığın paylaşıldığı hemcins bir arkadaşla erkekler arasında ne kadar ender rastlanır. Erkekler arasındaki yakınlık kadınlar arasındaki yakınlıkla karşılaştırılınca geniş ölçüde yapay kalır. Çoğu erkek korkularını, iktidarsızlığını, ve kırılgan umutlarını tartışmaktansa ölmeyi tercih eder. Erkekler bu yükü kadınların taşımasını bekler. İlk bölümde sözünü ettiğim gibi, Santa Fe'deki bir erkek grubu başkanıyla duygularımı paylaşmaktan çekinmişim, oysa eminim konuşacak çok şeyimiz

vardı. Ama yıllar önce bıraktığımız yerden başlayabileceğim, biri Indianapolis'te öbürü de Viyana'da iki arkadaşım var. Ve bir terapist olarak, erkeklerle birlikte kimi harika anlar yaşama ayrıcalığına eriştim. Ancak kendimi daha rahat, daha korkusuz, daha açık olmaya istekli hissettikten sonra gerçekleşebilen sohbetler ettim.

İsa'nın paradoksunda olduğu gibi insan nasıl komşusunu kendini sevdiği kadar sevebilirse, erkekler de başka erkekleri sevmeyi öğrenmek için önce kendilerini sevmeyi öğrenmeliler. Kendimize yönelttiğimiz suçlama ve hiddet başka erkeklere yansıtılır. Kardeşlerimizden korktuğumuz için onlara yabancılaştığımızı ve kendimizden korkmayı çözümediğimiz için onlardan korktuğumuzu kabul edersek, o zaman sevgiye ilk adımı atarız. Sevginin tersi nefret değil korkudur. Birey ya da topluluk olarak öbür erkekleri sevmenin en zor yanı, korkunç bir tehlike olan kendimizi sevmeyi göze almak zorunda kalmamızdır. Başarısızlık ve korku karşısında kendimizi böyle kabul etmemiz son derece zordur. Homofobi yerine eros ve caritası koymaya önce kendimizden başlamalıyız.

5) Kendinizi iyileştirin.

Kabile büyüklerinin eylem bakımından var olmadığı buraya kadar birçok kez yinelandı. Ve iyileşmenin, yankılanmayla, ayırt etmeyle ve anımsamayla benzerler arasında oluşabileceğini gördük. Böylece yaralı adamlar oğullarını ve başka erkekleri yaralarlar. Satürn'ün kurban döngüsü her zaman öğütülecek yeni gençler bulur. Eğer bu kitapta herhangi bir öğretisi, ya da iyi haber varsa, o da şudur: Her şeye rağmen iyileşme olasılığı vardır ve de iyileşme olmaktadır.

Kültürümüzü ve üzerimizdeki etkisini değiştiremeyiz. Ve kuşkusuz, ister hayatta ya da ölmüş, ebeveynimizin etkisi

altındaki kişisel geçmişimizi, ya da bunu içselleştirme ve hayatta kalabilmek için kendimizi buna göre uyarlama biçimimizi hiç değiştiremeyiz. Demek ki neredeyse hepimiz yaşam yollarında ilerlerken yönümüzü kaybetmişizdir. Bir yol göstericiye duyulan özlemle, körler körlere yol gösterir.

Middle Passage (Orta Yaş Geçidi) adlı kitabımda, çocukluk deneyimlerimize tepki olarak nasıl geçici bir kişilik geliştirdiğimizi, yaşama bu yapay benlikle başlayıp bizi daha da yabancılaştıran seçimler yaptığımızı ve orta yaşa gelince edinilmiş kişiliğimiz ile doğal benliğimiz arasındaki bölünmenin nasıl acısını çektiğimizi gösteren birçok örnek sunmuştum. Bütün erkekler, yaşamlarının hangi aşamasında olursa olsun, ortadaki bu geçidi aşmak ve yaşamlarını kurtarmak zorundadırlar. Kuşkusuz kişi ilk geçitte fiziksel olarak evden ayrılır, ama daha sonra, içinde taşıdığını bilmediği yüke uygun olsa bile, içten gelmeyen, hakiki olmayan seçimler yapar. Son geçit, yaşlanmayı ve ölümle yüzleşmeyi getirir.

Tolstoy'un "The Death of Ivan Ilyich" (Ivan Ilyich'in Ölümü) adlı öyküsü, yaşamı boyunca kendini bulamamış bir adamın ödemesi gereken bedellerin iyi bir örneğini sunar. Ivan Ilyich adı kabaca "John Johnson" diye tercüme edilebilir, bu yüzden Sokaktaki Adam ile karşı karşıya olduğumuzu biliriz.

Ivan toplumun belirlediği rolleri oynarken bilinçsiz bir yaşam sürdürür. Sonra ölümcül bir hastalığa tutulunca, tutunabileceği hiçbir içsel gerçekliği olmadığını anlar. Karısı ve arkadaşları da onun gibi boş tiplerdir ve ona yardım edemezler. Sonunda, terapiye gelen kişinin yaptığı gibi, bütün yaşamının bir aldatmaca olduğunu, yaşamının nasıl olması gerektiğine kendisi yerine bir başkasının karar verdiğini fark eder. Sonra bütün erkeklerin içlerinde taşıdığı

korkuyla, yani ölüm korkusu değil yaşamını gerçekten yaşamamış olmaktan duyulan korkuyla yüzleşmek zorundadır. Orta geçit, yani geçici, çocukluğa bağlı, kültürün dayattığı bir yaşamdan hakiki erkeklığe geçiş gerçekleşmemiştir ve yaşamını ne denli uygunsuzca yaşadıysa ölümü o denli büyük bir keder içinde, hazır olmadan beklemektedir. Orta yaş geçidinin düğüm noktasında bir erkekten, yaşı ya da mevkii ne olursa olsun, reflekse dayalı davranışlardan ve tutumlardan kendini çekip kurtarması, yaşamını kökten gözden geçirmesi, ve ruhunun fırtınalı emirlerine ulaşmayı göze alabilmesi beklenir.

Gelişmemizde annenin oynadığı rolü, ardından gelen arketipsel yansımaları olan anne kompleksini ve babanın kaybı ile büyüklerin yokluğunu bir kez tanımladıktan sonra, yolumuzun üzerinde karşılaşacaklarımız hakkında bir şeyler biliyoruz demektir.

Erkekler psikolojik geçmişlerini, özellikle çocuğun beslenme ve korunma isteğini içlerinde taşırlar. O çocuk daha sonra mücadele etmesi ve sonunda ölmesi için dünyanın içine fırlatılır. Güvenli bir limana sığınma isteği sürdüğü için, erkekler genellikle bu yükü kadınların üzerine yıkarlar. Ama çoğu kadın haklı olarak yaşamındaki erkeğe annelik etmeye direnir, ve bu yüzden erkekler bu rolü üstlenmek zorunda kalırlar. Robert Bly Aborijinlerin [Avustralya yerlileri] erkek çocuklara uyguladığı geçiş törenini anlatır. Daire halinde oturan erkekler kollarının alt kısmına bir kesik atarak buradan çıkan kanı bir kaseye akıtırlar. Sonra, bir kan birliği töreniyle kaseyi elden ele geçirir, yaşlısı da genci de "Ana sütü seni besledi. Şimdi de baba kanı beslesin," diyerek kaseden içerler.⁹⁴

⁹⁴ *Iron John* sf.121

Erkeklerin bağımlılıktan korkmaları anlaşılabilir, ama beslenme ihtiyaçlarından korkmalarına gerek yoktur. Bütün varlıkların bakıma ve beslenmeye gereksinimi vardır. Erkeklerin bağımlılığı aşırı telafileri, bozkırlarda tek başına sürüklenen John Wayne, Clint Eastwood misali birine yakın yaşayan herkesin bildiği gibi patolojiktir. Erkekler beslenme ihtiyaçlarını kabullenmelidirler. Ve bunu ister kadınlardan ister diğer erkeklerden beklesinler, kendilerine bakmanın öncelikle kendi sorumlulukları olduğunun farkına varmaları gerekir. O zaman başkalarına duyulan korku ve ihtiyaç doğru bir perspektife oturtulur.

Eğer beslenme erkek çocuğun annesiyle ilişkisinin ardındaki arketipsel ihtiyaç ise, yetkilendirmenin de, baba dünyasında karşılanmayı bekleyen arketipsel bir ihtiyaç olduğunu söyleyebiliriz. Çocuğun, babanın kendi içsel gerçeğiyle ilişki kurmasını, korku ve utancı yenmesini, dışıyı saygılı bir denge içinde tutmasını, ve dışarıda yeni bir dünya yaratma işine girişmesini görmeye ihtiyacı vardır. Kişisel yetkilendirme, güçlülük kompleksiyle karıştırılmamalıdır. İktidar oyunu bütün erkekleri hadım eder. Yetkilendirilmek, kişinin yaşam uğraşlarında kullanacağı iyi bir enerjiye sahip olduğunu hissetmesi demektir. Kişi yaşama atılma ve derinlik ile anlam için mücadele etme özgürlüğünü hisseder. Karanlık güçler yakınlığı zaman, içinde yararlanabileceği kaynaklar olduğunu fark eder. Yinelemek gerekirse, böyle bir yetkilendirmenin harekete geçirilmesi için yakında öz baba örneğinin bulunması yararlı olurdu, ama çoğu erkek bunu kendi başına gerçekleştirmek zorundadır.

Aslında anne ve baba kompleksleri, bilincin denetimi dışında kendi yaşamları olan enerji kümeleriyle yüklüdür. Her erkek kendi içselleşmiş imagolarının dökümünü yapmalı, ve yaşamını sürdürebilme ve daha ileriki bir yaşam

adına mücadele etme kapasitesi açısından bunların verdiği mesajı almalıdır. Bu kümeler nasıl yüklüdür? Verdikleri mesajlar üstü örtülü mü yoksa açık mıdır? Nereelerde yapay seçimlere yol açmışlardır?

Babayı anlamak ve kaybına üzülmek çabasıyla yukarıda sorduğumuz soruları her erkek kendine sormalıdır. Kendi yaraları ve arzuları nelerdir, nasıl bir yaşanmamış hayatı vardır? Her erkek babasının onun adına sormasını istediği soruları kendine tekrar sormalıdır. Eğer erkek nasıl olunur, cesaret nasıl bulunur, beğenilmeyen seçimler nasıl yapılır, erkeklik ve kadınlık enerjileri nasıl dengelenir, ruhun jiroskopuna uygun bir yere nasıl yerleşilir ve nasıl hareket ediliri bilmek istemişse, şimdi o soruları kendine sormayı göze almalıdır. Ve yanıtlarını bilmiyorsa en azından doğru soruları soruyor demektir. Bir zamanlar Rilke'nin genç bir arkadaşına yazdığı gibi:

Yüreğinde çözömlenmemiş olan her şeye karşı sabırlı ol ve *soruların* kendilerini sevmeye çalış...Sana verilemeyecek yanıtlar arama çünkü onları yaşayamazsın.. Ve önemli olan, her şeyi yaşamaktır. Soruları şimdi *yaşa*. Belki o zaman, hiç farkına varmadan yavaş yavaş, uzaktaki bir gün boyunca cevabın ortasına yaşarsın.⁹⁵

Örneğin bir erkek kendine şunu sormalıdır, beni engelleyen korku hangisidir? Yüreğimin derinlerinde üstlenmem gerektiğini bildiğim işler nelerdir? Yaşamım beni neler yapmaya çağırmakta? İsimle ruhumu birbirlerine yakınlıştırabilir miyim? Hem ilişkiye hem de bireyleşmeye nasıl hizmet edebilirim? Babanın yaşanmamış hayatının hangi alanlarına girmeli ve kendi bayrağımı dikmeliyim? Bundan

⁹⁵ *Letters to a Young Poet* sf.95

sonra belirleyici bir öneme sahip olan an, yani riski göze alma ve soruları varoluşçu bir dünyada yaşama cesaretini gösterme anı gelir. Erkek olmak istediğini bilmek ve sonra bunu başarmak için içsel kaynaklarını harekete geçirmektir. Bu basit gibi görünür ama değildir. Başlangıç olarak, kişinin ne istediğini bilmesi olağanüstü güçtür. İnsan içsel gerçeği kişisel komplekslerin ve kültürel yönlendirmelerin karmaşasından nasıl ayırır? Ve kendi gerçeğinin farkına vardıktan sonra, bunu gerçek dünyada yaşama cesaretini bulur mu?

Kişiyi erkek yapan iç ve dış dünyada bu türlü bir sorgulama ve gözü pekliktir. Geçmişin ve kültürün Satürn'den gelen ağırlığı çok önemli rol oynar, ama ruhun kaynakları boldur ve farklı bir gelecek ortaya çıkarmak için geçmişin yerini isyankâr enerjilerle doldurur. Jung'un bir gözlemine göre, 'sorunlarımızı çözmeyiz, onları geride bırakırız'.⁹⁶ Ruhun böylesine genişleme kapasitesi, iyileşmeye olanak tanır. Hepimiz hâlâ annemizin bizi kollarına almasını ve besleyip bakmasını isteriz ve babamız yolu açıp ilerlerken onun arkasında durmayı arzularız. Ama böyle bir şey olmayacaktır. Her erkek ebeveyn kompleksinin yönlendirmelerinden kurtulup kendi kararlarını almalı ve kendi açlığını gidermelidir. Ana babanın harekete geçirmedeği, ya da kısmen harekete geçirdiği şeyleri artık kendisi harekete geçirmelidir.

Çocukken babasını İkinci Dünya Savaşında kaybetmiş bir adam anımsıyorum. Yıllarca bu kaybın yasını tutmuş, kendini her zaman düşmanca bir evrende yetersiz ve korunmasız hissetmişti. Eksik kalan baba gücünün ve bilgeliğinin peşinde, çoğu zaman güçlü ya da okumuş adamlara,

⁹⁶ "Commentary on 'The Secrets of the Golden Flowers,'" *Alchemical Studies*, CW 17, par. 17.

kimi zaman da ideolojilere bağlanmıştı. Tek başına Cape May'de tatil yaptığı bir hafta, ölmüş babasıyla girdiği bir di-zi diyalogda ona hiç sorma fırsatı bulamadığı soruları sor-du. Kendi içinde, onunla konuşan ve sorularını gerçekten yanıtlayan bir varlık buldu.

Kuşkusuz gerçekten babasıyla değil, kendi doğasının bir parçası olan ve sorularıyla aktifleştirdiği baba imago-suyla konuşuyordu. Öz baba, bir köle gibi taklit edilmek için orada bulunmuyordu, oğlunun içindeki baba imagosu-nun doğrulanması ve örnek olarak harekete geçirilmesi için gerekliydi. Baba ortada yoksa, ya da amaca hizmet edeme-yecek kadar yaralıysa, oğlu bunun eksikliğini taşır. Bu eksik-lik, oğul tarafından sorularını, korkularını, özlemlerini içine çevirerek ve çıkacak imgelere saygı göstererek, tamamen olmasa da önemli ölçüde giderilebilir. Canlı bir imgelem ve rüyalar yoluyla oğul, her şeye rağmen onu yetkilendirecek babayla bağlantı kurabilir.

Biyolojik ana baba, çocuklarının içindeki yaşam gücü-nü aktarmak ve aktive etmek gibi büyük sorumlulukla yüklüdür; ki bu kendi yaralarına bakıldığında, mantiken yapabileceklerinde çok daha fazlasıdır . Ama oğul, cesaretle ve derin bir ruhsal çalışmayla, ana babanın yaralarının da-yattığı sınırları aşabilir. Bu çalışmayı yalnızca kendisi için değil, çocukları ve içinde yaşadığı dünya için yapar. Nikos Kazancakis bu işi şöyle ifade eder:

İnsanlık böyle bir çamur topağıdır, her birimiz birer öbek çamuruz. Görevimiz nedir? Bedenimizin ve zihnimizin gübre yağınada küçük bir çiçek açması için çabalamak.⁹⁷

⁹⁷ *The Saviors of God*, sf. 109.

Allahın Garibi, Çev. Ender Gürol, İst., İz Yayıncılık, 2003 —Ç.N.

Gübreden toprak yuvarlamasıyla bilinen Skarab [bok böceği], Eski Mısırlılar tarafından kutsal sayılan bir böcekti çünkü Mısırlılar, gübreden bir canlı çıkabileceğini görmüşlerdi. Benzer şekilde, insan bir ruhu kişisel geçmişin artıklarından kurtarabilir.

6) *Ruhunuzun yolculuğunu geri alın -*

Benzersizlik ve eşitliği yadsıyan geleneksel rollere ve kurumlara karşı çıkan kadınların cesareti sayesinde, artık erkekler de ilk sınırlarını — kendi yaşamlarının da kadınlarındaki kadar rol beklentilerince kısıtlandığını — açıklamakta özgürler. Yolu kadınlar açtı. Birçok erkek kadınların özgürleşme çabalarına direnmiştir çünkü yalnızca ellerinden bir şeylerin alınacağını düşünmekle kalmamış, dahası katı sınırlarla tanımlanmış cinsiyet rolleri içinde rahat etmişlerdir. Kadınlar erkekleri bu rollere daha yakından bakmaya zorlayana dek bu rollerin baskıcı ve sakatlayıcı oldukları, birçok erkeğin aklına bile gelmemiştir.

Ortalama erkek, yaşamını gözden geçirmek konusunda hâlâ isteksizdir çünkü değişiklik yapmak zorunda kalabilir ve değişiklik her zaman endişe yaratır. Ancak, değişimle gelen endişenin, kısıtlamanın yarattığı depresyona ve hiddete tercih edilir olduğu fark edildince değişim daha çekici görünür. Jung'a göre nevroz, bireyin sonsuz olasılıkları, kültür kısıtlamaları tarafından ikinci plana atıldığında ortaya çıkan kaçınılmaz sonuçtur:

İnsanların, yaşama ilişkin sorulara verilen yetersiz ve yanlış yanıtlardan memnun olunca nevrozik hale geldiklerini sıkça gördüm. Mevki, evlilik, şöhret, dıışsal başarı ya da para peşinde koşarlar, ve bunları ele geçirseler bile mutsuz ve nevrozik olmayı sürdürürler. Bu gibi insanların ruhsal ufku çoğunlukla çok dardır. Yaşamları yeterli

içeriğe ve anlama sahip değildir. Daha esnek kişilikler geliştirebilmeleri sağlanırsa, nevroz genellikle yok olur.⁹⁸

Jung'un yapay hedefler ve altın ilahlar listesi Batı'nın başarı rüyasıyla eşleşir, oysa erkekler kendilerini, o hedeflere ulaştıkları ve o ilahlara kurbanlar adadıkları zaman bile başarılı hissetmezler. Kendilerini rahatsız, utanmış, ve yabancılaşmış hissederler. Arthur Miller'ın *Death of a Salesman* (*Satıcının Ölümü*) oyununda Willy Loman'ın mezarında toplanan aileyi kim unutabilir? Willy Loman'ın arkadaşı Charley güçlüklerin yıktığı çalışkan bir adamın arkasından övgüyle söz etmeye başlayınca, Willy'nin oğlu hazin gerçeği dile getirir: "Charley, adam kim olduğunu bile bilmiyordu."⁹⁹

Bir erkek için, özellikle çok çalışmış ve hayal kırıklığına uğramış biri için bundan daha hazin bir kitabe olamaz. Eğer kendimizi tanımak için değilse, neden bu hâlâ dönüp duran gezegenin üzerindeyiz? Erkekler doğru soruları sormayı bıraktılar. Bu yüzden hastalanıp ölüyorlar. Ancak ruh yolculuğuna yeniden çıkarlarsa, kendilerini kurtarabilirler. Bunu yapmak zorundalar; gerçekten başka seçenekleri yok.

Son zamanlarda analize gelen bir danışan şu rüyayı aktardı:

Bir adamla birlikte suyun içindeyim. Adamın bacağı yaralı. Adam dalıyor. Ona yardım etmeliyim ama iyi bir yüzücü değilim. Bir şey yapmam gerek. Korkuyorum, ama ben de dibe dalıyorum ve onu bulup yukarı çıkarıyorum. Ona suni teneffüs yapıyorum. Yapmak zorundaydım. Başka kimse yapmıyor. Adam kendine gelip soluk almaya başlıyor.

⁹⁸ Memories, Dreams, Reflections, sf. 140.

⁹⁹ *Death of a Salesman*, sf. 138.

Satıcının Ölümü, Çev. Aytuğ İzat-Y.Emre İzat, İst., Mitos Boyut Yayınları, 2002—Ç.N.

Boğulan adam rüyayı görenin kendisidir. Bunu ego-bilinci sezer ve adamı kurtarması gerektiğini bilir. Rüyayı gören, ancak kendi derinliklerine daldığı ve hayata döndüren nefesi (İngilizce re-spiration sözcüğü Latince ruh anlamına gelen *spiritus* sözcüğünden türemiştir) üflediği zaman kurtarabilir ve kurtulabilir. Bunu bizim için kimse yapamaz; geçmişin kahramanlık yolculuğuna yeniden çıkmalıyız ve derinliklerimize dalmalıyız. Erkeğin asıl işi, onu kurtaracak olan iş budur.

Erkekler içlerinde yaptıkları bu çalışmadan sonra dışlarındaki dünyaya da gerektiği gibi bakabileceklerdir. Çoğu erkek kendini değerli kılmak için işinden yararlanır, ama başarıya ulaşıncaya bile kendine değer verildiğini hissetmez. Erkekler bireyleşmeye çalışmadan, kimliklerini değerli kılmak amacıyla işlerinden yararlanırlar. Albert Camus'nun belirttiği gibi, "İş olmadan yaşam tamamen çürüyüp gider. Ama iş ruhsuz yapılırsa, yaşamın soluğu kesilir ve ölür."¹⁰⁰ Ekonomik gerçeklerimizi görmezden gelmemiz mümkün olmamakla birlikte, işimizin yaşamımıza anlam ve doluluk kazandırmasından da emin olmamız gerekir. Demek ki, erkekler kim oldukları ve değerli enerjilerinin nasıl kullanacakları konusunda yeniden karar vermelidirler.

Hiçbir erkek bedeni ve ruhu üzücü yaralar almadan evinden ayrılamaz ya da dünyada yer alamaz. Ama şunu söylemeyi öğrenmelidir, "Ben yaram ya da yarama karşı savunmam değilim. Ben yolculuğumla birim." Yaşamın açtığı yaralar ruhu ezebilir veya bilinci hızlandırabilir. Ama her zaman genişleyen bir bilinç bu yolculuğa ışık saçabilir. Miguel de Unamuno bu güçlüğü dile getirir:

¹⁰⁰ *Resistance, Rebellion, and Death*, sf. 96.

At üstünden bu hüznü, ve ruhunu geri al...
 Kendini tohum gibi ek yürürken, ve....
 yüzünü dönme çünkü ölüme döndürürsün,
 ve izin verme geçmişin yavaşlatmasına

Topraktaki saban izinde canlıları, kendi içindeki ölüleri bırak,
 çünkü yaşam bir bulut kümesi gibi hareket etmez,
 kendini işinden toplayıverirsin günün birinde ¹⁰¹

İnsanın kendini kurtarması için ruh yolculuğuna yenisinden çıkması gerekir. Kendini yeniden daha geniş bir bağlamda, sonsuzluk çerçevesinde görebilmelidir. Jung bir erkeğe, hepimizin kendimize sormamız gerekeni sorar:

İnsan sonsuz bir şeyle ilintili midir, değil midir? Hayatının belirleyici sorusu budur.... Eğer burada bu hayatta sonsuzla bir bağımız olduğunu anlar ve hissederek, arzular ve tutumlar değişir. Son tahlilde, yalnızca barındırdığımız esas nedeniyle bir şey ifade ederiz, ve eğer bunu barındırmıyorsak, hayat boşa harcanmıştır. ¹⁰²

Mesele bir erkeğin kendini dini, siyasi ya da evcil açıdan herhangi bir biçimde rahat hissedip hissetmemesi değildir. O yolculuğuyla *birdir*, ve belirleyici önem taşıyan da budur. Hayatın açık denizlerinde duyduğu dehşet anlayışla karşılanabilir, ama denizde yol alma gereğini kaldırarak, bir ideolojiye ya da başka bir kişiye teslim olarak erkekliğini yitirir. Artık temize çıkmanın, korkuyla yüzleşmenin, fakat yolculuğu yaşamının zamanıdır.

Bu yolculuk çağrısı narsisizm için geçerli bir neden değildir. Bir erkek hâlâ başkalarına verdiği sözleri tutmalı,

¹⁰¹ "Throw Yourself Like Seed," Bly a.g.e., *Rag and Bone Shop of the Heart*, sf. 234.

¹⁰² *Memories, Dreams, Reflections*, sf. 325.

sorumluluklarını yerine getirmelidir, bununla birlikte içinde kaçınılmaz bir bireyleşme isteği vardır. Eğer bu isteği unuttur, yeryüzündeki kısa ömrünü boşa harcarsa, her ne olursa olsun çevresindekilere sorun yaratacaktır. Ruhun yolculuğunu yaşamak doğaya, başkalarına ve bizlerin deneyi olduğumuz o gizeme hizmet etmektir. Bunu yaptığımız zaman görünmeyeniyeniden canlandırmış, iki büyük gizem arasındaki o kısa bölümü aydınlatmış olacağız.¹⁰³

7) *Devrime katılın*

Bu kitap hemen oluşacak toplumsal değişimler konusunda kötümser ve erkek hareketi konusunda kuşkulu görünmekle birlikte, bireylerin bilinçlenmeleri, değişme cesareti bulmaları, yaşamlarına yeniden sahip çıkmak yoluyla dünyada değişiklik yaratmaları konusunda yine de iyimserdir.

Tarihsel olarak, değişim, bir kültür fazla tek yanlı hale geldiğinde ortaya çıkar. O halde, telafi, bir kültürün bütün yurttaşlarının bilinçdışında bulunur. Bilinçdışındaki bu ihmal edilmiş malzemeyi yüzeye çıkarabilecek kişi, sezgisel Allah vergisi yetenekleri olan, başka bir deyişle bu malzemeye daha kolay erişebilen biridir. İhmal edilmiş bu değeri zamanından önce ilk kez yapıtında canlandıran kişi sanatçıdır belki. O alaya alınmanın, reddedilmenin ya da, daha kötüsü, kayıtsızlığın acısını çekebilir ama ektiği tohum başkalarının bilinç eşiğinde sürgün vermeye başlar. Peygamber din uğruna şehit edilmiş olabilir, ama onun doğrusu ortak doğruya meydan okumuştur. Eteklerdeki taşlar dökülmüş, Satürn'ün sıkıldığı kemerler gevşetilmiştir. Değişim kapıdadır. Diktatörlerin sanatçıları ve gelecek hayalleri gören kişileri baskı altına almalarına şaşmamak gerek, çünkü onlar

¹⁰³ Jung: "Yaşam.....aslında bir olan iki büyük gizem arasında geçen kısa bir olaydır." (*Letters*, cilt. 1, sf.483)

topluluk fikrine gereken Satürn denetimi açısından en büyük tehlikeyi oluştururlar.

On dokuzuncu yüzyılda çocuklar başkalarına satılıp kiralananak birer taşınmaz maldı. Kadınlar hakları olmayan ve saygı görmeyen birer taşınır maldı. Ve erkekler tarihin başlangıcından beri birbirlerini de baskı altına almışlardır. Eğer günümüzde çocuk haklarının duyarlılığımızda bir yeri varsa ve eğer kadınlar saygı talep edip bunu hak ediyorlarsa, demek ki erkekler birer ruhsuz makineden öte bir varlık olmak zorundadırlar. Fransız General Lyautey, bir çeşit fidan ekmeye kalkışınca, ağacın yüz yılda büyüdüğü konusunda uyarılmıştı. General, “Madem öyle, bugün öğleden sonra başlamalıyız” diye yanıtlamıştı.¹⁰⁴ Evet biz de hemen bugünden başlamalıyız. Her birimiz bu sorunun bir parçasıyız, ya da bireysel olarak çözümün bir parçasıyız. Herkes özgür olana dek hiç kimse özgür olamaz.

Yalanlardan vazgeçme zamanı gelmiştir: Şimdi, gücünü başka bir erkeğin, ya da bir kadının, ya da çocuğun üzerinde uyguladığı zaman erkek olduğunu söyleyenlere karşı koyma zamanıdır. Başkalarını baskı altına alan herkese — korkak yobazlara, samimi-yetsiz politikacılara ve benzerlerine — ve hepsinden de çok, erkeklerin utanç duymasına neden olan ve onları birbirinden ayıran Satürn’ün hakimiyetini sürdüren zorbaca suskunluğa karşı koyma zamanıdır. Bırakın erkekler sırlarını açıklasınlar. Bu sırlar devri bağlayan Liliput iplikleridir.

Devrime katılmak kişinin nutuk atmasını gerektirmez. Onun kendi hayatı hakkında dürüst olmaya başlaması demektir. Devrim insanın evinde, kendi içinde başlar. Şimdi okur korktuğu kadar yabancı kalmadığını, aslında yalnız

¹⁰⁴ *The Little, Brown Book of Anecdotes*, sf.372

olmadığını, öbür erkeklerin de onunla aynı şeyleri yaşadıklarını ve onunla birlikte yan yana acı çektiklerini biliyor.

Devrim, erkekler kendilerini kandırmayı bırakıp, sırlarını kabullenip onları üstlenince başlar. Hâlâ mücadeleyi ve acı çekmeyi sürdüreceklerdir, ama artık dürüst olabilirler. İşe evden, kendileriyle başlamaları gerek ve büyürken öğrendikleri Satürn'ün varsayımlarının onları kesinlikle, keskin oraklı eski zorba tanrılar gibi hadımlaştırıp yok edeceklerini anlamalılar.

Kişisel yaşamında Satürn'ün gölgesinden çıkan erkek, başkaları bilsin ya da bilmesin onlar için de büyük bir şey yapmaktadır. Eğer başkalarının eline gücü kendisi vermezse, hiç kimsenin onun üzerinde denetim kuramayacağını öğrenmiştir. Kendi ruh yolculuğunun değerini yeniden anlamıştır. Yaşamı yeni bir anlam kazanır ve duası, Kazancakis'in deyişiyle, "askerin generaline verdiği rapordur: Bugün bunları yaptım, kendi sahamda çatışmayı kazanmak için şöyle çabaladım, şu engellerle karşılaştım, yarın böyle savaşmayı planlıyorum."¹⁰⁵ Erkekler burada, şurada ve orada uzakta bir yerde, yaşamlarının kişisel sorumluluğunu üstlenmeye başladıkları zaman, eski zorbaların pençesinden kurtulacaklardır.

Dendiğine göre Zeus evrende kendi gücünden daha büyük bir gücün söylentilerini duymuş, ve ölesiye korkmuş. Zeus yanında sadık destekleyicileri Güç ve Kudret ile birlikte tam bir kabadayı edasıyla kasılarak dolaşıyor ve başkalarını sindiriyordu. Adı devrimci önsezileri akla getiren Prometheus bile Kafkaslarda bir kayanın üzerinde ıstırap çekmişti. Ama bu enerji sonsuza kadar bastırılamazdı. Bütün kabadayıların, bütün zorbaların korktuğu, yargı gücünün önünde tanrıların bile titrediği bu güç Adalettir.

¹⁰⁵ *The Saviors of God*, sf.107.

Zorba tanrılar yerlerinden indirildiği, bireyler Satürn'ün gölgesinden çıkıp ortak beklentileri reddettikleri ve kendi yollarını aradıkları zaman adalet geri gelir. Evet, zamanımızda çoğu erkek hâlâ baskı altındadır; acılarını eyleme döküp başka erkekleri baskı altına alır, kadınların ve çocukların canını yakar. Adalet kesinlikle çok uzaklardadır. Ama her birimiz onu, önce yüreğimizde, sonra da önümüzdeki uzun yolda bulmak zorundayız.

Yolcu, sen o yıldızın rehberliğinde uzun yol gelmişsin,
Ama dileğin krallığı gecenin öte yanında.
Yolun açık olsun, *companero*; gel birlikte neşeyle yolculuk
yapalım
Felaketlerden geçinelim, saf ışıkla beslenelim.¹⁰⁶

¹⁰⁶ Thomas McGarth, "Epitaph," Bly a.g.c., *Rag and Bone Shop of the Heart*, sf. 256.

Kaynaklar

- Agee, James. *A Death in the Family*. New York: Bantam, 1969.
- Alighieri, Dante. *The Comedy of Dante Alighieri*. Trans. Dorothy Sayers. New York: Basic Books, 1963.
(*İlahi Komedya*, Çev. Rekin Teksoy, İstanbul, Oğlak Yayıncılık, 1999).
- Auden, W. H. *The Dyer's Hand*. New York: Random House, 1962.
- _____. *The Collected Poems Of W. H. Auden*. New York: Random House, 1976.
- Bly, Robert. *Iron John: A Book About Men*. Reading, Mass.: Addison-Wesley Publishing Company, 1990.
- Bly, Robert; Hillman, James; and Meade, Michael , editörler. *The Rag and Bone Shop of the Heart*. New York: HarperCollins, 1992.
- Broadribb, Donald. *The Dream Story*. Toronto: Inner City Books, 1990.
- Campbell, Joseph. *The Masks of the Gods: Creative Mythology*. New York: Penguin Books, 1964.
- _____. *The Masks of the God: Creative Mythology*. New York: Penguin Books, 1969.
- _____. *This Business of the Gods....In Conversation with Fraser Boa*. Toronto: Windrose Films, 1989.

- Camus, Albert. *Resistance, Rebellion, and Death*. New York: Alfred Knopf, 1961.
- Clothier, Peter. "Hammering of Magic." *Art News*, November 1991.
- Complete Greek Tragedies, The*. Çeviri: David Green ve Richard Latimore. Chicago: University of Chicago Press, 1960.
- Corneau, Guy. *Absent Fathers, Lost Sons: The Search for Masculine Identity*. Boston: Shambhala Publications, 1991.
- Crowell's Handbook of Classical Literature* . Ed. Lilian Feder. New York: Thomas Crowell , 1964.
- cummings, e.e. *Poems 1923-1954*. New York: Harcourt, Brace and Co., 1954.
- Dunn, Stephen. *Not Dancing*. Pittsburgh: Carnegie-Mellon University Press, 1984.
- Eliade, Mircea. *Rites and Symbols of Initiation*. New York: Harper, 1958.
- Eliot, T.S. *The Complete Poems and Plays*. New York: Harcourt, Brace, 1962.
- Ellman, Richard. *Yeats: The Man and the Masks*. New York: Dutton, 1948.
- Fuller, Simon, ed. *The Poetry of War, 1914-1989*. London: BBC Books and Longman Group UK Limited, 1989.
- Gardner, Robert I: *The Rainbow Serpent: Bridge to Consciousness*. Toronto: Inner City Books, 1990.
- Grimm Brothers. *The Complete Fairy Tales*. New York: Pantheon, 1972.
- Gurdjieff. *Meetings with Remarkable Men*. New York: Dutton, 1963.
- Hall, James A. *Jungian Dream Interpretation: A Handbook of Theory and Practice*. Toronto: Inner City Books, 1983.
- Hamilton, Edith. *Mythology*. New York: Mentor, 1969.
(*Mitologya*, Çev. Ülkü Tamer, İstanbul, Varlık Yayınları, 1997.)

Hawthorne, Nathaniel. *The Portable Hawthorne*. New York: Viking, 1960.

Hesse, Herman. *Demian*. New York: Bantam, 1965.
(*Demian*, Çev. Kâmuran Şipal, İstanbul, Afa Yayıncılık, 1989.)

Hillman, James, and Venturi, Michael. *We've had a Hundred Years of Psychotherapy and the World Is Getting Worse*. San Francisco: Harper Collins, 1993.

Hollis, James. *The Middle Passage: From Misery to Meaning in Midlife*. Toronto: Inner City Books, 1993.

Hopcke, Robert. *Men's Dreams, Men's Healing*. Boston: Shambhala Publications, 1989.

Hopkins, Gerard Manley. *The Poems of Gerard Manley Hopkins*. New York: Oxford University Press, 1970.

Johnson, Robert A. *He: Understanding Male Psychology*. New York: Harper and Row, 1977.

Jones, Ernst. *The Life and Work of Sigmund Freud*, cilt. 1. New York: Basic Books, 1953.

Joyce, James. *The Portable James Joyce*. New York: Bantam, 1982.

Jung, C.G. *The Collected Works* (Bollingen Series XX). 20 cilt. Çeviri: R.F.C. Hull. Ed. H. Read, M. Fordham, G. Adler, Wm. McGuire. Princeton: Princeton University Press, 1953-1979.

———. *Memories, Dreams, Reflections*. Ed. Aniela Jaffé. New York: Random House, 1963.

Kafka, Franz. *The Penal Colony: Stories and Short Pieces*. Çeviri: Willa and Edmund Muir. New York: Schocken Books, Inc., 1961.
(*Ceza Sömürgesi*, Çev. Evrim Tevfik Güney, İstanbul, Bordo Siyah Yayınları, 2003.)

Kazantzakis, Nikos. *The Saviors of God*. Çeviri: Kimon Friar. New York: Simon and Schuster, 1960.

(*Allahın Garibi*, Çev. Ender Gürol, İstanbul, İz Yayıncılık, 2003.)

- Kierkegaard, Soren. *The Journals of Kierkegaard*. New York:Harper, 1959.
- Kipnis, Aaron. *Knights without Armor*. Los Angeles: Jeremy Tarcher, 1991.
- Lee, John. *At My Father's Wedding*. New York: Bantam, 1991.
- Leonard, Linda. *The Wounded Woman: Healing the Father- Daughter Relationship*. Boston: Shambhala Publications, 1983.
- Little, Brown Book of Anecdotes, The*. Ed. Clifton, Fadiman. Boston: Little Brown, 1985.
- Maloney, Mercedes, and Maloney, Anne. *The Hand That Rocks the Cradle*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1985.
- McCracken. Harold. *George Catlin and the Old Frontier*. New York: Bonanza Books, 1959.
- Miller, Arthur. *Death of a Salesman*. New York, Penguin, 1976. (*Satıcının Ölümlüğü*, Çev. Aytuğ İzat – Y.Emre İzat, İstanbul, Mitos Boyut Yayınları, 2002.)
- Modern Poems: An Introduction to Poetry*. Ed. Richard Ellman. New York: Norton, 1973.
- Modern Verse in English*. Ed. David Cecil ve Alan Tate . New York: MacMillan, 1958.
- Monick, Eugene. *Castration and Male Rage: The Phallic Wound*. Toronto: Inner City Books, 1991.
- _____. *Phallos: Sacred Image of the Masculine*. Toronto: Inner City Books, 1987.
- Moore, Robert, ve Gillette, Douglas. *King, Warrior, Magician, Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine*. San Francisco: Harper, 1991.
- Nietzsche, Friedrich. *The Portable Nietzsche*.Çeviri: Walter Kaufmann. New York: Viking, 1986.

- Norton Anthology of Poetry*. Ed. A. Alison. New York: Norton, 1970.
- Osherson, Sam. *Finding Our Fathers*. New York: Free Press, 1986.
- Pederson, Loren. *Dark Hearts: The Unconscious Forces That Shape Men's Lives*. Boston: Shambhala Publications, 1991.
- Perera, Sylvia Brinton. *Descent to the Goddess: A Way of Initiation for Women*. Toronto: Inner City Books, 1981.
- Ressler, Robert, and Schatman, Tom. *Whoever Fights Monsters*. New York: St. Martin's Press, 1992.
- Rilke, Rainer Maria. *Duino Elegies*. Çeviri: David Oswald. Einsiedeln, Switzerland: Daimon Verlag, 1992.
- _____. *Letters to a Young Poet*. Çeviri: M.D. Herter Norton. New York: W.W. Norton and Co., 1962.
- _____. *Selected Poems of Rainer Maria Rilke*. Çeviri: Robert Bly. New York: Harper and Row, 1981.
- Schwartz, Delmore. *The World Is a Wedding*. New York: New Directions Press, 1948.
- Shakespeare, William. *The Complete Works of Shakespeare*. Glenview, IL: Scott-Foresman, 1970.
- Sharp, Darly. *The Secret Raven: Conflict and Transformation*. Toronto: Inner City Books, 1980.
- _____. *The Survival Papers: Anatomy of a Midlife Crisis*. Toronto: Inner City Books, 1988.
- Thomas, Dylan. *Collected Poems*. New York: New Directions Publishing Co., 1946.
- Thoreau, Henry. *The Best of Walden and Civil Disobedience*. New York: Scholastic Books, 1969.
- (Doğal Yaşam ve Başkaldırı, Çev. Seda Çiftçi, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2001. *Sivil İtaatsizlik Kamu Vicdanına Çağrı*, Çev. Yakup Coşar, İstanbul, 1997.)

- Von Frnaz, Marie-Louise. *Puer Aeternus: A Psychological Study of the Adult Struggle with the Paradise of Childhood*. 2nd ed. Boston: Sigo Press, 1981.
- Woodman, Marion. *Addiction to Perfection: The Still Unravished Bride*. Toronto: Inner City Books, 1982.
- . *Leaving My Father's House: A Journey to Conscious Femininity*. Boston: Shambhala Publications, 1992.
- . *The Pregnant Virgin: A Process of Transformation*. Toronto: Inner City Books, 1985.
- Wyly, James. *The Phallic Quest: Priapus and Masculine Inflation*. Toronto: Inner City Books, 1989.
- Yeats, Wiilim Butler. *The Collected Poems of W.B. Yeats*. New York: MacMillan, 1963.

SESİNİZİ DUYURUN

SATÜRN'ÜN GÖLGESİNDE

(Bu formda belirteceğiniz görüşler, yayınevi olarak gelişimimizi sürdürmemizde bize geribildirim sunacak ve size daha da kaliteli ve doyurucu yayınlar olarak yansıyacaktır. Bize göndereceğiniz bu form, web sayfamız ya da diğer tanıtım metinlerimizde de kullanılabilir.)

Formu Doldurma Tarihi:

1. Adınız, Soyadınız:

2. Doğum Tarihiniz: (Yıl/Ay/Gün)

3. Cinsiyetiniz: ☐ Kadın ☐ Erkek

4. Meslek/Uğraş:

Okul/Kurum: Bölüm:

5. Ev/İş Adresiniz:

.....

Ev Tel : İş Tel :

Ev/İş Faks: E-posta:

(İletilerimizde **yalnızca** e-posta ve faks kullanıyoruz.)

6. Hobileriniz ve meraklarınız.....

.....

7. Yayınevimiz dışındaki yayıncılardan en son okuduğunuz kitaplar

• •

• •

8. Sistem Yayıncılık'tan çıkan başka hangi kitapları okudunuz?

• •

• •

9. Elinizdeki kitap hakkındaki düşünceleriniz?

	Yeterli	Orta	Geliştirilebilir
☐ İçerik	☐	☐	☐
☐ Dil	☐	☐	☐
☐ Görsellik	☐	☐	☐

.....

.....

.....

10. Bu kitabı seçerken hangilerinden etkilendiniz?

- ☐ Başlık ☐ Kapak ☐ Arka Kapak Yazısı ☐ Tavsiye
☐ Reklam ☐ Medya ☐ Web Sayfamız ☐ Diğer

.....

11. Bu kitabı başkalarına önermeyi düşünür müsünüz?

- ☐ Evet ☐ Hayır

Çünkü, ...

.....

12. Bizden beklentileriniz?

.....

.....

.....

13. Diğer yayınlarımızla ilgili bilgi edinmek ister misiniz?

- ☐ Fiyat listesi istiyorum ☐ Katalog istiyorum

(E-posta listesindeki geçmiş dönemde yazılan mektup ve haberleri <http:\\groups.yahoo.com\\group\\sistem-okur> adresindeki Web sayfasından bulabilirsiniz.)

Formumuzu doldurduğunuz için teşekkürler.

Bize ulaşmak için bu formu, lütfen

Sistem Yayıncılık, Halkla İlişkiler Bölümü

Tünel, Nergis Sokak, Sistem Apt. No: 4 80050 Beyoğlu/İSTANBUL
adresine yollayınız.

Bu kitabın başlığı, kimi aileden ve etnik gruptan edinilmiş, kimi bir ulusun tarih ve toprağının efsanelerinin parçası ideolojilerin karanlık gölgesinde, kadınlar gibi erkeklerin de çabaladıklarına değiniyor. Bu gölge, ruha baskı yapan bir ağırlıktır. Erkeklerin ruhları bunun etkisinde ezilmiş ve so-luktur. Bu gölgenin ağırlığıyla yaşanan deneyim kasvetlidir. Erkeklik tanımlarının hepsi – erkeklik rolleri ve beklentileri, rekabet ve düşmanlık, erkeklerin daha iyi niteliklerinin ve yeteneklerinin geri plana itilmesi ve değerlerinin düşürül-mesi – bu ezici ağırlığın oluşmasına yol açıyor. Bu yük her zaman vardı, ama günümüzde cesaret sahibi erkekler bu yü-kün altında yaşama zorunluluğunu sorguluyorlar.

Satürn Romalıların tarım tanrısıydı. Bir yandan doğur-ganlık tanrısı olarak eski Roma uygarlığının yaratılmasına yardım etti; öte yandan bir dizi karanlık ve kanlı hikaye ile ilişkilendirildi. Satürn'ün Yunanistan'daki daha eski sureti Kronos, erkek unsur Uranüs ile dişi unsur Ge veya Gaia'dan doğdu. Uranüs çocuklarından nefret ederdi, çünkü onların içlerindeki güçten korkardı. Efsaneye göre "utanç verici eylemleri ilk tasarlayan" Uranüs idi.³ Uranüs'ün karısı Gaia bir orak yaptı ve Kronos'u kandırarak babasına saldırttı. Kronos orakla babasının erkeklik organını kopardı. Topra-ğa damlayan kandan ürkünç devler doğdu. Yayılan sperm-lerle döllen denizden, adı "köpükten doğan" anlamına gelen Afrodite doğdu.⁴

Kronos-Satürn babasının yerine geçti ve onun kadar önemli bir tiran oldu. Eşi Rhea'dan olma çocuklarını bir bir yiyordu. Bu yazgıdan kurtulan tek çocuk Zeus'tu. Zeus babasına karşı bir isyan başlattı ve bunun ardından on yıl

³ *Crowell's Handbook of Classical Literature* sf.109

⁴ a.g.e sf. 41

süren bir savaş geldi. Zeus'un zaferi sonucunda ortaya birçok uygarlaştırıcı güç çıktı, ama o da iktidar kompleksine yenik düşüp tiranlaştı.⁵

Demek ki Kronos-Satürn hikayesi bir güç, kıskançlık, güvensizlik hikayesi- eros ilkesine, doğurganlığa ve toprağa karşı zor kullanmak. Jung'un bir kez belirttiği gibi, bir yerde güç varsa, sevgi yoktur.⁶ Tanrıların dramatize ettiği büyük yetki verme kapasitesiyle birlikte, bu yozlaşmayı güç kompleksinde görüyoruz. Güç kendi içinde belirli bir niteliğe sahip değildir, ama eros olmaksızın, şiddete varan sonuçlara yönelmiş korku ve telafi edici hırsın etkisindedir. Shakespeare'in gözlemlediği gibi, "Taç taşıyan baş, huzursuz yatar."⁷ Tarih boyunca çoğu erkek Satürn'ün bu mirasının gölgesinde büyümüştür. Yetkilendirilmenin yozlaşmasının acısını, korkuyla kendilerini ve başkalarını yaralayarak çekmişlerdir. Çağdaş erkekler başka seçenek bulunmadığını, Satürn'ün mirasının oynayabilecekleri tek oyun olduğunu sanabilirler. Ben böyle olduğuna inanmıyorum.

Satürn'ün Gölgesinde okura, bu karanlık mitin ruhlarımızı yaralama yollarının bazılarını tanımlamak amacıyla sunuluyor. Umudum, bu kitabın her bireyi içine bakmaya ve daha büyük bir kişisel özgürlük aramaya yöneltebilmesidir.

⁵ Zeus'un Prometheus'a ve diğerlerine uyguladığı baskı iyi bilinir. bkz. Edith Hamilton *Mythology* sf.75-78.

Mitologya, Çev. Ülkü Tamer, İst., Varlık Yayınları, 1997—Ç.N.

⁶ "Sevginin hükümlerinde iktidar arzusu bulunmaz; iktidar arzusunun en yüksek düzeyde bulunduğu yerde sevgi eksiktir." ("The Problem of the Attitude Type" *Two Essays on Analytical Psychology* CW 7, par. 78) [CW *Collected Works of CG Jung* yerine kullanılıyor]

⁷ *IV. Henry* bölüm 2, satır 341 Arşivi - <https://rantey.org>

Erkeklerin İçerindeki Sekiz Sır

1. Kadınlarınkı kadar erkeklerin hayatları da kısıtlayıcı rol beklentileri tarafından yönetilir.
2. Erkeklerin hayatını temelde korku yönetir.
3. Dişi güç, erkek ruhsal yapısının idaresinde olağanüstü bir etkiye sahiptir.
4. Erkekler duygusal gerçekliklerini bastırmayı amaçlayan bir suskunluk komplosu üzerinde uzlaşırlar.
5. Erkekler Anne'den ayrılıp anne kompleksini aşmak zorunda oldukları için, yaralanma gereklidir.
6. Erkeklerin yaşamlarında şiddet vardır çünkü ruhları şiddete uğramıştır.
7. Her erkek babasına ve kabilesel Babalarına derin bir özlem duyar.
8. Eğer erkekler iyileşeceklerse, dışarıdan alamadıklarını içerinde harekete geçirmelidirler.

1

Satürn'ün Mirası: Göğüslenen İpler, Roller, Beklentiler

“İnsan özgür doğar ve her yerde zincire vurulmuştur.” Jean Jacques Rousseau’nun 1762 tarihli yapıtı *The Social Contract, or Principles of Political Right* (Toplumsal Sözleşme, ya da Politik Sağın İlkeleri) bu sözlerle başlar. Hepimiz bütünlüğün ve sağlığın tohumlarını taşıyarak özgür doğarız, sonra hayat başlar. Çocuklar temel ihtiyaçlarını karşılamak için ana- babalarına ve kültürlerine bağımlı oldukları için, o doğal varlığa kısa sürede yabancılaşırlar.

Kemiklerimizin dokusunda, sinirlerimizin oluşumunda, belleğin koridorlarında hâlâ o değerli çocuğu taşıyız. Hangimiz genç James Agee gibi bir yaz gecesi yıldızların altında, çimenlere yatıp bütün bunların gizeminden duyduğumuz şaşkınlıkla, önümüzdeki büyük soruları çocuk sezgisıyla yanıtlamaya çalışmadık? “Şimdi, Knoxville, Tennessee’de kendimden bir çocuk kisvesi altında başarıyla saklanarak

yaşadığım yaz akşamlarından söz ediyoruz.”⁸ Büyükler akşam yemeğinden sonra dışarıya çıkınca, fıskiye ayarlayıp kapı önündeki sundurmanın gacırdayan salıncağında sallanırken, biz çocuklar hayallere dalıp giderdik ta ki,

Uyku, tatlı bir gülümsemeyle beni kendine çeker: Ve bana usulca o evde çok sevilen bildik biri gibi davrananlar beni kucaklar: Ama ne şimdi, ne de başka zaman, ah asla; ama asla bana kim olduğumu söylemeyecekler.⁹

Agee'nin geçmişte kalan hatıraları; bu dönüp duran dünyada bulunmaktan duyulan hayret, geleceğe uzanan yolun çevresini kaplayan kaygı yüklü bulanık sisler ve buna rağmen damarlarımızda akan yaşama sevinci her birimizin yaşamında yinelenir. Peki nerede şimdi o? Neden bu ağırlık, bedendeki bu ağrılar, ruh yorgunluğu, beynimizden iliklerimize kadar işlemiş bu bezginlik? Korkan ama kendiyile dolu o çocuğa ne oldu? O hâlâ içtenlik anlarında, “yalnız bir sevinç dürtüsü”¹⁰ sırasında ve işe giderken bilincimizden sıyrılan pamuk ipliğinden rüyalarda yaşar. Hâlâ yaşıyor ama içimizin ta derinlerindedir ve Satürn'ün gölgesinin ağırlığı altında yorgun düşmüştür.

Kendimden bir örnek vereyim. Babam ara sıra gülerdi, şaka yapar, ıslık bile çalardı. Çocukluğuma rağmen ıslık çaldığında işlerin sahiden çok kötü gittiğini anlıyordum. Öte yandan, o zamanlar bile babamdaki kahramanca dürtüyü görüyordum. Basmakalıp bir açıklamadan yararlanmak gerekirse, babam karanlıkta ıslık çalıyordu. Bir süre sonra

⁸ *A Death in the Family* sf.11

⁹ a.g.e sf. 15

¹⁰ W.B Yeats “An Irish Airman Foresees his Death” satır 11, *The Collected Poems of W.B. Yeats* adlı eserden

ıslık çalınca neşeli değil üzüntülü olduğunu fark etmeye başladım. Babamın bütün olumlu çabalarına rağmen işler zordu, biliyordum.

Babam resmi eğitimini sekizinci sınıfta kesmek zorunda kalmıştı çünkü Ekonomik Kriz ve 1929'da borsanın çöküşü öncesinde A.B.D'nin Orta Batı bölgesindeki çiftliklerin durumunun kötüleşmesi yüzünden babasının tarım aletleri alanındaki işi bozulmuştu. Ona verilen yaşamı boyunca uyduğu açık mesaj, kendi çıkarlarından vazgeçip ailesini geçindirmek için çalışması gerektiği idi.

Sonraları, en büyük çocuk olarak ben sahnede belirldiğimde, gündüzleri Allis-Chalmers'da montaj hattında traktör ve toprak kaldırma araçları yapımında çalışıyor, geceleri ve hafta sonları kamyon sürücülüğü yapıyor ve insanların evlerine aldıkları kömürleri kürüyordu. Daha sonraki yıllarda, yaşamın bir cilvesi olarak babamı, montaj hattında üniversite mezunu mühendislerle nerede hata yaptıklarını söyleme yetkisine sahip “analist” konumuna getirdiler. Orada geçirdiği yıllarda bütün sistemi öğrenmişti. Problemleri analiz edebiliyordu ve bir arıza arama teknisyeni olmuştu.

Elli yıl boyunca her cuma, ödenmemiş faturaları ödemeye, ya da zar zor ödemeye yarayan maaşımı eve getirdi. Biz hiçbir zaman en iyi arkadaşım Kent'in kimi zaman kaldığı gibi aç kalmadık, ama babamın aç kalabiliriz diye kaygılandığını o zaman bile biliyordum. Ve erkek olmanın çalışmak olduğuna ilişkin ilk Satürn mesajımı, açık ve geri dönüşmezcesine ondan aldım. Erkek olmak her zaman çalışmak demektir, sorumlu olduğun kişileri geçindirmek için herhangi bir işte çalışmak. O muazzam sorumluluğa sadakat uğruna, kişisel doyumu bir yana itmek demektir. Yıllar sonra, bir kadın mezar taşıma ne yazılmasını istediğimi sorunca şöyle dedim: “Burada güvenilin biri yaşıyor.” Bu uyarı

öylesine güçlüydü ki babam ve sonra da ben, bunun uğruna ölmeye ve bunun için takdirle anılmaya hazırdık.

Yıllar sonra, doğum gününü kutlamak için yazdığım karta, bizi ayıran körfezin karşı yakasından şöyle yanıt vermişti: “Siz oğullarımı sürekli çalışmaktan dolayı daha iyi tanıyamadığıma üzülüyorum.” Bize olan bağlılığı ve bizim için çalışması nedeniyle ben onu onurlandırırken bile, ondan ayrı büyüüp gelişmemizin suçunu kendine yüklüyordu. Babamın bizim için çalıştığını, bizim için sıkıntı çektiğini, bizim adımıza kaygılandığını biliyordum ve onun hakkında bir kez bile işi yüzünden kötü düşünmedim. Ama işinin ona yararı dokunmadığını o zaman bile biliyordum: İşinin ona yararı yoktu, ama görünüşe bakılırsa, erkek olmanın anlamı da buydu.

Gelişme çağımın geçtiği o yıllarda, İkinci Dünya Savaşı sürmekteydi. Büyüklerin Avrupa’da ve Güney Pasifik’de bütün şiddetiyle süren çarpışmalardan haber almak ve Tugari, Mindanao ve bir B-17 topçusunun taretı gibi yabancı diyarlardaki sevdiklerini düşünmek için kaygıyla radyonun etrafında toplandıklarını görüyordum. (Bunların hepsi geri geldi; yirmi dördündeki Filipinler’den saçları bembeyaz, topçu ise bacağında uçaksavar ateşinden kalma bir parça ile döndü.)

Karartma perdeleri, tren istasyonlarında gözü yaşlı vedalaşmalar, bariz kaygı, tümü hepimizi içine alan büyük ve çok kötü bir şeyler olduğunu hissetmeme katkıda bulunuyordu. Yetişkinlerin birbirlerine vahşet hikayeleri fısıldadıklarını da duyuyordum. Bunlardan biri oğullarının gönderdiği kartı Uluslararası Kızıl Haç’tan teslim alan aileyle ilgiliydi. Pulun altında şöyle yazıyordu, “Dilimi kesip attılar.” Bu gibi hikayeler her zaman doğru olmasa da, çevremdeki yetişkinler doğruluklarına inanıyorlardı. Bu da bana yetiyordu.

Bu, erkek olma konusunda bana verilen tartışmasız ikinci mesajdı. Yazgımın, ekonomik bir hayvan olmaktan başka, büyüüp asker olmak, yabancı bir yere gidip öldürmek ya da öldürülmek, ya da işkence görüp sakatlanmış olarak eve dönmek olduğuna yürekten inanıyordum. Geceler boyu uykusuz yatıp yazgımın belirlediği gibi bu korkunç durumlarla buluşmamı hayal ediyordum. Ekonomik Kriz'i yaşayan bütün yükler nasıl onarılmaz biçimde yaralı ve kaygılıysa, savaşı anımsayan herkesin de o dönemin dehşetini ve belirsizliği aklına gelince tüyleri ürperir. Amerika'nın Orta Batı bölgesinde yaşayan bir çocuk olarak kıyıma uğramış kentlerden insanın hayal edebileceği kadar uzaktım, ama çarpışma bölgeleri her yere yayılmıştı ve hepimiz korkuyorduk. O zamanlar Dachau, Bergen-Belsen ve Mauthausen gibi yerlerin adını bile duymamıştım, ama yetişkin olarak çocuklarımla birlikte buraları ziyaret ettim. Bütün bunlar paranoya değildi; kaygı duyulması gereken bir şeyler vardı ve benden bir erkek olarak ilgi ve sorumluluk bekleniyordu. İşte Saturn'ün göğüslenmesi en zor sayılan birbirinden ayrılmaz üç ipi: İş, savaş, ve kaygı.

Bütün erkeklerin anımsadığı benzer deneyimler vardır. Her biri anlayışını aşan bir durumun içine çekildiği olaylardan söz edebilir. Kaçınılmaz biçimde bir girdabın içine sürüklenen çocuk, kısa sürede karşılaşacağı ve belki de onu ezip geçecek olan şeyle başa çıkabilmek umuduyla, bilgi için, örnek için, önder için, bir talimat için, ve yardım için bekler. Eğer kişinin bu gibi sınavlardan geçmesi gerekliyse, genç, 'birilerinin' onu kenara çekip bilmesi gerekeni öğretmesini deli gibi ümit eder.

Bir seferinde, bir erkek olarak hayatta kalabilmek için gerek duyduğumu hissettiğim böylesi gizleri göz ucuyla gördüğümü anımsıyorum. Babamın avucuna bir oltanın iğnesi girmiş ve o bunu ifadesizce avucundan çekip çıkarmıştı.

Ben bundan, belki de büyüklerin küçükler gibi acı duymadıkları sonucunu çıkartmışım ama birilerinin babama benim çılgın gibi ihtiyaç duyduğum o gizemli cesarete nasıl sahip olunacağını öğrettiğinden de kuşkulanmışım. Belki de “onların” beni bir gün kenara çekip nasıl erkek olacağımı öğreteceklerini ummakla gereğinden çok şey istemiş olmuyordum. Bunun insan liseye gidince gerçekleşebileceğini tahmin ediyordum. Ergenlik denen bir şeyin varlığından haberim olmadığı için, liselilerin bizimkilerden daha iri bedenleri olduğunu, büyüklerle aramızdaki boşluğun büyüklerle yakın tarafında bulunduklarını görebiliyordum. Ama bugün bile hayretle ve düş kırıklığı içinde “onların” beni hiçbir zaman kenara çekip erkek olmanın ne demek olduğunu ya da bir yetişkin olarak nasıl hareket etmem gerektiğini bana söylemediklerini görüyorum.

Tabii artık “onların”, yani zamanımızın kabile büyüklerinin de erkek olmanın anlamını bilmediklerini biliyorum. Onlara da bu özel bilgiler öğretilmemiştii, ve onlar da eksikliğini duydukları gizleri ve özgürleştirici bilgiyi başkalarına aktaramıyorlardı.

Kendi ağır aksak usulümce, çocukluktan erkeklığe geçiş törenlerinin gerekliliğini kavramışım. Bu gibi törenler çocukluğun bağımlılığından yetişkinliğin kendine yeterli olma durumuna geçişle ilgili olmakla kalmayıp, yurttaşlık niteliği ve görevi gibi değerlerin ve kişiyi tanrılarına, topluma ve kendine bağlayan tutumların ve inançların aktarımıyla da eşit ölçüde ilgilidir. Oysa yaşamın yeni bir dönemine geçişi vurgulayan bu gibi törenler çoktan yok olup gitmiştir. Mircea Eliade der ki, “Çağdaş dünyanın özelliklerinden birinin inisiyasyon törenlerinin* bulunmayışı olduğu

* Yaşamın yeni bir dönemine geçişin simgeleendiği tören —E.N.

sıkça söylenmiştir.”¹¹ Zamanımızda “geçiş töreni” ya da “inisiasyon töreni” deyişi bile anlaşılmayabilir.

Tören derinliği olan ve derinliğe ulaşmaya yönelik bir harekettir. Törenler icat edilmez, bulunur, keşfedilir, yaşanır, ve derinliğin arketipini oluşturan bir karşılaşmadan doğarlar. Törenin canlandırdığı simgesel eylemin amacı bireyi derinliği tecrübe etmeye sevk etmek ya da o deneyime, geriye götürmektir. Açıkça anlaşılabacağı gibi törenler yenilenmekle kendilerinin ötesindeki o derinliğe işaret etme kapasitelerini kaybederler. Oysa biz derinlikle yüz yüze gelmeye gereksinim duymayı sürdürürüz. Jung “The Symbolic Life” (Sembolik Yaşam)’da Pueblo Kızılderililerinin bir kabilesi için törenlerinin güneşin doğmasına yaradığını göremenin ne kadar önemli olduğundan söz ediyor.

İnsanlar sembolik hayatı yaşadıklarını, ilahi oyundaki oyuncular olduklarını hissettikleri zaman, bu onlara huzur verir. İnsan yaşamına anlam katan tek şey budur; geriye kalan her şey sıradandır ve silip atabilirsiniz. Bir meslek, çocuk sahibi olmak o tek bir şeyin, yani hayatınızın anlamlı olduğunun yanında tümüyle *mayadır*.¹²

Anlamlı törenler olmayınca, ruh en hazin yaralarından birini alır – derinliksiz bir yaşam sürdürür. *Geçiş* fikri de o derece önemlidir çünkü bütün geçişler bir şeyin sonunu, bir tür ölümü, ve bir şeyin başlangıcını, bir tür doğumu gösterir. Durağan olan yalnızca ölümdür; yaşamın ilkesi değişimdir ve anlamlı yaşamlar sürdürmek istiyorsak birçok kez ölüp birçok kez yeniden doğacağız demektir.¹³ *İnisiyasyon* yeni ve gizemli bir şeye giriş anlamına gelir.

¹¹ *Rites and Symbols of Initiation* s.f.ix

¹² *The Symbolic Life* CW 18 paragraf 630

¹³Bknz. *The Middle Passage, from Misery to meaning in Midlife* adlı kitabım.

Kültürümüzde bu gibi geçiş törenleri yok olduğuna göre, erkeklerin birey olarak bu törenlerin neler sunduğunu düşünmeleri gerekir. Çünkü günümüzde kültürümüzün bize erişim sağlamadığı ne varsa kendimiz bulup çıkartmak zorundayız. Kültürlerin çeşitliliğine ve belirli yerel içeriğine rağmen, bu gibi geçiş törenlerinin arketipsel aşamaları dikkat çekici derecede benzerdi. Öyle görünüyor ki, atalarımız, kişiliğin yaşadığı bu gibi ayrılıkların ve evrimleşme süreçlerinin önemini sezmışlerdi ve bu süreçlerin gerekli olduğunu kolektif olarak kavramışlardı. Bu törenlerin süresi, yoğunluğu ve belirleyiciliği çocukluktan gerçekten çıkıp büyümenin güçlüğüyle doğrudan orantılıydı. Kültürümüzde çok az kişi, psikolojik deyişle, ayrılmayı ve büyümeyi başara bildiği için, inisiyasyon deneyiminin üzerinde biraz durmak yaralı olabilir. Yinelemek gerekirse, kültürümüzün bize sağlamadığı şeyi gerçekleştirmek biz bireylere düşer. Bilmezlik yüzünden bu görevden kaçamayız, çünkü erkek olmayı sağlayan gelişim süreci yerine getirilmemiş olur.

Geçiş kalıpları altı aşamada özetlenebilir. Her bir aşamanın içeriği yerel adetlere göre farklılık göstermekle birlikte, aşamaların kendileri çeşitli kültürel kalıplarda açıkça ya da dolaylı olarak anlatılıyordu.

Geçişin ilk aşaması *ayrılıktır*, psikolojik ayrılığı başlatabilmek için ana-babadan fiziksel olarak ayrılmak. Bu hiçbir zaman oğlan çocuğun seçimine bırakılmazdı. Oğlan çocuk çoğunlukla gece yarısı, maske takmış ya da yüzünü boyamış yaşlı kabile erkeklerinin temsil ettiği tanrılar ya da şeytanlar tarafından ebeveyninin yanından “kaçırılırdı.” Yaşlı erkeklerin giydikleri maskeler onları tanıdık komşuların ve amcaların dünyasından tanrıların ve arketipsel güçlerin konumuna yükseltirdi.

Bu ayrılığın bu kadar sert ve şiddetli oluşu hiçbir gencin kendi isteğiyle yuvasındaki rahatlıktan vazgeçmeyeceğini akla getirirdi. Yuvanın sıcaklığı, koruyuculuğu ve besleyiciliği çok büyük bir çekim gücü yaratır. Aile ocağında kalmak, tam anlamıyla ve mecazi anlamda çocuk kalmak ve kişinin yetişkinlik potansiyelinden vazgeçeceğine yemin etmektir.

Buna göre, geçişin ikinci aşaması *ölümdü*. Oğlan gömülür, karanlık bir dehlizden geçirilir, hakiki ya da simgesel bir karanlığın içine atılırdı. Bu deneyim hiç kuşkusuz korkunç olmakla birlikte, gencin başından geçenler çocukluktaki bağımlılığın sembolik ölümüydü. Aile ocağından kopmanın acısını deneysel olarak yaşıyordu. “Artık eve dönemezsin.” Bu masumiyetin, çocukluğun cennetle bağlantısının yitirilişiydi. Çocuk “ölürken”, Dylan Thomas’ın dile getirdiği gibi “çocuksuz diyardan sonsuza dek kaçmış çiftlikte uyanır.”¹⁴

Eğer ölüm varsa, ardından yaşam gelir. Demek ki, üçüncü aşama bir *yeniden doğuş* töreniydi. Kimi zaman bu yeniden doğuşa, yeni bir insanın doğuşunu destekleyen bir ad değişikliği eşlik ederdi. (Hristiyanlıktaki vaftiz töreni, göbek kordonu sularına geri dönüş yoluyla açıkça böyle bir ölüş-yeniden doğuş motifini simgeler. Roma Katolik kilisesinin kabul töreni ve Yahudilerin *bar* ve *bat mitzvah* törenleri bu tarihi törenlerden geriye kalan adetlerdir.)

Yetişkinliğe kabulün dördüncü aşaması, tipik biçimde *öğretilere* ilişkindi; gencin bir yetişkin işlevini yerine getirebilmesi için gerek duyacağı bilgilerin aktarılması. Öğretiler üç farklı türden idi. Avlanmak, balık tutmak, savunma ve sürüleri gütmeye gibi pratik beceriler çok önemliydi çünkü

¹⁴ “Fern Hill” *Collected Poems*, s. 180. <https://rante.org>

olgunlaşmaya başlayan erkek toplumunun devamına ve korunmasına yardımcı olacaktı. Yetişkinlik ve yurttaşlık ayrıcalıkları ile sorumlulukları da benzer yoldan iletilirdi. Ve, son olarak, gizemli konulara da bir giriş yapılırdı ki genç insan manevi bir temele sahip olsun ve aşkınlık alemine de katılabilsin. “Tanrılarımız kimlerdir?” “Bize nasıl bir toplum ve ahlâk, nasıl yasalar ve ruhsal armağanlar bahşetmişlerdir?” Kişiyi mitsel bir bağlama yerleştirmek ona kişilik bahşediyor, içinde yer aldığı daha geniş çerçevenin anlamına varmasını sağlıyordu ve gencin ruhunu derinleştiriyordu.

Beşinci aşama *çile çekme* olarak tanımlanabilir. Uygulamaların içeriği değişebiliyordu, ama oğlanın aile ocağının rahatlığından ve koruyuculuğundan ayrılmanın acısını çekmesi gerekliydi. Bu konuda daha sonra çok şey söyleyeceğim, ama biz çağdaş insanlara keyfi bir acımasızlık gibi gelen durum aslında bu biçimde acı çekmenin bilinci yükselttiğine ilişkin akıllıca bir görüşe dayanıyordu. Bilinç ancak acı çekmekle kazanılır; ister bedensel, ister duygusal ya da ruhsal olsun bir tür acı çekilmeden eski düzenin, eski konforun, eski bağımlılıkların sağladığı kolaylığın sürmesinden hoşnutuzdur. Böyle acı çekmenin ikinci bir nedeni de, açık söylemek gerekirse, oğlanın yakında göreceği yaşamın katı gerçeklerine dayanmasına yardımcı olmaktı. Bize barbarca görünse de, sünnet ve törenlerde vücut derisini çizerek kesme gibi uygulamalar yalnızca bedensel rahatlıklardan ve çocukluktaki bağımlılıklardan vazgeçildiğini göstermekle kalmıyordu, aynı zamanda topluma kabul edilmiş yetişkinler arasına seçilmenin de bir göstergesiydi.

Belki de en önemlisi, dayanıklılık denemesi çoğunlukla bir tür tecrüi, yani toplumdan uzakta kutsal bir yere çekilmeyi gerektiriyordu. Yetişkin olmanın en önemli bölümü kişinin artık yalnızca sırtını baskalarının koruyuculuğuna

dayayamaması değil, içsel kaynaklarından yararlanmayı öğrenmesi anlamına da gelir. Hiç kimse bu kaynakları kullanmak zorunda bırakılmadıkça onlara sahip olduğunu bilemez. Doğal yaşam karanlıktır ve tuhaf hayvanlarla, iblislerle doludur. Kişinin korkusuyla yüzleşmesi önemli bir karar anıdır. Törenselleşme temel bir gerçeğe giriştir; toplumsal yaşamımız ne kadar kabilesel olsa da, bizler yolculuğa tek başımıza çıkarız. Güç ve teselliye kendi içimizde bulmayı öğrenmeliyiz, yoksa yetişkinliğe geçemeyiz. İnisiye çoğunlukla aylarca tek başına kalırdı, belki de Büyük Düş'ü, tanrıların onun gerçek adını ya da çağrısını, bu dünyada yapması gereken işi kendisine bildirmelerini beklerdi. Zekasına, cesaretine ve silahlarına güvenmeyi öğrenirdi, ya da yok olup giderdi.

Son aşama, yani *dönüş* gerçekleştiğinde oğlan yetişkin sayılırdı.

Bu geçiş törenleri haliyle çok ayrıntılıydı çünkü anne kompleksinin gücüyle, adını koymak gerekirse, hepimizin içindeki büyük bağımlılık eğilimiyle doğrudan ilintili olarak geniş kapsamlıydı. Süredurum yaratan bu çekim gücünü yenmek için çok ayrıntılı ve güçlü duygusal deneyimler gereklidir. Akli başında hiç kimse kendi isteğiyle annesinden ayrılmaz. Bundan dolayı da uyuşukluk, korku ve bağımlılık hepimizin yaşamına hakim olur, ya da yaşamlarımızı tehdit eder. Geleneksel kültürlerde erkeklere uygulanan adetler kızlara uygulananlardan daha ayrıntılıydı, çünkü kızların kendi annelerinden ayrıldıktan sonra dönüp dolaşıp aile ocağına gelmeleri beklenirdi.¹⁵ Erkekler için yapılan

¹⁵ Günümüzde kızların cinsiyete bağlı beklentilerinde patlama vardır. Kadınlar farklılaşmış yaşamlar sürdürmek açısından giderek daha serbest oldular. Böylece onlar da yetişkinliğe geçiş törenlerine gereksinim duyuyorlar. Örnek için bakınız Sylvia Brinton Perera, *Descent to the Goddess: A Way of Initiation for Women*. Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ayrılık törenleri yalnızca anne kompleksinin gücünden değil, erkek çocukların doğal dünyadan, içgüdüsel yaşamdan yapay, insan yapımı bir kültür dünyasına geçmeleri beklediği için de kesin ve etkiliydi.

Örneğin ekonomi bütünüyle yapay bir oluşumdur. Para, çekler, hisse senetleri; erkek yaşamının büyük bölümü bu kavramlara bağlıdır. Erkek ruhu bunlara yansır. Ağza atacak yiyecek bir şey ya da açlık içgüdüsel deneyimlerdir; para, çekler ve bonolar yapaydır. Bir çocuğu içgüdüsel dünyadan ayırmak, en az onun yeniden bilinçdışına yerleşme dürtüsü kadar güçlü bir kutsal yapı gerektirir.

Demek ki geçiş törenlerinin ince ayrıntıları, çocukluk ile yetişkinlik, çocuksu içgüdüsel yaşam ve bağımlılık ile erkeğin kendine yeten bağımsızlığı arasındaki büyük açığı kapatmak için gerekiyordu. Törenler işlevini gördüğünde, erkek çocuk varoluşsal bir değişim yaşırdı. Bir varlık olarak ölür, sonra başka bir varlığa dönüşürdü. Ancak hepimizin bildiği gibi, günümüzde bu gibi törenler yoktur, bu gibi varoluşsal dönüşümler yeraltına sürülmüştür. Eğer bir adama “Kendinizi erkek gibi hissediyor musunuz?” diye soracak olsak muhtemelen bu soruyu aptalca ya da tehditkâr bulacaktır. O, rollerini bilecek, ama ne erkek olmayı tanımlayabilecek, ne de kendi eksik erkeklik tanımına uyduğunu hissede-bilecektir. Kısacası, bilge yaşlılar yok olmuşlar, ölüme, bunalmaya, alkolizme ya da şirket idare heyetlerine yenik düşmüşlerdir. Çocukluktan erkeklige uzanan köprü yıkılmıştır.

Erkekler, kendilerine sunulan anlamlı geçiş törenleri ve öte yanda ne olduğunu aktaracak bilge yaşlılar olmadığından, iltiyaç duydukları ipuçlarını toplumsal beklentilerden ve temelde içi boş rol modellerinden almak zorunda kalıyorlar. Bu sırada, ruhun çektiği acı ve içine düştüğü karmaşa derinlere itilir ya da siddet dolu eyleme dökülür,

veya bilinçten uzaklaştırılır. Buna göre de, bilgelik ile deneyim arasındaki boşluk dışsal imgelerle doldurulur. Kadınlar için de geçerli olduğu gibi, bu nadiren ruhu besler.

Yani, açıkça kabullenilmesi gereken büyük sırların ilki şudur: *Kadınlarınkı kadar, erkeklerin yaşamlarını da rol beklentileri yönetir.* Ve bundan çıkan sonuç; bu roller, erkek ruhunun ihtiyaçlarını ne destekler, ne onaylar ne de yansıtırlar.

İşte rol beklentileri ile ruhun ihtiyaçları arasındaki bu korkunç karşıtlığın giderek daha çok bilincine varılması erkek hareketi denen olayı ortaya çıkartmıştır. Temsilci bir kurum ya da kuruluş (Ulusal Kadın Örgütü benzeri) ortaya çıkmamakla birlikte ve belirgin bir toplumsal ve siyasal gündem oluşmadığı halde, sağda solda beliren erkek grupları ve sayısı artan yazınsal yapıtlar, bazı şeylerin hiç de yolunda gitmediğinin farkındalığına tanıklık ediyor. Böyle bir harekete duyulan gereksinimi John Lee kısaca şöyle özetliyor:

Bu duygusal bir harekettir, erkeklerin yüzyıllardır kolektif midelerinde tutukları acı ve zehrin boşalmasıdır. Hiçbir şekilde güçten kaynaklanmamıştır, ama erkekleri ve ruhlarını eski "İlislerine kapılma. Kadınlardan daha erken öl. Fazla konuşma. Üzülme. Öfkelenme. Ortalığı karıştırma. Başka erkeklere güvenme. Tutkularını bırak, faturaları öde. Başkalarının peşinden git, kendi mutluluğunun değil." paradigmasının zulmünden kurtarması açısından güçlüdür.¹⁶

Bu duygulara tamamen katılıyorum. Ancak, gücün gölgesi kaçınılmaz olarak her gruba ve her harekete düşer. Aşırı toplumsallaşıp evcilleştiklerinde, erkekler haklı olarak vahşi ve çok derin bir şeylere özlem duymuşlardır; yine de,

¹⁶ At My Father's wedding. PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ortalama erkek asla bir gruba katılmaz. Ormanda toplanıp davul çalmak ona saçma gelir ve öbür erkeklerin karşısında incinebilir görünme tehlikesini nadiren göze alır. Ormana gidip ağlayanları, hiddetlenenleri ve davul çalanları eleştirmiyorum, çünkü onlar sıklıkla ruhları için gereken bir şeyler bulmuşlardır. Aynı zamanda bu gibi etkinlikler, kadınların saygınlık ve fırsat eşitliği adına yaptıkları uzun yürüyüş içinde, ancak sutyen yakma eyleminin tuttuğu yer kadar uzun vadeli bir anlam taşıyabilir. Sutyen yakma, en azından birkaç kişi açısından, önemli bir duygusal boşalmaydı, ama bence böyle enerjiler tartışmalarda, mahkemelerde ve kültürel değişim çalışmalarında daha etkin harcanır.

Erkeklerin deneyimini anlamanın henüz ilk aşamalarındayız. Birçoğu duygusal boşalmanın ve acısını başkalarıyla paylaşmanın bir yolunu bulmak zorunda. Sanırım gelecek kuşaklar bu çağın vahşi erkekliğe kaçışlarına bir tür müstehzi nostalji ile bakacaklar. Tıpkı bizim altmışların komünlerine bakışımız gibi- iyi niyetli ancak tarihe kayda değer bir etkisi olmamış.

Geçenlerde, Santa Fe'de yaşayan ressam olma uğraşı içindeki oğlumu ziyaret ettim. Arabayla Jemez Dağlarına çıktık; o kadar yükseğe çıkmışız ki yol bitti. Baykuşlar, geyikler ve bir kayanın üstünde oturan çok büyük iki siyah kuş gördük. Yakınlarına gidince, kayanın bacakları olduğunu ve iki yırtıcı hayvanın iri ve yassı boynuzlu bir Kanada geyiği leşini yediklerini fark ettik. Uygarlıktan uzaktaydık. Eğer aniden kar bastırsaydı, ilkbaharda karlar erimeye başladığında yırtıcı hayvanların İngiliz asıllı iki Amerikalının ölüsünü de bulacakları esprisini yaptık. En eski zamanlara ilişkin bir deneyim yaşamının verdiği sıcak duygularla Santa Fe'ye döndük.

Sokakta karşıdan karşıya geçerken oğlum bir yerel erkek grubunun başkanını gördü ve beni onunla tanıştırdı. Adam derhal neler bildiğimi, kimi tanıdığımı, davul çalıp çalmadığımı ve benzer konuları sorgulamaya başladı. İstemedi rekabet hissine kapıldığımı fark ettim. Sonra, gayet nazikçe, beni önümüzdeki hafta ellinci yaşlarına girecek iki adamın isim değiştirme törenine katılmaya davet etti. Ertesi gün saat 7:30'da Albuquerque'den Atlantic City'e uçmam gerektiğini söyleyince, bana şöyle dedi, "Şimdi sana bir taş atacağım. Neden oğlunla bu kadar az vakit geçiriyorsun?"

Klasik bir erkek savunması (ve de gerçek) olan faturaları ödeyebilmek için işe geri dönme gereğini ileri sürmeye başlamıştım ki oğlum ben bitirmeden araya girerek "Bu babamın bu yıl beni görmeye üçüncü gelişi" dedi. Adam "Öyle mi, peki" diye karşılık verdi ve ayrıldık.

Oğlumla bu karşılaşma hakkında konuştuk. Adamın bilinçli olma konusundaki bütün iddiasına rağmen karşılaşmamızı erkek meseleleriyle nasıl olumsuz yönde etkilediğine dikkat ettik. Beni rekabetçiliğe itti ve ben de buna kapıldım; sonra da bir baba olarak beni utandırmaya kalkıştı. Bilerek kötü niyetli davrandığına inanmıyorum. Ben de aşırı çalışan ve mükemmel babalıktan uzak biri olabilirim, ama ikimiz de erkekler için çok önceden kurulmuş tuzığa düşmüştük. Kuşkusuz erkek hareketinin amacı bu eski kompleksleri ortaya çıkarmak. Adamın akılsızca yaptığı gibi erkekleri karşı karşıya getirmek değil.

Santa Fe'deki bir caddede tam öğle üzeri yapılan bu düelloda, tabancalar çekilmemişti ama 240 saniye sürmesine rağmen hafızanın en gerilerine uzanan bu karşılaşmada ateş edilmiş ve yara alınmıştı. "Hareket" önderi olan adam bana hoş geldiniz derken ateş etmişti. Beni tartarken kompleksi kabarmıştı ve beni eski tutkuları, eski rekabetçi

refleksleri canlandıracak biçimde sorgulamaya başlamıştı. Sonra gölgedeki güç sorunu belli belirsiz kendini sezdirmişti, ve beni ortalarda görünmeyen bir baba olduğum için utandırmak istemişti. Sorusu ona bir sayı kazandırıp bana kaybettirmeyi hedefliyordu. Bu gibi oyunlardan kurtulma arayışındaki erkek hareketinin ilkelerine mutlaka yakından bağlı biri olduğu halde, yine de bu oyunları başlatmıştı.

Aramızda geçenler zararsız görünebilir. Belki de ben abartıyorum, ama yavaş çekimde, bilinçdışında oynadığı rolü, harekete geçirilen kompleksleri ve erkekleri her seçenekte kaybedecekleri bir duruma sokan refleks davranışları görebileceğimizi sanıyorum. Kompleks ruhtaki duygu yüklü bir enerji kümesidir. Bizler ruhumuzdaki bu gibi duygu yüklerinin farkında olabilir ya da olmayabiliriz, ama bunlar harekete geçirilince bilinçli kişiliğimize geçici olarak el koyarlar. Durumun kendisi—ilk kez karşılaşan iki adamın birbirlerini tartması – kompleksleri harekete geçirmişti ve bilinçli niyetimize karşın, tarih yüklü rollerimizi oynamıştık. Topluluk düzeyinde, erkekler, ister akademik veya şirketlerdeki çete savaşlarında, ister açık denizlerde ya da muharebe alanlarında, bu rekabetçi ve utandırıcı günlük karşılaşmayı oynarlar.

Erkekler tanışınca birbirlerini tartarken güç kompleksinin gölgesi kaçınılmaz olarak su yüzüne çıkar. Gölge, ruhumuzun bizi rahatsız eden veya hor gördüğümüz, ya da egonun niyetlerini tehdit eden yanını temsil eder, ama yine de ruhun bölünmüş bir parçası olarak işlevini sürdürür. Gölgeyle bir arada hareket etmek onunla bütünleşmenin tek yolunu temsil eder çünkü bütünleşmeyen ne varsa başkalarına yansıtılacak ya da tehlikeli davranışlar yoluyla dışarı sızacaktır. Santa Fe sokaklarında iki adamın karşılaşmasının pek de destansı bir yanı olmasa da, arketipsel bir güç sorununun bütün korkularını ve savunmalarını sergiler.

Bu bizi erkeklerin ikinci sırrına, yani *erkek yaşamının temelinde korku tarafından yönetildiği* gerçeğine götürür.

Erkekler topladıkları kırılğan gücü yok edemedikleri için, kendilerine ya da başkalarına korkunun onları ne kadar etkilediğini nadiren itiraf edebilirler. Ama bir erkek ruhunun iyileşmesi korkusundan utanmaktan vazgeçmesini gerektirir. Kadınların korkularını kabullenmelerine, paylaşmalarına, dolayısıyla başkalarının desteğini toplamalarına daima hayranlık duymuşumdur. Bir erkeğin korkunun yaşantısındaki yerini böylesine kabullenmesi, kendini erkek gibi hissetmeme riskini ve diğerlerince ayıplanmayı göze alması demektir. Böylece tecrit edilmişlik duygusu derinleşir.

Ama bu sır artık ortaya çıktı beyler. Karılarınızın bile bundan haberi var, aslında her zaman da vardı. Bu kitap için araştırma yaparken, *Ladies Home Journal*'ın Mart 1992 sayısında şu yazıya rast geldim: "Erkeklerin Gizli Korkuları: Bir Erkeğin Size Asla Söylemeyeceği Şey." İşte sırrımızı öğrenmişler. Bu yazı özünde doğru olarak, erkeklerin iki temel korkusunu, yetersiz kalmayı ve bedensel ya da ruhsal yönden sınanmaya parmak basıyor. (Çocuklukta keşfettiğim ikiz kaygılar olan iş ve savaşın açığa vurulmuş ifadesine dikkatinizi çekerim.)

Yetersiz kalma korkusu Satürn'ün gölgesinin en yoğun halidir – rekabet, mağlubiyet-galibiyet ve üretkenlik erkeklik ölçüsü sayılır. Yetişkinliğe geçişin beşinci aşaması sınanma korkusunu, kendilerini ve ailelerini koruyabilmekten kuşku duyan erkekler dile getirir. *Straw Dogs*'dan *Cape Fear*'e [Korku Burnu] kadar kaç film içimizdeki bu aile ocağının koruyucusu mağara adamını uyandırmamıştır ki? Gerçekten, birçok erkek hastalık, yetersizlik ve iktidarsızlıktan, ölümden korktuklarından daha çok korktuklarını itiraf etmektedir. Dinleyicilere bu kadını söylediğimde – mantıklı

bakıldığında anlamsız görünür, çünkü ölümden daha ür-kütücü ne olabilir? – erkekler istisnasız başlarını sallamışlar-dır. Evet, sinanmaktan ve güçlülere katlanamamaktan ölü-mün kendisinden daha çok korkuyorlar.

Korkunun yönlendirdiği, elindekileri yitirmemek için bunu kendine açıklayamayan, alay edilmemek için bunu yoldaşlarıyla paylaşamayan erkek, telafi yoluna gider. Ara-basının, ya da evinin büyüklüğüyle, ya da unvan sahibi ol-duğu yüksek mevkili işiyle öğünen erkek, kendini küçük hissetmesini mutlaka bir dereceye kadar telafi ediyordur. Yüksek düzeyde yenen yemekler ve başkaları üzerinde ku-rulan iktidar büyüklük kompleksini doyurur, ama hakiki bir güç sahibi olmanın yerini tutamazlar. Yitirdiğimiz o bü-yük Amerikan halk filozofu Pearl Bailey'nin* ifadesiyle, "Thems what thinks they is, ain't" [Kendini bi şî zanneden aslında bi halt diildir.] Güç gösterilerinin gerisinde komp-leks vardır; kompleksin gerisinde ise korku yatar. Hiçbir hayvan korkmuş biri kadar tehlikeli değildir. Belki de Freud her şey cinsellikle bağlantılıdır derken, ya da Adler güce öncelik tanırken haklıydılar, çünkü eros yaralanınca güç tu-zağından yararlanmak ister.

Güç kompleksi erkek yaşamındaki temel etkin güçtür. Bu güç, erkeği harekete geçirir ve yaralar. Hiddet duygu-suyla başkalarını yaralar, sıkıntı ve utançtan birbirlerinden giderek daha çok uzaklaşırlar. Bu karşılıklı yaralanmanın bedeli çok büyüktür, yinelenir ve döngüseldir. Bilincine va-rılmayan ne varsa benliği güçsüzleştirici bir davranışa dö-nüşür ya da başkalarına yansıtılır ve yıkıcı eylemlerle ortaya konur.

* Pearl Bailey: Amerikan zenci caz şarkıcısı ve eylemci—Ç.N.

Bu ilk iki sırrın, yani erkeklerin yaşamlarının da kadınlarındaki kadar rol beklentileri tarafından yönetilmesinin, ve erkeklerin gizlice korkunun hükmü altında bulunmalarının bedelini erkeklerin bireysel olarak çektikleri acıdan ve toplumumuzun patolojisinden kolaylıkla anlayabiliriz. Amerikan erkeği ortalama olarak kadından sekiz yıl genç ölüyor. Madde bağımlılığına ve kendi yaşamına son vermeye dört kat daha fazla eğilimli. Hapse girmeye on bir kat daha fazla eğilimli.¹⁷ Ve bu istatistikler erkek öfkesinin, erkek hüznünün, erkek yalnızlığının derinliklerine inme çabasının başlangıcı bile değil.

Erkek hareketi hem açıkça ortada olan hem de gizlenen bu acıya verilen sevindirici bir yanıt. Erkeklerin, geçişi sağlayan ve yaşama derinlik katan deneyimleri paylaşacakları güvenli bir alan yaratma arzularını küçümsemek istemem. Ama sonuçta değişimin bireyin içinden geldiğine inanıyorum. Paylaşmanın bunda yeri vardır ama kişisel değişim birincildir.

Marksistler haklı olarak çoğumuzun hizmet ederek yetiştigi kapitalist toplumsal yapıyı eleştirmişlerdir. Bence Karl Marx, kendi çağının ve buna bağlı olarak bizim çağımızın kötülüklerini görmüş ve yalnızca duyduğu öfkeyi değil sınıfsız topluma dayalı alternatif görüşünü dile getirmiş bir hümanisttir. Oysa ne yazık ki görüşünün doğruluğu, sürgün adaları, toplama kampları ve bireyin değeri ile ağırlığını görmezden gelmenin yeni bir zorbalık yaratmaktan başka bir işe yaramayacağını anımsatan binlerce şey tarafından yadsınmaktadır. Marx insanın maddesel konumunu iyileştirmeyi hedeflerken aynı zamanda ruhsal konumunun değerini düşürmüş ve böylece mutlaka yıkılmaya

¹⁷ Bkz. Aaron Kupreis, *Küçük Kilitli Kapı*, <https://161day.org>.

mahkûm görkemli bir yapı oluşturmıştır. Bize iki bin yıl önce söylendiği gibi, yalnızca ekmekle yaşanmıyor.

Bundan dolayı, toplumsal eyleme değer vermeme rağmen, bütün kurumların kuruluş amaçlarına hizmet yerine hayatta kalmaya hizmet eder duruma geldiklerini biliyorum. Benzer biçimde, erkek hareketinin gerekliliğine ve niyetine değer vermekle birlikte nerede iki ya da üç kişi bir araya toplansa, oraya gücün gölgesinin düştüğünü de fark ediyorum.

Öyleyse, bu kitap birey olarak erkekler ve onlarla ilişki içindeki kadınlar için yazılmıştır. Gruplara katılalım, başka erkeklerle bir şeyler paylaşalım, ama çağdaş erkeğin doğacağı yer mahrem ruhun marangozhanesidir. Bir erkeğin çözümün bir parçası olarak örgütlere, evliliğe, ve genelde topluma geri dönüp dönmemesini ancak içindeki etkin güçlerin farkına varabilmesi belirleyecektir.

Jung'cu analist James Hillman bilinçlenme yolunda verilen uzun mücadeleyi son zamanlarda yazdığı tabuları yıkan *We've Had a Hundred Years of Psychotherapy and the World Is Getting Worse* (Yüz Yıldır Psikoterapi Var, Yine de Dünya Kötüye Gidiyor) adlı kitabında eleştirmiştir. Görüşü geçerlidir, ama grup eyleminin ona katılan bireylerin bilincin toplamından daha etkili olabileceğine inanmıyorum. İyi niyetli insanlar, başkalarına işkence eden bürokratik canavarlar ve kurumlar yaratarak dünyayı korkunç bir karanlığa boğmuşlardır. Jung 1937 yılında Yale'de verdiği konferanslarda bir daha hiç silinmeyecek bir görüş açıklamıştır: Yeni erkek gölgenin yükünü taşıırken bilinçli olmalıdır çünkü

böylesi bir adam dünyada yolunda gitmeyen ne varsa kendi içinde de olduğunu bilir ve ancak kendi gölgesiyle başa çıkabilirse, dünya için gerçek bir şey yapmış olur. Günümüzün **çözümlememiş devasa toplumsal sorunlarının**

hiç değilse çok ufak bir bölümünü göğüslemeyi başarmıştır. Bu sorunların çoklukla bu kadar zor olmalarının nedeni, karşılıklı yansıtımlarla zehirlenmiş olmalarıdır. İnsan daha kendisini ve kendisiyle birlikte tüm yaptıklarına bilinçdışı taşıdığı karanlığı görmezken, nasıl olur da çevresini doğru görebilir? ¹⁸

Dolayısıyla ilerideki sayfalarda, birey olarak erkekleri mücadele etmek zorunda kaldıkları etkin güçleri düşünmeye davet ediyorum. Kendimize ilişkin anlamadığımız konuları çevremize yansıtırız, böylelikle, toplumumuz her birimizin içinde bilinçdışı olanın toplamına eşittir. Erkeklerin birey olarak düşlerini ve açmazları paylaşmakla, hepimizin kişisel olarak aynı meselelerden etkilendiğini gösteriyorum. Dişi olanla nasıl bir içsel bağımız olduğunu ne kadar iyi anlarsak, gerçek bir kadınla girilen ilişkiler yumağını da o kadar iyi çözebiliriz. Duyarlılığımızın aldığı yaraların gerekliliğini anlayınca dünyanın canavarca patolojilerinin acısını kendimiz canavarlaşmadan çekebiliriz. Kabile atalarına beslediğimiz derin açlığı kabul edersek, kendimize nerdeyse ana babalık edebiliriz.

Roller ve beklentiler, Satürn'ün gölgesi, hepimizin omuzunda ağır bir yük. “Onları” —bütün bunları gizemli bir biçimde icat eden ve kurumlaştıranları— suçlamayı sürdürebiliriz ama o zaman hiçbir şey değişmez. Ortaya çıkmış bir erkek hareketiyle bile “oralarda bir yerde” bir şeylerin değişeceğini bekleyemeyiz artık. Biz, kendimiz değişmeliyiz. Bütün değişimler içten başlar ama biz erkekler çoğunlukla deneyimimizi içselleştirmekte güçlük çekeriz. Bu yüzden, işimiz zor ama sonsuza dek Satürn'ün gölgesinde yaşamaktan iyidir.

¹⁸ *Psychology and Religion* CW para. 140.

Psikoloji ve Din, Çare Buzbuğ Karabeyli, İstanbul: Psikolojik yayıncılık, 1998—Ç.N.

2

Ejderha Korkusu: İçteki ve Dıştaki Kadın

Yunanlılar tanrı saydıkları Eros'un bütün tanrıların hem en yaşlısı hem de en genci olduğunu, her şeyin başlangıcında yer aldığını, her an yenilenip her zaman yeniden ortaya çıktığını düşünürlerdi. Yeraltına sürülen Eros öfkeye dönüşür ve büyük şiddet patlak verir. Farklılaşan Eros katedraller inşa eder ve senfoniler besteler. Bizler, bu tanrının yaptığı işleri fazla dar bir anlamda cinsellik sınırlarının içine hapsedmişizdir. Kuşkusuz Eros orada vardır ama biz cinsellikten daha derin, aşktan daha uzun , sevgiliden daha gizemli güçlerin etkisinde hareket ederiz.

Blake'in "arzunun hatları"¹⁹ dediği şeyi en iyi şairin kendisinde fark ederiz. Ve belki de hiçbir çağdaş şair bizi Rainer Maria Rilke kadar derinlere götürmemiştir. Rilke "Duino Ağıtları" şiirlerinin üçüncüsünde erkeklerin iç dünyasında yol alan karaltıları izlerken sevgiliye söylenen şarkıları "kandaki gizli suçlu nehir-tanrısı" ile karşılaştırır:

¹⁹ A Question Answered "Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantev.org>
The Norton Anthology of Poetry sf.508

Kendini nasıl da adadı — Sevdı. İçerlerde olanı sevdı, içindeki yabancı, içindeki bu ormanı, onun sessizce yıkılışına yüreği dayandı, uçuk yeşildi. Sevdı. Onu terk etti, kendi köklerinin ötesine, kendi küçük doğumunun çoktan geride kaldığı kocaman kaynağa sıçradı. Severek, daha eski bir kana geri gitti, korkunç şeylerin olduğu yere babalarla şişmiş derin vadilere daldı.

Ve korkunç olan

Her şey onu tanıdı, göz kırttı, haberi var göründü. Evet, ürkünç olan gülümsedi...Nadiren, bu denli şefkatli gülümsedin, anne. Onu nasıl sevmeyebilirdi ki, çünkü o kendisine gülümsemişti. Erkek senden *önce* onu sevdı, o zaman bile, sen onu taşırken, o tomurcuklanmayı sağlayan suda erimişti. Bakın, biz çiçekler gibi yalnızca tek bir yıllığına sevmeyiz; bizim sevdiğimiz yerde, unutulmaz öz suyu kollarımıza tırmanır. ²⁰

Erkek sevgiliyi görür, ama yalnız onun yüzü bu kadar derinden etkileyebilir mi? Sevgilinin arkasında erkeğin “her gece korkutan odayı” zararsız kılan şefkatli annesi durur. Ama hâlâ daha derinlerde varolan “ataların sürükleyici akıntısı”na paravan oluşturur, arabuluculuk yapar. Erkek “içteki yabancı”ı “içteki orman”ı hisseder. İçinin derininde, erkek “korkunç şeylerin olduğu yer” de bir şeyin beklediğini ve kendisine gülümsediğini bilir.

Bu esas karşılaşma erkeğin hem korku hem şefkat dolu ruhunda sonsuza kadar varolur. Demek ki sevdiğimiz zaman damarlarımızdan o hiç değişmeyen öz suyu akar. Sevgili bütün bu korkuyu ve arzuyu karıştırıp harekete geçirir ama bunların tek taşıyıcısı değildir.

²⁰ *Duino Elegies* sf. 47. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Rilke Jung'un anlattıklarını, yani yaşamın aynı anda üç düzeyde yaşandığını sezgisel biçimde kavramıştır. Bu üç düzey şunlardır: Bilinç, kişisel bilinçdışı ve arketipsel ya da ortak bilinçdışı. Bilinçli varlıklar olarak toplumsal konumuza büyük önem veririz, çünkü bilinç çok zor elde edilir ve bilinenlerden oluşur. Ama bilincin merkezindeki ego çok geniş bir okyanusta yüzen ince bir kağıt helva gibidir. Hepimiz uyuduğumuz ya da denetimsiz komplekslerin rüzgârına kapıldığımız zaman sezgisel ya da deneyimsel olarak bunun farkına varırız. Belki de bilmediğimiz şeylerin bizi incitemeyeceğini düşündüğümüz için, içimizde gelişenlere nadiren yeterli ağırlık veririz. Şu sözler yinelenmeye değer: Bilmediğimiz, bizi denetler.

Ego bilincinin altında kişisel bilinçdışı, yani doğumumuzdan beri meydana gelen olayların toplamı yatar. Biz onları anımsamıyor olabiliriz ama onlar bizi anımsar. Burası kişisel komplekslerin alanıdır. Yinelemek gerekirse, kompleks duygu yüklü bir deneyimdir; bunun gücü bir travma durumunda olduğu gibi asıl etki gücünün büyüklüğünün, ya da bir ilişki durumunda olduğu gibi etki süresinin bir işlevidir. Yaşam deneyimlerinin normal olarak en önemlisi annemizle yaşanan deneyimdir. Kuşkusuz başka deneyimlerin ve ilişkilerin de etkileri vardır, ama anne ile yaşanan deneyim tipik olarak psikolojik yönde belirleyicidir.

Öz annemiz bizi ortaya çıkaran kaynaktır; onun kanını paylaşır, rahminde cenini çevreleyen zarın denizinde yüzer ve onun nörolojik ağma göre titreşiriz. Ayrıldıktan sonra bile, refleks olarak onunla birleşme özlemi duyarız. Bundan sonraki her yaşam eylemi, başka arzu nesneleri yoluyla bunu yüceltmesi ya da evrenin kendisine yansıtmasıyla, erosun yeniden birleşme arayışıdır. (*religion* [din] sözcüğü de böylece, Latince “geri bağlanmak ya da yeniden birleşmek”

anlamına gelen *religare* sözcüğünden çıkar). Dahası öz annemiz bizi koruyandır, besleyendir ve nazik çocuk ile koskoca dünya arasında bağ kuran başlıca aracıdır. (Rilke'nin belirttiği gibi, anne çocuğun düşsel korkularının karanlığıyla uzlaşır.) Annemiz bizim tepemizde, çevremizde, ve dünya ile aramızda duran Baş Nesnedir. Bu kadar önemli olmasında şaşılacak bir şey yoktur.

İnsanın annesi, yaşam arketipini canlandırır ve bu arketipin modelidir. Babalar kromozomlarının mirasını bırakmalarına rağmen, anne çıkış noktamızdır, doğduğumuz yerdir, dünyamızın göbeğidir. “Ataların sürükleyen akıntıları” tek bir insanın nazik bedenine emanet edilir. Bu insan, yaşamın gizemini fenomenolojik olarak ileten ve anne ile çocuk arasındaki özel ilişkide, yaşama gücüyle bağımız konusunda her tür mesajlar barındıran kadındır. Anne rahminin biyokimyası, çocuğun annesinden gördüğü davranış, çocuğun kişiliğini onaylaması ya da yok sayması erkek çocuklara gösterilen kendi varlıklarına ilişkin başlıca iletilerdir.

İnsan yaşamı nasıl önce denizlerde oluştuysa, biz de ana karnındaki sularla oluştuk. O kökenler ile aramızdaki ilişkinin ne olduğu ve kendimizi ve evrendeki yerimizi nasıl anlayacağımız temelde ana-çocuk ilişkisi yoluyla ortaya çıkar. Annemizle yalnızca yaşamın ilk biçimlendirici günlerinin ve yıllarının çoğunu—babalar uzaktaysa ya da hiç yoksa daha da çoğunu—paylaşmakla kalmayız. Annenin rolü, kültürümüzde hâlâ özellikle kadın olan bakıcılar ve öğretmenler tarafından sürdürülür. Böylece erkeklerin kendilerine ve yaşama ilişkin bilgilerinin başlıca kaynağını kadın oluşturur.

İşte erkeklerin içlerinde taşıdıkları üçüncü büyük sır, yani *dişi gücün erkeklerin ruhsal yapılarının idaresinde olağanüstü etkili* olması buradan kaynaklanır.

İnsanın öz annesi yaşam arketipinin taşıyıcısı olduğu için, hem ortak hem de benzersiz bir kişisel ileti deneyimleriz. Anne kompleksi, yani afektif* anne düşüncesi hepimizin içinde vardır. Sıcaklığa, bağlılığa ve besleyip büyötmeye duyulan özlem yoluyla yaşanır. İnsanın temel yaşam deneyimi bu gereksinimleri karşılıyorsa, insan yaşama ait olduğunu, kişinin beslenip korunacağı bir yeri bulunduğunu hisseder. Kadına ilişkin ilk deneyim koşula bağlı ve acı vericiyse, kişi kendini köksüz ve bağlantısız hisseder. Bedenen böylesi bir ontolojik yara hissedilir, bu yara ruha yük olur ve uzun vadede sıkça dünyaya yansıtılır. İnsanın dünya görüşünün tümü, dünyaya ilişkin büyük ölçüde bilinç dışı ve fenomenolojik bir “okuma” sonucunda oluşabilir.

Aklıma örnek olarak terapi amacıyla gördüğüm bir kadın geliyor. Cynthia savaşın ilk yıllarında Almanya’da doğmuştu. Yetenekli ve duyarlı bir ressam olan biyolojik annesi kızı iki yaşındayken intihar etmişti. Biyolojik babası Wehrmacht’a hizmet etmiş ve Kuzey Afrika’da tutsak düşmüştü. Adam tutsaklıktan kurtulup geri geldiğinde kendinde babalık yapacak gücü bulamamış, kızını karısının kız kardeşine teslim etmişti. Bir yıl sonra da bir bisiklet kazasında ölmüştü.

Cynthia’nın analığı kız kardeşinin çocuğunu istemeyecek kabul etmiş ve ona asla bağlanmamıştı. Cynthia çocukken, ailesi üst orta sınıftan olduğu halde dükkanlardan çikolata ve oyuncak çalıyordu. Ergenlik çağına gelen Cynthia ağır bir anoreksikti. Ergenlik yıllarını kliniklerle hastanelerde geçirmişti. Ben onu tanıdığımda otuzlarındaydı. Yeme bozukluğu devam ediyordu ama artık yaşamını tehdit edici

* Afekt (affect): Ani, şiddetli, kontrolsüz duygusal heyecan. Afektif: Afekte bağlı olan. <https://rantey.org>

boyutta değildi. Şimdi, bulimik idi. Durmadan çikolata yiyor ve haftada belki iki kez yediklerini çıkarıyordu. Ortamını denetleyebildiği evinde yabancı dil dersleri veriyordu. Yalnızca birkaç kısa ve geçici aşk ilişkisi yaşamıştı.

Terapinin onuncu ayında Cynthia rüyasında kendi daireesine giren bir cadının elindeki bebeği çalarak sokağa kaçtığını gördü. Rüya duyduğu derin kaygıyla bebeğini kaçıran kişiyi izledi. Cadıyı yakalayınca bebeği ondan satın almayı denedi ama cadı kabul etmedi. Cynthia ona yalvarınca cadı eğer üç işi yerine getirirse bebeği geri vereceğini söyledi. Birincisi, şişman bir adamla sevişecek, ikincisi, Zürih Üniversitesi'nde konferans verecek ve üçüncüsü Heidelberg'e gidip analığı ile karşılıklı akşam yemeği yiyecekti. Rüya, Cynthia'nın bu görevleri yerine getirirse tutsak bebeğinin kurtulacağını bilmesine rağmen bunları yapamayacağını fark etmesiyle bitti. Aynı şekilde, o bilinçli olarak da bu görevlerden ürküyordu.

Bu rüya hepimizin anne deneyimini peş peşe üç düzeyde nasıl yaşadığımızı gösteren ilginç bir örnektir. Kendi anesini kaybetmek, ona bakıp, onu koruyacak bir babayı da kaybetmek, ve son derece ikircikli bir vasiyle birlikte yaşamak Cynthia'yı hem kişisel hem de arketipsel düzeylerde derinden sarsmıştı. Cadı çok bildik bir olumsuz anne sembolüdür ve Cynthia'nın içindeki çocuğu, onun bebeğini sembolik anlamda çalan bu yaşam deneyimidir. Bunun sonucunda hayatı, yaşama *karşı*, risklere ve bağılılıklara karşı bir savunma haline gelmişti. Anoreksi ve bulimia hastalıkları o varoluşsal öfkenin yansıtılmasıydı.

Cynthia'nın yaşamındaki yıkıcı deneyimi temsil eden cadının yüklendiği görevler yaşamında donup kaldığı alanlardaki simgesel serbestliği simgeliyordu. Sözlük anlamıyla şişman bir adamla sevişmeyecekti, ama legal arketipinin

saklandığı yer olan bedenine duyduğu yabancılığı yenecekti. Başkalarıyla kuracağı ilişkilere karşı giriştiği agorafobik savunmadan vazgeçebilmek için konferans verecekti. Ve yarananmasını temsil eden analığıyla bir araya gelebileceği onca yer dururken, yemekte [gıda maddesi] bir araya gelmesi *matter-mater** yarasının iyileşmesini sağlayabilirdi.

Böyle bir rüya ruhun kendini iyileştirme çabasını temsil eder. Çocuk bir bütün olarak doğar, ama sonra yaşadığı olaylar onu yaralar, her yara doğal gerçekten bir parça koparır ve bunun doğal sonucu olarak bir hayatta kalma stratejisi üretir. Böyle bir parçalanma ve onunla gelen refleks, daha yaygın olarak nevroz adıyla bilinir; her birimiz ruh ile toplum arasındaki bu parçalanmanın acısını çekeriz. Ayrıca, bu rüya bir kadına ait olmasına rağmen, üç varoluş düzeyinin nasıl işin içinde olduğunu çok iyi sergilemekte ve annenin dünyası ile ilk karşılaşmaların izini taşımaktadır.

Bilinç düzeyinde Cynthia kendini korumaya yönelik bir yaşam sürdürmüştü. Kişisel bilinçdışı düzeyinde, yeme bozukluğu, anne yarasının [mater] maddeye [yemek] yansıtılmasını gösteren yiyecek konusundaki çift eğilimli duygunun sembolik bir ifadesiydi. Arketip düzeyinde Cynthia bedeni ve başkalarına yabancılaşmıştı çünkü Öteki ile ilk karşılaşması lekelenmişti. Cynthia'nın kişiliğini meydana getiren stratejik yönde bir araya toplanmış refleksler Öteki ile ilk karşılaşmanın büyük önemine, ister iyi ister kötü olsun öz annenin aracılık işlevine tanıklık eder. Birincil Öteki ilişkisi kendini ve dünyayı tanımak için yazgının sunduğu veriye dayanarak gelişen çocuk için üzücü ama kaçınılmaz bir paradigma haline gelir. Öteki ile birincil karşılaşma Cynthia'nın

* madde (İngilizce *matter*) ile Latince anne anlamında *Mater* sözcüklerin ses benzerliğine dikkat çekiliyor. — <https://rantey.org>

deneyiminden daha tutarlı ve şefkatli olduğu zaman, çocuk kendi gerçekliğine daha sağlam bastığını ve çevresindeki dünyaya daha güvenli baktığını hissedecektir. Bir keresinde Freud'un gözlemlediği gibi, annesinin kendisini adadığı çocuk yenilmez olduğunu düşünür.²¹

Ama ne yazık ki annenin evladına düşüklüğü bir lanet de olabilir. Birçok kadın yaşanmamış hayatını oğlu yoluyla yaşamayı denemiştir. “Benim Doktor oğlum” diye başlayan bunca fıkranın kaynağı budur. Bu gibi kadınların hakkını vermek gerekirse, animus gelişimleri – hak iddia etmek, rekabet ve güç uygulamak ile ilgili içsel erkeklik ilkesi – çoğunlukla kültürel cinsiyet sınırlamalarınca engellenmiştir. Bundan dolayı güç uygulama isteklerini oğullarını gözlemleyerek hayallerinde gerçekleştirmişlerdir. Oğluna düşkün bir anneye sahip olmak sonucu erkeğin ruhsal şişinmesi onu kendi başına asla ulaşamayacağı kadar yükselere çıkarabilir.²²

Jung bir çocuk için belki de en büyük yükün ana babanın yaşanmamış hayatı olduğunu ileri sürmüştür. Böylece annenin gelişmemiş animusu erkekleri çoğunlukla, sessizce ve farkına varmadan amaçlarını gerçekleştirmeye yöneltir. İriyari defans oyuncusu bile maçta onu yakalayan kameraya “Merhaba, anne!” der. Annenin güçlü varlığı tarafından yönlendirilen bir erkeğin doğuştan bir bozukluğu yoktur. Ama yine de ana babanın yansıtmasını taşıdığı sürece, bu erkeğin kendi hayatını nasıl ve ne ölçüye kadar yaşadığını sormalıyız. Eğer erkekler özgürleşecekse, en azından hizmet ettikleri değerlerin bilincine varmalılar.

²¹ Ernest Jones, *The Life and Work of Sigmund Freud*, cilt. 1, sf. 8. *Freud Hayatı ve Eserleri*, Çev. Emre Kapkın – Ayşen Tekşen Kapkın, İst., Kabcacı Yayınevi, 2004—Ç.N.

²² Bakınız: Mercedes Maloney ve Anne Maloney, *The Hand that Rocks the Cradle*, pek çok ünlü erkeklerin yaşamında annenin rolünü araştıran bir çalışma.

Böylesine kör hedeflerin ardında, erkekler anne kompleksinin gücüyle daha karanlık yollara itilirler. Çoğunlukla kendi hayatını yaşayamayan, kendi animusunu geliştirememiş kadın oğlunu ruhsal baskı altında tutmaya çalışır. Size en kötüsünden ama gerçek iki örnekten söz etmek isterim.

Bir üniversite kampusunda yaşayan eski iş arkadaşım hiç evlenmemişti. Ellili yaşlarının başında, Avrupa'da doğmuş olan annesini yanına almıştı. Arkadaşımın annesi yaşlandıkça iyice bunadı ve tek başına kampusta gezinmeye başladı. İki kere koridorun kapısını tutup girişi engelledi. Bunu neden yaptığı sorulunca şöyle yanıtlamıştı, "Kızları zavallı Sammy'imden uzak tutuyorum." Tasarısını o güne dek gayet iyi yürütmüştü ve oğlu ilk kez ancak onun ölümünden birkaç ay sonra evlenebildi. Kompleksin bağlayıcılığı o denli güçlüydü ki, çok parlak bir bilim adamı ve öğretmen, yazgı onu serbest kılana dek ruhunu serbest bırakamadı.

Evliliğinde önemli güçlüklerle karşılaşan başka bir adam sonunda cesaretini toplayıp annesine hayatına burnunu sokmamasını ve müdahale olmadan karısıyla ilişkilerini düzeltmesi için kendisine izin vermesini söyledi. Annesinin ufak bir kağıt parçasına yazdığı yanıtı bana gösterdi:

Sevgili Oğlum,

Annenin kalbini nasıl kırdığını asla bilemezsin. On tane baban olabilecek adam varken, yalnızca tek bir annen var. Bu dünyada çok ömrüm kaldığını sanmıyorum ama umarım ölmeden oğlumu geri alırım.

Sevgiyle, Annen

Günün birinde bir Şöhretli Anneler Müzesi olursa bu mektubun yeri orasıdır. Bu mektup bütün düğmelere basıyor: Animus yansıtmasını mahvettiği için oğla suçlama, babayı aşağılama, ve oğla annenin evliliğinden sorumlu tutma iması.

Adam annesinin açıkça sergilediği haşinliğe gülüp geçmek, ya da kendisini parmağında oynatmasından hiddetlenmek yerine, kendini ezik hissediyordu. “Nasıl bir yanıt yazmalıyım?” diye sordu. Tamamen annesinin ruhsal etkisi altında bulunduğu için onun iç yüzünü göremiyordu; yalnızca sessiz sedasız acı çekiyordu. Dahası, kendi gücünden o kadar yoksun bırakılmıştı ki, evlilik ilişkisinin kendine düşen payını taşıyamıyordu. Annesinin yazdığı mektup ve aralarındaki ilişki sevgiyle değil güçle ilintiliydi. Yinelemek gerekirse, Jung’un dediği gibi, güç kullanılan yerde sevgi olmaz.

Bunun gibi, terapiye gelen çok sayıda erkeğin anne tarafından bakılma ihtiyaçlarının yoğunluğu sonucunda, eşlerinden tatminsizlik duymaya mahkum olduklarını gördüm. Kadınların kocalarına annelik yapmak istemedikleri açıkça belli olmakla birlikte, birçok erkeğin eşlerinde, olumlu annelerden beklenen koşulsuz kabulü ve besleyiciliği aradıkları da ortadadır. Gerçekten, çeşitli nedenlerle korkunç bir evliliğe takılıp kalmış ama ayrılma fikrini onaylamayan birçok erkek gördüm. Çıkıp gitmek, evden ayrılıp bilinmeyene doğru ilerleyen çocuğun taşıdığı bütün korkuları içeriyordu. Özellikle cinsellik, bebeklikteki bedensel temas ve besleyip büyütme gereksinimi ile yüklüdür. Kadınlar oğlan çocuklara bakmaktan yorulunca, evden ayrılıp büyümek de bu çocuklara zor gelir çünkü yol gösterecek ne baba ne de babalar vardır.

Erkekler anne kompleksinin itme-çekme gücünü hissettikçe bu güç ile hayatlarında yer alan dıştaki kadını karıştırmaya mahkumdurlar. Tıpkı özel ilişkilerinde eşlerini anne yerine koyup, bilinçdışında ondan “anne memesi” olmasını talep ederek küçüklük hallerine geri gittikleri gibi, kadınları bastırıp onları denetleyince içlerindeki alt akıntının korkusuna hakim olabileceklermiş gibi gelir. Erkeklerin

kadınlara davranışının üzücü tarihi bunun apaçık bir kanıtıdır. *Kişi korktuğuna baskı uygular.* Kadınlara uygulanan baskıdan ve, kendi ruhsal gerçekliklerine güvenmeyen genç adamlarca eşcinsellere indirilen darbelerden korku sorumludur. Amerikan ordusunda eşcinsellere konan yasağı kaldırmayı öneren Başkan Clinton'ın karşılaştığı direniş, halen orduya cesaretle ve onurla hizmet eden eşcinsellerin bulunmayışından, ya da cinsel tacize ilişkin yasaların yerinde olmamalarından değil de, maço erkeğin kendi içindeki dişilik yanından duyduğu korkudandı.

Maçoluk erkeğin korkularıyla doğru orantılıdır ve korkak erkeklerin kurduğu birlik şiddeti doğurur ve hayatlarındaki kadın gücünü üstü örtülü bir biçimde kabul eder. Maço kültürünün büyük kaleleri çağdaş toplumda hâlâ ayakta; belki de bunlardan hiçbiri ordu kadar geriletici değildir. Bir erkeğin öldürme işini gerçekleştirmesi için muhtemelen içindeki her türlü bağıllık ilkesini ezip geçmesi gerekir; kuşkuya ve eros ilkesine dikkat edecek hali olmaz. Korku içindeki yüreğinde bilir ki Yunanlılar uzun zaman önce Ares'in (Mars) Afrodit'e (Venüs) eş olamayacağı sonucuna varmışlardır. Ama Ares Afrodit'in gücüne karşı savaşacaktır çünkü ne yazık ki erkek olmanın kendi dışı yönüyle barışık olmak anlamına geldiğini henüz öğrenememiştir. Korkusu, kısmen bilinçli olduğu için, kadınlara ve eşcinsellere yansılır. Mantıksız bir korku içindeki maço erkek bütün kadınların kendisine annelik yapmasını bekleyen erkek kadar çocuk kalmıştır. Her ikisi de akılsızca anne deneyiminin gücüne boyun eğmişler ve kendi içlerindeki aynı büyük gücü yadsınmışlardır.

Hiç kuşkusuz, erkeklerin dişilik ilkesiyle ilgili yaşayacakları en büyük trajedi duydukları korkunun onları kendi animalarına, bağıllık ilkesine, yaşam kaynağına bağlı olma

duygusuna yabancılaştırmasıdır. Benliğe bu biçimde yabancılaşma, erkeğin diğer erkeklerle yabancılaşmasını da zorunlu kılar. Çoğunlukla erkekler birbirleriyle bağlantıyı, spor ve politika gibi dıştaki olayları konu alan yüzeysel konuşmalarla sağlarlar.

Geçenlerde, mahalle berberine saçımı kestirmeye gitmiştim. İçeriye kasılarak yürüyen bir adam girdi ve yüksek sesle şöyle dedi, “Karım bir terapistte görünmemi söyledi! Duyduğum en aptalca şey.” Ona karşılık veren olmadı. Adam kimsenin onu duymadığını düşünerek cümlesini yineledi, ama yine hiç kimse yanıt vermedi. Belki de geçmişte, Yunan korosundan beklenen yanıtı alırdı; evet, kuşkusuz bu insanın duyduğu en aptalca şeydi. İskemleme iyice yayılmaktan başka bir de herhalde öbürlerinin de benim düşüncemi paylaştıkları sonucuna vardım: “Karın iyi bir fikir vermiş, ahlâp.” Geriye dönüp bakınca bu olay binlerce benzeri gibi gülünç görünüyor, ama adamın erkeklerle özgü bir alanda onay alma çabasının altında derin bir korku yattığına inanıyorum.²³

Jung’cu psikanalist Guy Corneau erkeklerin kendi bedenlerine de yabancılaştıklarını, çünkü bedensel gerçekliklerini anneyle başlangıçtaki birincil temasa bağladıklarını belirtiyor.²⁴ Erkekler babaları tarafından nadiren kucağa alındıkları için madde ile anne [mater] arasında bağlantı kuruyorlar, ve bedenlerinden kopuyorlar. Bu yüzden erkekler doktora kadınların dörtte biri oranında bir sıklıkta

²³ Bir Super Bowl Sunday’de [Amerika’da her Ocak ayının son pazarı oynanan futbol ligi şampiyonluğu] bu cümleleri yazarken, gazetede bugünün erkeklerin karılarını en çok dövdükleri gün olduğunu okudum. Eğer bu iddia kısmen doğruysa, utanç vericidir ve erkeklerin bu en maço günde korkularının acısını kadınlardan çıkardıklarını gösterir.

²⁴ Absent Fathers, Lost Sons, sf.23

gidiyorlar – belki de erkeklerin daha erken ölmelerinin bir nedeni de budur. Evet, erkekler bedensel ve zihinsel işlerde bedenlerini çoğunlukla hiçe sayarlar, ama bunu yaparken kendilerini tehlikeye atarlar. Kabahati dış koşullarda aramak çok kolaydır, ama kemiklerimizi ve kas bağlarımızı örten ana-maddeye [*mother-materia*] beslediğimiz derin karışık hisler yüzünden kendi yabancılaştırmamıza hileli bir tarzda ortak oluruz.

Okçu Philoctetes'in klasik öyküsü çağdaş erkeğin açmazını sergiler. Philoctetes'in öyküsünü bize M.Ö.409'da yazdığı bir oyunda Sophocles aktarır. Kahraman Heracles'in cenazesinde gördüğü hizmet karşılığında Philoctetes'e hedefini asla şaşmayan zehirli oklar atan müthiş bir ok verilir. Philoctetes'i Truva düzlüklerine giderken, yolda bir yılan sokar. Bunun sonucunda aldığı yara iyileşmez. Sonunda gemideki arkadaşları cerahat toplayan yaranın kokusuna ve Philoctetes'in acı dolu haykırıışlarına dayanamazlar, ve bu yüzden onu on yıl boyunca Truva kan gölü olmayı sürdürürken, tek başına bir adaya terk ederler. Bu efsanevi şehri yaralı okçunun yardımı olmadan alamayacaklarına ilişkin bir kehanet üzerine, Yunanlılar onu saflarına katmak için resmi bir temsilci gönderirler. İhanete uğradığını düşünen Philoctetes ricalarını sertçe geri çevirir. Acı ve yalnızlık içinde mağarasına çekilip ölümü beklemek ister. Ortak bilgeliliği temsil eden koro onu yeniden düşünmeye ve kahramanlık yapmayı kendini bencilce sürgün etmeye yeğlemeye zorlar, ama o reddetmeyi sürdürür. Sonunda kendisini çatışmaya dönmeye zorlayan Herakles ona görünür. Philoctetes onun dediğini yapar, Paris'i öldürür, ve şehrin düşmesine yararı dokunur.

Sophocles'in oyunu çoğunlukla, birey ile toplumsal talepler arasındaki çelişkiyi sahnelediği biçiminde yorumlanmıştır.

Ama eğer Philoctetes'i kendini yoldaşları tarafından ihanete uğramış hissetmekte kesinlikle haklı bulmakla birlikte, onlara verdiği karşılığın temelde narsistik olduğunu kabul edersek daha derine inmiş oluruz. Kişinin benliğinin çekirdeği zedelenince narsistik bir yara oluşur ve bunun sonucunda, kişi dünyayı bu gestaltın penceresinden görür. Böyle bir kişi "yarasıyla tanımlanır." Orneğin Philoctetes'in savaşı Truvalılar ya da Yunanlı yoldaşları ile olmaktan çok kendi ilerletici dürtüleri ile geriletici dürtüleri arasındadır. Toplumuyla ve toplumunun talepleri ile uzlaşmaya varmadan önce kendi hiddetiyle ve kendini yalnızlık, acı ve kendine acıma duygularına bırakmak için duyduğu büyük istekle uzlaşmalıdır. Heracles'in ona görünmesi kendi içindeki kahramanlık duygusunun yansımasıdır. Philoctetes yaşamdan kaçarak değil ancak bütünüyle yaşama katılarak iyileşecektir. Sığındığı mağara aslında kendi anne kompleksi-dir, acıma ve kuruntuyla ıslanmış, rahatlık veren karanlık bir yerdir.

Efsanelerde, dinsel geleneklerde ve kültürel kalıplarda arketipsel güçlerin hareketini gözlemleriz. İçinde bulunduğumuz insanlık durumunun sonsuz yanını sezeriz. Farkına vardıklarımızın şaşkınlığıyla sersemleriz, kendi yerimizin küçüklüğü sonucunda alçakgönüllü olmaya itilir ya da dünya tarihini biçimlendirdiği gibi bizim içimizde de gelişen büyük drama katılıma çağrısıyla yüceliriz. Efsanevi motifler eski zamanlardaki insanların insanlık açmazlarını sezgiyle nasıl ortaya çıkardıklarını gösterir. Çağdaş derinlik psikolojisinin babaları Freud ile Jung'un bireysel eylemler yoluyla tarihi biçimlendiren o görünmez enerjilerin hareketini öğrenmek ve anlatmak için sıkça efsanelere başvurmaları rastlantı değildir.

Örneğin yılan motifi zengin bir belirsizlik kaynağıdır. Yılan doğanın gizemli yanları ile, Yüce Ana ile bağlantılı görülmüştür çünkü bütün bedeni o ilk kaynak sayılan toprak ile temas halindedir. Buna göre, yılan o büyük yaşam ve ölüm döngüsünün gizlerini kendinde barındırıyordu. Öte yandan, derinliklerde yaşayan bir varlık olarak kötülüğü davet ediyordu; bir taraftan da kendi derisini döker ve iyileşme ile yenilenmenin sırlarını bilir. Epidauros'taki Asklepiyon kutsal alanında iyileşmeye gelen bir hacı, ana rahmine geri dönmeyi simgeleyen ılık banyolar yapardı, ve yer altı dünyasından gelecek düşleri ya da yılan sokmasını beklerdi. Tanrılardan gelecek bu gibi belalar bedeni ve ruhu Yüce Ana ile yeniden ilişkiye sokardı. Buna göre, yılan sokması annenin ikili özelliğine, yani hem can verip hem de geri alan o arketipsel güce benzer.

Bir erkeğin yaşamı gerileme [regresyon] ile ilerleme , yok olma ve birey olarak ortaya çıkma arasındaki ince çizgi- de sarsılarak yol alır. Erkek doğumda başlayan psikik gerginliğin geçmesi için yalvarır, oysa genetik kalıtımının bütün devinim gücü hem birey hem de kültürünün bir parçası olarak potansiyelini kullanmaktan yanadır.

D.H.Lawrence bundan doğan gerilimi “Yılan” adlı şiirinde çok iyi yakalamıştır.²⁵ Şiirde konuşan kişi Sicilya’da bir yer altı kaynağını gezerken güneşlenen bir yılanla karşılaşır. Konuşan kişi Öteki ile karşılaşınca büyülenmiştir ama:

Aldığım eğitimin sesi bana
Öldürülmesi gerek dedi.....
Ve içimden gelen sesler, erkek olsaydın
Sopayı kapuğun gibi ikiye bölerdin onu hemen,
bitirirdin işini dediler.....

²⁵ Norton Anthology of Poetry sf. 952-954

O doğal varlığa duyduğu hayranlıkla mücadele eder, ve sesler yine yakarır: “Eğer korkmasaydın, onu öldürürdün!” Korku ve hayranlık yüreğinde birbirleriyle yarışır. Ve sonra yılan yavaşça kasten “gizli toprağın karanlık kapısı”na doğru kayarak geri gider. Şair, “kasten karanlığa giden” biri düşüncesiyle dehşete kapılır. O anda gerilimi yok etmek amacıyla yılanı bir kütük fırlatır. Dürtüsel davranışından pişman olur: “Ne kadar kaba, beş para etmez bir davranış!”, diye düşünür. Kendini çok sert yargılar:

Ve işte yaşamın efendilerinden biriyle karşılaşma
Fırsatını kaçırdım.
Ve cezasını çekmem gereken bir şey var:
Bayağılık.

İşte erkeklerin yer altı dünyasına karşı böyle çift eğilimli bir tutumu vardır. Erkekler hem büyülenir hem korkarlar. Orada gerilerde kökenlerinin ve şifanın olduğu gibi yok oluşun da varlığını sezerler. Bu yüzden korku kütüklerini fırlatırlar ve barışma anı geçip gider.

Ben çocukken bir zamanlar batıdaki düzlüklerde at sürmüş olan büyükbabam, kendi göbek deliğinin eskiden bir Kızılderili okunun deldiği yerde bulunduğuna beni inandırmıştı. Benim de benzer bir yaraya sahip oluşum aklıma karıştırırsa da, ona yürekten inanmıştım. Sezgisel olarak, büyükbabam haklıydı. O delik dünyanın yarasıydı, güneş sinir ağından [solar plexus] sıkıca çevrilip kopan ve hepimizin taşıdığı bağlantısızlık yolu ve izi. Böyle bir yara kişiyi yaşam kaynağından sürülmeyi göze almaya mecbur eder. Geriye dönüşü olmayan ve her an her yerde bulunan bir ayrılığı olduğu gibi yalnızlığı ve uzun acıları da zorunlu kılar. Erkekler hiç kapanmayacak yaranın farkına varınca, ya kendilerini bir kadının kollarına atar ve kadının sağlayamayacağı

şifayı onda bulmak isterler, ya da maço bir gururun ve zorlama bir yalnızlığın ardına saklanırlar. Philoctetes'in öyküsünde, koro ona yarasının evrensel olduğunu ve yine de yaşaması gerektiğini anlatır, ama o ıstırap çekmekten ve kendine acıtmaktan başka şey yapamaz. Bu geriletici hareket ancak onu savaş alanına dönmeye zorlayan Herakles'in görüntüsü tarafından alt edilir. Kahraman arketipiyle karşılaşmadır bu.

Kahraman arketipi hepimizin içinde vardır. Yaşama hizmet eden güçleri harekete geçirmeye, umutsuzluk ve bunalım iblislerinden kurtulmaya yarayan içsel kapasitedir. Bu arketipi canlandırmanın cesaret gerektiren dışsal hareketlerle pek bir ilgisi yoktur; aksine bu arketip kişi korkuya, acıya ve ana rahminin geriletici cazibesine karşı durmayı sağlayacak gücü topladığı zaman ortaya çıkar. Kahramanlıklara hayran kalabiliriz, ama hiçbir zaman bir kahramana tapmamalıyız. Ruh, sürekli bizi kendimize önem vermeye iter. Bu bizden karşılık bekleyen kahramanca bir görevdir.

Bütün halkların başlangıcında, her şeyin filizlendiği ilk eylem mitosuna ya da yaratılış efsanesi vardır. Bireyin yaşamında, bu olay anneyle bağın koparılmasıdır. Benzer biçimde, her halkın kendi düşüş efsanesi vardır. Bu, bilincin kazanılmasından önceki cennetle bağın yitirilişidir. Belki bu irksal anı yalnızca, doğumla gelen ayrılık travmasının nörolojik ve filogenetik [bitki ve hayvan tipinin gelişim tarihine özgü] bir izidir. Ama bu ayrılıktan ikilik deneyimi doğur.

İşte bilinç sarmalı böyle başlar; önce nesne deneyimine dayalı, durmadan gelişen bir süreç. Ve kurulan ilk bağdan durmadan uzaklaşmanın acısını çekmeye neden olur. Kabilenin ya da bireyin yaşamında bilinçli kültür gelişimi uygarlığın meyvelerini doğurduğu gibi, aynı zamanda giderek Yüce Ana'dan daha çok yabancılaşmayı doğurur.

Her gün, dünya yarasının bilinçli olarak acısını çekerek bıçak sırtında dururuz. Bir mağaraya saklanmak ya da rahatlatıcı kollara atılmak o kadar baştan çıkarıcıdır ki. Her sabah sırtıkan korku ve miskinlik cinleri geri gelirler. Dünyaya cesaretle ileri atılmış olmamız bir işe yaramaz; bugün geri gelmişlerdir ve ayak parmaklarımızı kemirmekle doymadıkları için eğer izin verirse ruhlarımızı da yiyip yutarlar. Bu yüzden, bizler daha fazla bilincin getireceği acıdan kurtulmak için çok ayrıntılı yollar geliştirmişizdir. Birçok kişinin düşünceleri, duyguları ve eylemleri çocukçadır. Kimileri avuntuyu uyuşturucuların ve alkolün verdiği uykuda bulur. Kimileri de ideolojilerle, basit –izmlerle, dinlerle ya da karmaşık sorulara siyah-beyaz yanıtlar sunan siyasi toplumsal görüşlerle avunur, böylece kendilerini karşıtların yarattığı gerilimle mücadeleden kurtararak rahatlatırlar.

Bununla birlikte, her kültürün ve her bireyin içinden yaşama gücü yükselir. Bu güçlü eros yapacağı bağlantıyı geride değil ileride arar. Bu durumu, bir toplumun ve bireylerin içinde kahraman arketipinin harekete geçmesini gerektirir. Erkekler rahat ve gelişimin bağlantısı konusunda yol göstermek büyük dinlerin ve geçiş törenlerinin işiydi, ama günümüzde çoğu erkek tek başına yolunu bulmaya bırakılır. Toplum hâlâ erkeklerin bu zor işi üstlenmelerine bel bağlar, çünkü erkekleri olgunlaşmamış hiçbir toplum gelişip zenginleşemez.

Kimi zaman ana rahmine dönemeyeceğini bilen erkek bu özlemi evrene yansıtır. Romantizm kültürü büyük ölçüde, bu *Sehnsucht für Ewigkeit*, ya da “sonsuzluk özlemi” üzerinde durur. Örneğin bu, kendini Etna kraterine atan Empedocles efsanesinde, ve Kaspar David Friedrich’in resimlerinde, özellikle de *The Wanderer Above the Mists* (Bulutların Üstündeki Gezgin) adlı tabloda sezilir. Yok olma arzusunu

temsil eden Thanatos her zaman, yaşama gücünü temsil eden Eros'un karşısına dikilir. Tarihsel açıdan, anlatılamaz olanı anlatmayı amaçlayan mistikler ısrarla iki özellik bildirmişlerdir: Mistik deneyim temelde sözcüklerle ifade edilemez ve Bütün ile birleşmeyi içerir.

Ama hepsinden sık erkekler evrensel olanla, ilk kaynakla birleşmenin yolunu bir ilişkide ararlar. Daha önce belirtildiği gibi, dişilik bir erkek tarafından üç düzeyde tecrübe edilir. Erkek dışsal başka bir kadının varlığı ve eşcinsel ilişkilerde öbür adamın kadınlık yanı yoluyla yüz yüze gelir. Kendi animasıyla ilişkisinde ona rastlar. Ve onunla, arketipsel dünyayla, doğayla, sezgi merkeziyle ve genelde yaşam gücüyle olan ilişkisinde onunla karşılaşır.

Herhangi bir ilişkide erkek, büyük ölçüde kendi hakkında bilmediklerinin insafına kalmış durumdadır. Ve nereye kadar karanlıkta kalırsa kendi içindeki dişi o ölçüde başka birine yansıtılır. Yansıtma anlamı gereği bilincine varılmayan içeriğin dışsal olarak deneyimlenmesini sağlayan bir dinamik olduğuna göre, bir erkek her zaman kendi bilinçdışı malzemesine aşık olur, ya da bu malzemeden korkar.

Öz annemizin normal olarak, dişiyi deneyimlememizdeki başlıca aracı olduğunu hatırlıyoruz. Rilke bu gerçeği kitabın bu bölümünün başında alıntılanan "Duino Elegy" adlı şiirlerinin üçüncüsünde ele alır. Bir başka şair, Stephen Dunn kendi ricası üzerine annesinin göğsünü ona nasıl gösterdiğini anımsıyor. Annesi nazik, alçakgönüllü ve sevecen bir tavırla onun merakını ve korkularını gidermiş. "Ve o deneyim", diye yazar Dunn, "bence kadınları/kolayca sevebilmemi sağlayandır."²⁶

²⁶ "The Routine Things Around the House" *Not Dancing*'den sf.40

Başka erkekler açısından, annenin erken dönemlerdeki aracılığı daha az nazik, daha az güven verici olmuştur. “Seri katil” terimini yaratan yazarların belirttiğine göre inceledikleri çok sayıda insan öldürmüş düzinelerle canının hepsi (aralarında yalnızca biri kadındı) sorunlu bir çocukluk geçirmişti. Suçları, bir cinsel eylem girişimi bulunsun ya da bulunmasın, her zaman cinsel bir dürtüye dayanıyordu. Korkuları ve öfkeleri çoğunlukla sıcak ilişkiler kuramadıkları kadınlara yönelikti. Richard Speck bunların en tipik örneğidir. Chicagolu hasta bakıcılara tecavüz ederken sertleşme sağlayamadığında onları öldürmüştü.²⁷

Kısa süre önce psikanalize alınan bir kadın hasta erkek bir iş arkadaşının onu arabayla ezmeye kalkıştığını bildirdi. Bu kişi aynı zamanda onu, işyerinde kendi bölgesi saydığı bir odaya girmekten de men etmişti. Geçmişte birlikte çıkmışlar ve sarılıp öpüşmüşlerdi. Kadın bu ilişkiyi derinleştirmek isteyince adamın davranışı giderek kabalaşmış sonra da şiddete dönüşmüştü. Bu az rastlanan bir olay değildir. Birçok erkek kadınlara karşı hiddet doludur, ve çoğunlukla bunu eyleme döker. Bu erkeklerin hiddeti kimi durumlarda çocuklukta kötü muameleye maruz kalmanın ürünüdür ve bunu sebep sonuç ilişkisi açısından sebepler bilgisine (etiolojiye) göre tanımlaması kolaydır. Ama çoğu zaman bu hiddet annenin çok fazla ortada olması, babanın ise bunu dengelemeye yetecek kadar ortada görünmemesi yüzündendir. Bu kişilerin hiddeti kuşkusuz öfke birikiminden kaynaklanır, çocuğun psişik alanına tecavüz edildiği zaman meydana gelen epifenomenal [ikinci dereceden] bir duygudur. Bu hassas sınırın aşılması ister çocuğu istismarla, ister çocuğun gelişimine fazlasıyla karışma yoluyla yinelenir, oluşmaya başlayan ego fazlaca zedelenir ve anti sosyal kişilik kazanabilir.

²⁷ Robert Ressler ve Tom Schctman, *Whoever Fights Monsters* sf 79-81

Anti sosyal kişilikte biri başkalarıyla şefkatli bir ilişkiye giremez. Bir erkeğin ilk ilişkisi öylesine acı bir deneyime dayanabilir ki bütün ilişkilerin ancak acı verici olacağını sanır. Bu yüzden yaşamı başkalarının hakimiyetine girmekten duyduğu korkunun ve bunun yerine onları sömürme amacının kasvetli döngüsüdür. Birçok kadın böyle bir erkeği değiştirmeye kalkışmış ve suiistimal kurbanı olmuştur. Erkeğin kişiliği acıya karşı bir korunma oluşturduğuna göre, içe dönüp bu acıyı çekmeye, ve böylece onu Ötekinin üzerinden almaya dayanamaz. Ne yazık ki, bu tarihsel acı başkalarıyla arasında sürekli bir tampon oluşturur. Dıştaki başarıları ne olursa olsun, o son derece korkmuş bir adamdır. Öylesine korkmuştur ki, kendi acısına bakmaya dayanamaz ve acısının kaynağı ya da devamı olarak yalnızca Öteki'ni görür.

Niyetim, burada anneleri suçlamak değil (ilerde babalara da kabahat bulmayacağım), ama kabul etmek gerekir ki afektif dişilik imagosu büyük ölçüde öz anneyle yaşananlardan ve çocukluktaki yetiştirme ortamından etkilenir. Anima bütün erkeklerde bulunan arketipsel bir güçtür. Bu güç temelde belirli bir tür bilgi olmaktan çok deneyimleme ve bağ kurma biçimidir. Dıştaki kadınlarla ilişkilerden ve kültürden (örneğin moda olan Madonna'dan, yani Chartres Bakiresi ya da erotika bakiresinden) etkilenen erkeğin içindeki dişinin uyanışı, bedeninde dolaşan yaşam gücüyle kurduğu bağın ve değişken ruh hallerinin ne dereceye kadar insafına kaldığının bir türevidir.

Karısının kolundan tutup zorla terapiye getirdiği adamı hiç unutmayacağım; içeri girdi, oturdu, orada duran bir kutu kağıt mendili görünce sırtarak şöyle dedi, "Bakıyorum benden önce buraya bir kadın gelmiş." Gerçekten de öyle olmuştu, ama haklı olduğunu teslim etmek istemedim.

“Erkekler de ağlayabilir” dedim. “Ama buna mecbur değiller, onlar çözümlerler” dedi. Ona karşı çıktım: “Birçok erkek içinde bir öfke dağı ve gözyaşı gölü taşır ve eğer bunu dışarıya vurmazsa, bu yüzden ölebilir.” Adam sanki “Sen de onlar gibi budalanın tekisin” der gibi yeniden sırtıttı. Ona neden korktuğunu sorduğum zaman, yalnızca karısını hiza-ya sokmak zorunda kaldığını söyledi. Çünkü sorunları olan kendisi değil karısıydı. Tahmin edilebileceği gibi, adamın “terapisi” devam etmedi.

Erkek çocuk genellikle “gereğinden fazlasına” ya da “gereğinden azına” sahip olmanın sıkıntısını çeker. Aklıma, ikinci duruma örnek iki erkek geliyor.

Joseph'in yaşamı tek bir dikkate değer olayın çevresinde dönmekteydi. Joseph sekiz yaşındayken annesi evden gideceğini açıklamıştı. Annesi yabancı bir adamla arabaya binip uzaklaşırken, kapıda durup arkalarından bakmıştı. Joseph onu bir daha hiç görmemişti. Babası annesi hakkında konuşmayı reddediyor ve acısını hafifletmek için alkole sığınmayı sürdürüyordu. Joseph terk edilmişlik duygusuyla büyümüştü. Okulda hiçbir zaman çalışkan olmadığı halde, kendini idare etmeyi öğrenmişti. Bana geldiği zaman küçük bir imalat şirketinde yöneticilik yapıyordu. Kendi isteğiyle terapiye gelmişti; aslında ben gittiği üçüncü terapisttim. İki yıl öncesinde karısını “iyileştirmek için” terapistte götürmüştü. Bu denemesi başarısız olunca, birlikte ikinci bir terapistte gitmişler ve Joseph terapistten “gerçeği öğrenmek için” ısrarla karısını hipnotize etmesini istemişti. Joseph karısının onu ve iki çocuğunu sevdiğine inandığı halde, fırsat çıkınca kısa ve gelişigüzel ilişkilerle kendisini aldattığı fikrine saplanmıştı.

Terapist kısmen danışanın anlatmayı seçtiklerinin insafında olduğu halde, (ve hiç kuşkusuz evlilik dışı ilişki bildik

bir şeydir) Joseph'in karısının ihanetiyle ilgili verdiği örneklerle bakılırsa, bunların doğruluğu büyük ölçüde su götürdü. Örneğin, evlilik yıldönümlerinde Atlantic City kumarhanelerinden birinin otelinde bir oda kiralamışlar. Joseph duş yaptığı sırada oda servisi gelmiş. Joseph'in karısının garsonu tanıdığından ve o birkaç dakikada çabucak bir ilişkiye girdiğinden kuşkusu yokmuş. Buna kanıt olarak karısının "şüpheli görünüşü"nü gösteriyordu. Sonra buna benzer başka örnekler de sayılıp döküldü. Her biri gerçek olabilirdi ama çok geniş bir hayal gücü gerektiriyordu. Joseph'in ricası üzerine karısıyla özel olarak görüştüm. Karısı evliliklerine olan bağlılığını doğruluyor ve kocasının neden sürekli ondan kuşkulandığını merak ediyordu.

Bilinçdışının görünmez, kaçınılamaz enerji gücü Joseph'in açmazında açıkça görülüyor. Bir Kadının, yani annesinin, arkasını dönüp gözden kaybaldığını görmüş, ve travma yaratan bu tek olaydan Kadına güvenemeyeceği sonucunu çıkarmıştı.

Ruh çoğu zaman benzer biçimde çalışarak şöyle der, "Ben bunu daha önce de yaşadım." Mantıkla bakınca, şimdiki durumun geçmişte olup bitenlerle hiçbir ilintisi olmayabilir, ama bu ilinti duygusal açıdan mevcuttur. Karısı, Joseph'in mutluluğunu ellerinde tutan, o mahrum Öteki olmuştu. Joseph'in zihninde, tıpkı onu sevmeye yeteneğine sahip olduğu gibi, ihanet yeteneği de, annesi gibi başka bir adamla kaçma yeteneği de olabilirdi. Joseph'in anne kompleksi gerçek olayları hayali ayrıntılarla zenginleştirerek beklenen korkutucu sonuca ulaşıyordu: Bu kadın da onu terk edebilirdi.

Joseph'in ruhsal yaşamı annesine ilişkin çocukluktan kalma, "Bir kez terk eden kadın, yine terk eder" imagosu çevresinde biçimleniyordu. Bu durum karısına karşı ne

kadar büyük bir haksızlık olsa da, psikanalizde “tepki oluşumu” diye bilinen hayali olaya uygun biçimde zihninde yeniden canlandırmadan edemiyordu. Tanıdık şeytan, bilinmeyenin gerilim ve belirsizliğinden iyidir. Karısının açıkça hissedilen varlığına karşın belleği o aynı hüznü, korkunç senaryoyu- terk edilmeyi- yeniden canlandırıyordu. Kompleks, rasyonel zihne hakim oluyor ve kendi gerçekliğini kuruyordu. Joseph’in yarası ve bu yaranın çevresine ördüğü savunma duvarı o kadar büyüktü ki, karısının ihanetinin doğrulanmadığını görünce terapiyi yarıda bıraktı.

Charles adlı başka bir adam genç yaşında babasını kaybetmişti. Annesinin yıllar süren bir bunalıma girmesi, Charles’ı iki kat terk edilmiş hissettirmişti. Daha ileride yetişkin kadınlarla girdiği ilişkiler, anne gereksiniminden kurtulamayan adam demek olan *puer aeternus* modeline uygun gelişmişti²⁸. Charles kadınları yüceltiyor, bir kaideye yerleştiriyor, ve sonra, onlar bu ilişkiye bağlanınca, geri çekilip kendini koruyordu. Bu durumun farkına varan kadınlar şaşkınlık, kimi zaman da kızgınlık içinde ondan uzaklaşıyorlardı. Charles onların bu tepkisini anlamakta gerçekten güçlük çekiyordu çünkü onu anlamaları gerektiğine ve onları uzaklaştıracak bir şey yapmadığına inanıyordu.

Aslında, annesinin kendi acısına rağmen çocukken bakıma ve tutarlılığa duyduğu ihtiyacı ve çocuk olarak bu acının bedelini iki katıyla ödediğini anlamasını istiyordu. Yine aynı biçimde, çocuğun içindeki yara o kadar derindeydi ki, yetişkin olarak Joseph kabahati “dışarıda”, genel olarak kadınlarda görmeyi sürdürüyordu. Buna göre, terapiye gelme

²⁸ Örneğin bkz. Marie-Louise von Franz, *Puer Aeternus: A Psychological Study of the Adult Struggle with the Paradise of Childhood*, ve Daryl Sharp, *The Secret Raven: Conflict and Transformation*.

amacı ilişkilere getirdiği ruhsal dinamiğin farkına varmak yerine yalnızca kadın seçimini daha doğru yapabilmektir. Yapay bir yüceltmenin, ikircikliliğin, reddetmenin ve terk etmenin modelini içinde barındırdığını ve tanıştığı her kadına yansıttığını kabul etmek ona zor geliyordu.

Doğal olarak, iç gözlem yeteneği olmayan biri yansıtmayla yaratılan bir dünyada yaşamaya mahkumdur ve kendi hayalleri ile en korkunç korkularının yansıyarak kendine geri döndüğünü görmesinin şaşılacak bir yanı yoktur. Her zaman böyle olmuştur ve de olacaktır. İçimizde sahiplenmediğimiz ne varsa dışa yansıtılacaktır.

Son bir örnek yeter sanırım. Stephen, Amerika'da "yapabilmek" için çok sıkı çalışan, kendi dükkanları olan göçmen bir ana babayla büyümüştü. Onlar yalnızca yeni bir kültürün zor koşullarıyla değil aynı zamanda otuzlu ve kırklı yıllarda herhangi bir işi ayakta tutmanın yarattığı güçlüklerle de karşı karşıya kalmışlardı. Stephen saatlerce ana babasının yanında çalışmış ama asla ana babasının ona baktıklarını, onu büyüttüklerini hissetmemişti. Hepsi sürekli güçlüklerle mücadele içindeydiler ve çocuklarını geçmişte de başına geldiği üzere, kendi gereksinimleri göz önünde bulundurulmadan, Stephen ailenin ayakta kalmak için kurduğu birliğin bir parçası olmuştu.

Yetişkin yaşamında Stephen evlenip boşanmış, yeniden evlenmiş, ilişkileri olmuş, ama hiçbir zaman kendini tatmin olmuş hissetmemişti. O da aynı biçimde terk edildiği için yara almıştı ve yakınlaştığı her kadından çocukluğundaki o trajik açığı kapamasını bekliyordu. Sevgililerinden biriyle yapmaktan en çok zevk aldığı şeyin, ona sarılıp göbeğinin üstüne yatmak olduğunu söylüyordu. Kadın sevişmek isteyince, onun isteklerinden ürküyordu. Hayalinde canlandırdığı sahne aslında Meryem ile çocuk İsa'nın güvenli ve sıcak,

geçmişin zorluklarından ve tehlikeli sokaklarından uzak görüntüsüydü.

Stephen hayatındaki kadınlara sürekli kızgındı; onları para ve tehditlerle denetim altına alıyor, kendisini kullandıklarına inanıyordu. Yine en derinlerindeki modele göre Kadın onun yanında yer almıyordu. İçindeki narsistik boşluk öylesine büyüktü ki, hiçbir kadın, bulabileceği en bağımlı anaç Öteki bile bunu dolduramıyordu. Bu yüzden Stephen'ın yaşamına hüznün hakimdi çünkü o umutsuzca, Yüce Ana'nın kozmik besleyici ve büyütücülüğüne sahip bir eş arayan hastalıklı bakımsız çocuktü. Bir taraftan da öfke dolu ve başkalarından ona boyun eğmelerini bekleyen bir kabadayı olup çıkmıştı. Yine aynı hüznünlü döngü kendini ortaya koyuyordu. Erkek ister eşini besleyip büyüten Öteki, yani anne yerine koymaya çalışsın, ya da kendi ihtiyacının boyutlarından korktuğu için kadından korunsun, her yönlü anne kompleksinin varlığını doğrular.

Yaşama gücünün yaygın etkisini anlatırken Jung, H. Rider Haggard'ın *She* adlı romanına değinir; bu romanın kahramanı "Boyun eğilmesi gereken kadın" ile karşılaşmıştır. "Rumpole of the Bailey" adlı TV dizisinde, bu sahnenin komik bir çekimi vardır. Huysuz yaşlı aktör Leo McKern barda en iyi viskiyi devirdikten sonra karısının "Rumpole!" diye gürleyen sesini duyunca kederli bir havada "O, işte itaat edilecek kadın" diye mırıldanır.

Yine anımsayalım ki anima arketipseldir. Yani erkeğin içgüdüyle ve yaşam gücüyle ilişkisine aracı olan ruhsal bir kalıptır. Öz anneyle karşılaşma bir erkeğin kendi animası ile kurduğu ilişkiyi renklendirir ve şartlandırır, ama çoğu zaman erkeğin psikolojisine çocukluk deneyimi hakim olur. Loren Pederson bu görevi şöyle özetliyor:

Erkeğin en büyük gelişimsel görevlerinden biri öz anne-
siyle bağını sağlıklı bir biçimde koparabilmektir. Aynı
zamanda, erkek arketipsel anne imgesinin öneminin bi-
lincine de varmalıdır....Kız çocuğun tersine erkek çocuk
özellikle psikolojik yönden anneden kopmaya başlayınca
annesiyile temelde özdeşleşme durumunda değildir. Ye-
tişkinlik yaşamında, asıl bağlanma/kopma sorununun
kalıntıları erkeğin içindeki anima imgesinde görülür.²⁹

Karısının bir başkasıyla oynadığını hayal eden erkek,
partnerine ikircikli davranan erkek, kendisini besleyip bak-
makta yetersiz kalan karısına hiddetlenen erkek, kamyonla-
rın konakladığı her yerden ya da her havayolundan karısını
arayan, banka defterini denetleyen ve karısının parasal ko-
nulara beceriksiz olduğunu iddia eden erkek, gözü sürekli
etrafta olan, kadınları susturup eşcinsellere saldıran erkek,
kendinden fedakârlık etmek pahasına eşini memnun etme-
ye çalışan erkek— bu erkeklerin hiçbirisi henüz evden ayrıla-
mamıştır. Onlar hâlâ anne-oğul yaşantısına bağlıdırlar ve
kendi ruhlarıyla ilişki kuramamaktadırlar.

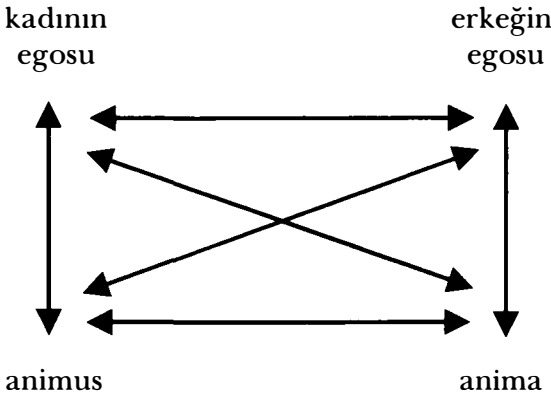
Ataerkilliğin kültürel bir düzenleme, güçsüzlüğü den-
geleyecek bir buluş olduğunu anımsarsak, yaygın kanının
tersine erkeklerin çoğu zaman bağımlı cinsiyet olduklarını
fark ederiz. Marlboro reklamındaki o bireyci haşin adam
en çok kendi içindeki dişinin tuzağına düşer, çünkü onu
şiddetle inkâr eder. Bir erkek ne zaman iyi bir çocuk olma-
ya zorlansa, ya da tam tersine ne zaman kötü bir çocuk, ya
da vahşi bir adamı olması gerektiğini hissetse, hâlâ anne
kompleksinin gücünü telafi etmeye çalışıyordur.

Bu kadar incinebilir, bu kadar bağımlı olduğu için ka-
bahati erkeğe bulmuyorum; o yalnızca bir insan. Onun

²⁹ *Dark Hearts: The Unconscious Forces That Shape Men's Lives*, sf. 74

sorumluluğu, herhangi bir çocuğun olumlu bir annenin bakımına ne kadar derinden gereksinim duyduğunu ve bu gereksinim kalıbının onun ruhsal yaşamını ne ölçüde harekete geçirdiğini ve yüzeyin altında etkinliğini sürdürdüğünü bilmektir. Erkek yetişkin olarak yönetme gücüne sahipmiş gibi davranabilir, iktidarın ve paranın dizginlerini elinde tutabilir. Ama altında kaldığı baskının kökleri annesiyle ilişkilerinin derinliklerine kadar uzanır. Erkekler bu gerçeği kavrayıp kabullenmeli ve bundan sonra da sorumluluğunu üstlenmelidirler, yoksa çocuksu kalıplara göre davranmayı sonsuza dek sürdürürler.

Jung'un, bilinçdışı duyguların aktarım ve karşı aktarımı açısından terapi sırasında psikolojik yönde olup bitenlere ilişkin açıklamasından uyarlanan aşağıdaki diyagram, karşı cinsle girişilen herhangi bir ilişkide yer alan alışveriş çeşitlerini gösteriyor.³⁰

³⁰ Bu dinamiklerin daha ayrıntılı tartışması için, bkz. *Middle Passage* adlı eserim, sf.46-47, ve Daryl Sharp, *The Survival Papers: Anatomy of a Midlife Crisis*, sf.70. (Jung'un "kardeş çocuğu evliliği" konusunda asıl tanımı ve şekilleri için bkz. "The Psychology of Transference," *The Practice of Psychotherapy*, CW 16, par. 422)

İlişki bilinç düzeyinde sergilense de, her kişi dikey çizgilerle gösterilen kendi bilinçdışının içeriği yoluyla bilgilenir. Aşık olma deneyimi, Öteki, şimdilik de olsa, kişinin içindeki sevgili imgesiyle aynı çizgide birleşince oluşur. Öteki ancak nadiren bu beklentiyi karşıladığı için kişinin aşkı usule uygun biçimde biter. Erkeğin sevgiliyle ilişkisi hiçbir zaman kendi yaşam gücüyle ilişkisinden daha iyi olamaz, çünkü bilinçdışındakiler Öteki ile ilişkisini kirletecektir. Aynı şekilde Öteki sırasıyla kendi bilinçdışındakileri ona yansıtacaktır.

Animanın kökleri arketipe uzandığına göre, unutmayalım ki o deneyim öz anne yoluyla, sonra da erkek çocuğun yaşamındaki başka kadınlar ve çevresindeki kültürde ulaşılabilen imgeler yoluyla oluşur. Bu yüzden Stephen bilinçli olarak o denli bağımlı olduğunu düşünmemesine rağmen, kendisine analık etmediği için karısına hiddetlenir. Ve George karısını çok merak ettiği için kendisini mükemmel koca gibi gösterir, ama içinden hâlâ Ona [kadına] hizmet etmek, Onun gözüne girmek, Onun uslu çocuğu olmak peşindedir.

Erkekler içlerindeki animanın farkına varmadıkları ölçüde Onu başka kadınlarda ararlar, Ondan kaçarlar, Onu baskı altına alırlar, Ondan ölümler diyarında Beatrice olmasını isterler, Onun acısını iş ya da uyuşturucu yoluyla dindirirler. Erkekler Onun varlığını, düşlerinde, başka erkeklerin yanında, kadınlarla arkadaşlıkta, sanatta, müzikte ve sporda, hayallerinde ve geçici deliliklerinde görmezden gelirler. Anne-çocuk ilişkisinin temel olduğunu, insanın kendisiyle, yaşamla ve başkalarıyla ilgili bütün duygularını etkilediğini inkar eden erkek koyu bir cehalet içinde yaşar. Ve kuşkusuz, cahil olduğu konu neyse, başkalarına yansıtılır. Erkeğin en derinlerdeki cinselliğini bile, yansıttığı ateşler. Onunla [Kadınla] birlikte olduğunda, geçici de olsa yeniden bağlantı kurduğunda, kendini yuvasında hisseder.

Çoğu erkek iş yaşamı koşullarında her gün yıprandığını düşünür. Hiçbir ikramiye, hiçbir şirket arabası, hiçbir müdür tuvaleti anahtarı ve hiçbir maaş artışı her günkü ruhsal kaybı azaltamaz. Bir erkek yüreğinin derinlerinde anlar ki ruhunu satmaktadır ve hiçbir maaş bordrosu bunu dengelemeye yetecek kadar yüksek olamaz. Bu yüzden, erkek ruhunun sorumluluğunu bir kadınla kurduğu elle tutulur, nazik bağa, ya da başka bir erkeğin animasına yükler. “Bir süre için de olsa ona iyi bak, güvenini tazele, yuvaya döndür.” Bundan sonra ise, *post coitum triste* [çiftleşme sonrası hüznü] yaşanır, yeniden bağlantısı kopar, başıboş halde dünyanın ve ona uyguladığı eziyetin insafına kalmıştır.

Bir adam her sabah derin bir uykudan uyanıp gözlerini yeni bir güne açtığında, kendini hâlâ orta okulda futbol oynar sandığını bildirmişti. Tüm oyuncular sıraya girmiş beklerken, tam top çarpınadan önce, ekonomik yaşantının şaşkınlığından ve sarsıntısından önce, sürekli seks hayalleri kuruyordu. Annesi ruhsuz ve dışlayıcı davranan başka bir adam animasını, Ona [Kadına] bağımlılık derecesinde duyduğu arzuyla doldurmuştu. Bu adam karısının onunla her gün sevişmesi için üstelleyince sonunda karısı isyan etmişti. Kendini yeniden reddedilmiş ve incinmiş hissetmiş, belli belirsiz bir ölüm korkusuna kapılmıştı. “Her seviştiğimizde” diyordu, “ölümden bir gün daha satın aldığımı hissediyorum. Ne zaman sevişmesek, ölüme biraz daha yaklaşmış gibi oluyorum.”

Her iki erkek için de cinsellik bir iletişim ve yakınlık deneyimi olmak yerine güven tazeleme ve bağın yeniden kurulması idi. Cinsellik simgesel anlamda onların diniydi. Birincinin yıpranması sürüyordu; önüne çıkanla seks yapmayı sürekli hayal etmesi ruhum aldığı yaraları dindirmeye yarayan eğreti bir araçtı. İkincisinin karısını vekil anne yerine

koyma yeteneği yansıtma eylemini önlüyordu. Bu adamın cinselliği daha az zorlanımlı, daha rahat, performans kaygısından daha uzak hale geldi ve ilişkilerindeki sevgi ve şefkat geri geldi. Erkek duyduğu bilinçdışı öfkenin karısını kendinden uzaklaştıracak kadar yoğun olduğunu anladı. İçindeki çocuğun üzüntüsüne ve zorlanımlı birleşme dürtüsüne sahip çıkınca, ilişki normal boyutlarına döndü.

Bir erkek bağımlılığını, yani içindeki çocuğun bağımlılığını kabul etmezse, ya bir vekil anneye kurulan sağlıklı ilişki içinde yuvarlanıp gider ya da eşi onun isteklerini karşılayamadığı için kızar. Çoğu erkek eşi yoluyla annesini aradığını kabul etmekten utanır ama anneye kurduğu çocukluk ilişkisini içinde bulunduğu ilişkiden ayıramazsa, yine o eski geriletici senaryoda rol alacaktır.

Jung bir erkeğin ruhunu kaplayan bu büyük, gerçekten bir mit olan dram konusunda oldukça ayrıntılı yazar. Erkek bilinçli bir yetişkin olabilmek için anne kompleksiyle cesurca mücadele etmeli, bu çatışmanın içsel niteliğini kavramalıdır. Yoksa aynı erkek hiç kuşkusuz bunu kadınlara yansıtacak, ya kadınların idaresine boyun eğecek ya da onlara egemen olamaya çalışacaktır — bu davranışların ikisi de anne kompleksinin gücünün delilidir. Her iki durumda da erkek en derinlerde yatan korkusunun ve arzusunun, annenin varlığında imha edilmemesine farkına varır.

İmha olma delişi ve arzusu, diye yazar Jung, “gerileme ruhu” nun güçlü bir biçimde kişiliğe bürünmüş halidir.

Bizi anneye bağlı kalma ve bilinçdışında eriyip tükenme ile tehdit eder. Kahraman açısından korku bir meydan okumadır, bir görevdir, çünkü insanı korkudan yalnızca gözü peklik kurtarır. Ve bu tehlike göze alınmazsa, yaşamın anlamı bozulmuş gibi olur ve bütün bir gelecek

umutsuz bir durgunluğa, yalnızca bataklık yakamozlarının aydınlattığı kasvetli bir griliğe mahkum olur.³¹

Kişi anne rahmine duyulan bu korkunç arzusun gücü üzerinde fazla duramaz. Buna karşı durmak için bilincin zorlanması son derece acı vericidir. Yetişkinlik, yani kişinin hayatta kalmasının varoluşsal sorumluluğu derinlerden zorla çekip alınan, Prometheus tarzında bir ödüldür. Erkekler kendilerini annelerinden, kadınlardan, kendi animalarından ayrı tutabilir, ve güvencede olduklarını sanabilirler. Bir kez daha düşünün. Jung sözü şöyle sürdürür:

Erkek her zaman en kötü düşmanını karşısında hayal eder, ama düşmanı kendi içinde taşır – korkunç bir boşluk arzusu duyar, kendi kaynağında boğulmak, Annelerin diyarına[başka bir deyişle, arketipsel derinliklere] gömülmek ister. Eğer yaşayacaksa, kendi yüksekliklerine çıkabilmek için geçmiş arzusuyla savaşmalı ve onu feda etmelidir. Yaşam genç insanın çocukluğunu ve fiziksel ebeveynine çocukça bağımlılığını feda etmesini ister, yoksa beden ve ruhen bilinçdışı enste bağli kalacaktır.³²

Böylece atalarımızın neden o denli güçlü geçiş törenleri olduğunu görüyoruz. Onlar ruhun geriletici gücünü, Anne'nin emniyet ve doaygunluayna duyulan özlemi çok iyi biliyorlardı. Erkekler, Oedipus'un bilinçdışı enstesi, Philoctetes'in barış özlemi, Faust'un Anneler diyarına tutkunluay gili baştan çıkarıcı olayların kusurunu kadınlara atarlar, ama bunların gerçek kökenleri erkeklerin hayatın acılarından ve yok edilme tuzaayına düşmekten duydukları korkuda yatar.

³¹ *Symbols of Transformation*, CW 5 par.551

³² a.g.e par.553

Bu labirentten bir çıkış yolu vardır. Kimi erkekler Anne ile kurulan bilinçdışı bağlantıdan kaçarlar. Anne'den değilse bile dinlenmek için sığınacak bir yere duydukları özleme boyun eğmekten kurtulurlar. Ama onları geri düşmekten ancak her gün gösterdikleri cesaret ve uyanıklık ile kendileriyle çalışmaları korur.

Bu gibi bir çalışma içindeki iki erkeği örnek göstermek yararlı olabilir. Bunlardan biri, Lawrence, narsistik anlamda başkalarına muhtaç bir anne tarafından yetiştirilmişti. Babası, kız kardeşi ve kendisi annesine hizmet etmişlerdi. Lawrence evden ayrılınca, doğuştan hastalıklı bir kadınla evlenmiş ve bu kişiyi seçmekle annesiyle bağıını koruduğundan hiç kuşkulandıktan ona da hizmet etmiş. Orta yaşa gelince birinci derece bir depresyona girmiş. Karısını terk ettikten sonra, suçluluk duygularının pençesinde terapiye geldi. Kurtarıcı rolünü bırakmaktan duyduğu pişmanlık ve kararsızlık içinde neredeyse bir yıl kıvrandıktan sonra şöyle bir rüya gördü.

Bir kadın balkondan bana bakıyor. Orada sarı spor bir araba var. Ben arabaya binip gidiyorum. Sonra bir göle geliyorum ve sandala biniyorum. Suyun dibinde bir Yunan tapınağı görüyorum. Dipte yenebilecek alabalıklar da var. Sonra karşı kıyıya varıyorum. Orada ağzında kuş tutan bir yılan var. Bir bıçak alıp yılanın başını hızla keserek kuşu kurtarıyorum. Yılan beni sokmuş. Sonra başı kopan yılan balığa dönüşüyor. Onu yiye biliyorum.

Rüyadaki görüntülerin uyandırdığı çağrışımlara göre Lawrence balkondaki kadının, varlığı bütün yaşamı boyunca üzerine çöken annesi olduğunu düşünüyordu. Sarı spor araba annesinin baskısından kurtularak kendi kararlarını belirleme dürtüsünü bütün gücüyle hissetmek için aldığı ani kararı temsil ediyordu. Aynı zamanda her yerde hazır bulunan bir bilinçdışı simgesini, suyu geçince karşısına

çıkan zenginlikleri, tapınakta vücut bulmuş kadim bilgeliği ve balıktaki ruhun gıdasını fark ediyor. Ama öz annesinden ayrıldıktan sonra öbür kıyıda arketipsel anne bekliyor. Ruh ve aşkın amacı akla getiren kuş hâlâ eski dostumuz yılan yüzünden tehlikededir. Ve yine irade, erkekçe kararlılık, bıçağın temsil ettiği fallik yetki gücü ruhunun uçuşunu, geriletici yılan-kompleksinden ayırmasını sağlıyor.³³ Belki de hep annede kalabilecek enerji bundan sonra yaşam yolculuğu için elverişli hale geliyor. Geriletici yılan bakıp besleyici potansiyel güce sahip balığa dönüşüyor.

Ellilerinin sonuna gelmiş bir başka adam annesinin müdahaleci ve eleştirel imagosunu baskıcı bir içe yansıma olarak taşımaktaydı. Yıllardır annesinin cesaret kırıcı varlığını işverenine, yakınlarına ve genelde dünyaya yansıtmıştı. Çocukken bulduğu tek savunma biçimi düş kurma ve eğitim yoluyla annesini görmezden gelmekti. On yedi yaşına gelince Amerika Birleşik Devletleri Hava Kuvvetleri sayesinde annesinden uçarak uzaklaştı. Başkalarıyla yüzleşmekten kaçındığı insanlardan soyutlanmış bir yaşam tarzı edindi. Terapiye başladıktan bir süre sonra şöyle bir rüya gördü:

Küçük bir kızı Queen Elizabeth 2 gemisiyle yolculuğa çıkmak üzere limana götürüyorum. Ama bu kez gemiyi bulamıyorum. Sonra görüntü değişiyor. Güzel ve yarıdımsever bir kadın tarafından harika bir eve götürülüyorum. Burası benim hayallerimdeki ev. Camından harika bir manzara görülen, geniş bir oturma odası olan beyaz kerpiç bir ev. Camdan bir sehpa üzerinde yeşilliklerle dolu güzel bir kristal vazo duruyor.

³³ Bu temayı tartışan bir kitap için bkz. Robert L. Gardner, *The Rainbow Serpent: Bridge to Consciousness*.

Bu adam, hepsi annesinin varlığından kaçıp kurtulmayı temsil eden deniz yolculuklarına ya da uçağa binmeye ilişkin birçok rüya görmüştü. Bu rüyada, ana gemiye (kompleks) olgunlaşmamış birini götürüyor. Ama gemiyi bulamıyor; kaçış olasılığı yok. Daha sonra yardımsever, yetişkin bir anima onu güzel bir eve götürüyor; bu akla Dante'yi yeraltımdan çıkaran Beatrice'yi getiriyor. Frank Lloyd Wright esintisi taşıyan kerpiç ev ile kendi potansiyel varlığı, ruhunun Taliesin'i* arasında bağlantı kuruyor. Güzel kristal vazoyu ruhu pekiştirici içeriğe sahip bir kap gibi, Kutsal Kase** olarak görüyordu. Vazodaki bol yeşillik, Yüce Ana'nın hayat veren yanına işaret ediyordu.

Böylesi bir rüyaya çok fazla anlam yüklemek kolay, ama gerçekten de rüya ruhsal bir değişimin habercisi oldu. Bu adam çocukluğundan beri başkalarının idaresinde olduğunu hissetmişti. Çocukluğunda onu koruması gerektiği halde bunu eksik bırakan kişi, kırılğan psişik yaşamına zorla girip, erosunu yaralayarak yıkıcı ve her yeri kaplayan bir anne kompleksinin doğmasına sebep olmuştur. Birçok yaşam deneyimine yansıtılmış olduğu annenin gücünü zamanla kavraması onun "Anne" yansıtmasını çevresindeki olaylardan ve insanlardan geri çekmesini sağlamıştı. Bu sırada, seçim yapma gücünü ve doğanın ona armağan ettiği enerjileri kullanma gücünü duyumsamaya başlamıştı.

Hiçbir erkek içselleştirdiği ve ileriki tüm karşılaşmalarına taşıdığı anne deneyimi ile yüzleşmedikçe kendisi olamaz. Ancak bu potansiyel uçurumla yüzleşme cesaretini

* 1911-1925, Frank Lloyd Wright tarafından ailesi ve dostları için Spring Green, Wisconsin'de inşa edilen ev ve işlik—Ç.N.

** Son akşam yemeğinde Hzret-i İsa'nın kullandığı varsayılan sahan veya kâse—Ç.N.

gösterdiği zaman, öfke duymaktan kurtulur. Eğer hâlâ annesini ya da kadınları suçluyorsa, daha büyümemiş demektir. Hâlâ annesinin koruyuculuğunu arıyor, ya da onun idaresine girmekten kaçıyordu.

Buradaki isteğim, suçlamak değil anlayabilmek için anlatmaktır; anne babalar çocuğun omuzlayacağı yükü belirlemekte ister istemez çok büyük rol oynarlar. Jung bu durumu doğrudan açıklar:

Çocuğun üzerindeki en güçlü psikik etki ana babanın (ve de atalarının, çünkü biz burada asırlar öncesinden gelen psikolojik ilk günah olgusunu ele alıyoruz) yaşamadıklarından kaynaklanır. Bu ifadeyi şu ekle nitelmezsek biraz baştan savma ve yüzeysel olurdu: ana babaların yaşamlarındaki sudan engelleyici mazeretler olmasaydı, *yaşamış olabilecekleri* bölümlerinden. Daha da açıkçası, hayatın atlatmaya çalıştıkları bölümü,...en öldürücü mikropları eker.³⁴

Atalarımız bu gerçeği sezmişlerdi: Acısı çekilmeyen, bilinç düzeyine çıkarılıp tamamlanmayan ne varsa sonraki kuşağa aktarılır. Jung'un yukarıdaki ifadelerinden sonra belirttiği gibi, "Atreus'un Evinin Laneti boş bir söz değildir."³⁵ Dahası, Jung sözlerine şunu ekler, "Kişinin 'bilmediği' bir yakarış doğanın hiç işine yaramaz."³⁶

Böylece, özellikle annenin kişiliğinde varolan sapkınlıklar, bilinç düzeyi, onun kendi yarasının niteliği ve buna eşlik eden stratejiler çocuğun psikik kalıtımını biçimlendirir.

³⁴ "Introduction to Wickes's 'Analyse der Kinderseele,'" *The Development of Personality*, CW 17, par. 87.

³⁵ a.g.e., par. 88.

³⁶ a.g.e., par. 91.

Anne, çocuğun kendi hakkında ve hayat konusunda aldığı birçok iletinin göndericisidir ve çocuğun anlaşılmaya varması gereken kişidir. Bir kadın oğlu evli olduğu ve başka bir kadınla yaşadığı zaman bile belirleyici bir rol oynayabilir (birçok kaynana fıkrası bunun doğruluğunu gösterir).

İnsanlık deneyiminin önemli bir verisi doğumla gelen ilk ayrılıktan elde edilir.³⁷ Çocuk artık bütün gereksinimlerinin karşılandığı, kozmosun kalp atışına bağlı olduğu yerden yerçekimli bir dünyanın ve kökten bir yer değiştirme bilincinin ortasına tek başına bırakılır. Anne olan o kırılğan insan ağır bir arketip yükü taşımaktadır. Çocuğun öz anne deneyimi içselleşmiş dişilik deneyimini, başka bir deyişle anne kompleksini yaratır. Öz anneye ilişkin fenomenolojik deneyim aynı zamanda yaşam deneyiminin kendisini, bütün doğal güçlerle, başka bir deyişle ilk arketipsel anneye karşılaşmayı renklendirir ve şartlandırır.

Çocuğun annesine, ya da vekil anneye olan bağımlılığı aşikârdır. Çocuğun incinebilirliği kaçınılmaz bir ilk ayrılık endişesine vesile olur ve bireyin yaşamı boyunca yinelenip durur. Freud erosun birincilliği ve birleşme ya da yeniden bağlanma dürtüsü üzerinde durmakta haklıydı çünkü ilk yaşam deneyimi bağlantının kesilmesiyle ilgilidir. Bir erkek bundan sonra bütün yaşamı boyunca bağlantıyı yeniden kurmaya çabalar. Kişi Anneye geri dönemediğine göre, Onu, ya da onun sembolik vekilini dışarıdaki bireylerle ya da kurumlarla ilişkilerde, ideolojilerde ya da göksel ebeveyni, Tanrıda arayacaktır.

³⁷ Bu ayrılığın filogenetik (bitki veya hayvan tipinin gelişim sürecine ait) anısı, bütün insan topluluklarının kendi kabilesel “düşüş” hikayelerine, ve yitirilmiş bir cennette yaşama durumuna ait ortak bir anıya sahip olmalarını açıklayabilir.

Doğum travmasına ek olarak, anne ile çocuk arasındaki özel ilişki bir erkeğin kişisel psikolojisinde çok büyük rol oynar. Erkek büyük bir olasılıkla iki tür yaradan birini ya da her ikisini birden alacaktır. Anne deneyimini ya çok yoğun ya da yetersiz yaşayacaktır. İlk durumda annenin gereksinimleri, ifade bulmayan psikolojisi, almış olduğu yaralar, yaşanmamış hayatı kaçınılmaz olarak çocuğa kabul ettirilecektir. Annenin “çok fazla oluşu” çocuğun kırılğan sınırlarından içeri taşacak ve onda bir güçsüzlük duygusu yaratacaktır. Bu ezici güç yetişkinlik yaşamına taşınacak, genelde kadınlara ve olaylara yansıtılacaktır, ve güçsüzlüğü erkeğin yakasını bırakmayacaktır.

Bir erkek aynı şekilde, annesinin onun gereksinimlerini karşılayamadığını da deneyimleyebilir ve terk edilme duygusunun acısını çeker. Bu durum kişinin kendine verdiği değeri kaçınılmaz olarak azaltır (“Eğer ben daha iyi biri olsaydım gereksinim duyduğum ve hakkettiğim şeylere kavuşurdum”), genel bir güvensizliğe ve bağımlılık halinde öfke dolu bir Anne arayışına neden olur. Bir erkeğin kimlik duygusu, ister ezici bir gücün ister terk edilmenin, ya da her ikisinin yol açtığı yaralardan büyük ölçüde etkilenir.

Çocuk anneyle karşılaşma aracılığıyla bu dünyanın koşullara bağlı olduğunu anlayınca ayrılık kaygısının da acısını çeker. Kapsamı bakımından varoluşsal, deneyim olarak yerel olan bu genelleştirilirmiş kaygı başkalaşarak erkeğin kendisine, başkalarına ve dışılığa ilişkin bir dizi belirsiz korkuya dönüşür. Bu gibi çeşitli korkular insanın iliklerine işler ve yinelenerek başkalarına yansıtılır. Hint-Cermen dillerindeki kök *angh* (“kısıtlamak, daraltmak”) İngilizce'deki kaygı ya da üzüntü anlamına gelen *angst* ve *anxiety* ile sancı anlamına gelen *angina* ve öfke anlamına gelen *anger* sözcüklerini doğurmuştur. Organizmanın bedensel ve kişisel

rahatına yönelik algılanan tehditler elde olmadan ve yinelenerek bu duygu yelpazesini ortaya çıkarır. Çocuk içgüdüsel ve sezgisel olarak gerekli olanı bilir ve hem ihanete uğradığı için öfke hem de besleyip büyütmesi gereken Öteki'ni yitirdiği için üzüntü duyar.

Freud "Mourning and Melancholy" (Yas ve Melankoli) başlıklı denemesinde Öteki'nin, örneğin ölüm sonucunda olduğu gibi, açıkça yitirilmesinin keder ürettiğini belirtir. Öteki duygusal yönden yanımızda olmayınca, yitirmenin acısı çekilir ama acının nesnesi hâlâ ortadadır. Bu bilişsel uyumsuzluk, içe atılan ana kişinin yaşam boyu acısını çektiği bir hüznün, ya da melankoli üretir. Sessizce çekilen bu acı, bu dokunaklı durum, müzikte, sanatta ve lirik şiirde özlemin en güzel ifade biçimlerini yaratmıştır. "Sometimes I Feel Like a Motherless Child" (Bazen Kendimi Anasız Bir Çocuk Gibi Hissederim) adlı zenci ilahisinde görülen ruh hali herkes tarafından sezgisel olarak hissedilir. Böyle bir "sonsuzluk arzusu" Orta Çağ'da 'minnesinger' denen, aşk ve güzellik konusunda besteledikleri şarkıları söyleyen özellikle soylu Alman ozanların, daha sonra ise Romantizm Akımının ve çok sayıdaki hazin kovboy şarkılarının ortaya çıkmasına yol açtı. Orada, uzakta bir yerde Anne bekler.

Çoğu erkek açısından bu iki yönlü yaralanma öfke olduğu kadar üzüntü de yaratır. Bu öfke aslında bilinçdışıdır, bunun farkına varılmaz. Dört şekilde ortaya çıkabilir. Kendini güçsüz hisseden kişi depresyona girebilir. Depresyon "içe dönük öfke" ve "öğrenilmiş çaresizlik" gibi çeşitli biçimlerde tanımlanmıştır. Ya da kişi bu öfkeyi bedeninde içselleştirince bu durum başka fiziksel koşullarla birleşerek mide rahatsızlıkları, migren, kalp hastalıkları ya da kanser gibi hastalıklara yol açar. Bastırılan bu öfke çoğunlukla dışarı sızar. Erkek çocuğun annesine söyleyemedikleri, genelde

erkeğin çabuk kızma eğilimi göstermesiyle ortaya çıkar. Buna “göndermeli” ya da “yerdeğiştirmiş” öfke denir ve en ufak bir kışkırtmayla durup dururken yersiz bir duygu patlamasına dönüşür (aktifleşen kompleksin başlıca belirtisidir).

Ya da bunun yerine, bir erkek öfkesini kendine zarar verici davranışlarda bulunarak ya da başkalarına şiddet uygulayarak eyleme dökebilir. Tecavüz genel olarak bir şehvet değil şiddet, bir göndermeli öfke suçu diye bilinir. Özellikle kadınlara yönelik şiddet bir erkeğin anne kompleksinin zedelenme yoğunluğunun bir işlevidir. Kompleksin niteliği ve derinliği aslında bilinçdışı olduğuna göre, bir erkek ancak aldatıcı bir dış görünüşle karşısına çıkan birine saldırabilir.

Yetişkin olarak bile, dıştaki dişiyle her karşılaşma bu derin içsel dramla yüklüdür. Doğal olarak, erkek yaralanma korkusunu ve dış çevresinde yitireceklerini, ruhu bu deneyimleri içinde taşısa bile, kompleks olarak transfer edecektir. Bu içselleştirilmiş geçmişin dehşet verici gücünün sezilmesi, ve o anda yeniden hareketlenme potansiyelinin farkına varılması eski korkuyu su yüzüne çıkarır. Erkek çocukluğunda yaşadığı dışının gücüne ilişkin deneyimin etkisiyle hareket eder. Kendini savunmak için dıştaki Ötekine hükmetmeye ya da onu rahatlatmaya çalışır. Bu yüzden cinsler arası ilişkinin tarihi karşılıklı okunan hazin bir duadır; erkekler içlerindeki dışiden duydukları korkuyla hükmetmek ve denetlemek peşindedir. Ne zaman ve nerede erkeklerin kadınları kontrole çalıştıklarını görürsek, bu korkunun çirkin işidir.

Terapist olarak bu korkunun, birçok evliliğin tek yönlü güç dengesinin işleyişinde etkili olduğunu gördüm. Erkeğin aile bütçesini ve kararlarını katı bir biçimde denetim altında tuttuğunu görünce, onu akla, sağduyuya ve adil davranmaya

çağırdım ama karşıma çıkan sadece akıl dışı kaynakları olan bir direniş oldu. Erkek yüreğinin derinliklerinde teslim olup gücünü bırakmayı samimiyetle ister, ama bunun sonuçlarından duyduğu korkunun etkisi altındadır. Ataerkillik korkunun çirkin işidir ve, Blake'in ifade ettiği gibi, "düşün arabasını belâ ile kasıp kavurur."³⁸

Öte yandan, korkunun denetimindeki erkek, yine aynı sıklıkla memnun etmeye ve rahatlatmaya çalışır. Kadını mutlu etmeye çabalarken çoğunlukla kendi rahatından fedakârlık eder. Ya da, kendi bildiğini okuduğu halde, kontrol ve intikam peşindeki pasif-agresif davranışlar yoluyla da hesap vermekten kaçınmanın çifte dürtüsüne kapılır.

Bir adam en çok annesini memnun etmek ve güçsüz babasının yerine onun sevgisini kazanmak için başarılı bir dişi olmuştu. Ama hovardaca para harcayarak sonunda iflasa sürüklenmiş, yılda neredeyse yarım milyon dolar kazanıp, yine de beş parasız kalmasına kendi bile şaşırmıştı. Bir gün dudaklarından gizli bir şeyi açıklarcasına şu sözler dökmüştü, "Annem için dişi oldum, ama kendim için her şeyi berbat ettim." Annesinin baskıcı gücünü üzerinde hissetmenin intikamını pasif agresif bir başkaldırıyla almış, ama yalnızca kendini mahvetmeyi başarmıştı.

Başka bir adam ise, babası ölünce annesine bakma yükünün altına girmişti. Annesi ondan hiç bitmeyen mantıksız taleplerde bulunup, evliliğine karıştığı, karısına hakaret edip özel yaşamını ihlal ettiğinde, adam öfkesini karısına yönelterek onu, annesinin en çok gereksinim duyduğu anda duyarsız olmakla suçlamış, ve hışmını dindirmişti. Karısı ve çocukları onun aniden öfkeye kapılmasından yakındıkları için terapiye geldiler. Bu duygusal boşalımlar görünürde

³⁸ Norton *Anthology of Poetry*'deki "Londra"dan.

ilgili durumlara göre aşırıydı ve, tabii ki, erkeğin yaşamı boyunca içinde taşıdığı korku ve hiddet birikiminden kaynaklanıyordu. Öfkesini, narsistik gereksinimleri hiçbir sınır tanımayan annesine yöneltmek ona anlamsız geliyordu. Annesine beslediği korku ve hiddetin çatışması, onu annesinin davranışını rasyonelleştirmeye ve öfkesini kendisini bu durumu ele almaya zorladığına inandığı karısında açığa vurma-ya itiyordu. Karısı haklı olarak evliliklerinde bir rakibi olduğunu hissetmişti ve adam anne kompleksinin etkisiyle başa çıkamadığı için ıstırabının suçunu karısının üzerine atmıştı. Psikolojik yönden, annesinin yanından asla ayrılmamıştı.

Bir erkek anne kompleksinin etkilerinin bilincine varmadığı sürece, sorunlu ilişkilerin acısını çekecektir. İstırabı ve öfkesi kendi pahasına içselleşecek, ya da başkalarının pahasına yansıtılacaktır. İçinde taşıdığı geçmişin ağlarının bilincine varmadığı sürece büyüymeyecektir. İçindeki muhtaç çocuk, ve annesinin onu tamamen etkisine almasından ya da terk etmesinden duyduğu korku şimdi de aktif halindedir. Bu kadar çok erkeğin eşlerini denetlemek istemelerinin nedeni budur, çünkü Öteki'nin, eskiden olduğu gibi, hâlâ bütünüyle güçlü olduğunu hissederler. Ama yine de derindeki çocukça gereksinimleri de karşılanmamıştır; bu yüzden eşlerini anne yerine koyarlar.

Çoğu kadın eşine bilinçli olarak annelik etmek istemez ama yine de kendisini bu senaryoyu oynar bulur. Anneyle karşılaşmanın birincilliği göz önüne alınırsa yetişkinler arasındaki yakın ilişkilerin neden çoğunlukla sorunlu olduğunu görmek zor değildir. İçimize sindiremediğimiz bütün gereksinimlerimiz, korkularımız ve hiddetimiz yakın ilişkilerde ortaya dökülür. Bu ilişkiler ne denli yakınsa, çocuğun erkek olunca içinde taşıdığı ilk ilişkinin tortusunca o kadar çok kirletilir.

Bireysel psikolojik geçmişlere, ve insanlar arasındaki yansıtmanın ortaya çıkardığı karmaşıklıklara bakılacak olursa, herhangi bir ilişkinin yürümesi bile mucizedir. Kimi zaman, bir kadın bir erkeğe annelik ettiğinde bu ilişki yürürebilir, ama bu (kadının elinden bırakmadığı zincirden söz etmeyecek olursak) erkeğin anne kompleksinden psikolojik olarak kendini kurtarmasına mal olur. Cinsel yakınlaşma özellikle geçmişe ait bu yükün ağırlığını taşır, çünkü cinsel ilişkide bulunmak bir çok erkek açısından kendisini olumlu anneye en yakın hissettiren harekettir.

Annenin hayaleti bakire- fahişe kompleksi denen durumda kendini hissettirir; erkek dişiliğin yalnızca “karanlık” tarafına cinsel arzu duyarken karısına, yanına yaklaşılmaz Meryem Ana rolünü verir. Kimi erkek eşi hamile kalana, ya da anne olana dek cinsel yönden aktiftir ve bundan sonra içindeki trafik fazla yoğunlaşır. Erosu anne kompleksi tarafından emilip yutulur; karısına karşı asexual olur, erosu başka kadınlara ilişkin hayallerle dışarı yansıtılır ya da girilen ilişkilerle eyleme dökülür. Kişinin bir zamanlar arzuladığı romantik Öteki artık “evcilleşmiş”, bilinçdışı anne malzemeleriyle kirlenmiştir. Erkek dergilerinde ve güzellik yarışmalarında görülen çocuksu cinsellik, erosu bir kaideye yerleştirme gereksiniminin belirtisidir, çünkü somut kadınların dünyası çok şey talep eder. Playboy [oyuncu çocuk] tam anlamıyla oyun oynayan bir çocuktur; erosunu içindeki güçlü anne dünyasından çekip çıkarana kadar asla bir erkek olamaz.

İşin en trajik yanı, erosları hâlâ anne kompleksine bağlı olan erkekler aynı gereksinimi, korkuyu ve hiddeti kendi içlerindeki kadına, yani anımsaya da duyarlar. Kişinin kendi ruhundan ayrı düşmesi feci bir yaradır. Bir kadın kocası hakkında, “Ben onun duygusal diyaliz makinesiyim” diyordu.

Soğuk ve eleştiren bir ailenin çocuğu olan adam kendisine acı veren o dünya ile arasına mesafe koymuştu. Ama animası nereye gidecekti? Tabii, animanın yer değiştirerek karısına yüklenmesi şaşırtıcı değildi. Adam öfkelenince, ki bunu kabul edemiyordu, karısını kızdırıyor ve geri çekilip kendi neden olduğu olayı yargılıyordu. Karısını yatak odalarının dışına itince onun kendisini terk etmesinden dolayı hiddetlenmekte kendince haklıydı. Aslında değer verdiği duyguları, kendi başına inceleyemeyeceği kadar acı anlamlarla yüklüydü. Karısının duygusal diyaliz benzetmesi isabetsiz değildi.

Karısı yılda bir “Charles, konuşmamız gerek” deyince, “Yine başlayacaksan, ben gidiyorum” yanıtını veren adamın durumu daha da kötüydü. Durum sanki *New Yorker*’da çıkan bir karikatürden alınmışa benziyor, ama bu adamın içinde taşıdığı ve karısıyla karşılıklı konuşma olasılığının uyandırdığı hiç azalmayan korkunun gerçek bir ifadesiydi.

Anne kompleksinin incelenmemesinin en büyük bedeli, demek ki kimi zaman etkisi tüyler ürpertici olsa da, dıştaki ilişkilere verdiği zarar değil, erkeğin kendisiyle ilişkisine verdiği zarardır. Bilinçdışı olan asla geçmez, ruhta aktiftir. Böyle bir kendine yabancılaşma yaşam kalitesini düşürür ve ilişkileri zehirler. Ruhsal yarasının iyileşmesi için, erkek önce çözümlenmeyen, içselleşmiş anne-çocuk deneyiminin önemini kavramalı, hem kişisel hem de kültürel yaralarının niteliğini incelemeli ve son olarak babanın bu duygusal dizimdeki yerini anlamalıdır.

3

Gerekli Yaralanma: Geçiş Törenleri

Kısa süre önce karımla Shenandoah Vadisi'nden geçerken silah sesleri duyduk. Sonra, topçu bataryalarının gerçeküstü ateşini ve karşılıklı dizilmiş mavi gri safları gördük. New Market Muharebesi'nin yıldönümü kutlamalarına rastlamıştık; Mayıs 1864'de Virginia Askeri Akademisi'nin genç öğrencileri Lexington yakınlarında çatışmaya girmişlerdi - sınıfta öğrendikleri stratejiler fazlasıyla gerçek, ve birçoğu için son olmuştu.

Ateş etme sahnesini seyrederken kendimi, sanki başka birinin acısını görmeye gelmiş uygunsuz bir turist gibi tuhaf biçimde ikircikli hissettim. Gerilerde bir yerde bir doktor çadırı, gerçek çatışmada olduğu gibi kopmuş uzuv yığınları, yüreği ebediyen parçalanan bir aile, ölenin tanınması için (yüzü düşmana dönük yere yığıldığı olasılığıyla) sırtına iğnelenen kağıt parçaları olmadığını biliyordum. O savaşın soylu bir amacı olmakla birlikte, elimde olmadan

Wilfrid Owen'ın, kendi bölümünü 1918'deki ateşkesten bir hafta önce ölüme götürmesinden kısa süre önce yazdığı satırları anımsadım; şöyle öğüt veriyordu:

Arkadaşım, artık o kadar coşkuyla anlatamazsın
Umutsuzca biraz şan peşinde koşan çocuklara
O eski yalanı: Dulce et decorum est
Pro patria mori.³⁹

Ve Siegfried Sassoon'un o buruk satırları:

Sizi gözleri parlayan memnun suratlı kalabalıklar
Sert adımlarla geçen delikanlı askerlere tezahürat yapan,
Eve girip dua edin asla bilemezsiniz
Gençliğin ve kahkahanın yok olup gittiği cehennemi⁴⁰

Danışanlarımdan Gerald'ı da düşündüm; on dokuz yaşında kendini Vietnam'ın ortasındaki dağlık bölgede bulmuştu. Bir M-16 ile telsiz taşıyarak Pleiku ve Ia Drang Vadisi gibi adları olan yerlere gitmişti. Arkadaşlarından birinin bir köylüyü sırf zevk için makineli tüfeğiyle ikiye ayırdığını görmüştü. Arkadaşlarının Vietkong askerlerinin kulaklarından yaptıkları kolyeleri taktıklarını görmüştü. Sonra, yirmi dört saat sonra Pleiku'dan Los Angeles'e gelmişti. Kuzey Jersey'deki ailesini görmeye gitmesi neredeyse bir yılını almıştı. Eski yerlere ve tanıdıklara bir türlü dönememişti. Ve ben Hemingway'in sözlerini anımsadım; Büyük Savaş sonrasında *şeref* ve *görev* gibi terimler müstehcen hale gelmişti. Ve

³⁹ "Dulce et Decorum Est," Simon Fuller, ed. *The Poetry of War*, 1914-1989, sf.20.

Dulce et Decorum est pro patria mori: Vatanım için ölmek büyük şereftir—Ç.N.

⁴⁰ "Suicide in the Trenches," a.g.e., sf. 21.

kutsal sayılan yegane sözcükler askerlerin öldüğü kasabaların, tepelerin ve ırmakların adlarıydı.

O gün neden New Market, Virginia'da bulunduğumuzu merak ediyordum. Tabii ki, neredeyse 130 yıl önce ölenleri onurlandırmaya karşı değildim. Sanırım ticaret ve bölgesel hegemonya meseleleri köleliğe son vermek gibi soylu bir istekten daha önemli oldukları halde, savaş alanına giden birçok erkeğin, gitmemekten daha çok korktukları için böyle davrandıklarından kuşkuluyum. Oradaydılar çünkü cesaret madalyası peşindeydiler ve üzerlerine yağın şarapnel parçalarından çok, korkak ve şerefsiz sayılmaktan korkuyorlardı. Homer bunu biliyordu. İliyada'da Truvalı kahraman Hector'a neden o denli yiğitçe savaştığı sorulduğunda, Yunan mızraklarıyla yaralanmaktan daha çok, yoldaşlarının yanında utanç duymaktan korktuğunu söylemişti. Demek ki korku erkekleri bilinçdışı dans ettiren ve savaşa gönderen ezgiyi çalan borazancıydı.

Savaş yıllarında bir çocukken, gelecekte yabancı topraklarda bir randevuya gideceğimi sezincedim, kendimi buna hazırlayabilmek için savaşla ilgili bulabildiğim her şeyi okudum. Vietnam savaşı sırasında üniversite mezunu bir öğrenci olarak askerliğim tecil edildi ve kurada yüksek bir sayı çektim. Rahatlamıştım ama utanıyordum. Savaşa ilişkin hiçbir bilinçli yanılsama içinde olmadığım ve Da Nang'a gitmek gibi bir istek duymadığım halde çok büyük bir sınavı geçemediğimi düşünüyordum. Gidenlere ve kalıp karşı çıkanlara saygım vardı. Karl Shapiro'nun "Bizi geri döndüren vicdan sizlerinkidir"⁴¹ sözlerini anımsayınca, vicdani nedenlerle askere gitmeyi reddedenlere saygı duyuyordum. Aynı zamanda da utanıyor, yeterli olup olmadığını merak

⁴¹ "Conscientious Objector," *Modern Verse in English*, sf.574.

ediyordum. Korkmanın utanılacak bir şey olmadığını biliyordum ama acaba dehşetin karşısında arkadaşlarıma ihanet etmeden sınavı geçebilir miydim diye düşünüyordum. O günden bu yana ben de Tet Saldırılarından* payıma düşeni almış olmama rağmen, analiz yoluyla yeraltına yaptığım inişlerde içimizdeki iblislerle karşılaşmalarında, hâlâ merak ederim.

Benim burada belirtmek istediğim nokta savaş ya da dış politika meselelerini tartışmak değil, Satürn'ün yükünü bir kez daha açıklayabilmek. Her uygarlık kendi varlığını sürdürdürebilmek için yurttaşlarından büyük taleplerde bulunurken, her erkek bu çağrı sonucunda yara alır. Bir önceki bölümde anne kompleksinin bir erkeğin yaşamındaki büyük etkisini inceledikten sonra, şimdi erkeklerin aldığı yaraların hem nasıl gerekli hem de bazen nasıl dehşet uyandırıcı olduğunu incelemeliyiz.

Bir Jung Derneği'nde yaptığım konuşmayı izleyen soru cevap bölümünde bir adam ayağa kalkıp, anımsadığım kadarıyla şunları söylemişti: “Şu anda orta yaşlıyım. Birkaç yıl önce, otuz sekiz yaşındayken, karım artık beni sevmediğini ve terk edeceğini söyledi. Yıkılmıştım. Ölmek istedim. Şimdi bana iyilik ettiğini fark ediyorum. Onu kendimden ben uzaklaştırdım. Karım beni öfkemle, terk edilmekten duyduğum korkuyla başa çıkmaya zorladı. Beni kendimle uğraşmaya zorladı.”

Adamın anima sözcüğünü kullanmamıştı ama, karısının onu iç yaşantısıyla uğraşmaya ittiği açıktı çünkü kadın kocasının ona yansıttıklarını artık kabul etmiyordu. Aldığı

* Vietnam Savaşı'nın dönüm noktasını oluşturan, 70.000 Kuzey Vietnam askerinin 31 Ocak 1968'de Amerikalılara karşı gerçekleştirdiği büyük taarruz—Ç.N.

yaranın ıstırabı ortadaydı, ama kendisiyle ilgilenmek konusundaki cesareti ve istekliliği daha etkileyiciydi. Adamın yorumları Nietzsche'nin özdeyişini doğruluyordu: "Yıkımımıza neden olmayan şey bizi daha güçlü yapabilir."⁴²

Demek ki yaralanma iki ucu keskin bir kılıçtır. Ruh uzip, yaşam enerjisini çarpıtan ve yanlış yönlendiren yaralar olduğu gibi, bizi büyümeye zorlayanları da vardır.

Zürich'te ilk analiz ettiğim kişilerden biri bir kadınla hiç ilişkide bulunmamış orta yaşlı bir adamdı. Bu adam ancak bir kadının bir çocuğu dövdüğünü ya da kendisinin bir kadının ayağını öptüğünü hayal ettiği zaman cinsel yönden heyecan duyuyordu. Babasını hiç görmemişti ve annesi dini bir cemaatin önderiydi. Annesinin onun erosunda açtığı korkunç yaralar erkeklikle kurduğu nazik bağı zedeliyordu.

Öte yandan, kimi "gerekli" yaralar vardır; bunlar bilinci hızlandırır, bizleri eski yazgımızı geride bırakıp yeni bir yaşama, bundan sonraki gelişme aşamasına geçmeye zorlayan katalizörlerdir. Jung'un belirttiği gibi, kişinin yarasının ardında çoğunlukla dehası yatar.⁴³ Demek ki yaralanmanın çift anlamlı doğası bizi ezenlerle canlandıranlar arasında ayırım yapmamızı gerektirir. Yinelemek gerekirse, biz atalarımızın sezgisel olarak kavradıklarını belirli bir nesnellikle anlamaya çalışıyoruz. Yaralanma her zaman erkeklerin yetişkinliğe geçişlerinin, kutsal derneklere ve de kimi zaman mesleklere girişlerinin önemli bir boyutunu oluşturmuştur.

Ve işte erkeklerin bir başka sırrı: *Erkekler anneden ayrılmak ve anne kompleksini aşmak zorunda oldukları için, yaralanma gereklidir.*

⁴² "Twilight of the Gods," *The Portable Nietzsche*, sf. 467

⁴³ "The Gifted Child" *The Development of Personality*, CW 17, par. 244

Önümde on dokuzuncu yüzyılda yaşamış Amerikalı ressam George Catlin'in yapıtları var. Avukatlık eğitimi almış olan genç Catlin, Mississippi'yi geçip otuz sekiz ayrı Kızılderili kabilesini, çoğunlukla ilk beyaz adam olarak ziyaret etmişti. Ardında, onların önderlerini tasvir eden, av, günlük yaşam ve tören sahnelerine ait birçok yağlıboya tablo bıraktı. İnsan onun Mandan Sioux yetişkinliğe geçiş törenlerine ait resimlerine dehşet içinde bakıyor. Yetişkinliğe geçen genç erkeğin göğüs kaslarına bir şiş geçiriliyordu ve bu kaslara geçirilmiş kancalardan bir iple törenlerin yapıldığı evin tavanına doğru çekiliyordu. Göğsündeki kancalardan aşağı sarkarken bayılana kadar havada döndürülüyordu. Sonra yere indiriliyordu. Kendine gelince, bir parmağı kopararak feda edilmek üzere bir öküz kafatasının üzerine yerleştiriliyordu.⁴⁴

Uygarlık tarihi bundan daha az dramatik olmakla birlikte hiç de daha az katı olmayan geçiş törenleriyle doludur. Bu gibi bariz acımasızlıkların iletmek istedikleri mesaj nedir?

Öncelikle, Joseph Campbell'in belirttiği gibi:

Erkek çocuk o zorlu eşikten, annelere bağımlılık aleminde, babaların doğasındaki katılıma taşınır; bu yalnızca kendi bedeninin kararlı fiziksel transformasyonu ile değil, aynı zamanda bir dizi yoğun psikolojik deneyim ile, yeniden uyandıran ama aynı zamanda tüm çocuğu bilinçdışının ilk izlenimlerini ve hayallerini baştan organize eden psikolojik deneyimler yoluyla olur.⁴⁵

⁴⁴ Harold McCracken, *George Catlin and the Old Frontier* sf.106'dan

⁴⁵ *The Masks of God: Primitive Mythology*, sf. 99

Tören gereği sakat bırakma eylemi ister sünnet, ya da organın bir kısmının yarılması olsun, isterse bir dişin sökülüp çıkarılması ya da bir kulağın ya da parmağın kesilmesi; feda edilen maddi (*mater*-mother) güvence ve bağımlılıktır. Büyükler erkek çocuğu oedipal bağımlılığından çekip çıkarırlar ve annenin dünyasındaki bütün niteliklerden, bildik olana rahatça duyulan bağılıktan, koruyuculuktan ve güvenceden ayırırlar.

Bu gibi eziyetler ne denli ıstıraplı olsa da, büyüklerin gençlere duyduğu sevgiden kaynaklanan eylemlerdi. Bunlar çaresiz kurbanlara karşı girişilen karşılıksız şiddet hareketlerinden dini hareketlerin alanına dek uzanıyordu çünkü erkekler topluluğunun, şarkı, dans ve kişinin kendinden geçerek sıradanlığı aşmasını sağlayan “bull-roarer”[boğa böğürmesi] adlı aletin* kullanıldığı törenlerinde uygulanıyordu. Sioux çadırlarının tepesini tutan yatay direklere göğsünden asılı sallananlara, tören ve acı yoluyla vecde getirici bir deneyim ih-san ediyorlardı. Başka bir deyişle, içinde bulunulan yere ve zamana ait çocukluk yaşamından, kutsal tarihin, tanrıların, halklarının ve erkeklik sırlarının dünyasına geçiyorlardı.

Erkekler için yapılan bu gibi törenler kızlarınkilerden çok daha ayrıntılıydı. Mircea Eliade’nin açıkladığı gibi,

Erkek çocuklar için, inisiyasyon yakında olmayan bir dünyaya, bir ruh ve kültür dünyasına girişi temsil eder. Kızlar için ise tam tersine, inisiyasyon, cinsel olgunluğun gözle görülür bir işaretinin, açıkça doğal bir olgunun gizli anlamına ilişkin bir ifşaat içerir.⁴⁶

* Bir ipe bağlı ortası yarık bir tahtası ya da küçük bir kutusu bulunan ve havada çevrilince derin ve titreşimli bir ‘vırrr’ sesi çıkaran alet—Ç.N.

⁴⁶ Rites and Symbols of Initiation, sf. 47.

Böylece kızlar açısından, yetişkinlerin toplumuna kabul edilmek, yalnızca, adet görmeye başlayınca edindikleri biyolojik ve fenomenolojik deneyimle annelerinin dünyasını taklit etmek anlamına geliyordu. Ama erkek çocuklar açısından, ergenliğin gelip çatması bağımlı çocukluktan, kabilenin simgesel değerlerini sürdürmek ve korumak için çok şey gerektiren yetişkinlik rolüne geçişi belirliyordu. Bu değerler arasında tanrıların buyruklarını onurlandırmak, topluluğa üye olmak, ve surlarda nöbetçilik yapmak vardı.

Aile ocağının rahatlığından sınırlara, beden ve içgüdüden simgesel hizmete, çocukluktan yetişkinliğe geçmek büyük bir ruhsal hattın aşılmasını gerektirir. Demek ki yaralayıcı adetler hem gencin kendisine hem de devamını getirmek zorunda olduğu topluma yardım etmek için eros eşliğinde törensel olarak uygulanır. Acı bütün ivediliği ile karşısına çıkınca, bedeninin çektiği ıstıraplardan bir daha eve dönemeyeceğini öğrenir. Kendinden geçerek ileriye görmesi sağlanır, derin hattı geçer ve yetişkinler dünyasına girer. Günümüzde bu büyük uçurumu aşarken hiçbir yardım görmeyen erkekler için durum ne zor. Hiçbir tören yok, çok az bilge yetişkin var, ve toplumda kabul görmüş olgun erkek sayısı da çok düşük. Böylece çoğumuz kendi özel bağımlılıklarımızla baş başa kalırız, utanç verici maço telafi davranışları içinde kasılarak geziniriz, ya da, en çok görüleni, utancımızın ve kararsızlığımızın acısını tek başına çekeriz.

Coğrafi yönden birbirinden uzak ve tamamen farklı kültürlerdeki geçiş törenleri arasındaki yapı, sıralama ve dürtü benzerliklerine bakılacak olursa, kişi bu törenlerin merkezi bir kurul tarafından yaptırıldığını düşünebilir. Böyle bir olasılık bulunmayacağına göre, bu törenlerin kendiliğinden oluştukları, başka bir deyişle arketipsel kökenlerden çıkarıldığı görülüyor. Çoğu mitsel motif ya da aşkın görüş bireyin ya da küçük bir topluluğun ruhsal yaşamında ortaya çıkıyor.

Bu imgeler libidonun akışını destekleyip yönetmek, insan enerjisini anlamlı biçimde yönlendirmek için oluşuyor. Öyleyse demek ki, kendi derinliklerimizde olup bitenlerin ve bilinçdışı süreçlerimizin de geçiş sağlayacağını umabiliriz, çünkü atalarımıza can veren enerjilerin aynısı her insanın ruhunda hareket halindedir.

Yirmi sekiz yaşındaki Norman'ın rüyasında erkeklığe böyle bir çağrı görülüyor. Norman yaşamı boyunca kendini yalnızca bir dönem iyi hissettiğini anımsıyor; uyuşturucu kullanmış olarak okulu bıraktıktan sonra amcalarından birinin yanına taşınıp onunla bir fırında çalıştığı zaman. Ama ailesinin onun üzerindeki güçlü etkisi kendine güvenden yoksun olduğu bir ana rastlayınca anne-babasının yanında yaşamaya geri döndü. Hiçbir önemli patolojik özelliği olmamasına rağmen yıllarca psikiyatrik tedavilere girip çıktı. Norman'ın sorunları daha çok gelişimseldi, başka bir deyişle, olgunlaşma ve ayrılma sorunlarıydı. Annesi psikolojik yönden mütecavizdi, babası ise çoğunlukla iş nedeniyle evden uzaktaydı ve evde bulunsa da son derece pasifti.

Norman bana geldiğinde hiç değilse yetişkinliğe geçebilme sürecinin ilk adımını, fiziksel ayrılığı başlatabilmek için ailesinin yanından taşınmasını önerdim. Annesi üzgün bir halde bana telefon edip şöyle dedi, "Ama siz bir anne gibi düşünümüyorsunuz." "Hayır, hanımefendi," diye yanıtladım, "ben onun terapisti gibi düşünüyorum." (Bunun yerine "bir kabile büyüğü gibi" diyebilirdim, ama bunun ona bir anlam ifade edeceğini hiç sanmıyorum.)

Analiz sırasında Norman, onu sürekli eve gitmeye ya da annesine telefon etmeye iten bir bağımlılık ile annesiyle kurduğu her bağlantıdan sonra duyduğu hiddet dolu sinir arasında bocalayıp duruyordu. Norman'ın ruhunun kapanım elinde kalacak halde olduğu söylenebilirdi. Bilincine varmadan

ona tuzaklar kuran annesini, ya da yetişkinliğe geçiş konusunda ona hiç örnek olmayan pasif babasını suçlamak kolay olurdu. Ama bu Norman'ın kişisel sorumluluğunu ve görevini azımsamak anlamına gelirdi: Bir yetişkin olma arzusu ile bağımsızlık korkusu arasındaki gerilimden kurtulmalıydı. Bu büyük mücadele, her günkü bocalama, üç bölümden oluşan çok güçlü bir rüyada dramatize edilmişti:

Erkek arkadaşlarımla arabayla gidilen açık hava sinemalarından birindeyim. Arabaya bir şey oluyor ve ben bakmak için iniyorum. Biri kuvvetle ağzıma vuruyor.

Annemle birlikte aynaya bakıyorum. Annem üzüldüğünü söylüyor. Dışım dökülüyor. Dışımı kurtaramıyorlar. Dışımı götürüp Keith Byars'a gösteriyorum.⁴⁷

Bayan X.'i buluyorum. Ona, "Ben bir oğlan çocuğu değilim. Bana erkek gibi davran" diyorum.

Rüya her şeyi açıklıyor. Norman'ın uzatılmış ergenlik döneminin ara bölgesinde takılıp kaldığını gösteriyor.⁴⁸ Rüyanın geçtiği yer yaşamdaki durumunu belirtiyor. Açık hava sineması Norman'ın, kendi erkekliği ile uğraşmasından doğan, yansıtılmış içsel bir dramı akla getiriyor; ama ruhsal süreci ya da hareketliliği temsil eden arabanın bir sorunu var. Bir davranışta bulunduğunda yaralanıyordu. Terapiye başlamadan önce Norman erkekliğe geçiş törenlerine ilişkin hiçbir şey bilmiyordu, ama ruhu, bunun arketipsel düzeyde farkındadır, çünkü ilk döneme ait gelişme sürecine katkıda bulunmaktadır. Törenselle olarak yaralanmanın, aslında kimi

⁴⁷ Keith Byars, Norman'ın bu rüyayı gördüğü sırada en sevdiği futbol takımı Philadelphia Eagles'in çok beğenilen bir bekiydi.

⁴⁸ Günümüzde, yetişkinliğe geçiş törenlerinin bulunmayışına bakılacak olursa, ilgili mesleklerdeki bir çok kişi ergenliği on iki ile yirmi sekiz yaşları arasındaki bir dönem diye tanımlamaktadırlar. Norman bu denli esnek sınırları bile açıkça aşıyordu.

zaman bir dişin sökülüp çıkarılmasının anneye bağımlılıktan feragat etmenin simgesi olduğunu bilmiyordu. Bir yandan annesi onun evden ayrılmasını güçleştirirken, kendi uyuşukluğu da gelişimini engelliyordu. Rüyada annesinin kendisine acımasını, anlayış göstermesini— “zavallı yavrum” demesini bekliyordu. Aynı zamanda bölünmüş ruhu dişini “Keith Byars” görsün istiyordu. Başka bir deyişle, kişisel ve ortak kültürü dahilinde, ruhu, yer altı dünyasının dayanılmaz çekim gücüyle savaşmaya yardımcı olabilecek erkek enerjisinin kişileştirilmiş hali gibi gördüğü bu atlete kapılıp gitmişti.

Norman’ın babası aynalamada yer almıyordu, ama futbolcu, Norman’ın özlemini çektiği ve tarafından onaylanmaya gereksinim duyduğu erkek enerjisini temsil ediyordu. Ama rüyaya ikirciklilik hakimdi, çünkü rüyanın üçüncü bölümünde Norman (annesinden daha anlayışlı ve destekleyici olduğuna inandığı komşu) Bayan X’den yardım istiyordu. Bu yüzden rüya Norman’ın zorla kendine açtığı bir yolu temsil etmiyordu. Sonunda yine kendinden büyük bir kadının onayını alması gerekiyordu.

Bu geriletici güç bütün erkeklerde vardır, ama buradaki patoloji Norman’ın geçmişinde olumlu erkek enerjisinin neredeyse tamamen eksik kalmış olmasından kaynaklanıyordu. Böyle bir enerji var olduğunda anne kompleksinin geriletici çekim gücünü biçimlendirip dengelemeye yardımcı olur. İnsan Norman’ın amcasıyla omuz omuza paylaştığı kısa iş süresini neden yaşamının en iyi dönemi olarak gördüğünü anlayabiliyor. Ama olgunluktan aldığı bir damla tat bile kompleksinin güçlü enerjilerine ve kendi cesaretsizliğine yenik düşmüştü.⁴⁹

⁴⁹ Grimm’in “Iron Hans” [Demir Hans] masalında, vahşi erkek olmanın anahtarı annenin yastığının altındadır. Genç adam annesinden anahtarı isteyemez, çünkü o bunu vermeyecektir. Anne onun yanında kalmasını ister. Ve böylece çocukluk enerjilerinin kilidinin açılması için anahtarın çalınması gerekir. (“Iron Hans” ile ilgili daha çok bilgi için bkz. sf. 116-117)

Geçiş törenlerinin ve kabile büyüklerinin yokluğunda Norman'ın üzücü durumu günümüzde birçok erkek açısından geçerlidir. Erkeklerden büyümeleri, kendilerini bilmeleri, kabile kültürüne hizmet edip onu sürdürmeleri ve kimliklerinden memnun olmaları beklenir. Yaşça büyük, erkek bir terapist destek ve teşvik sağlamakta bir ölçüde yararlı olabilir, ama haftalık buluşmalar yetersiz kalır ve ne olursa olsun, geleneksel yetişkinliğe kabul törenlerinin hışı verici havasından mahrumdur.⁵⁰ Örneğin Norman, sonuçta anne babasıyla daha az zaman geçirmeye ve ebeveyn komplekslerinden ve ana baba egemenliğinden daha az etkilenmeye başladı. Artık onlardan ayrı yaşıyor ve kendini geçindiriyor. Ama psikolojik açıdan, temelde, günümüzün yaralanmış ve yetişkinliğe geçememiş erkeklerinden biri olarak kaldı.

Norman'ın rüyasındaki eksik dişi maddi rahatlıklardan feragatin ve zorlu yolculuk koşullarının simgesidir. Böyle bir feragatte bulunmak çok güçlü bir mitolojik motif, kazanılacak bir şey için başka bir şeyden vazgeçmeyi gerektiren arketipsel bir kalıptır. Yetişkinliğin kendine hakim haline ve yaratıcılığına karşılık çocukluktaki bağımlılık bir yana bırakılmalıdır. Dertsiz bir hayata duyulan özlemde, sorumlulukları olgunlukla üstlenmekten yana vazgeçilmelidir. Bu gibi değişimler yalnızca bilinci hızlandırmakla kalmayıp, bir seçim biçimi oluştururlar. Herkes büyümeye çağrılır; ama herkes bu görevin üstesinden gelemeyebilir. İnisiasyon yaralaması ileride olacaklara, dünyanın yaralayıcı hallerine ilişkin üstün körü bir fikir verir. Çocuk yuvaya gidince hem koruyucu

⁵⁰ Terapi ne kadar destekleyici ve yapıcı olsa da, ölü gömme törenini ve yeniden doğuşu, ya da göğüs kaslarından sallandırılmayı içermez. Aşkın bir görüş yoktur, yalnızca konuşulur. Bu biçimde konuşmak gereklidir ve iyileştiricidir, ama daha uzun zaman alır.

aile ocağını kaybettiğine üzüldü, hem de daha zor ve tehlikeli bir dünyanın varlığını sezer. O dünyadan korkmak ne kadar doğal olsa da, erkek çocuk kendi yetişkinliğine sahip çıkmak istiyorsa bu dünyaya girmek zorundadır.

Ben ergenlik çağında ana babamın öğütlerine karşı çıktığım sıralarda okul takımında futbol oynuyordum. Antrenmanın ilk gününde tırnaklarımdan biri yerinden çıktı. Kenar çizgisinin üzerinde durmuş kendime acırken, kıdemli bir oyuncu yanıma gelip anımsadığım kadarıyla şöyle dedi, “Eğer buna dayanamazsan, gerisine hiç dayanamazsın. İleride daha da kötü oluyor.” Ben o anda bir tür erkekçe sevgi, dostça bir teşvik hissettim. Beni, erkeklerin birbirine çoğu zaman yaptığı gibi, rahatlıkla utandırabilirdi, ama sesinin tonundan yardımcı olmak istediği anlaşılıyordu ve ben bunu içimden bir teşvik saydım. Örgütlenmiş futbol için yaşım biraz küçük olsa da, çok derin bir oynama dürtüsüne sahiptim. Bunun nedenini anlatamazdım.

Geriye bakınca dürtüler kolay hatırlanır. Daha büyük çocukların canımı acıtmasından korkuyordum. Bu korkuyu, korku alanına girmeyi seçerek aşırı telafi ettim. İlercuma bu korku yüzünden çektiğim karın ağrısıyla iki hüklüm olurdum, ama ne bir antrenmanı ne de maçı kaçırdım. Truvalı Hector gibi korkmaktan, canımın yanmasından daha çok korkuyordum. İlk yılının sonunda baş parmağımı kırınca hissettiklerim, simgesel bir zaferden, bir cesaret madalyasına sahip olmaktan başka bir şey değildi. Bilinçdışı olarak erkekçe beraberlikler, erkek erkeğe kafa tokuşturmak, erkeklerle şakalaşmak, kaybedince birlikte ağlamak istiyordum. Ruhum beni, geçiş töreni yerine sayılan terleme, çarpışmaya ve korkmaya sürükledi. Ana babamın anlamadığı mesele, futbolun, mitsel bir kısırlık döneminde erişebildiğim tek şey olduğuydu. Sembolik bir yaralanmaya,

erkek enerjisine ve dostluğuna bağlanmaya, ve çocukluktan yetişkinliğe geçiş törenine ve anne kompleksinin sınırlandırılmasına duyduğum gereksinimi karşılamak için elimde yalnızca futbol vardı. Henüz birkaç yıl önce rüyamda okuldaki eski futbol antrenörümü gördüm. Onu rüyada görmeyeli otuz yıl olmuştu. Mezunlar dergisinde bulduğum İndianapolis'teki adresine mektup yazdım. Beni anımsadı ve yaşamını anlatırken şunları ekledi; "Futboldan öğrendiğimiz şeydu: Canın yansa da, sen ayağa kalkıp bir sonraki oyuna hazırlanırsın." Bu yaşama ilişkin basit bir ileti olabilir, ama kesinlikle gereklidir. Belki ruhum onca yıl sonra onu, bana bu iletiyi anımsatmak için su yüzüne çıkartmıştır.

Son zamanlardaki bir İşçi Günü'ünde [Labor Day, Amerika'da Eylül'ün ilk Pazartesi günü kutlanır] karım ile birlikte köpeğimizi dışarıya çıkarmıştık. Sabah çok erkendi ve yolun karşısındaki ortaokulun spor sahası hâlâ sisle kaplıydı. Uzakta karaltılar görebiliyorduk ve bir ağızdan aynı tempoda yineledikleri sözler belli belirsiz duyuluyordu. Karım antrenörün çocukların o günü evde aileleriyle geçirmelerini sağlamak yerine onları spor sahasına getirtmesinin ne kadar kötü bir şey olduğunu söyledi. Ben ona yanıt olarak çocukların orada olmak istediklerini, bu ayrıcalık için mücadele verdiklerini belirttim. Onların aynı zamanda, her günkü çarpışmalarda, canları yansın istediklerini, birbirlerine gereksinimleri olduğunu, bunun bir anlamda sevgiyle ilgili olduğunu, ve orada siste babalarını aradıklarını sözlerime eklemedim. Bütün bunları eklemedim çünkü bunları karıma açıklayabileceğime inanmıyordum. Gerçekten, ancak kendi analizimde içimdeki canavarlarla yüzleştikten sonra futbol oynamak için yeşil bir sahaya gidip baş parmağımı kırmaktan daha akıllıca ve daha gerekli bir şey yapmamış olduğumu fark ettim.

Bu sahalarda gençlerin aradığı şey, kendileri bilmese de, unutulmuş geçiş törenleridir, yitirilmiş babalardır. Delikanlı, Jung'un terimiyle, simgesel yaşam arayışındadır. Hayatımız ancak "insanlar simgesel yaşamı sürdürdüklerini ve ilahi dramda yer alan aktörler olduklarını hissettikleri zaman"⁵¹ anlam kazanır. Genç, kültürel yönden ne denli değersiz bir yoldan olursa olsun, libidosunun ilgisini çekecek ve onu kendi gelişimine ve çevresine yararlı hale getirecek imgeler arar. Bireyleşme ihtiyacı çok derindir ve arketipsel bir ivediliğe sahiptir. Bu gibi imgelerin ve törenlerin yokluğunda her şeyden mahrumdur. Zamanı depresyonda geçer, ya da acısını dindirmek için uyuşturucu alır. Bu genç, Norman gibi, bir çocuk-adam olarak kalır veya maço aşırı telafi davranışlarında bulunur. Erkekliğini kadınlarla yatarak, hızlı araba kullanarak ya da çok para kazanarak kanıtlayacağına inanır. Bu görünüşün altındaki gerçeğin farkındadır kuşkusuz, ve başkalarına yakalanmaktan umutsuzca korkar; erkeklerin yanında, kendini bir sahtekar gibi hisseder.

Yeşil sahalarda bütün erkekler farklı forumlarda sınırırlar. Bu güne dek rastladığım her erkek, bunu itiraf edecek kadar dürüst ise, bir erkek olarak yüklüce bir utanç duymuştur. Yaraların geliştirici o sağlığa yararlı gücü bir erkeğin benlik duygusunu zedeleyebilir de. Birlikte çalıştığım tek erkek hasta yoktur ki yaşamının herhangi bir anında yetersizlik ya da utanç duymuş olmasın. Çoğunun, topu düşürüp maçı kaybetmek, ya da takıma seçilememek gibi canlı başarısızlık anıları vardı. Erkek çocuklar için, böyle yeşil sahalarda ve benzeri tozlu oyun alanları sınanmaya ve utanmaya yarayan arenalardır.

⁵¹ Bkz. 12 no.lu dipnot.

Soyunma odasının duvarlarındaki sloganları anımsamayan erkek var mıdır? “Acısız kazanç olmaz.” “İşler zorla-sınca, zorlular işe el koyar.” Çocukluktaki itiş kakışlı oyun-ları kim anımsamaz? Çok seçkin, dikkat çekici bir kariyeri olan bir adam her zaman “Red’e Teslim Olmak” dediği olaya değinirdi. Bu adam dokuz yaşındayken kendinden büyük Red adında bir çocuk onu sahada yere yatırıp öbür-leri gülerken yüzüne toz toprak boşaltmış. Yetişkinler dün-yasındaki başarıları ne kadar büyük olursa olsun “Red’e Teslim Olmak” onun için mitsel bir belirleyici an olarak kalmıştı. Hangi erkek “kız gibi”, ya da daha beteri, benim çocukluğumdaki gibi “lapacı” diye çağrıldığını anımsamaz? Bu yaralar bir erkeğin yüreğinde kalıcı bir yer eder ve yetiş-kinlik yaşamının büyük bölümünü geçmişte duyduğu utan-cın zırhlı hayaletleriyle dövüşerek geçirir.

Ne yazık ki daha da utanmaktan korktuğu için bu u-tançtan, o şekilde küçük düşürülmekten söz etmeyebilir. Ve bu da erkeklerin içlerinde taşıdığı dördüncü büyük sırdır: *Erkekler duygusal gerçekliklerini bastırmayı amaçlayan bir suskun-luk komplosu üzerinde uzlaşırlar.*

Her erkek çocukken, delikanlıyken, ya da geçen hafta kendini açmaya cesaret edip bu yüzden ayıplandığı ve tek başına kaldığı zamanları anımsar. Bu utancın içini doldu-rup erkekçe asılsız bir cesaret ve gizlilik ile ört bas etmeyi, sürekli ört bas etmeyi öğrenir. Yaşamı boyunca sıkça aşağı-lanmıştır ve acısını, karşı çıkışını dile getirememiştir. Önce oyun sonra da bir film olan *Glengarry Glen Ross*, bir emlak şirketinin satış bölümündekilerin küçük düşürülüşünü dra-matize eder; koskoca adamlar, satış oyununda birbirlerini yenmeye çalışırken sıkıntı çeken ve tokatlanmak için öbür yanaklarını çeviren erkek meslektaşlarına kötü muamele ederler: En başarılı satış elemanına bir Cadillac, ikinciye

değersiz bir et bıçağı takımı verilir, dördüncü ise işsiz kalır. Bu gibi yollardan utanç sineye çekilir ve yalnızlık koyulaşır. Utandırılma ve gizlilik çocukluktan beri sürüp gitmektedir, bu yüzden erkekler kendilerini küçük düşürmek için suç ortaklığı yaparlar. Bu onların hem ruhen zayıf düşmüş kardeşlerini hem de kendi parçalanmış benliklerini kucaklamalarını engeller.

Erkekler çoğunlukla kadınların acılarını paylaşma isteklerine hayret ederler. Bir terapist olarak ben bile kadınların içlerindeki gerçeğe erişme ve bunu bir başkasına anlatma yeteneklerinden etkilenmişimdir. Jung’cu terapist Robert Hopcke daha da ileri gidip kendi deneyimlerine dayanarak erkeklerin gerçekten ne hissettiklerini ifade edebilmek açısından genellikle kadınların başladığı noktaya varabilmeleri için bir yıl terapi görmeleri gerektiğini söyler.⁵²

Erkekler hayal kırıklıklarından ya da “ortada” bir sorun varsa ondan söz ederler, ama iç dünyalarının gerçekliğini çok ender olarak dile getirebilirler. Çocukluktan beri artan utancın ve kendine yabancılaşmanın mirası işte budur.

Buna iki örnek göstermek yeter. İlk örnek karısının acil isteği üzerine gelip beni gören ve aşağılayıcı bir tavırla kağıt mendil kutusuna dikkat çeken adamdır.⁵³ Mendiller kendi içindeki gözyaşı selini aklına getirmişti ve eski savunması derhal harekete geçti. Terapisi tahminen üç seans, evliliği de iki ay daha sürdü. Onun hakkında çok çabuk yargıya vardım, ama düşününce onun için üzüldüm. Erkekliği öylesine kötü bir yara almıştı ki kendini maço bir pelerine bürünmek zorunda hissetmişti. O korkunç yalnız bir adamdı. Zararsız mendil kutusu acısını çektiği utancın, tehlikenin

⁵² *Men’s Dreams, Men’s Healing*, sf. 12

⁵³ Bkz. sf. 51-52.

ve korkunun kıvılcımı yerine geçmişti. Kendine yabancılaştığı için karısıyla neredeyse hiçbir zaman korunmalı ve güvenli bir ilişki kuramıyordu. Bunun yerine onu denetlemek istiyordu.

Başka bir seferinde, bir polis ile karısına danışmanlık yaparken, adam para konusunda ne kadar endişelendiğini anlatınca ona gerçekten acımıştım. Aynı zamanda “dünyanın pisliği” ile her gün nasıl uğraştığını da anlatmıştı. Bu adam benim sözünü ettiğim darbe yemiş, yaralı erkeğe iyi bir örnekti. Almış olduğu yaraların yalnızca onun ruhunu ezmeye yaradığı, onu özgürleştirerek ona yeni bir bilinç kazandırmadığı görülüyordu. Karısına sert sözlerle birçok kez saldırmış, bir keresinde vurmuştu, ve aynısını kızına da yapmaktan korkuyordu. Seansın bir anında yerinden kalkıp bir şey söylemek için üzerime geldi: Sanırım hareket etseydim bana vuracaktı. Darbe yemiş bir adam, içindeki darbe yemiş çocukla, ancak başkalarına darbe indirebilir çünkü acısından söz etmeye dayanamaz.

Kadınların içsel gerçeklerini tehlikeye atmaya hazır olmaları, kendilerini yabancılaşmış hissetmeye çok daha az eğilimli oldukları anlamına gelir. Erkekler genellikle bundan yoksundur. Benim deneyimlerime göre, kadınlar boşanmaya ya da eşini kaybetmeye erkeklerden çok daha iyi dayanıyorlar. Belki de kendilerini daha az terk edilmiş hissediyorlar çünkü yaşamları boyunca kendi iç yaşantılarıyla ilişki kurmayı öğrenmişler. Kuşkusuz kadınlar destekleyici bir aile kadavası çevresine sahip olmaya daha yatkınlar. Boşanmadan ya da eşin yitirilmesinden sonra, bir erkeğin sağlığını ihmal edip bunalıma girmesi, karanlık bir odada, televizyonun önünde akşam yemeği ve içki şişesi ile oturması daha büyük bir olasılıktır. Ve erkek büyük bir olasılıkla yalnızca tek başına kalmamak için gidip hemen eşinin yerini dolduracak birini bulacaktır.

Erkeklerde ölüm oranı emeklilikten kısa süre sonra hızla yükselir, çünkü görünüşe bakılırsa bağışıklık sistemleri zayıflar. Belki aynı zamanda bir erkeğin üretkenliğiyle değerlendirilmesinden kaynaklanan Satürn'e özgü yara kendine saygısını büyük ölçüde yitirmesine neden olur. Bütün yaşamı boyunca erkeğe işi neyse kendisinin de o *olduğu* söylenmiştir. Eğer çalışmayı, ya da bakmak zorunda olduklarına bakmayı bırakırsa hem ayıplanır hem de dışlanır. Sorumsuz tembelin teki olur. Aziz Niklaus evini terk edip İsviçre'nin koruyucu azizi oldu; ressam Paul Gaugin karısı ve çocuklarını terk edip Fiji Adası'nda başarıya ulaştı; ama az insan böylesine güç bir işi başarabilir. Bir erkek paralı köle olarak aşağılanabilir, ama bir şey üretmediği için ayıplanmaktansa bunu kabul eder.

Kültürümüz bu duruma çareyi erkekleri şöyle kandırmakta bulur: "65 yaşına gelince, değerınızı kanıtlamak için artık çalışmak zorunda kalmazsınız. Şimdi şerefli bir biçimde sahadan ayrılabilirsiniz ve geçmişte ruhunuzu olacaklara hiç hazırlamadan Sun City'de ya da St. Petersburg'da 'shuffleboard'* oynayarak günlerinizi geçirebilirsiniz." Ekonomik gereksinimlerin ve daha önemlisi utandırıcı yetersizlik korkusunun körüklediği bizler hepimiz, Philip Larkin'in akıldan çıkmayacak sözleriyle,

ilk kalp krizi sanki Noel gecesi gibi gelen, verilmiş sözlerin, sorumlulukların ve uygun davranışların yükü altında çaresiz bir halde yaşlılığın ve yetersizliğin kararan sokaklarına sürüklenen, bir zamanlar hayatı tatlı yapan her şeyden mahrum adamlar.

* Özellikle gemilerde yassı tahta disklerin, uzun saplı tokmaklarla, güvertedeki düzgün bir yüzey üzerinde kaydırılıp, numaralandırılmış yerlerin üzerinde durdurulmasına dayanan oyun—Ç.N.

Demek ki çağdaş erkeğin en çok sıkıntısını çektiği şey dönüşümü olmayan yaralanmadır. O, Satürn'ün özgürleştirmek yerine sınırlayan rol tanımının acısını çeker. Tanrısal görüşe ulaşmadan ruhuna saplanan şişlerin acısını duyar. Hiç kimse erkekliği en değersiz anlamlarının dışında tanımlayamazken ondan erkek olması beklenir. Hiçbir geçiş töreni yapılmadan, onu yanına alıp ne yapacağını söyleyecek büyükleri olmadan, ve böyle bir erkekliğin uyandıracığı duygunun anlamına varmadan çocukluktan erkekliğe geçmesi beklenir. Yaraları dönüştürücü değildir; bilincinin derinleşmesini sağlamazlar; onu daha verimli bir yaşama yöneltmezler. Onu bedeni ölmek akıllılığını gösterene kadar anlamsızca tekrar tekrar sersemletip ruhunu hissizleştirirler.

Richard büyük bir firmada avukattır. Rüyasında bir adamın Arnold Schwarzenegger'in üzerine yürüdüğünü, yüz derisini çekip çıkararak kendi yüzüne geçirdiğini görür. Richard rüyada kendini küçük düşürülmüş hisseder. Bu görüntüyle bağlantısı, iş arkadaşlarının ona saygı beslememesinden, ağırlığını ortaya koyamamaktan duyduğu korkudur. Buna benzer biçimde, rüyasında, karısı ile birlikte uyurken eve birinin girdiğini görür. Richard korkudan dona kalır ve "Kalkıp evi korumalıyım" diye düşünür. "Defol dışarı!" diye bağırır. Bir yıl sonra, rüyasında başka birinin gizlice eve girip bu kez kızının odasına yöneldiğini görür. Kalkıp eline aldığı beysbol sopasıyla içeri giren kişinin peşinden gider.

Richard'ın bu yinelenen rüyalarındaki görüntülere ilişkin yorumu, hayattaki rolünün ailesine bakmak ve onları korumak olduğudur. Korkar ve yetersizlik duyar. Kendini tam bir erkek gibi hissetmez. Bu düşünceleri rüyaları durmadan yinelandığı için bir terapistle itiraf etti. Başka bir rüyada

birinin bir başkasını dövdüğünü görür. “Bırak onu” diye bağırır. Saldırgan onu kovalar. “Dövüşüyoruz. Hayalarını tekmeliyorum. Ona vurup sersemletiyorum, ama beni ele geçiriyor ve bana eziyet ediyor. Sonra ayakkabılarımı alıyor. Bana hiç kimse yardımcı olmuyor.” Richard yine kendini ve bakması gerekenleri savunamadığını hisseder. Ona eziyet eden kişi ayakkabılarını, dayanağını, bakış açısını elinden almaktadır.

Ya da acil serviste doktorluk yapan Allen’ı ele alalım. Rüyasında başka genç adamlarla aynı odada olduğunu görür. Tüm diğerleri başarıyla ok atmaktadırlar. Onun da bunu yapması gerekmektedir, ama kimse ona nasıl yapacağını ya da nereye ok atacağını göstermez. Sonunda o da oklarını atar, ama hedefi bulup bulmadıklarını hiç fark edemez. Sonra görüntü değişir ve kendini içinde timsah kaynayan bir bataklıkta bulur. Onu aşağıya çekmeye çalışan bir timsahla boğuşur. Dehşet içinde kaçmayı başarır ve bir süre için güvencede olacağı bir çamur düzlüğüne varır. Görünen o ki, Allen’ın ruhu bir geçiş töreninin özlemiyle yanmakta. Öbür genç adamların çoktan işin içine girdiklerini görüyor, ama yapması gerekeni söyleyecek birini bulamıyor. Hedefin ne olduğunu ya da hatalı çabalarının doğru yere yönelip yönelmediğini bile bilmiyor. Bunun sonucunda bataklığa saplanıyor. Bilinçdışının dip akıntısını gösteren etkili bir semboldür bu. Yardımcı babanın yokluğunda, rüya gören kişi, onu aşağıya çekmekle tehdit eden annelik canavarının, yani anne kompleksinin ölümcül kısıncıdır. Bir çamur birikintisinin üzerine çıkmasına rağmen yalnızca geçici olarak güvencededir.

Bu iki adamın mesleklerinin onlara kültürel yönden hatırı sayılır bir yetki gücü tanıdığına dikkat edin. Ama ikisi de erkekliklerinin sınanmasından korkuyorlar ve buna değer

olmadıklarını hissediyorlar. Bu büyük ayırmada başkalarının yardımına özlem duyuyorlar; aydınlanmadan ya da dönüşüme uğramadan yaraların acısını çekiyorlar. Anlamli geçiş törenlerinin eksikliği, birçok erkeğin rüyasına devamlı girdiği gibi onlarınkilere de giriyor. Ancak iç yaşantılarına sadık kaldıkları, örneğin rüyalarının verdiği mesaj hiç hoş olmasa da rüyalarını saygıyla ele aldıkları sürece gizli korkularını bilincin ışığına tutabilirler.

Geçiş törenlerinin eksikliği yüzünden erkekler erkekliklerinden kuşku duyarlar. Yuvalarını ne denli iyi korusalar da birinin gizlice içeriye girip onları küçük düşüreceğini, dahası yok edeceğini sanırlar. Ya da yaşam bağlamını değiştirip başka bir oyun başlatacak ve kişinin beceriksizliği ortaya çıkacak diye düşünürler. Demek ki ortada şöyle bir açmaz var: Erkek ol ve bunu kanıtlı, ama kurallar sürekli değiştiği için oyunu nasıl oynayacağını bile bilemezsin. Ve kişi bir kez “hedefe ulaştınca”, kurallar yine değişir ve sizden daha iyi başka biri çıkar. Bu her kalıba girip biçim değiştiren erkeklik tanımı erkekleri işlevlerini persona düzeyinde yerine getirmeye, kendi gerçekliklerini öncelikle maaş, araba, ev, toplumsal statü gibi ortak parametreler çerçevesinde tanımlamaya zorlar.

Erkeğin kırılğan ruhu acımasız ve değersiz hale getirilir. Tarihsel yönden erkek kendi soyunu sürdürüp korumaya, ve üretkenliğiyle tanınlanmaya koşullandırılmıştır. Bunların hepsi erkeğin ruhuna, kişiliğine, benzersizliğine ilişkin çok az şey ifade eder. Böyle bir dünyada erkekler trajik bir kadere mahkumdurlar; sükûnet sağlayamazlar, nadiren içten gelerek davranırlar, ve çok seyrek olarak öldürme oyununun dışına çıkarlar. Oyunu kazansalar bile ruhlarını yitirirler.

Böylelikle çağdaş erkekler çok eski bir efsane olan yaralı Balıkçı Kral Amfortas'ın efsanesinin ebedi niteliklerini özetle yineler. Adı Fransızca *enfertez*, “güçsüzlük, halsizlik” sözcüğünden türeyen Amfortas'ın öyküsü ortaçağdaki Kutsal Kase efsanesinin çeşitli öykülerinden Robert Johnson'ın çağdaş anlatısı *He: Understanding Male Psychology* (Erkek: Eril Psikolojisini Anlamak) adlı yapıtına kadar birçok kez anlatılmıştır. Öykünün ana konusu Amfortas'ın uyluğundan ya da hayalarından aldığı söylenen korkunç bir yaradır. Üretkenliğinin, erkekliğinin bulunduğu yerden yaralanmıştır. Ortaçağda ruhun barınağını sembolize eden Kutsal Kase'yi bulamadığı sürece yarası iyileşmeyecektir. Çağdaş erkek, şatosunun garajında duran büyük bir arabaya ve şirketteki başarılarından elde ettiği ganimetlerle süslü duvarlara sahip olmasına rağmen içindeki boşluğu, çektiği acıyı, ve iyileşmeyecek olan o yarayı sezer. Yarattığı şato ve üzerinde sinirli bir halde dolaştığı sur ne kadar muhteşem olursa olsun, o boşluğun efendisi olduğunu ve topraklarının duygusal bir çöle benzediğini bilir.

Yinelenen bu efsanevi motif T.S.Eliot'ın yirminci yüzyıla ait büyük şiiri “The Wasteland” in (Çorak Ülke)* arka planında asılı durur. Oyunun oynandığı esas yer, ve ticaret ile insan elinden çıkma yapıların merkezi olan Londra şöyle adlandırılır

*Gerçekdışı şehir,
Bir kış şafağının kâhıverengi sisinde,
Londra Köprüsü'nden bir kalabalık akıyordu; ne kullar da çoklardı.
Ölümün bilmiyordum bu kullar çoğunu mahvettiğini.⁵⁴*

* *Çorak Ülke, Dört Quartet ve Başka Şiirler*, Çev. Suphi Aytemur, İst., Adam Yayınları, 2000—Ç.N.

⁵⁴ “The Wasteland,” satır 60-63, *The Complete Poems and Plays*, sf. 39.

Eliot, işten dönüş saatinde yaşam girişimini değil de ruhun ölümünü görür. Bu yüzden ne tuhaftır ki bundan altı yüzyıl önce cehenneme girince şaşkınlığa uğrayan Dante'nin cümlesini almtılar ("Ölümün bilmiyordum bu kadar çoğunu mahvettiğini"). Eğer insanların yaratıp hizmet ettiği dünya onlara hizmet etmezse, o zaman o insanlar ruhun çorak ülkesinde ölü ev sahipleri arasındadırlar. Joseph Campbell'in açıkladığına göre,

Çorak Ülke... herhangi bir dünya olabilir. Burada yaşamların sürdürülmesinde sevgi değil zorlama, eğitim değil öğretileri aşlamak, deneyim değil otorite hüküm sürer, ve zorla kabul ettirilen efsaneler ve dini törenler bunları kabule zorlananların içlerindeki gerçek umutlarla, gereksinimlerle, ve potansiyellerle ilintili değildir.⁵⁵

Dıştaki efsane ile içteki gerçek çatışınca, kişi ruh yarısının acısını çeker. Erkekler kuşkusuz maddi başarı ve iktidar ağırlıklı statü elde etmenin iç huzuru getirmeyeceğinden kuşkulanırlar, ama bildikleri kadarıyla kendi mahallelerindeki tek oyunun dışında kalmaktan korkarlar. Böylece yara, yeni bir görüş, ve iyileşme olmadan cerahatlanır.

Delmore Schwartz bir kısa öyküsünde, yirmi birinci doğum gününün sabahında rüyasında kendini bir sinema salonunda gören genç bir adamı anlatır. Anne ve babasının beyaz perdede tanışıp birbirlerine kur yaptıklarını şaşırarak görür. Filmi izledikçe onların korkunç bir hata yaptıklarını fark eder; bu hatadan bir gün, tabii kendisi ortaya çıkacaktır. Ayağa kalkıp bağırarak filmin durdurulması gerektiğini söyler. Yanına gelen yer gösterici tarafından sertçe uyarılır, "Etrafta kimse olmasa bile burada böyle davranamazsınız!

⁵⁵ The Masks of God: Creative Mythology, sf.388.

Yapmanız gerekeni yapamazsanız sonra üzülürsünüz. Böyle devam edemezsiniz, yakında anlayacaksınız.”⁵⁶

Genç adam böylelikle, kronolojik yetişkinlik döneminin başlangıcında kendisini biçimlendirecek olan aile mitosunun yükünü karşısında bulur. Ana babasını doğumundan önce reddederek onların çocuğu olarak kendisini bekleyen yaşamı da reddeder. Ve aynı biçimde bir çok erkek, onlara zorla öğretilen ailesel ve kültürel düşünce yapısının, imgelerin ve beklentilerin kendi ruhlarının gerçeğiyle uyum içinde olmayışından kaynaklanan gizli bir hüznü ve hiddeti içlerinde taşırlar.

Dıştaki imgelerle içteki gerçek arasındaki çatışma erkekler açısından aşılması olanaksız bir ikilem yaratır. Gri kaşe takım elbiseli erkek, organizasyon adamı ve takım oyuncusu — bunların hepsi erkek ruhunun, aynı kadın ruhuna sıkça olduğu gibi, çevreye uyması için gördüğü şiddetli baskıyı temsil eder. Bilinçli aklın olmasa bile beden ve ruhun farkına vardığı bu çatışma pek de bir sır sayılmayan, erkeklerle özgü başka bir gerçeği ortaya çıkarır: *Erkeklerin yaşamlarında şiddet vardır çünkü ruhları şiddete uğramıştır.*

Erkeklerin içindeki şiddet rasgele öldürme ve ırza geçme, ve kitlesel eylem ya da savaşlar gibi bulaşıcı ruhsal rahatsızlıklar yoluyla patlak verir. Hangi erkeğin içini yeterince deşerseniz kısa sürede yalnızca bir gözyaşı seliyle değil aynı zamanda bir hiddet dağıyla, patlamak üzere yavaşça yüzeye tırmanan çocukluktan beri üst üste birikmiş, magma benzeri öfke katmanları ile karşılaşacaksınız.

Bir keresinde, babası yaşlanınca onun tesisatçılık işini devralan bir adama terapi uyguluyordum. Kırk yıl boyunca haftada altmış saat çalışmış, anne babasını korumuş ve en

⁵⁶ “In Dreams Begin Responsibilities,” *The World Is a Wedding*.

rahat maddi koşullarda ölmelerini sağlamıştı. Sonra iki oğlunu Satürn'ün eziyetinden korumuştı; Gerard Manley Hopkins bu eziyeti şöyle dile getirir, "Her şey ticaretten sararıp solmuş; didinmekten bitkin kire bulanmış; / ve insanın lekesiyle ve insan kokusuyla sıvanmış."⁵⁷ Böylece korunan oğullar bağımlı ve ilgi bekleyen kişiler olarak ailelerinin yanında kalmışlar. Adam en ufak bir kışkırtmayla patlayıp zavallı karısına bağırıyor, fırtına gibi esip tehditler savuruyordu. Onun hiddeti, yitirilmiş, başkalarına adanmış bir yaşam sonucunda birikmiş öfkeye dayanıyordu. Oysa o, ana- babana iyi bak, ailenin geçimini sağla, çocuklarına iyi bir hayat bırak gibi son derece kutsal sayılan kültürel değerlere uygun davranmıştı. Kendi yaşamını sürdürmenin dışında gerekli her şeyi yapmıştı, ve hiddet doluydu.

Tanıdığım başka bir adam hayatını uluslararası barışın gerçekleşmesine adanmıştı. Çelişkileri çözmekle görevli saygın bir danışma kurulunun yöneticiliğini yapan, çok gezmiş bir görüşmeci idi. Onun kızdığını hiç görmemiştim ve asla sesini yükseltmezdi. Önce öfkesinin nereye gittiğini anlamadım. Sonra bana ayda en azından bir kez migrenden bitkin düştüğünü söyledi. Haklı ve dürüst öfkesi içe yönelmişti. İnce duyarlılığının izin verdiği tek kişiye, yani kendisine saldırıyordu.

Bir pazartesi sabahı iş saatinde işe giden birçok insanla birlikte, hiç kimsenin kısa sürede kurtulamayacağı gibi kilitlenen Philadelphia trafiğinde takılıp kaldım. Kavşakta pahalı arabalarından inen takım elbise ve kravatlı iki adam birbirlerine bağırıp yamuruk salladılar. Kim bilir onları bürolarında neler beklediğini hesaba katmasak bile, sanırım içlerinde yaşama karşı birikmiş hiddetin tıpası açılınca öfkeleri dışarı fışkırmıştı.

⁵⁷ "God's Grandeur," satır 6-7, Norton Anthology of Poetry, sf.855.

Benzer biçimde, Philadelphia Eagles'ın futbol maçlarında hep diken üstündeyimdir. Biranın ve esrarın harekete geçirdiği birçok erkek birbirleriyle ya da önlerine çıkan herkesle dövüşürler. Bir maçta stadyumun bizim oturduğumuz bölümünde, kızımın on altı kavgaya saydık. Başka bir keresinde, kırım ve ben doğrudan tehdit edildik çünkü sözde arabamızı, maçtan önce minibüslerinin arkasında kurdukları sofrada şaraba ve yemeğe başlayan birkaç magandanın minibüsüne çok yakın park etmiştik. Bir keresinde de Eagles-Redskins [Kartal-Kızılderililer] maçına Amerikan yerlisi kıyafetiyle gelen yaşlıca bir adam içeride çok kötü dövülmüş ve daha sonra stadyumun dışında da dayak yemişti. Nedense, bir daha City of Brotherly Love'a [Kardeş Sevgisi Şehri anlamına gelen Philadelphia'nın öbür adı] gitme isteği duymamıştı.

Bu örnekler neyi gösteriyor? Genç taraftarlar için maçtan önceki hafta Satürn'ün sıkıcı ve bunaltıcı işler devresini, düşük ücretleri, zayıf bir değişiklik umudunu, stilize şiddetin yer aldığı sirk benzeri bir mekan ve içki desteğini anımsatan, öfkeden kurtulmanın sihirli bir iksirini temsil eder. Erkekler sonuna kadar oynamaya mahkûm oldukları roller yüzünden kızgındırlar. Bilinçdışı anne kompleksi yüzünden kadınlara kızgındırlar. Her biri erkek olduğuna kızar, ve, bilinçdışında hiddetini eyleme döker—

binaya tırmanır, futbol topunu tekmeler, nöbetin hüküm sürdüğü kentte kardeşiyle yumruklaşır.

....Uykusunda çığlık atar çünkü üzerinde yürüdüğü ip Titrer ve aşağıdaki karanlığı gösterir.

Çalım yaparak yürüyen gösterişçi dehşete düşer.⁵⁸

⁵⁸ Delmore Schwartz, "The Heavy Bear", *Modern Poems: An Introduction to Poetry*, sf. 309-310.

İşçi sınıfından gelen bu delikanlılar sonsuza dek Satürn feleğinin çemberine sıkışıp kalmış görünür. Onlar kadınlarını dövecek, acılarını gizlemek için içecek, birbirlerinden kuşku duyacak, hep yalnız ve korkmuş kalacaklardır. Daha eğitilmiş ya da ayrıcalıklı hemcinsleri toplumsal parametrelere göre başarılı olacaklardır. Ama onlar da kiralık limuzinlerinde, pahalı takım elbiseleriyle müdür odalarında tek bildikleri oyun olan çocukça bir güç tutkusuna kapılıp gideceklerdir.

Duydukları hiddet çok yoğun olduğu, ve utanmadan bunu dürüstçe dile getiremedikleri için, çoğu çağdaş erkek daha da yalnızlığa itilmektedir. Buna göre de, hiddetlerini kendilerine yöneltirler. Uyuşturucu kullanırlar, çok fazla içerler ya da ölesiye çalışırlar. Yavaşlayabilmek için acı duymadıkları bir noktaya ulaşmalıdırlar. Erkeklerin bir çoğu işine düşkündür. Çalışmak onları animalarının isteklerini karşılamaktan uzak tutar. İş onları tüketip öyle bitkin bırakır ki onurlu bir halde, yorgun argın yatağa girerler. İçe yönelen öfkenin bedenselleşeceğini ya da depresyona dönüşeceğini bilmek için terapist olmaya gerek yoktur. Stres ölçülebilir olduğuna göre, popüler psikolojinin büyük bölümü stres ile başa çıkma konusunda yararlı ama yüzeysel yöntemler öğretir. Kalp ve tansiyon, mide ve baş ağrısı patolojileri stresin çocuklarıdır. Daha kısa bir yaşam süresi de patolojik değil midir?

Bayağı zeki insanların yarattığı, bir kereste şantiyesinde ya da bir gökdelenin tepesinde birlikte çalışan erkekleri gösteren bütün o fiyakalı bira reklamlarını düşünün. Sonra, "Şimdi Miller zamanı!" olur ve hepsi çıkıp yemek öncesinde ucuz içki içmeye, o gün yaşanmayan ne varsa bunları sarışın ya da esmer bir animayla olanakları dahilinde yaşamaya yakındaki meyhaneye giderler. Reklam ajanslarının

hayalde canlandırdığı alkol cennetinde güvenli, özgür ve erkek toplumunun desteğindeki biraderlerden oluşan ne de mutlu bir takım oluştururlar. Gerçek şu ki onlar da “ilk kalp rahatsızlıkları Noel gecesi gibi gelen” erkeklerdir. Onların kalpleri Philip Larkin’in şiirinde değindiği kalp arızalarından çok önce darbe yemeye başlamıştır. Onları uzun mesafe koşucusunun yalnızlığıdır.

Satürn’ün işkence aleti olduğu yerde döner. Her erkek onun üzerindedir. Erkeklerin yaraları bilinci hızlandırmaz ya da bilgelik sağlamaz. Yaralar yalnızca anlamsız bir acı verir. İster kimyasal ister ideolojik olsun iş anestezi ve narkotik uyuşma, ve yalnızlık dehşeti — bütün bu yaralar dönüşümsüzdür. Bu gibi yaralar barbarcadır, ruhsuzdur.

Evet, erkeklerin Anne’den kopabilmelerine yardımcı olmak için yaralanmaları gerekir. Ama bu yaraların gelişim sağlayıcı olmaları da gerekir. Günümüzün erkeği yaralarının acısını tek başına çeker, ama tepkisi çevresindekilere dert olur ve zarar verir. Erkek eğer kendini iyileştirip bu dünyaya yardım etmek istiyorsa, içinde taşıdığı ve günlük yaşamına sızan yaraları kabul etmekle işe başlamalıdır.

4

Baba Hasreti

Bütün imagolar iki yanlıdır. Derinliği olan bir imge gerçekliğin ikili karakterini ifade etmelidir. Karşıtların yarattığı gerginliğin kabul edilip muhafaza edilmesi Jung’cu görüşün temel ilkesidir. Tek yanlılık, bozulma, sapma, ve nevroz üretir. Böylece örneğin, anne arketipi doğanın ikili niteliğini yansıtır; hem verendir, hem de geri alandır. Yüce Ana hem yaratan hem de yok eden, doğuran ve ortadan kaldıran bir yaşam gücünü temsil eder. Dylan Thomas’ın özlü bir biçimde ifade ettiği gibi, “Yeşil fitilden çiçeği koşturan o güç... boyumu deviren şey.”⁵⁹

Baba arketipi de iki yönlüdür. Baba yaşam, ışık, ve enerji verir—tarihsel olarak güneşle ilişkilendirilmesinde şaşılabacak bir yan yoktur. Ama baba aynı zamanda zarar verir, kurutur, ezer. Yazı öncesinde insan aklı enerjinin merkezi

⁵⁹ “The Force That Through the Green Fuse,” *Norton Anthology of Poetry*, sf.1176.

güneş imgesini hayat veren unsur diye görmüş, dışı toprağa enerji ve doğurganlık veren Tanrı Baba kavramını geliştirmiştir. Ataerkil düzen Toprak Ana yerine Gök Baba'ya tapınmayı getirmiştir. (İsa ile ilişkilendirilen hale, güneş Baba'nın parlaklığının bir kalıntısıdır; Tekvin Bahsinde ortaya çıkan ataerkil düzenin hiddetle reddettiği tanrıçalar da yılanla ilişkilendirilir.) Babayla yaşananlar olumluysa, çocuk deneyim yoluyla gücü ve desteği öğrenir, kendi kaynaklarının zenginleştiğini ve dış dünyada kendisine örnek olduğunu hisseder. Babayla yaşananlar olumsuzsa, kırılğan ruh ezilir.

Çağdaş bir benzetme yapacak olursak, çocuğun ruhu gizli olanaklar doludur, anne babanın onayı ve örneği ile biçimlendirilecek bir veri tabanıdır. Çocuk annesi yoluyla dünyayı besleyici ve koruyucu bir ortam gibi yaşar. Babadan, dünyaya katılıp yaşamı için mücadele etmeye gereken yetki ve gücü alabilir. Kuşkusuz anne erkek çocuğun yetki gücüne erişmesine yardımcı olabilir, baba ise onu besleyip büyütebilir, ama ana-baba arketipsel rolleri yerine getirirler. Anne aynı zamanda anne kompleksini harekete geçirir; erkek çocuk çocuksu ve bağımlı kalmak istemiyorsa bu kompleksi dönüştürmeli ve aşmalıdır. Annenin dünyasından ayrılıp babaların dünyasına girmelidir. Bütün mitoloji iki büyük mitoloji kaynağının değişkenlerini işleyerek ortaya çıkmıştır. Yüce Ana mitolojisi büyük döngüdür, ölümdiriliş motifidir, Ebedi Geri Dönüştür. Gök Baba mitolojisi arayıştır, saflıktan deneyime, karanlıktan aydınlığa, evden ufuk çizgisine yapılan yolculuktur. Her iki mitsel döngü yerine getirilmelidir.

Çocuğun içindeki ana baba imagoları ebeveyn tarafından yetersiz biçimlendirilirse, çocuk bunun açlığını ömür boyu içinde duyar. Aynı bir vitamin eksikliğinden dolayı belirli

bir yiyeceği canının istemesi gibi eksik olanı arzular. Ruhunun uyuyan enerjilerini bilinçsizce başkalarında arar. Örneğin bir erkek olarak, karısına besleyici rolünü yükler ve bilinçli olarak karısının kendisine annelik etmesine izin vermemekle birlikte, karısı ona annelik yapmadığı zaman kızar. Ya da bilinçsizce eksik kalan baba imagosunu ararken başka bir adama hizmet etmek adına kendi kişisel yolculuğundan vazgeçebilir. Kendi babası babalık yapmadığı, ya da kültürel babaların eksikliğini duyduğu, ya da içinden yitik babalarının yasını tuttuğu için öfke dolu olabilir.

İki bölüm önce anne kompleksinin bir erkeğin yaşamındaki etkisine bakarken hatırı sayılır zaman harcadığımız gibi bu etkinin hareketi (aktivasyonu) tamamlanmamış bir baba imagosu yoluyla daha da arttığını kabul etmemiz gerekir. Öz baba başka birçok şeyin yanı sıra ana-baba ve çocuktan oluşan üçgenin üçüncü noktası olmalıdır. Eğer baba ortada yoksa, annenin gücü, gerçek ya da psikolojik anlamda dengelenmemiş olacaktır. Ya da kendi anne kompleksinden aşırı etkilenmiş baba ailenin güç simsarlığını yaparken acımasız ve baskıcı bir tavırla hareket ederse, çocuğun tanık olmaya gerek duyduğu, kadınla sağlıklı bir barışma örneği oluşturamaz. O eski baban-daha-iyi-bilir aile örneği sağlıklı olamayacak kadar tek yanlıydı. Çok azımız ana-babamızı eşit taraflar, birbirini dengeleyen, destekleyen, ve tamamlayan demokratik güçler gibi görerek büyüdük.

Sam Osherson *Finding Our Fathers* (Babalarımızı Bulmak) adlı kitabında, Amerikalı erkeklerin yalnızca yüzde on yedisinin babalarıyla olumlu ilişkileri olduğunu belirleyen geniş bir çalışmadan söz eder. Çoğu vakada, baba ölmüş, boşanmış ya da kayıptı, bedenlen güçsüz düşmüştü ya da duygusal yönden ortada yoktu.⁶⁰

⁶⁰ *Finding Our Fathers*, sf.18.

Eğer bu hayret uyandırıcı istatistikte biraz gerçek payı varsa, doğanın önemli dengelerinden birine büyük ve trajik bir şeyler olmuştur. Gerçekten, Robert Bly baba oğul ilişkisinin endüstri devriminden bu yana en çok zarar gören ilişkisi olduğu üzerinde durur.⁶¹

Böylece erkek ruhuna dert olan yedinci büyük sırra gelinmiş olur: *Her erkek babasına ve kabile babalarına derin bir özlem duyar.*

Aile toprağından ayrılıp iş bulmak için kente göçtükten sonra baba evden çıkıp fabrikaya ya da büroya gidip oğul geride kalınca, babalar ve oğullar tarlalarda ve küçük esnafılıkta bir arada çalışmayı bıraktılar. Artık aralarında iş bölümü, zanaatın aktarılması, oğlun babaya bağlılığı diye bir şey kalmadı. Baba montaj hattının sıcaklığında ya da büronun kağıt hışırtıları arasında geçirdiğı yorucu günden sonra kendini güçlüklerle eve atıyordu. Belki yolda bir iki kadeh bir şeyler içiyordu. James Joyce'ın öyküsünde anlattığı baba patronundan pislik muamelesi gördükten, arkadaşlarınca ayıplandıktan, bir kadın tarafından reddedildikten sonra eve girer ve, "bir nedeni yokken" oğlunu döver. O gün ruhunun aşağılanması acısını, hâlâ gücünü gösterebileceğı tek kişiden çıkarır.⁶²

Babalar çoğunlukla evde keyifsiz ve yorgun bir ruhla dönerler. Satürn'ün baskısını bu kadar şiddetle hissedince oğullarına olumlu bir erkeklik imagosu örneğı pek sunamazlar. Bir erkeğın babasını suçlamasının hiçbir anlamı yoktur, çünkü babası da kendi babasını suçlar. Sebep sonuç zinciri sanayileşmiş ve kentleşmiş erkeğın ilk dönemine dek uzanır. Kabile daha büyük bir toplumun içinde eriyince, erkek erkeğe bilgi aktarılabilmesi neredeyse ortadan kalktı.

⁶¹ *Iron John: A Book About Men*, sf. 19 ve sonrası.

⁶² "Counterparts", *The Portable James Joyce*, sf. 97-109.

Hiç kuşkusuz kabile yaşamına geri gidemeyiz. Gerçi, erkek hareketinin bir özelliği erkekleri bir araya getirip hikayelerini paylaşımlarını, davul çalıp bir ağızdan şarkılar söylemelerini sağlayarak kabile yaşamını biraz olsun tatmalarına gayret etmektir.

Olumlu bir erkek imagosunu aktif hale getirmek kesinlikle yerinde bir düşüncedir ve erkekler arasında kurulan bağlardan elde edilen deneyimler bu hedefi daha da sağlamlaştırır. Ama çoğu erkek bu gibi fırsatları hiçbir zaman ele geçiremeyecektir ve grup deneyiminin etkileri bu fırsatı kullananlardan çoğunun üzerinde uzun süreli etki bırakmaz. Baba kendi içindekilerden yararlanamayınca oğluna da bir şeyler aktaramaz. Kabile babalarını şirket yönetim kurullarında ya da kilisede de arayamayız. Böylece bütün erkekler, bilsinler ya da bilmesinler, baba hasreti çekerler ve onu yitirmenin yasını tutarlar. Babanın bedenine, gücüne, bilgeliğine özlem duyarlar.

Edebiyat yapıtları, erkeklik ilkesinin aktivasyonu için genç adamın içinde uyanan arayışın örnekleriyle doludur. Franz Kafka'nın "The Judgement"⁶³ (Karar) adlı öyküsü bunun iyi bir örneğidir; bu öyküde öz baba kompleksi, yazarın Yahudilik mirasının bir parçası olan ilk atalarına ve hatta, hem sert hem de zorlayıcı olduğu gibi, aynı zamanda ortada görünmeyen ve erişilemeyen Yehova'ya beslediği ikircikli duyguyu da kapsar.

Öyküde genç bir adam babasının her şeye karışmasından çok kötü etkilenmektedir. Rusya'daki bir erkek arkadaşıyla gizlice mektuplaşır. (Prag doğumlu Kafka için Rusya,

⁶³ *The Penal Colony*, sf.159.

Ceza Sömürgesi, Çev. Evrim Teflik Güney, İstanbul, Bordo Siyah Yayınları, 2003—Ç.N.

yirminci yüzyılın başında, bizim on dokuzuncu yüzyılda bir macera diyarı gibi gördüğümüz “vahşi batı” ya yakın bir yeri temsil ediyordu.) Arkadaşı delikanlıyı kendisine katılmaya zorlar. Kuşkusuz delikanlı macera için yanıp tutuşmaktadır ve evinden uzaklara yapılacak yolculuk çağrısını kabul etmeye hazırdır. Ama babası mektupları gizlediği yeri bulur. Baba oğla, “Seni ölüme mahkum ediyorum” der. Oğul onun sözünü dinler, şehrin içinden güçlkle yürüyüp bir köprüden geçer, ve öykünün sonunda nehre ölüme atlar.

Bu sonuç okuru şaşkına çevirir. Ama Kafka, W.H.Auden'in dediği gibi Dante zamanı için ne ifade ediyorsa bizim zamanımız için onu ifade eden benzersiz bir mesel yazarıdır.⁶⁴ Kafka'nın öyküleri gizli benliğine yazılmış mektuplardır; kasvetli gri baskı diyarından kurtulmanın tek yolu ölüm gibi görünse de, demir gibi bir babadan ve yavanlaştırıcı gelenekten kurtulma çabası içinde kaleme alınmışlardır. Baba, hangi güce, hangi yetkeye, hatta hangi dürtüye dayanarak oğlunun üzerinde böyle bir etki bırakabilir? Klasik mitolojide Medusa'nın yüzüne bir kez bakmak erkekleri taşa çevirir, “Karar” öyküsünde ise olumsuz baba kompleksinin etkisi anlatılır. Satürn'ün gölgesi bir oğlun ruhuna düşüp onu ezme kapasitesine sahiptir. Oğul arkadaşıyla olumlu bir deneyim yaşamak için çırpınır, ama, öyküde anlatılmayan nedenlerden ötürü, baba rakibinin birden farkına varır ve oğlunun tek kurtuluş umudunu kırar. Demek ki bu kompleks, oğlun ruhunda ağır bir yara açma, yaşamı ateşini bastırarak söndürme ve oğlu, bilinçdışının her şeyi kaplayan ve yok eden sularına atlamaya itme gücüne sahiptir. Böylece baba oğluna ışık yerine boğucu bir karanlık getirmektedir.

⁶⁴ *The Dyer's Hand*, sf. 159.

Böyle olumsuz babalara Blake “karanlık, şeytani değirmenler” der.⁶⁵ Auschwitz’i yapanlar da bunlardır. İnsanları direğe bağlayıp yakan ve tekerleklerin üzerinde ezen kibirli teolojiler yaratmışlardır. Işıksız ve ruhsuz demir bir dünya ortaya çıkarmışlardır. Oğulları yaşama uzanınca onları ezip yok ederler.

Baba arayışının bir başka örneğine Nathaniel Hawthorn’un “My Kinsman, Major Molineaux” (Akrabam Binbaşı Molineaux) adlı öyküsünde rastlanır. Robin adında genç bir adam şöhrete ve paraya kavuşmak üzere Boston’dan yola çıkar; orada bulması gereken akrabası Binbaşı Molineaux’nun kendisine yardım edeceğini ummaktadır. Saf ve masum haliyle kentin, aynı kendi ruhunun kıvrımlarını andıran dolambaçlı sokaklarında yolunu kaybeder. Her gittiği yerde akrabasını sorar ve Bostonluların kendisinden uzak durduğunu görerek şaşırır. Devrim hazırlıkları yapıldığını ve akrabasının çok nefret edilen kralcı bir subay olduğunu bilmemektedir. Gelen geceyle birlikte delikanlının güveni ve bilinci yok olur. Kendini oradan geçen, vahşiler gibi yüzlerini boyamış bir erkekler güruhunun içinde bulur. Kısa süre sonra onların ortasında avazı çıktığı kadar bağırır. Ancak o zaman akrabasını bulduğunu fark eder; o kendisine babalık edecek bir yardımcı değil, üzerine katran sürülüp tüy yapıştırılarak cezalandırılan yıkılmış yaşlı bir adamdır. Robin güruhun şiddetinin kendi içinde de olduğunu görmekten hayrete düşer ve dünyada kendi başına yol alması gerektiğini fark eder.

Hawthorne’in öyküsü, genç bir adamın, anne kompleksinden ötedeki güç ve yetki sahibi erkek dünyasına giden köprüden geçmesine yardım edecek bir yol göstericiye,

⁶⁵ “And Did Those Feet,” *Norton Anthology of Poetry*. sf.510.

bir baba figürüne duyduğu gereksinimi örnekler. Ama çoğu çağdaş erkek gibi Robin de aradığı hamiliği bulamaz. Yalnızca, ötekiler gibi yaralı bir adamı ve bundan sonra bilinçli olarak içinde taşıması gereken karanlığı bulur. Otuzlu yıllarda Hitler'e yansıtılan kitlenin gölgesini aklımıza getirebiliriz. Hitler *Jugend* denen gençlik teşkilatı, içlerindeki kahramanın aktivasyonunu arzulayan delikanlılarla doluydu. İdeallere, fedakârlıklara ve toplulukla özdeşleşmeye çağrılınca karşılık verdiler. John Kennedy'nin gençlik dolu ideallere ve kahramanlıklara seslenmesi daha iyicil bir örnektir. Robin yardım edecek babaların olmadığını görür; ortada yalnızca *abaissement du niveau mentale* [güruhun akıl düzeyinin düşüklüğü] vardır. Sonunda kendi başına kalır.

Yardımcı olacak bir erkek yoldaş arayışının daha olumlu bir sonucuna Joseph Conrad'ın *The Secret Sharer* (Sırdaş) adlı kısa romanında rastlarız. Öykünün baş kişisi Güney Çin Denizi'nde ilk kez komutayı ele alacak genç bir kaptandır. Sinirli ve güvensiz olduğu için mürettebata dostça davranır, ama onlar derhal korkusunun kokusunu alıp arkasından onu aşağılarlar. Genç adam yalnızca dost ya da zorba olmayı bilir, oysa her iki aşırı uç onun komuta gücünü zayıflatır. Bir gece güvertede gezerken dalgaların arasında bir adam görür ve onu çekip gemiye çıkarır. İçgüdüleriyle bu adamı barındırması ve koruması gerektiğini anlar. Daha sonra yanlarına yanaşan bir gemi mürettebatı cüretkâr davranışı sırasında gemilerinden birini öldüren adamı aramaktadır. Genç kaptan, deniz yasalarına uymak ve hizmet etmekle görevli olmasına rağmen, bu gizemli yabancıyı korur.

Denizden çekip çıkardığı adam genç kaptanın eksikliğini duyduğu bütün niteliklere sahiptir. Aslında bu adam kaptanın gölgesidir, *Doppelgänger* ya da ruh ikizidir. Öykünün sonunda genç kaptan, kaçak adamın ruhsal etkisiyle

bütünleştikten sonra, sırf adamı karaya çıkartmak amacıyla gemisine karmaşık ve tehlikeli manevralar yaptırır. Bu eylemler sonucunda mürettebat genç kaptana saygı duymaya başlar, çünkü kaptan komuta etmek için gereken zorunlu tinsel yetkeyi kesinlikle kavramıştır ve artık en iyi biçimde uygulamaktadır.

Genç kaptanın gerek duyduğu şey bilgi değil – bunu denizcilik okulunda zaten öğrenmişti – içsel bir güç, içsel bir yetkeydi. Gizemli ziyaretçi kaptanın kendi gölge potansiyelini temsil ediyordu. Kaptan ile adam bir sırrı paylaşıyorlardı; bu sır dışsal yetkenin içsel yetkeden kaynaklanmasına ilişkindi. Böyle bir sırdaşlık bütün erkeklerin gereksinim duyduğu yol gösterici, hami olmayı içerir. Erkekler içsel yetkelerini ender olarak hissedebildiklerine göre, yaşamlarını başkalarının kararlarına uyarak ya da içsel zayıflıklarını telafi etmek için dışsal ağırlıklarını çevrelerine saçarak geçirirler. Olumsuz babanın çocuğun ruhunu ezdiği Kafka'nın öyküsüne, ya da yol gösteren birinin ortadan yok olduğu Hawthorne'nun öyküsüne benzemeyen Conrad'ın öyküsü olumlu yol gösterici örneğini sergiler.

Bütün oğulların babalarından gelecek bir şeylere gereksinimi vardır. Özellikle de babalarının onları oldukları gibi sevip kabul ettiğini söylemelerine ihtiyaç duyarlar.⁶⁶ Çok fazla erkek birçyleşme yolculuklarını çarpıtmışlardır çünkü babaları onları onaylamamıştır. Oğullar doğal olarak kendilerini duruma uydurmak, kendi doğalarını dönüştürmek, babalarının onayını almak zorunda olduklarını düşünmüşlerdir. Çoğunlukla babanın beklentilerini yerine

⁶⁶ Ben bir terapist olarak, babasının sevgisini ve onayını kazanamamış bir erkeğin çektiği acıdan daha fazlasını ender olarak görmüşümdür. Bu yaranın acısını en derinden hisseden kişiler, kendi kimliklerinden güven duymayan babaların reddedip terk ettiği eşcinsel erkeklerdir.

getirmeye çalışarak onayını alırlar. Kimi zaman yaşamlarını başkalarının onayını almaya çalışarak geçirirler. Ya da, babanın onayından mahrum kalırlarsa, bu açığı kendilerine ilişkin fenomenolojik bir yargıya dönüştürerek içselleştirirler. (“Eğer onun sevgisine değer olsaydım, sevgisini kazanırdım. Kazanamadığıma göre, demek ki ben değersizsin biriyim.”)

Otuzlu yaşlarının sonuna gelmiş bir adam hatırlıyorum; yıllar boyunca içinde derin bir utanç taşımış ve kendini değersiz bulmuştu. Anfizemden ölmek üzere olan babasına şöyle sormuş, “Neden hiç birbirimize yakın değildik?” Belki yalnızca kırk sekiz saatlik ömrü kalan baba, “Sen on yaşındayken...tualete oyuncağını düşürmüştün, ben de bütün günü onu çıkarmaya uğraşarak geçirmiştım, hatırladın mı?” diye yanıtlamış. Her biri önemsiz benzer olayları sıralamayı sürdürmüştü. Oğul hastaneden ayrılırken babasının tek yeteneğinin deliliğini sergilemek olduğunu fark etmiş. Neredeyse kırk yıl boyunca oğul değersiz olduğunu düşünmüştü. Oğlun zedelenmiş benlik imajı ancak ölüm döşeğindeki bu konuşmadan sonra düzelmeye başlamıştı.

Oğullar, babalarını dünya işlerinde de gözlemeye ihtiyaç duyarlar. Babalarının onlara dünyada nasıl davranmalarını ve çalışmalarını, beladan nasıl uzak durmalarını, dışsal ve içsel dişi ile nasıl doğru bir ilişki içine girileceğini göstermeleri gerekir. Oğullar yaratılışlarından gelen erkekliğin hem dıştaki örnekler hem de doğrudan verilen onay yoluyla harekete geçirilmesine gerek duyarlar. Bir oğlan çocuğa ağlanmamasını, kız gibi davranmamasını söylemek yalnızca ömür boyu sürecektir bir kendine yabancılaşmayı artırmaya yarayacaktır. Her oğlun gerek duyduğu şey ona duygularını nasıl dürüst yansıtacağını, yerden kalkıp kavgaya yeniden nasıl başlayacağını –gerekli yaralanmayı– birinin göstermesidir.

Birinin ona korkmanın tamamen insani olduğunu ve, korkmasına rağmen kişinin yaşamını sürdürmesi ve yolculuğu göze alması gerektiğini söylemesi gerekir.

Oğullar babalarının onlara “dış dünyada” yaşamak için bilmeleri gerekenleri ve nasıl dürüst yaşanacağını söylemelerini beklerler. Oğullar babanın hayatını yaşadığını, mücadele ettiğini, duygusallaştığını, başarısızlığa uğrayıp tökezlediğini, yeniden ayağa kalktığını, insanca davrandığını görmelidirler. Oğul babanın kendi kişisel yolculuğunu dürüstçe yaptığını görmezse, o zaman paradigmalarını başka bir yerde bulmak, ya da, daha kötüsü, babanın çıkamadığı yolculuğa bilinçsizce çıkmak zorunda kalır.⁶⁷ Bu temayla ilgili olarak, *The Middle Passage* (Orta Yaş Geçidi)* adlı kitabımda Rilke’den alıntıladığım şiir burada yinelenmeye değer:

Bazen bir adam akşam yemeğinin ortasında kalkar
ve kapıdan çıkıp gider, ve durmadan yürür,
Doğu’da bir yerdeki bir kilise yüzünden.
Ve çocukları ona dua eder sanki ölmüş gibi.
Ve bir başka adam, evinden çıkmaz,
orada kalır, tabakların bardakların arasında,
çocukları bu yüzden çok uzak diyarlara
gitmeye mecburlar adamın unuttuğu o kiliseye.⁶⁸

Rilke’nin değindiği kilise yolculuğun kutsal niteliğini vurgular. (Kafka gibi Prag’da doğan Rilke “Doğu”yu sınır kabul eder.) Şiirdeki durumlardan birinde baba, her ne kadar acı verici olsa da yolculuğa çıkar. Öbüründe baba korktuğu için evde kalır, ve çocukları onun yapmadan bıraktıklarını aşırı ölçüde dengelemek zorunda kalırlar.

⁶⁷ Bkz. sf. 66

* J.Hollis’in bu eseri de, *Orta Yaş Geçidi* adıyla Sistem Yayıncılık tarafından 2005 yılının ikinci yarısında yayınlanacaktır—E.N.

⁶⁸ Selected Poems of Rainer Maria Rilke, sf.9.

Kuşkusuz babanın yolculuğunun gerçek anlamda bir yolculuk olması gerekmez, ama her erkek, eğer kendini bulmak istiyorsa, ortak olandan, güvenceden, sessiz anne kompleksinden bir yolunu bulup ayrılmalıdır.

Hangi nedenle olursa olsun, sık ormanda kendi yolunu açamazsa, oğlunun yolculuğunu engelleyen ruhsal karmaşanın bir parçası olur.

Bir baba fiziksel olarak mevcut olduğu halde, ruhen orada bulunmayabilir. Baba gerçek ölümden, boşanmadan ya da işlevsizlikten gerçek anlamda yok olabilir, ama çok daha sık görüldüğü gibi onun yokluğu suskunluk ve kendisinin de edinmemiş olabileceği şeyleri aktaramayışından doğan sembolik bir yokluktur. Babanın aradan çekilmesiyle çocuk ve ana-baba üçgeni yana yatar ve anne oğul ikilisi orantısız bir ağırlık üstlenir. Bütün anneler ne kadar iyi niyetli olsalar da onlardan oğullarının, kendilerinin olmadıkları bir şeye geçişini sağlamaları beklenemez. Oğlan çocuk kendisini anne kompleksinin içinden çekip çıkaracak bir babası olmayınca, ya bağımlılığa ya da kadınlığı bastırmak için girişilen telafi edici bir maço davranışa mahkum olur. O zaman korku ve kafa karışıklığı engellerini maskeleyesi gerekir. Yetişkinliğe geçişi gerçekleşmemiş erkek yarasını, arzularını, ıstırabını gizler, ve kendine yabancıdır.

Yetişkinliğe geçişi sağlayacak erkeğe duyulan bu istek ve ilgi erkek hareketinde yoğunlaşır. Robert Bly, (Musa'ya Charlton Heston'dan daha çok benzer), Michael Meade, Sam Keen ve James Hillman, söyleyebilecekleri şeyler bir yana, simgesel yönden bilge yaşlıları akla getirirler. Robert Bly'in "Iron John" (Demir John) (ya da Grimm'in masalının özgün adıyla "Iron Hans") adlı masal üzerine yaptığı incelemenin *New York Times* kitap listesinde en çok satan kitap olması, özellikle okunması kolay olmadığı ve herkesin anlayamayacağı

kavramlar kullandığı için şaşırtıcıdır. Ama bu masaldaki çok eski motiflerin böylesine yoğun bir ilgi görmesi, kitabın çağdaş erkeğin arketipsel erkek ile ilişkisi açısından iyi bir paradigma olduğunu gösterir.

“Iron John” avcılarının ormanda kaybolması ile başlar. Psikolojik yönden bu, krallık sarayı, yani kişiliğin bilinçli merkezi ne kadar hünerli hareket etse de bir şeylerin eksik kaldığı anlamına gelir. Bilinçli yaşamın enerjisi çalınır. Biraz inceleme yapılıncı, derin, arketipsel dünyayı temsil eden bir kuyunun dibinden fare benzeri vahşi bir yaratık çıkarılır. Bilinç böyle açıkça görülen bir güç tarafından tehdit edilince, yaratık derhal kafese konur. Krallığın gelişme potansiyelini temsil eden genç prens, ruhsal bütünlüğünün simgesi olan altın topu Iron John’un kafesine düşürür.

Iron John oğlana onu serbest bırakırsa altın topu geri vereceğini söyler. Ama kafesin anahtarı prensin annesinin yastığının altındadır. Annesinden anahtarı istememelidir çünkü annesi bunu ona vermeyecektir; oğlunun yetişkin bir erkek olup kendisini bırakmasını istemez. Oğlan anahtarı çalar ve kafesin kilidini açar. Iron John onu kaçırmaz ve birlikte bir dizi simgesel, dönüştürücü macera yaşarlar. Annenin geleceğe dönük endişesi yerindedir, çünkü oğlu onu gerçekten bırakır; o artık erkek olmuştur. Kuşkusuz oğlan anneye, ya da pasif krala karşı davranışı düşmanca değildir, ama yetişkinliğe geçişin gerektirdiği deneyimlerdir. Öykünün sonunda, genç adam Iron John’un yardımına artık gerek duymaz, çünkü o gücü içselleştirmiştir.

Bu öykünün o kadar önemli olmasının nedeni, Bly’nin algıladığı gibi, zamanımızda erkeklerin yetişkinliğe geçişine yararlı bir örnek sağlamasıdır. Oğlan çocuk büyümek için psikolojik açıdan evden ayrılmak zorundadır. Baba yardımcı olmaz, çünkü kendisi de arketipsel erkek yetkesinden korkar.

Anne çocuğun bilinçlenmesi için lazım olan yaralanmadan onu korumak için çocuğuna yapışır. Neyse ki, çocuk içindeki erkeklik imagosuna arketipsel düzeyde erişebilir. Günümüzde çoğu erkek gibi, öz babanın yanından geçerek anne kompleksinin baştan çıkarıcı zorbalığını devirmeli ve kendi gerçek doğasının aktivasyonunu daha derin bir düzeyde aramalıdır. Mitlerde ve efsanelerde olduğu gibi çağdaş filmlerde de erkeklere seslenen böyle bir süreç vardır. Genç adam dış dünyada önce yaralanıp sonra zaferle tamamladığı yolculuktan krallık sarayına döndüğü zaman prensesi, dışsal gelini ve içsel animası olarak kendine isteyebilir. Başlangıçtaki erkeklik konusunda rahatlayınca, kadınlığı da kabul edebilir.

Birçok kadın erkek hareketinden ve özellikle Iron John olgusundan duydukları endişeyi dile getirmişlerdir. Bu gibi konuların erkeklerin, geçmişte son derece baskıcı ve çoğu zaman şiddet yanlısı mağara adamı tavırlarını korumalarına, ya da bunlara geri dönmelerine gerekçe olmasından korkmaktadırlar. Ama onlar da bir çok erkeğin tarihte yaptığı gibi yetkilendirmeyi saldırganlıkla karıştırıyorlar. Utanç ya da özür dileme gereği duymadan, maço bir tavırla yüksekten atmaksızın ya da aşırı telafi edici davranmaksızın kimliğine kavuşmak için yetkilendirildiğini hisseden erkek, kadınlara da başka erkeklere de düşmanca ve saldırganca yaklaşma gereğini duymaz. Böyle bir erkeğin kanıtlayacak hiçbir şeyi yoktur. O sınanmış ve değerini kanıtlamıştır.

Kadınlar Bly'yı ve başkalarını kadınları dışarıda bıraktıkları ve baba-kız ilişkisini ihmal ettikleri için de eleştirdiler. İkinci suçlama doğrudur ve belki de zamanla, kimi kadınlarca ele alındığı gibi erkeklerce de ele alınacaktır.⁶⁹ Şimdilik

⁶⁹ Bkz., örneğin, Linda Leonard, *The Wounded Woman: Healing the Father-Daughter Relationship* ve Marion Woodman'ın kitapları, *Addiction to Perfection*, *The Pregnant Virgin* ve *Leaving My Father's House*.

erkeklerin en acil işinin, eğer bir yerlerde öğrenilebilirse, birbirlerinden erkeklığe ilişkin ne varsa öğrenmeleridir. Benzer biçimde kadınlar da, bilge yaşlı kadınları ne zaman ve nerede bulurlarsa, onlardan kadın olmayı öğrenmelidir. Erkekler ile kadınlar kendilerine karşı rahat olabildikleri zaman birbirlerine de rahat davranabileceklerdir.

Genç bir adam erkeklerin inzivaya çekildikleri bir yerde yaşadığı deneyimi şöyle yazıya dökmüştür:

Ben kadim kırmızı, turuncu ve sarıyım.
 Ben kardeşin, hayvan adam.
 Çamlarla palmyeler arasında
 Görmeyi öğrendim
 Huşunun boyutlarını
 Barışın yüce şeflerinden.
 Ormanda davul sesi
 Yelde flütler var.
 El ele vermiş erkekler görüyorum
 Kardeşçe ve dostane.
 Çalın davulları kardeşlerim
 Duyduğunuz kalp atışlarıyla.⁷⁰

Besbelli, yazar ta derinlerde bir şeylerin harekete geçtiğini hissetmiş; bu tıpkı Iron John gibi kayıp bir erkeklik boyutunu yeniden canlandıran keçi ayaklı Pan'ın kıpırtısıdır.

Çağdaş erkeğin aldığı yaraları anlamamıza katkıda bulunan başka bir yazar da Jung'cu analist Eugene Monick'tir. *Phallos: Sacred Image of the Masculine* (Fallos: Kutsal Erkeklik İmgesi) adlı kitabında Monick öz babanın yetkisizleştirilmesinin arketip düzeyinde olduğu gibi kişisel düzeyde de yaralanmaya neden olduğunu belirtir. İçsel bir kuşku duyan,

⁷⁰ Timothy Hollis, "Song to Pan" . Kişisel iletişim

kendilerini çaresiz hisseden bilinçsiz erkekler, diğer erkeklerle baskı uygulayan, kadınların ırzına geçip doğayı yağmalayan ataerkil düzeni yaratmışlardır.

Batı'daki üç bin yıllık egemenliğe sahip ataerkil düzen içsel zayıflığı telafi edici bir harekettir. Erkekler olumlu bir fallik kimlikten yoksun kalınca mızraklarını, roketlerini ve gökdelenlerini havada sallarlar. Bastığın yeri titreterek yürü; kendini ne kadar küçük hissettiğini belki kimse fark etmez. Monick'in tezi fallosun (penis ile karıştırmamak gerek) erkeğe cinsel güç ve ruh zenginliği veren arketipsel bir güç olduğuna dair tam zamanında yapılmış bir uyarıdır.

Phallos'un devamı olan *Castration and Male Rage: The Phallic Wound* (Hadım Edilme ve Erkeklik Hiddeti: Fallik Yara) adlı kitabında Monick erkeklerin hadım edilme korkusu yaşadığını çünkü dünyanın onların kişisel kimlik duygularını zedelediğini ileri sürer. Bunun belirtileri aşırı telafi ve şişirilmiş bir güç kompleksi (kumarhanelerine Kendi adını veren Donald Trump Hazretlerini, Wall Street skandallarını, ve şirket imparatorluklarının kuyruklu yıldız hızıyla yükselip düşüşlerini hatırlayın) ve çoğunlukla dışarıya yönelik hiddettir. Erkekler yetkisizleştirilmelerini çekingenlik ve utangaçlık yoluyla da ortaya koyabilirler. Analize katılan danışanlarımdan biri babasından kötü muamele gördüğü için başını zor kaldırıp bana bakabiliyordu, çünkü benim de onu aynı biçimde ayıplayacağımdan korkuyordu. Monick de, benim burada yaptığım gibi, erkeklerin başlıca düşmanının korku; kadın korkusu ve diğer erkeklerce yaralanma korkusu olduğunu iddia ediyor. Sevginin yerine gücü koyan ve her şeyin değerini maddiyatla ölçen, ilahi olana değil kendi diktiği yapıtlara tapan ataerkil düzen bu korkunun telafisidir.⁷¹

⁷¹ Bkz. James Wyly, *The Phallic Quest: Priapus and Masculine Inflation*.

Robert Moore ve Douglas Gillette, *King, Warrior, Magician, Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine* [Kral, Savaşçı, Büyücü, Aşık: Olgun Erkek Arketipini Yeniden Keşfetmek- Sistem Yayıncılık 1995] adlı kitapta bir taraftan ataerkil düzeni duygusal olgunluktan yoksun bulurken öbür taraftan da erkek işlevselliğinin dört arketipine bilinç kazandırmayı amaçlarlar. Bu arketiplerin her birinin olumlu ve olumsuz yanı vardır.

Kral erkeğin yönetme işlevini, denetimi ele geçirme ve karar alma gücünü temsil eder. Gölge yönü, kralın iktidarsızlık hissettiğinde öldürücü gücünün ortaya çıkmasıdır. Kendi açıklarını telafi etmek için başkalarını denetim altına almaya çalışabilir. Boş tehditler ve kuru sıkı atmalar, güç gösterisi yemekler ve büyük arabalar aslında güçsüzlük tanırlarıdır, ama erkek içine dönüp meseleleri halledemeyecek kadar fazla dehşet içindedir. Yani, erkek kral arketipini bilinçle sahiplenmelidir, yoksa Satürn'ün ataerkil düzeninden daha fazla zarar görebilir.

Savaşçı, bir erkeğin arzu ettiklerine sahip olmak için savaşma zorunluluğunu; kendi bütünlüğü, bir dava ya da adalet uğruna mücadele etmeye hazır olması zorunluluğunu temsil eder. Savaşçının gölge yönünde yok edici biri vardır. Tarihimizin ne kadar büyük bir bölümü, kendi gerçekleri adına savaşmadıkları, ya da aslında savaşacak gerçekleri olmadığı için hiddetlerini başkalarına yansıtan ve onları katleden adamlarca kana bulanmıştır. Bütün savaşlar birer iç savaştır – erkeklerin kardeşleriyle çatışması.

Büyücü biçim değiştirebilen kişinin, erkeklerin dağları yerinden oynatan, değişen koşullara ayak uyduran değişkenlik gücünün arketipidir. Sofokles'in yirmi beş bin yıl önce belirttiği gibi, "Dünyanın harikaları nasıl da sonsuzdur/Ve

hiçbiri insandan harika değildir.”⁷² Tuzla çalkalanan denizleri dize getiren, dağların üzerine yollar yapan, ruhunun derinliklerinden Beşinci Senfoni'yi çıkaran insan, doğadaki harika yaratıcıdır. Oysa gölge yönünde, kontrol, insan kullanma, kurnazlık ve şarlatanlık vardır. Ona güvenilmez. Bütün insanların üzerinde yürüdüğü ahlaki yol, harikalar yaratma ile dünyaya hileli bir oyunun parçası gibi bakma arasındaki ince çizgi, onun kişiliğinde somutlaşır.

Aşık da ince bir çizgide yürür – karşılıklı ilişki kurma gücüne sahip eros ile, egoistçe bir tatmin gereksinimi duyan narsisizm arasında yol alır. Erkeklerin nefreti çok iyi belgelenmiştir, ama iyi ki bir de severler.

Uzaktan sever ve *Commedia*'yı [*İlahi Komedi*] yazarlar; Tanrıyı sever ve *Ad majoram gloria Dei*'yi yazarlar. İnsan kardeşlerini sever ve *Savaş ve Barış*'ı yazarlar. Kadınları ve çocukları sever ve onlara bakmak için çılgınca çalışarak bedenlerini ve ruhlarını feda ederler. Hasta kardeşlerini sever ve onlar AIDS'den ölürken temizleyip teselli ederler. Ama aynı zamanda erosu çok kötü sonuçlar doğuracak biçimde yozlaştırırlar. Paul Walder 1978'de Zürih Jung Enstitüsü'nde konferans verirken İsviçre'nin Berlin eski elçisine atfedilen kısa bir hikayeyi aktardı. Hitler 1930'larda bir resmi davette, söylentiye göre şöyle demiş, “Ben mimar olmalıydım, ama artık çok geç.”

Bu arketiplerin her biri enerji dolu bir imgeyi oluşturur. Bütün erkekler bunları içlerinde taşırlar; bunların içsel aktivasyonunu ve dışa vurulmasını arzularlar. Ne yazık ki, öz baba arketipsel yetkilendirme yelpazesini tümüyle harekete geçiremez. Böylelikle, erkek babaya duyduğu açlık yüzünden, bu açığın acısını en derinlerde saklı bir utançla

⁷² *Antigone, The Complete Greek Tragedies*, sf. 17

çekerek ya da ortalıktaki kuşku uyandırıcı örnekleri vekil baba yerine koymaya çalışır. Açıkça görülüyor ki, gerçek erkekliğin harekete geçirilmesi için gereken imgeler ataerkil düzenin nevrotik, aşırı telafi edilmiş, kendine yabancılaşmış yakın çevrelerinden değil, Iron John'un yaşadığı kuyunun derinliklerinden çıkarılıp alınmalıdır.

Baba arayışının altındaki acı dram erkeklerin hayatında her gün ortaya çıkan bir olaydır. Jung'cu analistlerin rüyalar dünyasını gözlemelerinin bir nedeni de bu gibi içsel dramların izini sürebilmektir. Kişi çoğunlukla rüyaların dünyasında beliren kimi imgelerin ve temaların evrimine bakarak değişimin derecesini ölçebilir. Öyle görünüyor ki bilinç yardımı hazır olmasa bile ruh kendini iyileştirmeye çalışmaktadır. Rüyaya kulak verip enerjileriyle kaynaşarak, bilinç gelişebilir ve ruhun daha büyük amaçlarını kolaylaştırabilir.⁷³

Son bölümde acil servis doktoru Allen'in yaralanmasını yazdım.⁷⁴ Allen bir zamanlar kuşkulandığı şeyden, yani iki doktorun oğlu olarak kendisinin de öncelikle onların onayını almak için doktor olduğundan artık emindi. Ebeveyninin sevgisi her zaman koşullara, onayı ise "programa uymaya" bağlı kalmıştı. Allen'in yirmi aylık bir süreye yayılan üç rüyası Satürn benzeri babasıyla ilişkisinin evrimini ortaya seriyordu.

İlk rüyada babasına ait olduğunu bildiği bir odadadır. Oda antika büyük vazolarla ve kupalarla dolu karanlık ve kasvetli bir yerdir. Genç bir adam ona çakmaklı bir misket tüfeği verir. Allen tüfeği alıp vazolara ateş eder ve vazoların

⁷³ Bkz. James A. Hall, *Jungian Dream Interpretation: A Handbook of Theory and Practice*, ve Donald Broadribb, *The Dream Story*.

⁷⁴ Yukarıdaki eser, sf., 76-77.

kimisi parçalanır. Rüyanın Allen'ın kendini "vurup kıran bir yeni yetme gibi aptal ve biraz da korkmuş" hissetmesiyle sona erer. Burada ruhu Allen'ı, her tarafı ona karanlık ve kasvetli gelen baba kompleksinin dar sınırları içine sokar.

Oda çocukluğundan kalma bir sürü "eski" ile doludur. Kişiliğinin genç yanı, belki de içindeki asi çocuk, belki de doğmakta olan gelecek, ona belki de geçmişteki bir öfkenin aracı olan eski bir silah sunar. Allen kızgınlığını vazoları parçalayıp yok ederek ifade eder. Daha sonra kendini, haklı olduğundan emin ama biraz da utangaç bir tavırla içinden gelenleri eyleme döken ergenlik dönemindeki bir genç gibi hissederek.

Birkaç ay sonra Allen kendini topçu ateşi altındaki bir adada görür. Yaşlı bir adam savaşa ilgili öyküler anlatmakta, Allen anlattıklarını dinleyebilmek için onu izlemektedir. Top mermisinin isabet ettiği dev bir ağaç yaşlı adamın üzerine devrilip ölümüne neden olur. Allen bu ağaca "asker ağacı" dendiğini bilmektedir. Yaşlı adam buyurgan ve sevilmeyen biriymiş, ama ulaşılan başarılarla esin kaynağı olmuş. Allen böyle ölmek istediğini düşünür. Daha sonra kendini çalıların arasında bulur ve serin yağmuru yüzünde hissederek.

Allen'ın rüyalarından birçoğunda savaşa ilişkin benzetmeler vardı. Askere hiç gitmemiş olmakla birlikte, Allen kendini sürekli olarak "ateş altında" hissediyordu ve hiç kuşkusuz kent merkezindeki bir hastanenin acil servisi de bir tür savaş alanı sayılır. İş programına göre çoğunlukla dört gün çalışıyor, üç gün tatil yapıyor, işe dönmeden önce her zaman endişe duyuyordu. İkinci çalışma gününde işe alışmış oluyordu; bunu izine çıktıktan sonra siperlere geri dönmeye benzetiyordu.

Allen rüyasında suyla, yani yaşamının duygusal seliyle kuşatılmıştır. Kıdemli bir muharip olan yaşlı adamdan öğrenebileceği şeylerden dolayı ona ilgi duyar. Ama adam öldürülür. Allen'ın tepkisi ikirciklidir. Yaşlı adam baskıcı ve zorba tavırlı biriydi, ama aynı zamanda başkalarına, başarıya ulaşmakta esin kaynağı olmuştu. Bu durum Allen'ın babasına beslediği ikircikli duyguyu yansıtıyordu. Babasını sevmek istiyordu, onu sevmeye ihtiyacı vardı, ama babasının isteksizce verdiği onayı almak için her zaman çabalamak zorunda kaldığını biliyordu. Babasının beklentileri sayesinde çok şey başardığının da farkındaydı. Aynı zamanda rüyada bir beyhudelik hissi vardır. Allen çarpışmaya çağrıldığını hisseder, yazgısının yolunu hiçbir şey değiştiremeyecektir ve tek umudu yaşlı adamın dediği gibi asker olarak ölmektir. Yağmurun onu yatıştırması ile birlikte, bu düşünce de biraz rahatlık ve huzur verir.

Yaşlı adamın ölümü Allen'ın ruhunda, bilinçli olarak farkına varmadığı bir gelişme olduğunu gösterir – belki de onun yaşamını yöneten eski seneks* değer yargılarının yok oluşudur bu. Kendisinden önceki bir çok kişi gibi, ayağında botlarıyla ölmeye mahkum olduğunu hisseder, ama davranışındaki sabırlı sakinlik aslında olumlu bir psişik değişimin habercisi olabilir.

Bu konuyla ilgili üçüncü bir rüyada, Allen bir kez daha askeri bir ortamdadır. Generalin huzuruna çağrılır ve selam verir, emirleri alıp, emirlere uymaya yemin eder. Ama bu karşılıklı alış veriş sırasında uygunsuz, hatta meydan okur bir halde ayakkabılarını boyamaktadır. Dışarı çıkarken yine

* Jung'un yaşla birlikte kazanılan sorumluluk, düzen, öz-disiplin gibi olumlu, katılık, tutuculuk, inançsızlık gibi olumsuz nitelikler için kullandığı terim—Ç.N.

selam verir ama kendi kendine şöyle der: “Burada uzun kalacak değilim. Tepenin ardına gidiyorum.”

Ne tuhaftır ki, terapi seansından sonra Allen dört Temmuz kutlamaları için ana babasının evine gitmeyi tasarlıyordu. O aynı günün sabahındaki rüya bildik askeri benzetmeyi yineler. Artık onun yaşamındaki generalin, dışsal olarak hâlâ selamladığı yaşlı adamın kim olduğunu biliyoruz. Ama daha önceki rüyasında vazoları kırarken görülen isyanı açıkça devam eder. Artık daha belirgin bir sapma gösterir. Artık ruhu değişimlerin çok yakın olduğunu bildirir. Şimdilik selam veriyor ama pek yakında bütün bunları geride bırakacak.

Kişi terapide çoğunlukla, yaşamında yaptığı şeylerin ve geldiği yerin, sonucu iyi olsa bile, büyük ölçüde yaralı yanından kaynaklandığını anlar. Örneğin Allen ebeveyninin onayını almak için doktor olmuştu. Bu dürtü bir çocuk açısından anlaşılabilir bir şeydir ama bağımsız bir yetişkin açısından sağlıklı değildir. Oysa Allen aslında tıp mesleğine uygun, iyi ve ilgili bir doktordur. Onun görevi ana baba komplekslerinin dışında kim olduğunu, meslek seçiminde neyin geçerli, neyin kuşkulu göründüğünü öğrenmektir.

Allen'in içinde bulunduğu zor durum birçok başka erkeğin durumuna benzer. Kiminin babası çok daha az talep-kâr olmuş olabilir, kimilerinin hiç babası olmamıştır, ama hepsinin ortak yanı şudur ki gerekli soruları sormak için ne öz babalarına, ne de kabilelerindeki yaşlı bilgelere gidebilirler. Psikanaliz bir yüzyıl önce, ilaçlarla, teolojiyle ya da ataerkil düzenin büyüklüklerince hafifletilemeyen acılara bir çare olması amacıyla “icat edildi.” Erkeklerin ruhları yaralanınca kendilerine ve başkalarına korkunç davranarak karşılık verirler. Kendilerini ve toplumlarını, ancak yaralarının bilincine varınca değiştirebilirler.

Baba-oğul yarası çok derindir. Öz baba oğluna nadiren yardımcı olabildiği için, oğul yalancı-babalara— dinsel peygamberlere, pop yıldızlarına, her çeşit -izm'lere itilir. Ya da yüreğindeki üzüntüyü tek başına çeker. Az sayıda oğul babasını e.e. cummings kadar kutsayabilir:

donuk olsa da parlakmış gibi tattıklarımız,
buruk hepsi tatlı şeylerin,
kurtlu ekşi ve sessiz ölümdür bütün bize kalan,
hepsi mirasımız ve hiçbir gerçek kadar az değil
— ben derim ki erkekler nefreti solurlarsa da—
babam ruhunu yaşadığı için
sevgi bütün ve bütünden de çok⁷⁵

Cummings babasını kutsayabiliyor çünkü yaşlı adam, hayatı dolu dolu yaşama kapasitesiyle oğlunun içinde erkeklik potansiyeline örnek oluyor ve bu potansiyeli aktif hale getiriyordu. Böyle bir oğul çok talihlidir. Çoğu erkek açısından baba, hiç kendi kusuru olmaksızın, bir dizi yaralı kuşaktan birine aittir. Bu yüzden oğullar iyileşmeye başlamak için başka bir yere gitmelidirler. Burası bir gurunun yaşadığı yer ya da bir şirket binası değildir; bu yer erkeğin şişlenmiş ve yabancılaşmış ruhunun içindedir.

Açık söylemek gerekirse ben çoğu erkeğin Satürn'ün gölgesinde geçen bir yaşamdan kurtulma ya da onu dönüştürme şansı konusunda karamsarım. Ama yine de, toplumsal değişimler kesinlikle bireylerde uyanan bilincin sonunda ortaya çıkarlar. Yeterince insan kültürünün ona sunduğu, ruhu zedeleyici değerleri reddettiği zaman, toplumsal değişim olur. Buna göre, nerede olursa olsun, erkeklerin görevi

⁷⁵ "my father moved throughl dooms of love" (babam sevgiye maliküm gezerdi) *Norton Anthology of Poetry*, sf. 1046.

kendilerini iyileştirebilmelerine yarayacak bilinç derecesini elde etmektir.

Ve bu erkeklerin sakladığı sekizinci sırdır: *Eğer iyileşeceklerse, erkekler dışarıdan alamadıklarını içlerinde harekete geçirmelidirler.*

Son bölümümüzün konusu budur.

5

Erkeklerin Ruhlarını İyileştirmek

Yaralanmaktan çok daha derin ve tarifi zor bir giz sayılan iyileşme konusuna eğilmeden önce, şimdiye dek işlediğimiz konuların üzerinden geçmenin uygun olacağını düşünüyorum. Satürn'ün gölgesinde yaşayan biz erkekleri her gün inciten rolleri, beklentileri ve ahlaksal değerleri uzun uzadıya yinelemeye pek gerek olmamakla birlikte, erkeklerin içlerinde taşıdıkları sekiz sırrı anımsamak yararlı olabilir. Erkeklerle arkadaşlık ettiğimde, ya da terapi bağlamında bu sırları konuştuğum zaman, her biri ürkmüş ve suskun yüreğinde böyle düşünceler taşıdığını kabul etti. Erkek kimi zaman, çocukluktan beri bu düşüncelerin tamamen farkındadır ama bunların daha yeni oluşmaya başlamış duygusal karmaşanın içinden yüzeye çıkmasına çoğunlukla konuşmalarımızda geçen hatırlatıcı bir söz neden olur.

Sekiz Sır

1) Kadınlarınki kadar, erkeklerin hayatları da kısıtlayıcı rol beklentilerince yönetilir.

Bu iddia pek de güçlendirme gerektirmez çünkü zamanımızın geniş çaplı kişisel ve toplumsal patolojileri, ataerkil düşünce biçiminin yerleştirdiği kalıplaşmış rollerin yozlaştırdığı ruhlardan yükselen yüreğin çılgılığıdır. Rilke'nin gözlemlediği gibi, "Yorumlanmış dünyada, güvenle, evimizdeymiş gibi değiliz."⁷⁶

Bir erkeğin başlıca ahlâki değerinin yurdunu savunmak ve ailesine bakmak sayıldığı bir dünyayı miras edindik. Bunlar hâlâ onur verici roller olabilirler, ama ne de olsa birer rolden ibaretler ve erkeğin bütünü oluşturmazlar. Erkeğin kendi ruhunun çağrısına uyup ona değer vermesine izin verilmez. Dünya ölçülerine göre başarılı olabilir, ama derinlerde bir yerde bilir ki, bu güne gelene kadar ruhunu yitirmiştir. Günümüzde akli başında hiçbir erkek çekici bir eşin, garajındaki süratli bir arabanın ve güneşte yanarak geçen bir yaz tatilinin, yaşamının toplamına ve değerine eşit olduğuna inanmaz. Ama çoğu bu yüzeysel değerlere hizmet etmeyi sürdürür çünkü bunlardan başkasını bilmez. O zaman işinin kölesi olur, baştan çıkarıcı ama çabucak unutulmuş değerlere hizmet eder, ve genellikle babalarımızın hizmet ettiği ve onları ezip yok eden bir dünyada bir yere tutunamadan sürüklenip gider.

Kadınlar aldıkları kültürün desteklediği dar kadınlık tanımlarına haklı olarak meydan okumuşlardır. Erkeklerin de yaşamlarını ve onları yönlendiren imgelerle ve seslerle ilişkilerini ciddi biçimde gözden geçirmeleri eşit derece

⁷⁶ *Duino Elegies* sf.27

gereklidir. Örneğin erkekler hâlâ büyük bir ekonomik yük altındadırlar, ama para gemisini haysiyetli ve amaçlı bir biçimde yürütebilmelerini sağlayacak koşullar adına daha çok savaşmalıdırlar. Ve ruhlarından geriye kalan ne varsa kurtarmak için her şeyi tehlikeye atmaya daha istekli olmalıdırlar.

Bazen New York Dünya Ticaret Merkezi'nin tepesindeki bir yöneticiyi hayal ederim* — mülkünün efendisidir, eşi ve çocukları Westchester'dadır, yapılacak işleri ve görmesi gereken kişiler vardır. Ama Hudson Nehri'ndeki Verrazano Narrows Köprüsü'nün kıvrımlı çizgileri altından ilerleyen bir tekneye bakarken keyfi kaçır. Bütün istediklerini elde etmiş, kültürünün beklentilerini yerine getirmiştir, ama yitip bir adam olduğunu bilmektedir. Joseph Campbell'in dile getirdiği gibi, kişi bütün yaşamını merdivene tırmanarak geçirebilir, oysa sonunda merdiveni yanlış duvara dayamış olduğunu fark eder.⁷⁷

Erkekler iyileşme sürecini başlatabilmek için öncelikle kendilerine karşı dürüst davranmayı göze almalı, kaldıramayacaklarına inandıkları duyguları serbest bırakmalıdır. Elde ettiklerine rağmen mutlu olmadıklarını kabullenmelidirler. Kim olduklarını ve kendilerini kurtarmak için ne yapmak gerektiğini bilmediklerini kabul etmelidirler. Böyle düşünmelerini engelleyen, duygusal baklayı ağızlarından çıkartırlarsa yaşamlarını değiştirmek zorunda kalacakları korkusunu yenmelidirler.

* Bu kitabın ilk baskısı 11 Eylül'den önce gerçekleştirilmiştir. Dünya Ticaret Merkezinin akıbeti düşünülünce, Hollis'in "yitik adam" benzetmesi daha derin bir anlam kazanıyor—E.N.

⁷⁷ *This Business of the Gods...*sf.19

İyileşmenin ilk adımı belki de en zor olandır. Erkekler kendilerine ve bunun uzantısı olarak birbirlerine yalan söylemeyi bırakmalı ve mutsuzluklarının bilince çıkmasına izin vermelidirler. Belki de bütün en iyi niyetlerine rağmen, yaşamlarının yanlış olduğunu, ve bu noktadan sonra bunu değiştirmenin kendi sorumlulukları sayıldığını kabul etmelidirler.

2) *Erkeklerin hayatını korku yönetir.*

Bütün yaşamlar bir ölçüye kadar korkunun yönetiminde, ama korkuyu güvenli bir mesafede tutmak erkeklerin içine işlemiştir. Kadınlar duygusal dürüstlük gibi çok büyük bir kültürel üstünlüğe sahiptirler. Erkekler anne kompleksinin gücünden korktuklarından, kadınları ya memnun etmek ya da yönetmek isterler. Erkekler başka erkeklerden korkarlar, çünkü rekabetçi rollere girerler; öteki adam bir kardeş yerine bir düşman olarak algılanır. Erkekler korkarlar çünkü dünyanın geniş ve tehlikeli ve sonuç olarak bilinemez olduğunu bilirler. İçlerinden kendilerini çocuk gibi hissederler. Karanlık hırçın denize açıldıkları gemi gerçekten kırılığandır. Kuşkusuz kadınlar da böyle hissederler, ancak bunu hem kendi kendilerine hem de başka kadınların önünde kabul ederler. Yaşamları bundan dolayı o kadar yalnız ve yalıtılmış değildir ve her an kendilerini suçlamazlar.

Erkekler korku duymamak, doğayı ve kendilerini fethetmek gibi bir görevi yerine getirmeleri *gerektiğine* ilişkin çılgınca bir görüşe sahiptirler. Hiç kuşkusuz inanılmaz şeyler yapmışlardır, karanlığın içinde büyük adımlar atıp ellerinde harika Terra Incognita [Tanınmayan Topraklar] haritalarıyla geri dönmüşlerdir ama, bir bütün olarak bakılacak olursa, her erkek gerçek erkek olmama korkusundan utanç duyar. Erkeğin utancı gösteriş yapıp başkalarına kabadayılık taslayarak giriştiği aşırı telafi davranışlarında ortaya çıkar.

Yinelemek gerekirse, bir erkeğin iyileşmesi kendine dü-rüst davranmaya başladığı gün, yaşamının ne ölçüde kor-kunun yönetimi altında olduğunu kabul ettiği gün, onu içine alıp yutmakla tehdit eden utancı yenebildiği gün baş-lar. Ancak o zaman ruhunu rahat bırakmayan o büyük ka-ranlık korkunun bulandırdığı o merkezi yeniden bulabilir.

3) Dişi güç, erkek ruhsal yapısının idaresinde olağanüstü bir etki-ye sahiptir.

Doğal koşullar altında, bir erkeğin yaşamındaki en bü-yük psikolojik etkiyi annesi yapar. Erkeğin az ya da çok her zaman bilincinde olduğu bu ruhsal varlığın ağırlığı yüzün-den erkekler kadınlarla aralarındaki çarpıtılmış ilişkileri başlıca dört yönde geliştirirler.

Birincisi, kadınlara çok fazla psikolojik güç tanırırlar. Başka bir deyişle, anne komplekslerinin büyüklüğünü ka-dınlara yansıtırılar. Kaba hatlarıyla ifade edilecek olursa, “Senin göğüslerin var, sen kadın olmalısın. Annem bir ka-dındı, demek ki sen ona benziyorsun.” Böylece kadının gü-cünden korkan erkek onu memnun etmek ya da denetle-mek isteyecektir, ya da onunla karşı karşıya gelmekten ka-çınacaktır. Anne kompleksi yüzünden ortaya çıkan mesele-leri fark edip sahiplenemeyen erkekler güce dayalı yansıt-macı bir ilişkiye girerler. Cinsler arasındaki sözde savaşın gerisindeki en temel gerçek budur: Korku, erosun yerine gücü geçirir.

İkincisi, erkekler dişi yanlarından dehşete düşerler. Canlılık hissetmeyi, içgüdülerini, sevecen ve besleyici ola-bilmelerini kültürel yönden tanımlanan kadın doğasıyla bağdaştırır, bu yüzden de bunlarla aralarına mesafe koyar-lar. Bu durum onları aynı zamanda kendi animalarından da uzaklaştırır ve derin bir kendine yabancılaşma duygusu

yaratır. Aslında, bir erkeğin “dişi yanı” diye bir şeyden söz etmek yanıltıcı olabilir, çünkü anima erkek olmanın anlamının gerekli bir bölümüdür. Erkekler bu yanlarını nadi-ren tehlikeye atarlar, ama dünyayla ve kendi iç yaşantıları-yla bağlantı kurmak kadınların olduğu kadar onların da doğasında vardır.

Üçüncüsü, erkekler cinsel kimlikleri ve abartılmış cinsiyet rolleri konusunda o kadar güvensizdirler ki, dar ortak sınırlar içinde kalmayan yönlerinden korkar ve bunları inkâr ederler. Bu özelliklerin başkalarınca yaşama geçirildiğini gördükleri zaman, bunları şiddetle reddederler. Homofobi buna en iyi örnektir. Eşcinsel erkeklerin cinsel eğilimlerine göre yaşamaya kesinlikle hakları vardır. Giderek anlaşılıyor ki eşcinsellik bir seçim bile değil, tarih boyunca aşağı yukarı aynı yüzde oranında varolan biyolojik bir eğilimdir. Zarlari genetik yönden bu biçimde atan, sevgi yerine korkuyu ve baskıyı koyan kökten dincilerin tapındığı yine o aynı tanrıdır. Eşcinsel erkekler savaşa giderken karşı cinsle ilişkide bulunan kardeşleri gibi aynı yüreğe, aynı ruha, aynı cesarete sahiptirler. Maçoluk sandığından çıkıp ve esas sorunu belirtmenin zamanıdır — erkekler kendi yaşanmamış hayatlarını canlandıranlardan korkarlar. Düşmanımız öbür adam değil, ataerkil düzenin bizden istediği biri olamamanın korkusudur.

Dördüncüsü, erkeklerin kadın gücü konusundaki deneyimleri, cinselliğe gereğinden çok önem vermekle ve ondan korkmakla sonuçlanmıştır. Nietzsche bir zamanlar evliliğin başlıca amacının sohbet etmek olduğunu gözlemlemişti.⁷⁸

⁷⁸ “Human, All-Too-Human,” *The Portable Nietzsche*, sf. 59.

Evliliğin bir örnek oluşturduğu bağlılığa dayalı bir ilişkinin amacı birbirine bakmak ve ebeveyn- çocuk komplekslerini pekiştirmek değil, birbirinin sayesinde ve birlikte gelişmektir. İlişki diyalektik olmalıdır — yumuşatan ve genişleten ruh dolu karşılaşmaları içermelidir. İki cinsiyet arasındaki köprülerden biri hiç kuşkusuz cinselliktir. Ama erkekler çoğu zaman konuşma yönünden kendilerini zayıf hissettikleri için sevişmeye çok fazla önem verirler.

Cinsellik ne olursa olsun, ki en azından derin bir gizemdir; kolayca yanlış kullanılabilir. Yaşamlarını soğuk ve acımasız bir dünyada geçiren, ve kendi animaları ile frijit bir ilişki içinde bulunan erkekler açısından cinselliğin birincil psikolojik amacı sıcak bir yere yeniden bağlanmaktır. Cinsellik duygusal güvencenin bir yoludur, incinmiş ruhun acısını dindirecek bir yatıştırıcıdır. Eğer yaşam onları hırpalarsa, o zaman cinsellik, aynı ilaçlar ya da iş gibi, yarayı uyuşturur. Cinsel birleşme anlık bir aşkınlık sağlar. Orgazm kendinden geçirici bir deneyimdir; o an için kişi kendini sıradan bilincin demir parmaklıklarının dışında hisseder. Birçok erkeğin dinsel bir deneyime en çok yaklaştığı an budur. Bundan dolayı cinsel birleşme, altında anne kompleksinin yattığı umutsuz bir kabul edilme arayışını maskeleler. Bu kesinlikle zarar verici bir oyundur. Sevgi olarak cinsellik, söyleşi olarak cinsellik, diyalektik olarak cinsellik, bunların hepsi denk bir eşin bulunduğunu varsayar. Kurtarıcı olarak cinsellik ilişkiyi saptırır ve Satürn'ün güce dayalı gölgesine girişe izin verir. Satürn oradaysa, hiçbir şey gerçekten eğlenceli, ışıklı ya da dönüştürücü olmaz.

4) Erkekler duygusal gerçeklerini bastırmayı amaçlayan bir suskunluk komplosu üzerinde uzlaşırlar.

Neredeyse her erkek kendisini ifade ederken alaya alındığı ya da dışlandığı durumları anımsar. Erkekler nazik ve

kırılgan oldukları görüldüğünde, yüksek bir bedel öderler. Onları başka erkekler, kimi zaman kadınlar, ama en çok da kendileri utandırır. Tehlike Şatosunu her gün kuşatanlar, güçlü bir benlik imgesini tutan titrek eli desteklemek için mümkün olduğunca fazla özgüvene gereksinim duyarlar. Bu yüzden kendilerine zarar veren şeyler konusunda suskun kalmakta gizli bir işbirliğine girerler. “Conspiracy” [komplo kurmak] sözcüğü Latince “birlikte soluk almak” anlamına gelen *conspirare* sözcüğünden türemiştir. Erkekler korkmuş ruhlarını koruyarak hepsinin yaralanmasını uzatmak için birlikte sessizce soluk alırlar.

Burada yine dürüstlük meselesiyle karşılaşyoruz. Birey olarak erkekler gerçeği, yani kendi gerçeklerini açıklamayı göze almalıdırlar, çünkü bu daha birçoklarının da gerçeğidir. Eski bir Çin atasözü der ki, doğru söz söyleyen binlerce fersahtan duyulur. Erkekler yalan söylemeyi ve suskunluk komplosuna katılmayı bırakmak için acı çektiklerini göstermeyi göze almalıdırlar. Diğer erkekler kendilerini etkiyeceği için, bunu göze alanları ayıplamaya girişecekler, ya da, korkudan, onlardan kopacaklardır. Ama zamanla herkes, kendi gerçeklerini açıkladıkları için onlara teşekkür edecektir.

5) *Erkekler Anne'den ayrıлып anne kompleksini aşmak zorunda oldukları için, yaralanma gereklidir.*

Bir erkeğin her şeyin ötesinde beslenme ve güven isteyen yanını oluşturan anne kompleksini ayrıntılarıyla tanımladıktan sonra, erkeğin yaralanması gerektiğini de doğrulamalıyız. Çocukluktaki bağımlılıktan yetişkinliğin bağımsızlığına geçiş törenleri yapan atalarımızın gençleri yaralar-kenki acımasız davranışları nedensiz değildi. Açtıkları yaralar sembolik irdi ve bu nedenle arketipsel anlamlarla yüklüydü. Yaralar başka bir kavramı ifade etme aracıydı, bütünü

yansıtan parçalardı, dünyanın açacağı yaralara bir girişti; yaralanmadan edinilen deneyim daha sonra kişinin günlük deneyimi haline gelecekti.

Bir takım arkadaşım bana yerinden çıkan tırnağımın ileride alacağım yaraların en önemsizi olduğunu anımsatırken, daha geniş bir dünyaya hazırlanmama yardımcı oluyordu. Üçüncü ve kısa mesafeye gelince, ruh gerekli çarpışmaya hazır olmalıydı ki kendi rahatını düşünmesin ve oyunu başlatmak için topu geri attığı çizgideki arbedenin gücü onu sürüklemesin. Böylece bir gencin kabilesince yaralanması sembolik bir dış dünyaya giriş töreniydi. Ama dahası, önündeki yaşamın acılarına dayanabilmekte ve sıcak bir yuvaya duyduğu çocuksu özlemden vazgeçmekte ona yardımcı olmanın bir yoluydu. Genç yapacağı yolculuğun yükünü, acısını ve yalnızlığını önceden görebilmeliydi. Hiç kimse, ne ebeveyni ne de kabilesi, onun savaşma kapasitesini ve potansiyelini tümüyle kullanabilme olanağını elinden almaksızın, bu yolculuğu ondan esirgeyemezdi.

Demek ki erkekler, gerçekten dünyada yer almak, bilincin hızlanmasını sağlamak, anneden ayrılıp kendi yazgılarının efendisi olmaya yarayan kahramanca görevi üstlenebilmek için yaralanmalıydılar. Hepimiz Philoctetes gibiyiz. Kendimizi dışlanmış ve incinmiş hissederiz; ayrı mağaralarımıza çekilip kendimize acıyarak orada kalmak isteriz. Ama kahramanlık görevi her birimizi bekler: Her birimiz, her gün, yatağımızın ayak ucunda bir parça daha ruh yemeye hazır halde sırttan korku ve uyuşukluk iblisleriyle yeniden savaşmak zorundayızdır.

Erkeklerin (ve kuşkusuz kadınların) evden ayrılıp bilinmeyene doğru gitme yeteneklerine duyduğum hayret hiç bitmiyor. İlk kez dağları aşanların, koyu karanlık denizleri geçenlerin, Hades'in Krallığına aşağıya inen ve "Sonnets

to Orpheus"u [Orfeus'a Soneler] ve Beşinci Senfoni'yi yazanların cesaretine duyduğum hayranlık yok olmuyor. Ve Yeats'ın yaptığı gibi kendime şöyle soruyorum, "Neden savaş alanında ölenleri onurlandırmak zorundayız, insan kendi içindeki uçuruma dalabilmek için aynı atılgan cesareti gösterebilir."⁷⁹

Yaralanmanın ötesinde yeni bir bilinç düzeyi bulunur. Ruhsal bir pompa gibi bizi bilinmeyene götüren yaralar olmadan, yaşarken karşımıza çıkan tuhaf ve harika maceralar ve geri gelirken getirdiğimiz kanla parlayan ganimetler olmadan yaşam bir şeye değer mi? Daha bilinçli olabilmek ve degecek dünyaları kazanabilmek için ödediğimiz bedel, ana karakterin yaralanmasıdır. Kişi böylece kendi yaşamının kahramanı olabilir.

6) *Erkeklerin yaşamlarında şiddet vardır çünkü ruhları şiddete uğramıştır.*

Günümüzde erkeklerin aldığı yaralar sembolik değildir; başka bir deyişle dönüştürücü değillerdir. Kültürümüzde anlamlı geçiş törenleri ve ruhun enerjilerinin aktivasyonunu ve yönlendirilmesini sağlayacak imgeler eksik olduğundan, çoğu erkek içsel ve dışsal olarak üstlendikleri rollerin ve beklentilerin yükünü hisseder, hatta bu yükün altında ezilirler. İşe yarayacak hiçbir şeye dokunulmaz, hiçbir şey harekete geçirilmez. Yaralayan ne varsa aynı zamanda yok eder. Bir adamın ruhuna şiddet uygularsanız o adam bir yönüyle şiddete yatkın olur. Kitle katilleri ve seri katiller sözlü ya da bedensel şiddete maruz kalmışlardır. Akşam haberlerinde hüsrarla gözü dönmüş postacıya ya da banka memuruna rastlamak olağan bir hal almıştır. Ama bu buzdağının yalnızca tepesidir. Erkeklerin yaşamında ruh her

⁷⁹ Richard Ellman, Yeats: *The Man and the Masks*, sf. 6.

an katledilir. Erkekler yalnızca köprüden aşağıya sallanıp boyları kazımak, doğanın fiziksel ve ruhsal engellerini geriye itmek, ezici baskılara dayanmak, serinkanlı ve kendine hakim kalmak gibi tehlikeli, pis ve güç işler yapmaya çağrılmakla kalmazlar, aynı zamanda onlardan bunun acısını sessizce ve tek başına çekmeleri beklenir. Her şeyden daha da fazla erkeklerden, aynı kadınlardan da istendiği gibi, kimi ekonomik, politik ya da kültürel norma hizmet etmek için ruhlarını feda etmeleri istenir. Kendi yaratılışlarının yozlaştırılmasına direnirlerse utandırıcı duruma düşerler, karşı çıkarlarsa dışlanırlar, ve kimi zaman da eğer görüşleri kurulu düzene güçlü bir biçimde meydan okuyorsa kurban edilişler.

Erkekler öfkenin, hiddet düzeyine gelene dek biriktirilmiş bir öfkenin varlığını kabul etmelidirler. Bu hiddet nereye gider? Kimilerinde depresyon biçiminde, bütün yaşamları boyunca taşıyabilecekleri bir ağırlık olarak ortaya çıkar. Başkalarında ise bedenin çeşitli bölgelerinde etkili olur ya da bizi ve onları, kazananları ve kaybedenleri içeren paranoyak oyunla yansıtılır. Birçokları hiddetini kadınlardan, çocuklardan ya da öbür erkeklerden çıkarır; ruhlarının derinlerinde çektikleri acıyı herhangi bir uygun nesneye yansıtır.

Dünyada bu güne dek, sonsuza kadar sürmeye yetecek vahşet olmuştur. Artık erkekler öfkelerini, iyileşmek için zorunlu değişimleri hızlandıracak biçimde yönlendirmelidirler. Çocukken elimizden pasif bir halde acı çekmekten başka şey gelmez; bilinçsiz kaldığımız sürece kurban olmaktan başka şey yapılamaz. Ama bir kez bilinçlenince kendi yaşamımızdan sorumlu oluruz. Yıllar boyunca büyüyen ölke artık, ruhu kurtarmaya yarayacak değişim, isyan ve zorunlu mücadeleye yetecek enerjiye dönüşür.

7) *Her erkek içinde babasına ve kabile babalarına karşı derin bir özlem duyar.*

Bizi Anne'nin egemenliğine doğru, geriye ve aşağıya çeken güç, o içsel baskı, ne kadar büyük olursa, ruhun aradaki büyük boşluğa köprü olabilmesi için ona karşılık gelen bir gücün doğması gerekir. Çocukluktan çıkmaya yarayan kabilesel geçiş törenlerinin bilgeliği buradadır. Törenler geniş kapsamlıydı, psikolojik yönden etkiliydi ve anne kompleksinin oluşan ego üzerindeki etkisi ölçüsünde uzatılırdı.

Annenin dünyasını, evin rahatlığını bırakabilmek için kişinin gidecek bir yeri olmalıdır. Kabul etmeliyiz ki, gelecekteki kültürlerin geçiş törenleri gencin bizimkinden daha basit, daha homojen bir kültüre kabul edilmesini sağlıyorlardı. Hem de, kişinin bireyleşmesiyle değil ama henüz biçimlenmemiş kişinin ortak kabilesel erkeklik tanımına uygun hale gelmesiyle ilgiliydiler. Yine de, bu gibi fiziksellik yüklü kişilik imgelerini, yaşlıların bilgeliğini, ve erkekler topluluğunu işin içinden çıkarırsak geriye çağdaş dünya kalır.

Doğa boşluktan hiç hoşlanmadığına göre, erkekler günümüzde, çocukça ve inisiye olmadan, aradaki bu büyük boşluğu uyuşturucularla, işle ve ortaklarıyla doldururlar. Eğer bizler ilişki kurmayı ötekinin ötekiliği ile bağlantı kurarak öğreniyorsak, kimliğimizi benzerlerin birbirine örnek olmasıyla doğrularız. Günümüzde erkekler kültür yoluyla kimlik iddiasında bulunamazlar çünkü ya kendilerine örnek olması için yetişkinliğe geçişi sağlanmamış başka erkekler bulmak zorunda kalırlar ya da maddeci bir toplumun boş değerlerine boyun eğler. Yinelemek gerekirse, iyileşme başlamadan önce erkekler içlerinde yatanın gerçekliğini kabul etmelidirler. O karışık duyguların arasında, bir yoldaş, bir örnek ve destek olabilecek öz babanın kaybindan duyulan derin bir hüznün ile bilgelik, avunç ve esin kaynağı olan babalara duyulan derin bir özlem vardır.

Ataların bilgeliğini aktarmak, genci kendisine destek olan ve hizmet etmesi gereken tanrılar konusunda bilgilendirmek kabiledaki yaşlıların göreviydi. Günümüzde erkeklerin hiçbir kabilesel tarihe ya da aşkın gerçekliğe dayanan kökleri yoktur. Tanrılarına ilişkin hiçbir temel bağlantısı bulunmayan erkekler ciddi tehlike içindedirler ve başkalarını da tehlikeye sokarlar. Bu gibi adamlar kayıptır. Kendilerini, tarih ve bilge yaşlı erkekler tarafından terk edilmiş hissederler. Kendilerine örnek olacak kişilere ve büyük öğretilere özlem duyarlar. Sürgün olmanın acısını sessizce çekerler ya da üzüntülerini hiddet kisvesi altında eyleme dökerler. Böyleleri çoktur.

8) *Eğer erkekler iyileşeceklerse, dışarıdan alamadıklarını içlerinde harekete geçirmelidirler.*

Erkekler kabile büyüklerine başvuramayacakları ve bırakın inisiye olanları, bilge erkeklerin bile çok az olduğunu öğrendikleri için ruhları ciddi biçimde hastalanır. Ruhsal mahaller, mitolojik referans noktaları bulunmadığına göre, erkekler kendilerini iyileştirmeyi öğrenmelidirler. Ara sıra bu iyileşme arkadaşlarla paylaşılabilir ama genelde, bu işi tek başlarına yapmalıdırlar.

*Demian** adlı romanında kesinlikle çağdaş ruhun iyileşmesini ele alan, üç kez sürgüne giden ve zulüm gören ve telafi olarak, bir kez Nobel Ödülü alan Herman Hesse şöyle bir gözlemde bulunmuştu, “ Amaçsız gezinenler dünyasında, yollar kesişince, insan kendini bir süre yuvasında hissedir.”⁸⁰ Ama topluluk yaşantısı, yani ilk bağlantı deneyimi yalnızca “bir süre” içindir; sonra kişi yolculuğa tek başına devam eder.

* *Demian*, Çev. Kâmuran Şipal, İst., Afa Yayıncılık 1989—Ç.N.

⁸⁰ *Demian* sf.104

Anne Kompleksi / Babalık Görevi

Anne kompleksinin morfolojisini gözden geçirmek bu noktada yerinde görünüyor. Yineleyecek olursak, öz annenin çocuğun ruhunu biçimlendirici gücü çok büyüktür. Çocuğun annesiyle ilgili deneyimi egonun denetimi dışında, duygu yüklü enerji kümesinden oluşan bir kompleks biçiminde içselleştirilir. Anne doğanın ve bedenin dünyasına ve ilişkiye uzanan bir köprü olduğuna göre, erkek çocuğun annesiyle ilgili deneyimi kendi arketipsel derinliklerinde dalgalanır.

Başka bir deyişle, bir erkeğin kendisiyle, başkalarıyla ve kendi içinden gelen yaşam enerjisiyle ilişkisi önemli derecede anneye yaşanan ilk deneyim tarafından yönlendirilir. Annenin çocuğun gereksinimlerini karşılayamayıp kendi kişisel komplekslerini ona yansıttığı ölçüde, çocuk terk edildiği ve ezildiği için yaralanır. Bunların ilkinden kendi değerine ve dünyanın güvenilirliğine kuşu duymayı öğrenir. İkincisi yüzünden nazik sınırlarını savunmaya gücü yetmediğini hisseder ve böylece genellikle yakınan, karşılıklı bağımlılık geliştiren ya da korku dolu, aşırı telafi edilmiş, gücün egemen olduğu bir kişilik geliştirir. Her iki durumda da, çocuk kendisi değildir, ama doğal gerçekliğini ikinci plana indirgeyecek kadar güçlü bir deneyime tepki duyarak yaşamını sürdürür. Bu uzlaşma formasyonu çocukluk boyunca yinelenerek sahte bir kişilik doğurur ve o ilk ilişkiyi daha sonra, yetişkinlikteki ilişkilere yansıtmaya kadar götürür. Oğlan çocuk böylece yapay bir benlik yaşar.⁸¹

Çocuk tamamen bağımlı olduğu için, muhtaç haline yönelik herhangi bir tehdit büyük bir korkuya yol açar.

⁸¹ Edinilmiş, yapay kişilik ile doğal kişilik arasındaki çarpışma için, bkz. *The Middle Passage (Orta Yaş Geçidi)*, bölüm 1.

Bütün erkekler içlerinde bu kırılganlığın benzer anısını taşırlar. İhtiyaçlarının karşılanmamasından ve muhtaç hallerinin bağımlılıklarını sürdüreceğinden çok korkarlar. Kaç yaşında olurlarsa olsunlar içinden çıkamadıkları bu sorunlu durum öfke ve üzüntü doğurur. Erkekler gereksinimleri karşılanmadığı için öfkelenirler ve kaybın yasını tutarlar. Yaşlandıkça ve yetişkinlik rollerince hırpalanıp darbe aldıkça bu duygular bilinç dışına kaymaya başlar. Ama bu gibi enerjiler yok olmayıp her zaman başka bir yere giderler. Öfkeleri ömür boyu süren bir depresyon olarak içe, çok derinlere döner, ya da bedene saldıran duygular haline gelir. Bu duyguyu kadınları döverek ve eşcinsellere vurarak, ya da, daha soyut bir biçimde, şirketlerde kafa kafaya toslatarak eyleme dökerler. Annenin dünyasını anımsattığı için kuşku duydukları animaları sindirilmiştir. İçerideki kadın, doğal olarak, kendini alınganlıkla ve genel bir şirretlikle ifade eder. Erkeğin üzüntüsü melankolide ve belirsiz bir biçimde anneye geri gitmesinde, ya da yaşamına girip onu iyileştirecek bir sevgiliye duyulan gizli bir özlemde kendini gösterir.

Bütün bu dinamiklerin altında, bir taraftan erkeklerin gelecekte kendilerine bakacak kimse olmayacağı korkusu, öbür taraftan da bağımlılıktan duyulan ezici dehşet vardır. Böylece erkekler, enstest içeren huzur arayışlarından duydukları büyük ölçüde bilinçdışı korku sonucunda, hem içlerinde hem de dışarda, dişilikle savaşır.

Bütün erkekler anne imagosunu kişiye göre değişen derecelerde içlerinde taşıdıklarına göre, sahip oldukları kısıtlı bilinç ortaya kendini şiddetle savunan, dar bir erkeklik tanımı çıkarır. Erkekler, ataerkil düzeni, kuralları, hiyerarşik düşünce biçimi ve toplumsal yapılarıyla, ve kadınlığı ikinci dereceye indirgeyen yanıyla, anne kompleksine karşı

bir savunma olarak evrimleştirdiler. Babalar ve oğullar birbirleriyle neredeyse hiç konuşmazlar, çünkü Kronos-Satürn gibi, babaların iğdiş edilmiş olduklarına ve oğullarını iğdiş etmek istediklerine ilişkin utanç verici sırrı paylaşmak zorunda kalmaktan çekinirler. Demek ki bunu telafi etmek, kişinin kendini savunmasına neden olan sorun kadar öldürücüdür. Hem kompleksi bastırma korkusu, hem de ataerkil tepki erkekleri kendilerine yabancılaştırır.

Her yerde, erkekler çağdaş bir deneyim çerçevesinde çocukluğun dinamiklerini taşıyarak eşleriyle, kurumlarla ya da kimi benzer duygusal durumlarla yüzleşmeye mahkumdurlar. Geçmiş, gerçek anlamda geçmiş değildir. Anne ve baba her an içimizdedir – içimizdekiler yalnızca öz ebeveynimiz değil, aynı zamanda ortak bir ana baba deneyimidir. Bu nedenle, bütün o eski gereksinimleri, o eski korkuyu, eski özlemi, eski öfkeyi, bilinçdışında olsa dahi, hisseden erkekler bu dinamikleri güncel Öteki'ne yansıtırlar. O halde, Öteki o ilk ebeveynin bir zamanlar yarattığı etkiye sahiptir ve erkekler çeşitli yollardan bunu denetlemeye, hafifletmeye, hatta tamamen görmezden gelmeye çabalayacaklardır.

Bu durum neden bunca erkeğin evde ve işyerinde kızgını ve kontrolcü görüldüğünü açıklar. Pasif-agresif diye tanımlanan erkek sayısında neden artış olduğunu da açıklar. Bu erkekler kendilerini güçsüz hissederler, ama öfkeli oldukları ve Öteki'ni baltalamamın ya da altüst etmenin bir yolunu bulurlar. Güçsüzlükleri had safhaya ulaşır çünkü bu gibi büyük gereksinimlerle ve korkularla nasıl başa çıkılacağını gösterecek ve böylelikle başkaları üzerindeki yansıtmayı kaldıracak erkeklik yetkilendirilmesine ait o kadar az olumlu örnek vardır ki.

Erkekler eğer içlerinde dalgalanan anne kompleksinin etkisini sezemezlerse, asla gerçeklikte değillerdir; yani Öteki'ne samimiyetle farklıymış gibi davranamazlar. Evet, bu gibi malzemelerin bilincine varmak büyük cesaret, sezgi ve sabır olduğu kadar düzenli çalışma da gerektirir. Anne kompleksiyle uğraşmak özellikle erkekler açısından zordur çünkü bu kompleksin yaşamları üzerindeki gücünü ve etkisini ortaya çıkarmak erkeklik kimliklerini tutan zayıf bağı tehlikeye atar. Ama bu tehlikeyi göze alana dek, erkekler içsel bölünmeyi ve başkalarına duydukları yabancılaşmayı çoğaltmaktan başka işe yaramayan telafiye dayalı kimliklerinin içine sıkışmış kalacaklardır.

İyileşme Nedir, ve İyileştiren Kimdir?

Erkeklerin iyileşmesine gerçekçi biçimde yaklaşabilmek için, önce iyileşmenin ne demek olduğunu ve zamanımızda iyileştirici unsurların nerelerde bulunacağını incelemeliyiz.

Franz Kafka bu yüzyılın başında "The Country Doctor" (Kasaba Doktoru) başlıklı kehanet dolu bir öykü yazdı. Bir doktor şiddetli bir kar fırtınasının ortasında bir hastaya bakması için çağrılır. Doktor gelince köylüler hepsi genç bir adamın çevresine toplanırlar. Genç adam doktora "Kurtarın beni, kurtarın beni" diye seslenir. Doktor hastasını muayene eder ve hiçbir aksaklık göremediğini açıklar; görünürde bir yara ya da hastalıklı bir durum yoktur. Genç yine, "Kurtarın beni, kurtarın beni" diye bağırır. Doktor tekrar bakar ve hastanın yan tarafında kat kat kıpkırmızı kabukları bulunan açık bir yara görür. Parmağı uzunluğunda kurtçuklar ışığın altında kıpırdanmaktadırlar. Daha uzun bir muayeneden sonra doktor genci kurtaramayacağını belirtir. Köylüler çok kızar ve doktorun gücünü elinden alacak bir tören başlatırlar. Bir ağzdan aynı sözleri

yineler, doktorun çevresini sarar, giysilerini çıkartır ve onu vahşi doğaya terk ederler. Geri dönmek için karanlıkta yolunu arayan doktor şöyle düşünür:

İşte benim bölgemdeki insanlar böyledir. Her zaman doktordan olanaksız olanı isterler. Kadim inançlarını kaybetmişler; papaz evde oturup birbirinin ardından tören giysilerini ortaya döker; ama doktordan müşfik cerrah elleriyle her şeye kadir olması beklenir. Eh, nasıl isterlerse.⁸²

Kafka'nın öyküsünün sembolik ve kehanete dayalı bir anlamı vardır. Din adamlarının gücü kalmamıştır; onların yerini yeni bir batıl inanç ve siyah yerine beyaz giysili yeni bir rahip almıştır. Ama yeni bir din sayılan tıp bilimi de kimseyi kurtaramaz. Ancak yakından muayene edince kıpkırmızı yara görülür. Bilim bütün o harikalar yaratan gücüyle böyle bir yarayı iyileştiremez. Böylece doktor artık inanılmayan bir ilahi güce hizmet eden rütbesi sökülmüş bir başka görevliye dönüşmüştür. Kafka inancımızı, tam da yirminci yüzyılın yönlendirdiği gibi dışsal ve sayılabilir dünyaya yöneltmek konusunda bizleri uyarır. Yaralanan ruhumuzdur ve onu ancak ona ulaşabilen iyileştirebilir.

Doktor (physician) *Physis*'in (doğ) hizmetindedir. Doktor iyileştirmez; doğa iyileştirir. (Latince *medicus* sözcüğü "iyileştirici", *mederi* "iyileştirmek" ve *docere* "yol göstermek" anlamına gelir.) Beden bozulunca doktor iyileştirmeyi kolaylaştırıcı koşulları artırabilir, ama ruhun aldığı yaraları iyileştiremez. D. H. Lawrence yıllar önce bunun farkına varmıştır:

⁸² *The Penal Colony* sf.141

Ben çeşitli parçaların bir araya gelmesinden oluşan bir mekanizma değilim.

Ve mekanizma kötü çalıştığı için,
hasta değilim ben.

Hastayım çünkü ruhumdan, kendi
derin duygularımdan yaralıyım
ve ruhun yaraları çok, çok uzun zaman alır,
zamandır tek ilacı

ve sabır, ve de zor bir pişmanlık,
uzun, zor pişmanlık, hayatının yanlışını fark etmek,
insanlığın kutsal saydığı o yanlış durmadan yinelemek-
ten kendini kurtarmak.⁸³

Toplumumuz uzun zamandır erkekler birer makine, ilerleme ya da kâr adına harcanabilir birer gövde muamelesi yapmıştır. Kendilerini birer “mekanizma” gibi görmele-ri öğretilen erkekler acılarını ve ruhlarının neşesini geçersiz kılmışlardır. Böyle bir yabancılaşma çok derinden yaralar. Bu o kadar uzun zaman sürmüş ve doğruluğundan o kadar emin davranılmıştır ki, aynı cinsiyetten olanların bütününü bir yana bırakın, bireyleri iyileştirmek bile sonucu belirsiz bir girişimdir. Ama yaşam devam ediyor, Satürn’ün gölgesi yerinde duruyor, oynanacak tek karşılaşma bu ve bundan kaçanın vay haline. Yaralanma kurumlaştırılır ve kutsallaştırılır ve erkekler bilmeden girdikleri gizli anlaşma ile kendi idam fermanlarını imzalarlar.

Bütün erkekler nevrozdan mustariptirler. Bu sözcüğün kendisi akla mekanik bir başarısızlığı getiriyor ve gerçekten, Aydınlatmanın evren ve insan örnekleri yaratma çabasından türemiştir. Ama aslında nevroz en basit haliyle toplumsallaşma ile ruh, ortak kültür ve bireysel ruh arasındaki

⁸³ “Healing” *The Rag and Bone Shop of the Past sf.113* ,editörler Robert Bly, James Hillman, Michael Meade

derin bölünmeyi belirtir. Dışsal roller kişinin ruhuna uygun değilse, korkunç bir tek yönlülük ortaya çıkar. Erkekleri kendileriyle ve birbirleriyle savaşmaya iten, bu dengesizliğin verdiği acıdır.

Terapistin rolü bu bölünmeyle ilgilenmek ve ister bilişsel, ister bedensel ya da düşsel olsunlar ortaya çıkacak imgeleri gözlemlemektir. Bu gibi imgeler belirtilerdir. Belirti için Almanca'da kullanılan *Zustandsbild*, "bir durumun resmi" demektir ve ruhun sembolik bir destek sağlayarak kendini iyileştirme çabasını temsil eder. Belirtiler hem bilinçdışı derinliklerden hem de bilincin dünyasından birtakım nitelikler taşırlar. Mecazlar aracılığıyla destek sağlarlar. "Metafor" (mecaz) sözcüğü Yunanca'da *meta*, "üzerinden, karşıya," + *pherein*, "taşımak" anlamına gelir. Böylece psiko-terapi etimolojik yönden ruhun ifadesine hizmet etmeye ya da onunla ilgilenmeye yakındır. Jung'cu analiz parçalara ayırıcı değil parçaları birleştiricidir; Yunanca *anakusis* sözünden gelen "analysis" (analiz) ussallaştırmak değil "çözmek, gevşetmek" demektir. Kişinin kendini bilinç düzeyinde algılayış biçimini çözen ya da gevşeten imgeler ruhun kendini iyileştirme sürecinin temelini oluştururlar. Jung'un deyişyle:

Aracı ürün [örneğin, bir imge ya da simge] ...çözülme değil yapılanma sürecinin ham maddesini oluşturur; tez ve antitez her ikisi de bu süreçte rol oynar. Böylece bölünmeye son verip karşıtların enerjisini ortak bir yola sokar ve varolan tutumunu bütünüyle yöneten yeni bir içeriğe dönüşür. Durgunluk aşılar ve yaşam yenilenen gücüyle yeni hedeflere doğru akabilir.⁸⁴

⁸⁴ "Definitios," *Psychological Types*, CW 6, par. 827.

Ruhu iyileştirmek yaratıcılıktan pek de farklı bir süreç değildir, belki de o yüzden sanatçının yapıtı yararlı bir paradigmadır. Sanatçı bilince doğru yükselen imgelerle uğraşır. Birçok sanatçı bir yapıta başlarken aklında bir düşünce olduğunu, ama daha sonra bunun yerini bir başkasının aldığını bildirir. En iyi yapıtının, bu imgeleri boyalar, sesler ya da sözcüklerle ifade etmek için egosundan ve yeteneklerinden feragat ettiğinde ortaya çıktığını iddia eder. Bundan dolayı, Jung'un belirttiği gibi, yaratıcı süreç "arketipsel imgelerin aktivasyonu ve bu imgelerin biten yapıtın içinde biçimlenmesi ile ilgilidir."⁸⁵

Derinlik psikoterapisi insan ruhunda oluşmakta olan imgelerin harekete geçmesini sağladıktan sonra onlarla bir diyalog kurulmasını destekler. Jung bu süreci, Benlik tarafından bilinç ile bilinçdışı arasındaki engelin aşılmasına yarayan aşkın bir işlev diye açıklar. Başka bir deyişle ruh iyileşmeye çalışır. Böyle bir iyileşme yaklaşımı bu yüzden benzer tedavilerde olduğu gibi allopatik* olmaktan çok homeopatiktir**. İyileşme benzerliklerin tınlamasıyla, yeniden seslendirilmesiyle ya da daha önce görülenlerin yeniden görülüp tanınmasıyla sağlanır. Erkekler, uygun imgeler babaları ya da kabile büyükleri tarafından biçimlendirilince, ya da kendileri bu imgelerin aktivasyonunu sağlayınca iyileşirler. Kişisel iyileşme, yani ruhun iyileşmesi bölünmeyi kapatmaya aracı olacak ve onun tınlamasını sağlayacak eylemlerde bulunmak ya da sembolik imgeleri canlandırmak yoluyla gerçekleşir.

⁸⁵ a.g.e.

* Hastalığın, hastalığa karşı bir ikinci durum yaratılarak tedavisi—Ç.N.

** Hastaya hastalığın belirtilerini aynen yaratan maddeleri çok küçük dozlarda verilerek tedavisi—Ç.N.

Geleneksel kültürlerdeki şamanın sağladığı iyileşme çoğunlukla yaratılış mitlerinin, kabilenin kuruluş efsanelerinin ezberden okunmasına dayanıyordu, çünkü bu anlatılarda hastanın ruhundaki aşkın işlevi uyandıran imgeler bulunuyordu. Günümüzde analistler ilgi, bağlılık ve imgelerle işbirliği sayesinde bu sürece yardımcı olurlar. Ama ne zaman iyileşme sağlansa, bu her zaman insan ötesi, gizemli bir yoldan olur ve bir lütuf sayılır. Demek ki Rilke'nin bize anımsattığı gibi, "biliriz ki içimizde yer var/ ikinci bir büyü ve sonsuz yaşama."⁸⁶

İyileşmenin Yedi adımı

Bu son bölümde iyileşme olasılığını destekleyen yedi kavramı geliştireceğim. Bunlardan hiç biri özgün değil ama hepsi bir araya gelince hem bireyler hem de topluca erkekler açısından doğru yönde bir ilerleme başlatabilirler.

Şunu yinelemeliyim ki, şimdiki erkek hareketine katılanlara saygı duymakla birlikte, bu gibi çabalarla pek bir başarı elde edileceğini sanmıyorum. Bu hareketin kimi özellikleri, belki haksız olarak, şimdiden modası geçmiş bir heves gibi görünüyor, ama hareket açıkça gücünü yitiriyor. Ben toplu değişimin ancak yeterli sayıda erkeğin bireysel değişimiyle oluşacağına inanıyorum. Kişisel iyileşme çabasını hangi düzeye çıkarabilirsek çıkaralım, kültürümüzün odak noktası yer değiştirecektir.

Bu umutsuz bir girişim olabilir, ama ortak bilincin aniden değişeceğini ummaktan daha gerçekçidir. Erkeklerin Satürn'ün geleneksel buyruklarının baskısını duymayı sürdüreceklerini sanıyorum. Onlardan hâlâ ekonomik amaçlar uğruna bedenlerini ve ruhlarını feda etmeleri istenecek.

⁸⁶ *Selected Poems of Rainer Maria Rilke*, sf. 19.

Yine ataerkil değerleri destekleyen ve onları öbür erkeklere ve kendilerine yabancılaştıran suskunluk konusunda gizli bir işbirliği yapmaları beklenecek. Ve yine üzüntülerini ve hiddetlerini mezara götürecekler. Ama en azından umuyorum ki, erkekler birey olarak bilinçlenince kendilerini kurtaracak ve başkalarına da yardım edeceklerdir. Belki de bazıları, hepimizin ihtiyacı olan yaşlı bilgeler olacaktır.

İşte iyileşmek için atılacak yedi adım ve her biriyle ilgili tartışma.

- 1) Babaların kaybını anımsayın.
- 2) Sırları açıklayın.
- 3) Yol göstericiler arayın ve başkalarına yol gösterici olun.
- 4) Erkekleri sevmeyi göze alın.
- 5) Kendinizi iyileştirin.
- 6) Ruhunuzun yolculuğunu geri alın.
- 7) Devrime katılın.

1) Babaların kaybını anımsayın

Doğamızı kendli cinsiyetimizden kişilerden öğreneceksek, o zaman hem öz babamızla hem de kabilenin babalarıyla ilişkimiz çok önemlidir. Ama Sanayi Devrimi ile büyük kentsel göçten bu yana – bu demektir ki son iki yüzyılda – çoğu erkek köklerinden kopmuştur: Evleriyle, el emekleriyle ve ruhlarıyla ilişkileri bozulmuştur. Daha büyük ekonomik güvence karşılığında enerjilerini, kâr getiren ama ruhu bozan rollere uyarlamışlardır.

Böyle erkekler çok üzücü yaralar almışlardır ve çektikleri acıyla bilmeden oğullarını yaralamışlardır. Yunan tiyatrosundaki bir trajik lanet gibi, yaralar kuşaktan kuşağa aktarılır. Yalnızca böyle bir tarihsel yaranın bilincine varan, bunu soylarında görüp kendi açıklarını kapatanlar, başka bir deyişle, bölünmeyi iyileştirenler Satürn'ün tarihsel ağırlığını

aşarlar. Yaralı bir babayla yaşamayı Sharon Olds'un uygun biçimde "Satürn" başlığını verdiği şiirinde anlattığı kadar dramatik bir ifadeyle çok az kişi anlatmıştır.⁸⁷

Her gece sedirde uzanıp yatar
ağız açık, odanın karanlığı
dolarken ağzına, kimse bilmezdi
babamın çocuklarını yediğini.

Şair daha sonra babasının her bir çocuğu nasıl yediğini anlatıyor. İnaniyor ki

diş etlerinin sinirlerinde ve
ciğerinde biliyordu yaptıklarını ve kendini
bundan alamıyordu.

.....
İsteddiği buydu,
o canı ağzına atmak
ve göstermek bir erkeğin neler yapabileceğini – bir
erkeğin
yaşamının ne olduğunu göstermekti oğluna.

Ben nasıl babamın montaj bandının başından kalkıp hafta sonlarında başkalarının depolarına kürekle kömür doldurduğunu gördümse, başka oğullar da babalarının Satürn'ün yükünü taşıdıklarını gördüler. Masamıza yemek konacağından, kiranın ödeneceğinden, ayağımıza giyecek ayakkabımız olacağından ne kadar da emindik. Robert Hayden "Those Winter Sundays" (O Kış Pazarları) adlı şiirinde babasının mücadelelerini ve kendi masumiyeti ile kayıtsızlığını anımsıyor. Yüreğinde acıyla şunları anımsıyor,

⁸⁷ Bly ,vd., *Rag and Bone Shop of the Heart*, sf. 128.

Onunla konuşurken kayıtsızdım,
soğuşu dışarıya süren
hem de ayakkabılarımı boyayan
Ne anlardım, ne anlardım ki ben,
sevginin çetin ve kimsesiz görevlerinden?⁸⁸

Bizim babalarımızdı bunlar; hayal edilemeyecek yaralar almış, kendileri olma seçeneğinden yoksun, duygularını bastırmış ve anlatılamaz bir yalnızlık içinde. Böylesi erkekler için utanmadan üzüntü duymalıyız.

Keder dürüştür. Yitirilmiş olana, asla var olmamış olana değer verir. Erkekler nasıl olursa olsun bu yükü taşırlar; çoğunlukla, belki de hiç farkında olmadıkları bir depresyon biçiminde. Depresyon yaşama gücünün körelmesidir; babanın kaybını bilinçdışına ne kadar derinden itersek itelim, ruh bunu bilir ve bizi o ağır duyguyu taşımaya mahkum eder. Keder açıkça anımsamaktır. O anda iyi gelmese de, dürüstlüğü sayesinde arındırıcı ve iyileştiricidir. Dıştaki yaşamımız ne kadar işlevsel olursa olsun, depresyon istemeden bizi etkisine alır. Yaşamın en tatlı anları bile bunun izlerini taşır.

Komisyonculuk yapan bir adam, bir zamanlar aynı babasının onu zorladığı gibi, kendisini çok çalışmaya zorluyordu. Dinlenemiyordu. Hafta sonları iş yetiştirmekle geçiyordu. Babasının değer verdiği tek şey işti. Bu yüzden, onun onayını almak için, öldüresiye çalışıyordu. Babası ölmüştü ama baba imagosu duygu yüklü olmayı sürdürüyordu ve onu hâlâ çok çalışmaya zorluyordu. Babasının maddi durumundan daha iyi bir noktaya geldiği halde, çalışmayı bırakamıyordu. İki yıllık terapiden sonra hafta sonlarında çalışmamayı başardı ve nihayet babasının mezarını ilk kez

⁸⁸ a.g.e sf. 142

ziyaret etti. Orada babasından hiçbir zaman görmediği şefkati ve kabulü düşünerek ağladı. Gözyaşları ve kederi, yaralı ve yaralayan babanın Satürn gölgesinde tanımlanan, hakkında pek az şey bildiği kendi yaşamında ilerlemeye başlamasını sağladı.

Yeraltına itilen keder nasıl depresyon yaratıyorsa, yadsınan öfke de aynı sonucu doğurur. Öfke organizmanın yaralanmaya duyduğu haklı ve refleks niteliğinde bir tepkidir. Bir keresinde, analiz ettiğim bir adam gayet rahat bir tavırla oğullarını enest ilişkiye soktuğunu söylemişti. Üzerine basarak söylediğine göre oğulları onunla işbirliğine girmişlerdi. Baba sevgisini ve babanın dokunuşunu ararken onların güçsüzlüğünden, saflığından ve bilinç dışında bedensel cinselliği sevgi zannetmelerinden yararlanan bir babayla karşılaşan oğullara kızgınlık duyduğumu anımsıyorum. Adamdan artık birer yetişkin olan oğullarıyla bunu konuşmasını ve keder ve öfkelerinin acısını çekmesini istedim. Kendisi iyileşmese bile oğullarının belki biraz iyileşeceklerini ummuştum.

Birçok oğul duyduğu öfkenin kendisini yiyip bitirdiğini ülser ya da migren olunca, ya da her çocuğun hak ettiği onayı alabilmek için aşırı çalıştığında anlar. Eğer iyileşeceklerse, erkekler yaralarına karşı olduğu kadar yaralayan kişiye de kızgınlık duymak zorundadırlar. Kişi, her şey olup bittikten uzun zaman sonra bunun ne işe yarayacağını sorabilir. Ama öfke de bütün güçlü duygular gibi geçmez. Mutlaka başka bir yere yönelir. Yaralı oğul kendini arındırıp dönünün dışına çıkmazsa *kendi oğlunu* yaralar. Eğer öfke bir arınma sağlayıp hâlâ hayatta olan babayla yeni bir başlangıç yapmayı kolaylaştıracaksa, o zaman bu göze alınmalıdır. Eğer öfke, takozu yarığın daha da derinine saplayacaksa o zaman bununla yüzleşmemek konusunda bilinçli bir karar

alınmalıdır. Ama her oğul bu öfkeyle kendi içinde yüzleşmelidir yoksa Satürn'ün tutsağı olarak kalır.

Erkeklerin içlerindeki bilinçli hale getirmeleri şarttır. Kuşkusuz geçmiş i değiştiremezler, tıpkı genellikle dışsal baba-oğul ilişkisini değiştiremedikleri gibi. Yine de, içlerinde bilmedikleri bir şeyler sessizce işlemektedir. Çocuğun taşıdığı en büyük yükün ebeveynin yaşanmamış hayatı olduğu konusunda Jung'un yaptığı derin gözleme dayanırsak, her babanın oğlunu yargılama dürtüsüne kapılmadan, babasının yaralarının ona nerelerde geçirildiğini incelemesi gerekir. Ya babasının örneğini taklit eder ya da buna tepki göstererek yaşar — ama her iki durumda da Satürn'ün tutsağıdır.

Her babanın oğlu kendine şu soruları sormalıdır, “Babam ne gibi yaralar almıştı? Benim için ya da başkaları için ne gibi fedakârlıklar yaptı? Hayallerini gerçekleştirebildi mi? Hayatını yaşamaya duygusal yönden hakkı olmuş muydu? Kendi hayatı için mi yoksa Satürn'ün iplerini göğüslemek için mi yaşadı? Babasından ve kültüründen, kendi yolculuğunu engelleyecek neler aldı? Ondan hayatı ve geçmişi hakkında neler öğrenmek isterdim? Ondan erkek olmakla ilgili neler öğrenmek isterdim? Ne kadar duraksayarak da olsa, bu gibi soruları yanıtlayabilir miydi? Bunları hiç sormuş muydu? Babamın yaşanmamış hayatı neydi ve ben bir biçimde bunu onun adına yaşıyor muyum?”

Bunlar çoğunlukla kuşaklar arasında konuşulmayan sorulardır. Eğer bilinçli olarak dile getirilmemişlerse, açıkça verilmemiş yanıtları genellikle yaralayıcı biçimde bilinç dışında yaşanmıştır. Vefat etmiş bir babaya ilişkin bile olsa, bu gibi sorular sorduğumuzda, hem idealize etmekten hem de gözden düşürmekten daha kolay kaçınabiliriz. Babamız daha yakın bir adam, bizimle aynı güç sınavdan geçmiş bir

kardeş gibi görünür. O zaman ciddi yaralar alınmış olsa da, merhametle davranmaya daha yatkın oluruz. Eğer nefrete kapılırsak, bizi yaralamış olana bağlı kalırız. Babalarımızı yetişkin gözûyle daha iyi anladığımızda, kendimiz de babalık sürecine daha iyi başlayabiliriz.

2) *Sırları açıklayın*

Tedaviye ilişkin mesleklerde çalışanlar bilirler ki yarane zaman görmezden gelinirse iltihaplanır. Ya da, “on iki-adında” programlarının belirttiği gibi, insan neye direnirse, direndiği üzerine gelmekte diretir. Erkeğin yaşamı, gerçeğin inkârına ve gerçeğe direnmeye dayanır. Kişi gerçeği, Pablo Neruda’nın itirafında olduğu gibi cila çekilmemiş haliyle nadiren duyar: “Aslına bakarsanız, erkek olmaktan midem bulanıyor.”⁸⁹ Dikkat ederseniz Neruda midesinin kendisi olmaktan bulandığını söylemiyor; onu üstlendiği erkek rolü hasta ediyor. Bu erkeklerin içlerinde taşıdıkları en derin gerçektir; dış güçler tarafından tanımlanmaktan ruhları sakatlanmıştır. Ruhuna kavuşmak, yaşamını baştan aşağıya yeniden gözden geçirmek için ormana kaçan her bir Thoreau’ya karşılık her gün ortak bir isimsizliğe ve ruhsuzluğa gömülen milyonlarca erkek, ve de kadın vardır. Thoreau’nun akıllardan çıkmayan sözleriyle, yaşamlarını sessiz bir umutsuzluk içinde sürdürürler.

Ruh bilinçten daha fazlasını bildiğine göre, ruhun sakatlanması kayda geçirilir ve bir dizi tepkinin oluşmasına yol açar. Bu tepkilerin en önemlisi, erkekler kendilerini ne kadar iyi gizleseler de onların yaşamlarına hakim olan hüznün izidir. Neruda yine kaçınılmaz gerçeği dile getirir:

⁸⁹ “Walking Around,” a.g.e., sf. 105.

Geniş alanlar vardır,
Yıkık fabrikalar, kereste parçaları
Sadece benim bildiğim,
Çünkü üzgünüm, ve çünkü gezdiğim,
Ve dünyayı bildiğim için ve ben üzgünüm.⁹⁰

Tatsız gerçeği açığa vuran öbür belirti, yanlış yönlendirilip ayrımına varılmayınca erkeklerin kendilerine ve başkalarına zarar veren hiddetleridir. Ve bütün bu “insanın damarlarındaki öfke ve çamur”⁹¹ korkunç bir korkuyu barındırır. Hiçbir erkek kendini tam erkek gibi hissetmez. Maço davranışları duyduğu dehşeti gizler. W. H. Auden gerçeği dile getirir:

Yurtseverler mi? Küçük oğlanlar,
saplantıları Büyüklükle,
Büyük Çük, Büyük Para, Büyük Düzüşle.⁹²

Erkekler birer sahtekâr olduklarını hissettikleri zaman, başka bir deyişle, ruhlarının niyeti ile dışsal talepler arasında kaldıklarında gerçek duygularını saklamaya zorlanırlar. İçsel yaşantılarına, yani animalarına, giderek yabancılaşınca, bu yükü kadınların taşımasını beklerler. Özellikle cinselliğe fazla önem verilir, çünkü erkekler duygularından ve bedenlerinden soyutlanma durumunu bu yoldan aşmaya çalışırlar. Doğan günün yeni bir darbe indirmeden Öteki’nden kendilerini koptukları yere yeniden bağlamasını ve kendilerine güven vermesini isterler. Bu onları önceki kadar kırılgan ve bağımlı yapar. İnsanlar bağımlı oldukları kimselerden kaçınılmaz biçimde nefret ettikleri için, gerilim ve düşmanlık tırmanır ve erosun yerine gücün gölgesi geçer.

⁹⁰ “Melancholy Inside Families,” a.g.e., sf.104.

⁹¹ W.B. Yeats, “Byzantium,” *The Collected Poems of W.B. Yeats*, sf.243.

⁹² “Marginalia,” *The Collected Poems of W.H. Auden*, sf. 592.

Bunlar erkeklerin temel sırlarıdır. Kendilerini erkek olarak, yani erkek doğmuş kişiler olarak başarısız hissederler, korku ile öfke arasında bocalarlar, duygusal yönden bağımlıdırlar ve bu bağımlılığın nesnesinden nefret ederler. Yine tek çıkış yolu bu dayanılmaz gerçekleri bilinçli olarak kabul etmektir. Kendilerinden başlamayıp, sonra bu gerçeği başkalarıyla, bir kadınla değil bir erkekle paylaşmalıdır. Korkunç bir savunma halinde yakalanan bir erkek kendi korkusu oranında, gerçeği söyleyen kişiyi aşağılayabilir, ama siperlerin arkasından öne çıkıp kendi cinsinden kardeşini de gerçek olarak kabul edebilir.

Mitolojimiz kahramanlık maceralarıyla — tırmanılan dağlar, dövüşülen devler, yenilen ejderhalar ile — doludur, ama bir erkeğin duygusal gerçeklerini dile getirmesi, daha fazla cesaret ister. Günümüzün kahramanlık arayışı fiziksel dünya yerine ruhun verimsiz topraklarındadır. Erkeklerin mücadele etmesi gereken kötülük kapıya dayanan barbarlar değil içteki karanlıktır, ancak cesaretle kurtulacakları korkudur. Jung bu kahramanca eylemi şöyle anlatır:

Kötülüğün ruhu korkudur, olumsuzluktur, sonsuza dek sürme çabasındaki yaşama karşı çıkan ve her iyi hareketi engelleyen, yılanın haince her ısırışında vücuda güçsüzlük ve yaşlılık zehrini akıtan düşmandır; bizi anneye bağlı kalmakla ve bilinç dışında ayrışıp ok olmakla tehdit eden gerileme ruhudur. Kahraman açısından korku aşılması gereken bir engel ve bir görevdir, çünkü kişiyi korkudan ancak cesaret kurtarır. Ve bu risk alınmazsa, hayatın anlamı bir şekilde ihlal edilmiş olur.⁹³

⁹³ *Symbols of Transformation* par.551

Korkumuz halletmemiz gereken bir iştir — bunu halledemezsek kabadayılık yaparak maço dengeleme hareketlerinde bulunuruz ya da utanç verici bir suç ortaklığına gireriz. İlk işimiz ruhumuzun gerçeğini kendimize söylemektir. Bu gerçeği yaşamak ise ikinci işimiz. Üçüncüsü bunu başkalarına da söylemektir. Bu gerçeği söylemek hayatımızın en büyük sınavı olacaktır. Belki bundan sonra “erkek olmaktan midesi bulanma” durumundan kurtulabiliriz.

3) Yol gösterenleri arayın ve başkalarına yol gösterin.

Burada daha önceden sözü edildiği gibi, on beş yıl önce doktorluğa başladığımda, terapiye gelen erkeklerin kadınlara oranı belki de dokuza birdi. Bugün, danışan profilimi değiştirmeksizin, bu oran erkeklerden yana altıya dört artmıştır. Bu değişiklik bana çok şey ifade ediyor: Erkeklerin başı ciddi dertte, birçoğu bunu biliyor ve kolektifliğin havası biraz değişti, bu yüzden de terapi daha az riskli.

Aslında terapiye gelenler duygusal yönden daha sağlam ve dürüst erkekler. Diğerleri daha çok korkuyor. Karısının terapiye sürüklediği, yanı başındaki kağıt mendil kutusunu ve onun akla getirdiği dağlayıcı göz yaşlarını hor gören adam gibilerinin başı çok ciddi derttedir. Bunlar, kendileriyle ve eşleriyle savaş halindedirler.

Terapi, erkeklere yaşamlarını paylaşmak, duygusal yönden dürüst olup utanç duymayacaklarını bilmek, erkek olma işinin sırlarını paylaşmak açısından eşsiz bir fırsat sunar. Bir süre için, o geniş yalnızlık çemberinin kırılmasını sağlar. Terapi birçok erkek için, bir geçiş töreni, anneden ayrılıp erkeklerin dünyasına kabul edilme yerine geçer. Erkekler terapiye, genellikle yaptıkları gibi, sorunun “dışarıda bir yerde” olduğunu, “sorunu halletme” başarısını gösterirlerse yaşamlarının yoluna gireceğini düşünerek gelirler.

Zamanla yaşamlarının tamamen yanlış olduğunu, bilinçsizce yaptıkları seçimlerin onları kendilerine daha çok yabancılaştıran dolambaçlı yollara yönelttiğini anlarlar. Dişilikle sorunlu bir ilişki içinde olduklarının farkına varabilirler, ama Kadının kendi içlerinde varolduğundan nadiren kuşku duyarlar. Babalara karşı temelde bilinçdışı büyük bir özlem duyarlar. Ve çoğunlukla tanrılarını, doğa ve kendi bedenleri ile aralarındaki bağı yitirdiklerini kavrarlar.

Genelde, bu adamlar çektikleri bütün acıya rağmen çoğunlukla şaşırtıcı biçimde hissizdirler. Ama bilinçlenince daha da çok acı çekerler. Yaşlı bilgelerin öğretilerine gerek duyduklarını ve yaşamlarının daha anlamlı olmasını istediklerini fark ederler. Kendi kendilerini iyileştirmeleri gerektiğini, eşlerinin bunu yapamayacağını da anlarlar. O zaman ağlayıp öfkelenirler ve korktuklarını kabul ederler. Bütün bunlar olunca, iyileşme başlar.

Tabii çoğu erkek terapiye girmez. Bu olanağa ya da fırsata sahip değildir ya da içinde bulabileceği koca boşluktan fazlaca korkar. Ama onlar bile başka erkeklere gidip kendi öğrendiklerini aktarabilirler. Yol gösterici olan hami öbür tarafa geçmiştir ve bize orasının nasıl bir yer olduğuna ilişkin bir şeyler söyleyebilir. Erkeklerin topluca paylaşacakları çok şey vardır. Birey olarak birbirlerinden uzaklıkları, ürkütücü boyuttadır. Kıtaya yayılmış erkek grupları paylaşma ve yol gösterme açısından gerçekten harika fırsatlardır, ama çoğu erkek bunlara asla yanaşmaz ve sürekli yalnızlık çeker.

Ne yazık ki, çok az yol gösteren vardır. Kaç erkek yetişkinliğe geçiş deneyimini yaşamış ve bu deneyimden bir Weltanschauung, yani temel bir dünya görüşü çıkarabilmiştir? Oğlan çocuklar hâlâ dış dünyaya ilişkin bilgileri onlara öğretecek ve örnek olacak verecek yaşça büyük bir erkeğe gereksinim

duyarlar. Ama Neitzsche'nin sorduğu gibi kimler öğretmen olacaktır? Yol gösterici hamilerin geçişini kim sağlayacaktır? Gerçeği bir kez daha söylemek gerekirse zamanımızda erkekler yolculuklarında yardımcı olacak ortak bir geçiş töreni, mitlere dayanan bir deneyimler bütünü yoktur. Bu yüzden erkekler bunu bireysel olarak gerçekleştirmek zorundadırlar. Ve Budizm'in bodhisattvaları gibi bireyler merhametle arkalarına bakıp kardeşlerini de yanlarına alabilirler.

4) Erkekleri sevmeyi göze alın.

Kısa süre önce analize katılan bir kişi erkekleri sevmeyi göze almanın kendisi açısından ne denli gerekli ama o denli de güç olduğunu belirtti. Sezgileri özellikle kuvvetli, cesur bir adam olarak sorunun kendindeki homofobiden, tam anlamıyla erkek korkusundan kaynaklandığının farkındaydı. Erkeklerden neden korkuyordu, ne de olsa onlar kendi cinsindendi?

Evet, hepimiz birbirimizden şüphelenir olduk, çünkü rekabetçi olmaya koşullandırıldık. Her an öteki adamın bizi geçebileceğinden korkuyoruz ve bu yüzden tetikteyiz; o eski ataerkil güç oyununu sürdürüyoruz. Ama bu açmazın üzerinde düşünürken onu daha derin bir toplumsal yaralanma gibi ele almalı ve homofobinin içimizdeki gerçek kaynağını bulmalıyız. Nasıl erkekler kadınlarla ilişkilerini cinselliğin kırılğan bağlantısına indirgemişlerse, aynı şekilde, ilişkileri cinselleştiririz diye birbirlerini sevmekten korkarlar. Eşcinsel erkeklerde bile homofobi vardır, çünkü onların hemcinslerinden korkacak daha çok nedeni bulunur. Böylece yine, korku sessizce belirleyici bir rol oynar.

Oyun alanında fiziksel arkadaşlığa izin vardır. Erkekler saha gerisindeki soyunma odasında kucaklaşır, birbirlerine şaplak atıp sarılırlar, hatta birlikte ağlarlar. Erkekler savaşırken kanlarını bile paylaşırlar. Analize gelen bir kadın

danışanım yakında Kanada'ya raftinge gitti. Nehir hayatı tehlike yaratıyordu, ama o korkusuna rağmen mücadele etti, teknesini yönetmeyi öğrendi ve erkek tekne arkadaşlarıyla aralarında harika bir bağ oluşturan bir deneyim yaşadı. Dedigine göre, birkaç gün sonra ikisi tek kişi gibi düşünmeye başlamışlardı ve nehrin kayaların üzerinden hızla aktığı yerleri nasıl aşacakları konusunda konuşmaları gerekmemiştir. Ona, erkeklerin eğer yaşayabilirlerse ömür boyunca çok değer verecekleri ender bir deneyim yaşamış olduğunu söyledim.

Beysbol oyununda ikinci ve üçüncü noktaların arasındaki çizginin çok gerisinde bir noktada bulunan oyuncunun attığı topu ikinci noktadaki oyuncunun noktasının tam üzerinde kestiğini görmek kadar ödüllendirici çok az şey vardır. Bu durum egzersizden çok yürek birliğinden, ruh bütünlüğünden gelir. Belki de bu nadiren görülen birlik kısmen, bireysel egonun dıştan gelen zorlanmayla ortak bir amaca hizmet etmek için aşılması yüzündendir, ya da belki erkekler tehdit veya belirsizlik altında kalmadan erkekliklerini hissetme fırsatını elde ederler. O kadar canlı ve aşkın olmayan ortamlarda o eski kuşku ve belirsizlik kendilerini yeniden hissettirirler.

Erkeklerin spor ve savaş dışında çok az aşkın birlikteliği paylaşması ne de hazındır. Duygusal yakınlığın paylaşıldığı hemcins bir arkadaşla erkekler arasında ne kadar ender rastlanır. Erkekler arasındaki yakınlık kadınlar arasındaki yakınlıkla karşılaştırılınca geniş ölçüde yapay kalır. Çoğu erkek korkularını, iktidarsızlığını, ve kırılgan umutlarını tartışmaktansa ölmeyi tercih eder. Erkekler bu yükü kadınların taşımasını bekler. İlk bölümde sözünü ettiğim gibi, Santa Fe'deki bir erkek grubu başkanıyla duygularımı paylaşmaktan çekinmişim, oysa eminim konuşacak çok şeyimiz

vardı. Ama yıllar önce bıraktığımız yerden başlayabileceğim, biri Indianapolis'te öbürü de Viyana'da iki arkadaşım var. Ve bir terapist olarak, erkeklerle birlikte kimi harika anlar yaşama ayrıcalığına eriştim. Ancak kendimi daha rahat, daha korkusuz, daha açık olmaya istekli hissettikten sonra gerçekleşebilen sohbetler ettim.

İsa'nın paradoksunda olduğu gibi insan nasıl komşusunu kendini sevdiği kadar sevebilirse, erkekler de başka erkekleri sevmeyi öğrenmek için önce kendilerini sevmeyi öğrenmeliler. Kendimize yönelttiğimiz suçlama ve hiddet başka erkeklere yansıtılır. Kardeşlerimizden korktuğumuz için onlara yabancılaştığımızı ve kendimizden korkmayı çözümediğimiz için onlardan korktuğumuzu kabul edersek, o zaman sevgiye ilk adımı atarız. Sevginin tersi nefret değil korkudur. Birey ya da topluluk olarak öbür erkekleri sevmenin en zor yanı, korkunç bir tehlike olan kendimizi sevmeyi göze almak zorunda kalmamızdır. Başarısızlık ve korku karşısında kendimizi böyle kabul etmemiz son derece zordur. Homofobi yerine eros ve caritası koymaya önce kendimizden başlamalıyız.

5) Kendinizi iyileştirin.

Kabile büyüklerinin eylem bakımından var olmadığı buraya kadar birçok kez yinelandı. Ve iyileşmenin, yankılanmayla, ayırt etmeyle ve anımsamayla benzerler arasında oluşabileceğini gördük. Böylece yaralı adamlar oğullarını ve başka erkekleri yaralarlar. Satürn'ün kurban döngüsü her zaman öğütülecek yeni gençler bulur. Eğer bu kitapta herhangi bir öğreti, ya da iyi haber varsa, o da şudur: Her şeye rağmen iyileşme olasılığı vardır ve de iyileşme olmaktadır.

Kültürümüzü ve üzerimizdeki etkisini değiştiremeyiz. Ve kuşkusuz, ister hayatta ya da ölmüş, ebeveynimizin etkisi

altındaki kişisel geçmişimizi, ya da bunu içselleştirme ve hayatta kalabilmek için kendimizi buna göre uyarlama biçimimizi hiç değiştiremeyiz. Demek ki neredeyse hepimiz yaşam yollarında ilerlerken yönümüzü kaybetmişizdir. Bir yol göstericiye duyulan özlemle, körler körlere yol gösterir.

Middle Passage (Orta Yaş Geçidi) adlı kitabımda, çocukluk deneyimlerimize tepki olarak nasıl geçici bir kişilik geliştirdiğimizi, yaşama bu yapay benlikle başlayıp bizi daha da yabancılaştıran seçimler yaptığımızı ve orta yaşa gelince edinilmiş kişiliğimiz ile doğal benliğimiz arasındaki bölünmenin nasıl acısını çektiğimizi gösteren birçok örnek sunmuştum. Bütün erkekler, yaşamlarının hangi aşamasında olursa olsun, ortadaki bu geçidi aşmak ve yaşamlarını kurtarmak zorundadırlar. Kuşkusuz kişi ilk geçitte fiziksel olarak evden ayrılır, ama daha sonra, içinde taşıdığını bilmediği yüke uygun olsa bile, içten gelmeyen, hakiki olmayan seçimler yapar. Son geçit, yaşlanmayı ve ölümle yüzleşmeyi getirir.

Tolstoy'un "The Death of Ivan Ilyich" (Ivan Ilyich'in Ölümü) adlı öyküsü, yaşamı boyunca kendini bulamamış bir adamın ödemesi gereken bedellerin iyi bir örneğini sunar. Ivan Ilyich adı kabaca "John Johnson" diye tercüme edilebilir, bu yüzden Sokaktaki Adam ile karşı karşıya olduğumuzu biliriz.

Ivan toplumun belirlediği rolleri oynarken bilinçsiz bir yaşam sürdürür. Sonra ölümcül bir hastalığa tutulunca, tutunabileceği hiçbir içsel gerçekliği olmadığını anlar. Karısı ve arkadaşları da onun gibi boş tiplerdir ve ona yardım edemezler. Sonunda, terapiye gelen kişinin yaptığı gibi, bütün yaşamının bir aldatmaca olduğunu, yaşamının nasıl olması gerektiğine kendisi yerine bir başkasının karar verdiğini fark eder. Sonra bütün erkeklerin içlerinde taşıdığı

korkuyla, yani ölüm korkusu değil yaşamını gerçekten yaşamamış olmaktan duyulan korkuyla yüzleşmek zorundadır. Orta geçit, yani geçici, çocukluğa bağlı, kültürün dayattığı bir yaşamdan hakiki erkeklığe geçiş gerçekleşmemiştir ve yaşamını ne denli uygunsuzca yaşadysa ölümü o denli büyük bir keder içinde, hazır olmadan beklemektedir. Orta yaş geçidinin düğüm noktasında bir erkekten, yaşı ya da mevkii ne olursa olsun, reflekse dayalı davranışlardan ve tutumlardan kendini çekip kurtarması, yaşamını kökten gözden geçirmesi, ve ruhunun fırtınalı emirlerine ulaşmayı göze alabilmesi beklenir.

Gelişmemizde annenin oynadığı rolü, ardından gelen arketipsel yansımaları olan anne kompleksini ve babanın kaybı ile büyüklerin yokluğunu bir kez tanımladıktan sonra, yolumuzun üzerinde karşılaşacaklarımız hakkında bir şeyler biliyoruz demektir.

Erkekler psikolojik geçmişlerini, özellikle çocuğun beslenme ve korunma isteğini içlerinde taşırlar. O çocuk daha sonra mücadele etmesi ve sonunda ölmesi için dünyanın içine fırlatılır. Güvenli bir limana sığınma isteği sürdüğü için, erkekler genellikle bu yükü kadınların üzerine yıkarlar. Ama çoğu kadın haklı olarak yaşamındaki erkeğe annelik etmeye direnir, ve bu yüzden erkekler bu rolü üstlenmek zorunda kalırlar. Robert Bly Aborijinlerin [Avustralya yerlileri] erkek çocuklara uyguladığı geçiş törenini anlatır. Daire halinde oturan erkekler kollarının alt kısmına bir kesik atarak buradan çıkan kanı bir kaseye akıtırlar. Sonra, bir kan birliği töreniyle kaseyi elden ele geçirir, yaşlısı da genci de "Ana sütü seni besledi. Şimdi de baba kanı beslesin," diyerek kaseden içerler.⁹⁴

⁹⁴ *Iron John* sf.121

Erkeklerin bağımlılıktan korkmaları anlaşılabilir, ama beslenme ihtiyaçlarından korkmalarına gerek yoktur. Bütün varlıkların bakıma ve beslenmeye gereksinimi vardır. Erkeklerin bağımlılığı aşırı telafileri, bozkırlarda tek başına sürüklenen John Wayne, Clint Eastwood misali birine yakın yaşayan herkesin bildiği gibi patolojiktir. Erkekler beslenme ihtiyaçlarını kabullenmelidirler. Ve bunu ister kadınlardan ister diğer erkeklerden beklesinler, kendilerine bakmanın öncelikle kendi sorumlulukları olduğunun farkına varmaları gerekir. O zaman başkalarına duyulan korku ve ihtiyaç doğru bir perspektife oturtulur.

Eğer beslenme erkek çocuğun annesiyle ilişkisinin ardındaki arketipsel ihtiyaç ise, yetkilendirmenin de, baba dünyasında karşılanmayı bekleyen arketipsel bir ihtiyaç olduğunu söyleyebiliriz. Çocuğun, babanın kendi içsel gerçeğiyle ilişki kurmasını, korku ve utancı yenmesini, dışıyı saygılı bir denge içinde tutmasını, ve dışarıda yeni bir dünya yaratma işine girişmesini görmeye ihtiyacı vardır. Kişisel yetkilendirme, güçlülük kompleksiyle karıştırılmamalıdır. İktidar oyunu bütün erkekleri hadım eder. Yetkilendirilmek, kişinin yaşam uğraşlarında kullanacağı iyi bir enerjiye sahip olduğunu hissetmesi demektir. Kişi yaşama atılma ve derinlik ile anlam için mücadele etme özgürlüğünü hisseder. Karanlık güçler yakınlığı zaman, içinde yararlanabileceği kaynaklar olduğunu fark eder. Yinelemek gerekirse, böyle bir yetkilendirmenin harekete geçirilmesi için yakında öz baba örneğinin bulunması yararlı olurdu, ama çoğu erkek bunu kendi başına gerçekleştirmek zorundadır.

Aslında anne ve baba kompleksleri, bilincin denetimi dışında kendi yaşamları olan enerji kümeleriyle yüklüdür. Her erkek kendi içselleşmiş imagolarının dökümünü yapmalı, ve yaşamını sürdürebilme ve daha ileriki bir yaşam

adına mücadele etme kapasitesi açısından bunların verdiği mesajı almalıdır. Bu kümeler nasıl yüklüdür? Verdikleri mesajlar üstü örtülü mü yoksa açık mıdır? Nereelerde yapay seçimlere yol açmışlardır?

Babayı anlamak ve kaybına üzülmek çabasıyla yukarıda sorduğumuz soruları her erkek kendine sormalıdır. Kendi yaraları ve arzuları nelerdir, nasıl bir yaşanmamış hayatı vardır? Her erkek babasının onun adına sormasını istediği soruları kendine tekrar sormalıdır. Eğer erkek nasıl olunur, cesaret nasıl bulunur, beğenilmeyen seçimler nasıl yapılır, erkeklik ve kadınlık enerjileri nasıl dengelenir, ruhun jiroskopuna uygun bir yere nasıl yerleşilir ve nasıl hareket ediliri bilmek istemişse, şimdi o soruları kendine sormayı göze almalıdır. Ve yanıtlarını bilmiyorsa en azından doğru soruları soruyor demektir. Bir zamanlar Rilke'nin genç bir arkadaşına yazdığı gibi:

Yüreğinde çözömlenmemiş olan her şeye karşı sabırlı ol ve *soruların* kendilerini sevmeye çalış...Sana verilemeyecek yanıtlar arama çünkü onları yaşayamazsın.. Ve önemli olan, her şeyi yaşamaktır. Soruları şimdi *yaşa*. Belki o zaman, hiç farkına varmadan yavaş yavaş, uzaktaki bir gün boyunca cevabın ortasına yaşarsın.⁹⁵

Örneğin bir erkek kendine şunu sormalıdır, beni engelleyen korku hangisidir? Yüreğimin derinlerinde üstlenmem gerektiğini bildiğim işler nelerdir? Yaşamım beni neler yapmaya çağırmakta? İsimle ruhumu birbirlerine yakınlılaştırabilir miyim? Hem ilişkiye hem de bireyleşmeye nasıl hizmet edebilirim? Babanın yaşanmamış hayatının hangi alanlarına girmeli ve kendi bayrağımı dikmeliyim? Bundan

⁹⁵ *Letters to a Young Poet* sf.95

sonra belirleyici bir öneme sahip olan an, yani riski göze alma ve soruları varoluşçu bir dünyada yaşama cesaretini gösterme anı gelir. Erkek olmak istediğini bilmek ve sonra bunu başarmak için içsel kaynaklarını harekete geçirmektir. Bu basit gibi görünür ama değildir. Başlangıç olarak, kişinin ne istediğini bilmesi olağanüstü güçtür. İnsan içsel gerçeği kişisel komplekslerin ve kültürel yönlendirmelerin karmaşasından nasıl ayırır? Ve kendi gerçeğinin farkına vardıktan sonra, bunu gerçek dünyada yaşama cesaretini bulur mu?

Kişiyi erkek yapan iç ve dış dünyada bu türlü bir sorgulama ve gözü pekliktir. Geçmişin ve kültürün Satürn'den gelen ağırlığı çok önemli rol oynar, ama ruhun kaynakları boldur ve farklı bir gelecek ortaya çıkarmak için geçmişin yerini isyankâr enerjilerle doldurur. Jung'un bir gözlemine göre, 'sorunlarımızı çözmeyiz, onları geride bırakırız'.⁹⁶ Ruhun böylesine genişleme kapasitesi, iyileşmeye olanak tanır. Hepimiz hâlâ annemizin bizi kollarına almasını ve besleyip bakmasını isteriz ve babamız yolu açıp ilerlerken onun arkasında durmayı arzularız. Ama böyle bir şey olmayacaktır. Her erkek ebeveyn kompleksinin yönlendirmelerinden kurtulup kendi kararlarını almalı ve kendi açlığını gidermelidir. Ana babanın harekete geçirmedeği, ya da kısmen harekete geçirdiği şeyleri artık kendisi harekete geçirmelidir.

Çocukken babasını İkinci Dünya Savaşında kaybetmiş bir adam anımsıyorum. Yıllarca bu kaybın yasını tutmuş, kendini her zaman düşmanca bir evrende yetersiz ve korunmasız hissetmişti. Eksik kalan baba gücünün ve bilgeliğinin peşinde, çoğu zaman güçlü ya da okumuş adamlara,

⁹⁶ "Commentary on 'The Secrets of the Golden Flowers,'" *Alchemical Studies*, CW 17, par. 17.

kimi zaman da ideolojilere bağlanmıştı. Tek başına Cape May'de tatil yaptığı bir hafta, ölmüş babasıyla girdiği bir di-zi diyalogda ona hiç sorma fırsatı bulamadığı soruları sor-du. Kendi içinde, onunla konuşan ve sorularını gerçekten yanıtlayan bir varlık buldu.

Kuşkusuz gerçekten babasıyla değil, kendi doğasının bir parçası olan ve sorularıyla aktifleştirdiği baba imago-suyla konuşuyordu. Öz baba, bir köle gibi taklit edilmek için orada bulunmuyordu, oğlunun içindeki baba imagosu-nun doğrulanması ve örnek olarak harekete geçirilmesi için gerekliydi. Baba ortada yoksa, ya da amaca hizmet edeme-yecek kadar yaralıysa, oğlu bunun eksikliğini taşır. Bu eksik-lik, oğul tarafından sorularını, korkularını, özlemlerini içine çevirerek ve çıkacak imgelere saygı göstererek, tamamen olmasa da önemli ölçüde giderilebilir. Canlı bir imgelem ve rüyalar yoluyla oğul, her şeye rağmen onu yetkilendirecek babayla bağlantı kurabilir.

Biyolojik ana baba, çocuklarının içindeki yaşam gücü-nü aktarmak ve aktive etmek gibi büyük sorumlulukla yüklüdür; ki bu kendi yaralarına bakıldığında, mantiken yapabileceklerinde çok daha fazlasıdır . Ama oğul, cesaretle ve derin bir ruhsal çalışmayla, ana babanın yaralarının da-yattığı sınırları aşabilir. Bu çalışmayı yalnızca kendisi için değil, çocukları ve içinde yaşadığı dünya için yapar. Nikos Kazancakis bu işi şöyle ifade eder:

İnsanlık böyle bir çamur topağıdır, her birimiz birer öbek çamuruz. Görevimiz nedir? Bedenimizin ve zihnimizin gübre yağınada küçük bir çiçek açması için çabalamak.⁹⁷

⁹⁷ *The Saviors of God*, sf. 109.

Allahın Garibi, Çev. Ender Gürol, İst., İz Yayıncılık, 2003 —Ç.N.

Gübreden toprak yuvarlamasıyla bilinen Skarab [bok böceği], Eski Mısırlılar tarafından kutsal sayılan bir böcekti çünkü Mısırlılar, gübreden bir canlı çıkabileceğini görmüşlerdi. Benzer şekilde, insan bir ruhu kişisel geçmişin artıklarından kurtarabilir.

6) *Ruhunuzun yolculuğunu geri alın -*

Benzersizlik ve eşitliği yadsıyan geleneksel rollere ve kurumlara karşı çıkan kadınların cesareti sayesinde, artık erkekler de ilk sınırlarını — kendi yaşamlarının da kadınlarındaki kadar rol beklentilerince kısıtlandığını — açıklamakta özgürler. Yolu kadınlar açtı. Birçok erkek kadınların özgürleşme çabalarına direnmiştir çünkü yalnızca ellerinden bir şeylerin alınacağını düşünmekle kalmamış, dahası katı sınırlarla tanımlanmış cinsiyet rolleri içinde rahat etmişlerdir. Kadınlar erkekleri bu rollere daha yakından bakmaya zorlayana dek bu rollerin baskıcı ve sakatlayıcı oldukları, birçok erkeğin aklına bile gelmemiştir.

Ortalama erkek, yaşamını gözden geçirmek konusunda hâlâ isteksizdir çünkü değişiklik yapmak zorunda kalabilir ve değişiklik her zaman endişe yaratır. Ancak, değişimle gelen endişenin, kısıtlamanın yarattığı depresyona ve hiddete tercih edilir olduğu fark edildince değişim daha çekici görünür. Jung'a göre nevroz, bireyin sonsuz olasılıkları, kültür kısıtlamaları tarafından ikinci plana atıldığında ortaya çıkan kaçınılmaz sonuçtur:

İnsanların, yaşama ilişkin sorulara verilen yetersiz ve yanlış yanıtlardan memnun olunca nevrotik hale geldiklerini sıkça gördüm. Mevki, evlilik, şöhret, dıışsal başarı ya da para peşinde koşarlar, ve bunları ele geçirseler bile mutsuz ve nevrotik olmayı sürdürürler. Bu gibi insanların ruhsal ufku çoğunlukla çok dardır. Yaşamları yeterli

içeriğe ve anlama sahip değildir. Daha esnek kişilikler geliştirebilmeleri sağlanırsa, nevroz genellikle yok olur.⁹⁸

Jung'un yapay hedefler ve altın ilahlar listesi Batı'nın başarı rüyasıyla eşleşir, oysa erkekler kendilerini, o hedeflere ulaştıkları ve o ilahlara kurbanlar adadıkları zaman bile başarılı hissetmezler. Kendilerini rahatsız, utanmış, ve yabancılaşmış hissederler. Arthur Miller'ın *Death of a Salesman* (*Satıcının Ölümü*) oyununda Willy Loman'ın mezarında toplanan aileyi kim unutabilir? Willy Loman'ın arkadaşı Charley güçlüklerin yıktığı çalışkan bir adamın arkasından övgüyle söz etmeye başlayınca, Willy'nin oğlu hazin gerçeği dile getirir: "Charley, adam kim olduğunu bile bilmiyordu."⁹⁹

Bir erkek için, özellikle çok çalışmış ve hayal kırıklığına uğramış biri için bundan daha hazin bir kitabe olamaz. Eğer kendimizi tanımak için değilse, neden bu hâlâ dönüp duran gezegenin üzerindeyiz? Erkekler doğru soruları sormayı bıraktılar. Bu yüzden hastalanıp ölüyorlar. Ancak ruh yolculuğuna yeniden çıkarlarsa, kendilerini kurtarabilirler. Bunu yapmak zorundalar; gerçekten başka seçenekleri yok.

Son zamanlarda analize gelen bir danışan şu rüyayı aktardı:

Bir adamla birlikte suyun içindeyim. Adamın bacağı yaralı. Adam dalıyor. Ona yardım etmeliyim ama iyi bir yüzücü değilim. Bir şey yapmam gerek. Korkuyorum, ama ben de dibe dalıyorum ve onu bulup yukarı çıkarıyorum. Ona suni teneffüs yapıyorum. Yapmak zorundaydım. Başka kimse yapmıyor. Adam kendine gelip soluk almaya başlıyor.

⁹⁸ Memories, Dreams, Reflections, sf. 140.

⁹⁹ *Death of a Salesman*, sf. 138.

Satıcının Ölümü, Çev. Aytuğ İzat-Y.Emre İzat, İst., Mitos Boyut Yayınları, 2002—Ç.N.

Boğulan adam rüyayı görenin kendisidir. Bunu ego-bilinci sezer ve adamı kurtarması gerektiğini bilir. Rüyayı gören, ancak kendi derinliklerine daldığı ve hayata döndüren nefesi (İngilizce re-spiration sözcüğü Latince ruh anlamına gelen *spiritus* sözcüğünden türemiştir) üflediği zaman kurtarabilir ve kurtulabilir. Bunu bizim için kimse yapamaz; geçmişin kahramanlık yolculuğuna yeniden çıkmalıyız ve derinliklerimize dalmalıyız. Erkeğin asıl işi, onu kurtaracak olan iş budur.

Erkekler içlerinde yaptıkları bu çalışmadan sonra dışlarındaki dünyaya da gerektiği gibi bakabileceklerdir. Çoğu erkek kendini değerli kılmak için işinden yararlanır, ama başarıya ulaşıncaya bile kendine değer verildiğini hissetmez. Erkekler bireyleşmeye çalışmadan, kimliklerini değerli kılmak amacıyla işlerinden yararlanırlar. Albert Camus'nun belirttiği gibi, "İş olmadan yaşam tamamen çürüyüp gider. Ama iş ruhsuz yapılırsa, yaşamın soluğu kesilir ve ölür."¹⁰⁰ Ekonomik gerçeklerimizi görmezden gelmemiz mümkün olmamakla birlikte, işimizin yaşamımıza anlam ve doluluk kazandırmasından da emin olmamız gerekir. Demek ki, erkekler kim oldukları ve değerli enerjilerinin nasıl kullanacakları konusunda yeniden karar vermelidirler.

Hiçbir erkek bedeni ve ruhu üzücü yaralar almadan evinden ayrılamaz ya da dünyada yer alamaz. Ama şunu söylemeyi öğrenmelidir, "Ben yaram ya da yarama karşı savunmam değilim. Ben yolculuğumla birim." Yaşamın açtığı yaralar ruhu ezebilir veya bilinci hızlandırabilir. Ama her zaman genişleyen bir bilinç bu yolculuğa ışık saçabilir. Miguel de Unamuno bu güçlüğü dile getirir:

¹⁰⁰ *Resistance, Rebellion, and Death*, sf. 96.

At üstünden bu hüznü, ve ruhunu geri al...
 Kendini tohum gibi ek yürürken, ve....
 yüzünü dönme çünkü ölüme döndürürsün,
 ve izin verme geçmişin yavaşlatmasına

Topraktaki saban izinde canlıları, kendi içindeki ölüleri bırak,
 çünkü yaşam bir bulut kümesi gibi hareket etmez,
 kendini işinden toplayıverirsin günün birinde ¹⁰¹

İnsanın kendini kurtarması için ruh yolculuğuna yeniden çıkması gerekir. Kendini yeniden daha geniş bir bağlamda, sonsuzluk çerçevesinde görebilmelidir. Jung bir erkeğe, hepimizin kendimize sormamız gerekeni sorar:

İnsan sonsuz bir şeyle ilintili midir, değil midir? Hayatının belirleyici sorusu budur.... Eğer burada bu hayatta sonsuzla bir bağımız olduğunu anlar ve hissederek, arzular ve tutumlar değişir. Son tahlilde, yalnızca barındırdığımız esas nedeniyle bir şey ifade ederiz, ve eğer bunu barındırmıyorsak, hayat boşa harcanmıştır. ¹⁰²

Mesele bir erkeğin kendini dini, siyasi ya da evcil açıdan herhangi bir biçimde rahat hissedip hissetmemesi değildir. O yolculuğuyla *birdir*, ve belirleyici önem taşıyan da budur. Hayatın açık denizlerinde duyduğu dehşet anlayışla karşılanabilir, ama denizde yol alma gereğini kaldırarak, bir ideolojiye ya da başka bir kişiye teslim olarak erkekliğini yitirir. Artık temize çıkmanın, korkuyla yüzleşmenin, fakat yolculuğu yaşamının zamanıdır.

Bu yolculuk çağrısı narsisizm için geçerli bir neden değildir. Bir erkek hâlâ başkalarına verdiği sözleri tutmalı,

¹⁰¹ "Throw Yourself Like Seed," Bly a.g.e., *Rag and Bone Shop of the Heart*, sf. 234.

¹⁰² *Memories, Dreams, Reflections*, sf. 325.

sorumluluklarını yerine getirmelidir, bununla birlikte içinde kaçınılmaz bir bireyleşme isteği vardır. Eğer bu isteği unuttur, yeryüzündeki kısa ömrünü boşa harcarsa, her ne olursa olsun çevresindekilere sorun yaratacaktır. Ruhun yolculuğunu yaşamak doğaya, başkalarına ve bizlerin deneyi olduğumuz o gizeme hizmet etmektir. Bunu yaptığımız zaman görünmeyeniyeniden canlandırmış, iki büyük gizem arasındaki o kısa bölümü aydınlatmış olacağız.¹⁰³

7) *Devrime katılın*

Bu kitap hemen oluşacak toplumsal değişimler konusunda kötümser ve erkek hareketi konusunda kuşkulu görünmekle birlikte, bireylerin bilinçlenmeleri, değişme cesareti bulmaları, yaşamlarına yeniden sahip çıkmak yoluyla dünyada değişiklik yaratmaları konusunda yine de iyimserdir.

Tarihsel olarak, değişim, bir kültür fazla tek yanlı hale geldiğinde ortaya çıkar. O halde, telafi, bir kültürün bütün yurttaşlarının bilinçdışında bulunur. Bilinçdışındaki bu ihmal edilmiş malzemeyi yüzeye çıkarabilecek kişi, sezgisel Allah vergisi yetenekleri olan, başka bir deyişle bu malzemeye daha kolay erişebilen biridir. İhmal edilmiş bu değeri zamanından önce ilk kez yapıtında canlandıran kişi sanatçıdır belki. O alaya alınmanın, reddedilmenin ya da, daha kötüsü, kayıtsızlığın acısını çekebilir ama ektiği tohum başkalarının bilinç eşiğinde sürgün vermeye başlar. Peygamber din uğruna şehit edilmiş olabilir, ama onun doğrusu ortak doğruya meydan okumuştur. Eteklerdeki taşlar dökülmüş, Satürn'ün sıkıldığı kemerler gevşetilmiştir. Değişim kapıdadır. Diktatörlerin sanatçıları ve gelecek hayalleri gören kişileri baskı altına almalarına şaşmamak gerek, çünkü onlar

¹⁰³ Jung: "Yaşam.....aslında bir olan iki büyük gizem arasında geçen kısa bir olaydır." (*Letters*, cilt. 1, sf.483)

topluluk fikrine gereken Satürn denetimi açısından en büyük tehlikeyi oluştururlar.

On dokuzuncu yüzyılda çocuklar başkalarına satılıp kiralananak birer taşınmaz maldı. Kadınlar hakları olmayan ve saygı görmeyen birer taşınır maldı. Ve erkekler tarihin başlangıcından beri birbirlerini de baskı altına almışlardır. Eğer günümüzde çocuk haklarının duyarlılığımızda bir yeri varsa ve eğer kadınlar saygı talep edip bunu hak ediyorlarsa, demek ki erkekler birer ruhsuz makineden öte bir varlık olmak zorundadırlar. Fransız General Lyautey, bir çeşit fidan ekmeye kalkışınca, ağacın yüz yılda büyüdüğü konusunda uyarılmıştı. General, “Madem öyle, bugün öğleden sonra başlamalıyız” diye yanıtlamıştı.¹⁰⁴ Evet biz de hemen bugünden başlamalıyız. Her birimiz bu sorunun bir parçasıyız, ya da bireysel olarak çözümün bir parçasıyız. Herkes özgür olana dek hiç kimse özgür olamaz.

Yalanlardan vazgeçme zamanı gelmiştir: Şimdi, gücünü başka bir erkeğin, ya da bir kadının, ya da çocuğun üzerinde uyguladığı zaman erkek olduğunu söyleyenlere karşı koyma zamanıdır. Başkalarını baskı altına alan herkese — korkak yobazlara, samimiyetsiz politikacılara ve benzerlerine — ve hepsinden de çok, erkeklerin utanç duymasına neden olan ve onları birbirinden ayıran Satürn’ün hakimiyetini sürdüren zorbaca suskunluğa karşı koyma zamanıdır. Bırakın erkekler sırlarını açıklasınlar. Bu sırlar devi bağlayan Liliput iplikleridir.

Devrime katılmak kişinin nutuk atmasını gerektirmez. Onun kendi hayatı hakkında dürüst olmaya başlaması demektir. Devrim insanın evinde, kendi içinde başlar. Şimdi okur korktuğu kadar yabancı kalmadığını, aslında yalnız

¹⁰⁴ *The Little, Brown Book of Anecdotes*, sf.372

olmadığını, öbür erkeklerin de onunla aynı şeyleri yaşadıklarını ve onunla birlikte yan yana acı çektiklerini biliyor.

Devrim, erkekler kendilerini kandırmayı bırakıp, sırlarını kabullenip onları üstlenince başlar. Hâlâ mücadeleyi ve acı çekmeyi sürdüreceklerdir, ama artık dürüst olabilirler. İşe evden, kendileriyle başlamaları gerek ve büyürken öğrendikleri Satürn'ün varsayımlarının onları kesinlikle, keskin oraklı eski zorba tanrılar gibi hadımlaştırıp yok edeceklerini anlamalılar.

Kişisel yaşamında Satürn'ün gölgesinden çıkan erkek, başkaları bilsin ya da bilmesin onlar için de büyük bir şey yapmaktadır. Eğer başkalarının eline gücü kendisi vermezse, hiç kimsenin onun üzerinde denetim kuramayacağını öğrenmiştir. Kendi ruh yolculuğunun değerini yeniden anlamıştır. Yaşamı yeni bir anlam kazanır ve duası, Kazancakis'in deyişiyle, "askerin generaline verdiği rapordur: Bugün bunları yaptım, kendi sahamda çatışmayı kazanmak için şöyle çabaladım, şu engellerle karşılaştım, yarın böyle savaşmayı planlıyorum."¹⁰⁵ Erkekler burada, şurada ve orada uzakta bir yerde, yaşamlarının kişisel sorumluluğunu üstlenmeye başladıkları zaman, eski zorbaların pençesinden kurtulacaklardır.

Dendiğine göre Zeus evrende kendi gücünden daha büyük bir gücün söylentilerini duymuş, ve ölesiye korkmuş. Zeus yanında sadık destekleyicileri Güç ve Kudret ile birlikte tam bir kabadayı edasıyla kasılarak dolaşıyor ve başkalarını sindiriyordu. Adı devrimci önsezileri akla getiren Prometheus bile Kafkaslarda bir kayanın üzerinde ıstırap çekmişti. Ama bu enerji sonsuza kadar bastırılamazdı. Bütün kabadayıların, bütün zorbaların korktuğu, yargı gücünün önünde tanrıların bile titrediği bu güç Adalettir.

¹⁰⁵ *The Saviors of God*, sf.107.

Zorba tanrılar yerlerinden indirildiği, bireyler Satürn'ün gölgesinden çıkıp ortak beklentileri reddettikleri ve kendi yollarını aradıkları zaman adalet geri gelir. Evet, zamanımızda çoğu erkek hâlâ baskı altındadır; acılarını eyleme döküp başka erkekleri baskı altına alır, kadınların ve çocukların canını yakar. Adalet kesinlikle çok uzaklardadır. Ama her birimiz onu, önce yüreğimizde, sonra da önümüzdeki uzun yolda bulmak zorundayız.

Yolcu, sen o yıldızın rehberliğinde uzun yol gelmişsin,
Ama dileğin krallığı gecenin öte yanında.
Yolun açık olsun, *companero*; gel birlikte neşeyle yolculuk
yapalım
Felaketlerden geçinelim, saf ışıkla beslenelim.¹⁰⁶

¹⁰⁶ Thomas McGarth, "Epitaph," Bly a.g.c., *Rag and Bone Shop of the Heart*, sf. 256.

Kaynaklar

- Agee, James. *A Death in the Family*. New York: Bantam, 1969.
- Alighieri, Dante. *The Comedy of Dante Alighieri*. Trans. Dorothy Sayers. New York: Basic Books, 1963.
(*İlahi Komedya*, Çev. Rekin Teksoy, İstanbul, Oğlak Yayıncılık, 1999).
- Auden, W. H. *The Dyer's Hand*. New York: Random House, 1962.
- _____. *The Collected Poems Of W. H. Auden*. New York: Random House, 1976.
- Bly, Robert. *Iron John: A Book About Men*. Reading, Mass.: Addison-Wesley Publishing Company, 1990.
- Bly, Robert; Hillman, James; and Meade, Michael , editörler. *The Rag and Bone Shop of the Heart*. New York: HarperCollins, 1992.
- Broadribb, Donald. *The Dream Story*. Toronto: Inner City Books, 1990.
- Campbell, Joseph. *The Masks of the Gods: Creative Mythology*. New York: Penguin Books, 1964.
- _____. *The Masks of the God: Creative Mythology*. New York: Penguin Books, 1969.
- _____. *This Business of the Gods....In Conversation with Fraser Boa*. Toronto: Windrose Films, 1989.

- Camus, Albert. *Resistance, Rebellion, and Death*. New York: Alfred Knopf, 1961.
- Clothier, Peter. "Hammering of Magic." *Art News*, November 1991.
- Complete Greek Tragedies, The*. Çeviri: David Green ve Richard Latimore. Chicago: University of Chicago Press, 1960.
- Corneau, Guy. *Absent Fathers, Lost Sons: The Search for Masculine Identity*. Boston: Shambhala Publications, 1991.
- Crowell's Handbook of Classical Literature* . Ed. Lilian Feder. New York: Thomas Crowell , 1964.
- cummings, e.e. *Poems 1923-1954*. New York: Harcourt, Brace and Co., 1954.
- Dunn, Stephen. *Not Dancing*. Pittsburgh: Carnegie-Mellon University Press, 1984.
- Eliade, Mircea. *Rites and Symbols of Initiation*. New York: Harper, 1958.
- Eliot, T.S. *The Complete Poems and Plays*. New York: Harcourt, Brace, 1962.
- Ellman, Richard. *Yeats: The Man and the Masks*. New York: Dutton, 1948.
- Fuller, Simon, ed. *The Poetry of War, 1914-1989*. London: BBC Books and Longman Group UK Limited, 1989.
- Gardner, Robert I: *The Rainbow Serpent: Bridge to Consciousness*. Toronto: Inner City Books, 1990.
- Grimm Brothers. *The Complete Fairy Tales*. New York: Pantheon, 1972.
- Gurdjieff. *Meetings with Remarkable Men*. New York: Dutton, 1963.
- Hall, James A. *Jungian Dream Interpretation: A Handbook of Theory and Practice*. Toronto: Inner City Books, 1983.
- Hamilton, Edith. *Mythology*. New York: Mentor, 1969.
(*Mitologya*, Çev. Ülkü Tamer, İstanbul, Varlık Yayınları, 1997.)

Hawthorne, Nathaniel. *The Portable Hawthorne*. New York: Viking, 1960.

Hesse, Herman. *Demian*. New York: Bantam, 1965.
(*Demian*, Çev. Kâmuran Şipal, İstanbul, Afa Yayıncılık, 1989.)

Hillman, James, and Venturi, Michael. *We've had a Hundred Years of Psychotherapy and the World Is Getting Worse*. San Francisco: Harper Collins, 1993.

Hollis, James. *The Middle Passage: From Misery to Meaning in Midlife*. Toronto: Inner City Books, 1993.

Hopcke, Robert. *Men's Dreams, Men's Healing*. Boston: Shambhala Publications, 1989.

Hopkins, Gerard Manley. *The Poems of Gerard Manley Hopkins*. New York: Oxford University Press, 1970.

Johnson, Robert A. *He: Understanding Male Psychology*. New York: Harper and Row, 1977.

Jones, Ernst. *The Life and Work of Sigmund Freud*, cilt. 1. New York: Basic Books, 1953.

Joyce, James. *The Portable James Joyce*. New York: Bantam, 1982.

Jung, C.G. *The Collected Works* (Bollingen Series XX). 20 cilt. Çeviri: R.F.C. Hull. Ed. H. Read, M. Fordham, G. Adler, Wm. McGuire. Princeton: Princeton University Press, 1953-1979.

———. *Memories, Dreams, Reflections*. Ed. Aniela Jaffé. New York: Random House, 1963.

Kafka, Franz. *The Penal Colony: Stories and Short Pieces*. Çeviri: Willa and Edmund Muir. New York: Schocken Books, Inc., 1961.
(*Ceza Sömürgesi*, Çev. Evrim Tevfik Güney, İstanbul, Bordo Siyah Yayınları, 2003.)

Kazantzakis, Nikos. *The Saviors of God*. Çeviri: Kimon Friar. New York: Simon and Schuster, 1960.

(*Allahın Garibi*, Çev. Ender Gürol, İstanbul, İz Yayıncılık, 2003.)

- Kierkegaard, Soren. *The Journals of Kierkegaard*. New York:Harper, 1959.
- Kipnis, Aaron. *Knights without Armor*. Los Angeles: Jeremy Tarcher, 1991.
- Lee, John. *At My Father's Wedding*. New York: Bantam, 1991.
- Leonard, Linda. *The Wounded Woman: Healing the Father- Daughter Relationship*. Boston: Shambhala Publications, 1983.
- Little, Brown Book of Anecdotes, The*. Ed. Clifton, Fadiman. Boston: Little Brown, 1985.
- Maloney, Mercedes, and Maloney, Anne. *The Hand That Rocks the Cradle*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1985.
- McCracken. Harold. *George Catlin and the Old Frontier*. New York: Bonanza Books, 1959.
- Miller, Arthur. *Death of a Salesman*. New York, Penguin, 1976. (*Satıcının Ölümlüğü*, Çev. Aytuğ İzat – Y.Emre İzat, İstanbul, Mitos Boyut Yayınları, 2002.)
- Modern Poems: An Introduction to Poetry*. Ed. Richard Ellman. New York: Norton, 1973.
- Modern Verse in English*. Ed. David Cecil ve Alan Tate . New York: MacMillan, 1958.
- Monick, Eugene. *Castration and Male Rage: The Phallic Wound*. Toronto: Inner City Books, 1991.
- . *Phallos: Sacred Image of the Masculine*. Toronto: Inner City Books, 1987.
- Moore, Robert, ve Gillette, Douglas. *King, Warrior, Magician, Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine*. San Francisco: Harper, 1991.
- Nietzsche, Friedrich. *The Portable Nietzsche*.Çeviri: Walter Kaufmann. New York: Viking, 1986.

- Norton Anthology of Poetry*. Ed. A. Alison. New York: Norton, 1970.
- Osherson, Sam. *Finding Our Fathers*. New York: Free Press, 1986.
- Pederson, Loren. *Dark Hearts: The Unconscious Forces That Shape Men's Lives*. Boston: Shambhala Publications, 1991.
- Perera, Sylvia Brinton. *Descent to the Goddess: A Way of Initiation for Women*. Toronto: Inner City Books, 1981.
- Ressler, Robert, and Schatman, Tom. *Whoever Fights Monsters*. New York: St. Martin's Press, 1992.
- Rilke, Rainer Maria. *Duino Elegies*. Çeviri: David Oswald. Einsiedeln, Switzerland: Daimon Verlag, 1992.
- _____. *Letters to a Young Poet*. Çeviri: M.D. Herter Norton. New York: W.W. Norton and Co., 1962.
- _____. *Selected Poems of Rainer Maria Rilke*. Çeviri: Robert Bly. New York: Harper and Row, 1981.
- Schwartz, Delmore. *The World Is a Wedding*. New York: New Directions Press, 1948.
- Shakespeare, William. *The Complete Works of Shakespeare*. Glenview, IL: Scott-Foresman, 1970.
- Sharp, Daryl. *The Secret Raven: Conflict and Transformation*. Toronto: Inner City Books, 1980.
- _____. *The Survival Papers: Anatomy of a Midlife Crisis*. Toronto: Inner City Books, 1988.
- Thomas, Dylan. *Collected Poems*. New York: New Directions Publishing Co., 1946.
- Thoreau, Henry. *The Best of Walden and Civil Disobedience*. New York: Scholastic Books, 1969.
- (Doğal Yaşam ve Başkaldırı, Çev. Seda Çiftçi, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2001. *Sivil İtaatsizlik Kamu Vicdanına Çağrı*, Çev. Yakup Coşar, İstanbul, 1997.)

- Von Frnaz, Marie-Louise. *Puer Aeternus: A Psychological Study of the Adult Struggle with the Paradise of Childhood*. 2nd ed. Boston: Sigo Press, 1981.
- Woodman, Marion. *Addiction to Perfection: The Still Unravished Bride*. Toronto: Inner City Books, 1982.
- . *Leaving My Father's House: A Journey to Conscious Femininity*. Boston: Shambhala Publications, 1992.
- . *The Pregnant Virgin: A Process of Transformation*. Toronto: Inner City Books, 1985.
- Wyly, James. *The Phallic Quest: Priapus and Masculine Inflation*. Toronto: Inner City Books, 1989.
- Yeats, Wiilim Butler. *The Collected Poems of W.B. Yeats*. New York: MacMillan, 1963.

SESİNİZİ DUYURUN

SATÜRN'ÜN GÖLGESİNDE

(Bu formda belirteceğiniz görüşler, yayınevi olarak gelişimimizi sürdürmemizde bize geribildirim sunacak ve size daha da kaliteli ve doyurucu yayınlar olarak yansıtacaktır. Bize göndereceğiniz bu form, web sayfamız ya da diğer tanıtım metinlerimizde de kullanılabilir.)

Formu Doldurma Tarihi:

1. Adınız, Soyadınız:

2. Doğum Tarihiniz: (Yıl/Ay/Gün)

3. Cinsiyetiniz: ☐ Kadın ☐ Erkek

4. Meslek/Uğraş:

Okul/Kurum: Bölüm:

5. Ev/İş Adresiniz:

.....

Ev Tel : İş Tel :

Ev/İş Faks: E-posta:

(İletilerimizde **yalnızca** e-posta ve faks kullanıyoruz.)

6. Hobileriniz ve meraklarınız.....

.....

7. Yayınevimiz dışındaki yayıncılardan en son okuduğunuz kitaplar

• •

• •

8. Sistem Yayıncılık'tan çıkan başka hangi kitapları okudunuz?

• •

• •

9. Elinizdeki kitap hakkındaki düşünceleriniz?

	Yeterli	Orta	Geliştirilebilir
☐ İçerik	☐	☐	☐
☐ Dil	☐	☐	☐
☐ Görsellik	☐	☐	☐

.....

.....

.....

10. Bu kitabı seçerken hangilerinden etkilendiniz?

- ☐ Başlık ☐ Kapak ☐ Arka Kapak Yazısı ☐ Tavsiye
☐ Reklam ☐ Medya ☐ Web Sayfamız ☐ Diğer

.....

11. Bu kitabı başkalarına önermeyi düşünür müsünüz?

- ☐ Evet ☐ Hayır

Çünkü, ...

.....

12. Bizden beklentileriniz?

.....

.....

.....

13. Diğer yayınlarımızla ilgili bilgi edinmek ister misiniz?

- ☐ Fiyat listesi istiyorum ☐ Katalog istiyorum

(E-posta listesindeki geçmiş dönemde yazılan mektup ve haberleri <http:\\groups.yahoo.com\\group\\sistem-okur> adresindeki Web sayfasından bulabilirsiniz.)

Formumuzu doldurduğunuz için teşekkürler.

Bize ulaşmak için bu formu, lütfen

Sistem Yayıncılık, Halkla İlişkiler Bölümü

Tünel, Nergis Sokak, Sistem Apt. No: 4 80050 Beyoğlu/İSTANBUL
adresine yollayınız.

SATÜRN'ÜN GÖLGESİNDE

JAMES HOLLIS

Mitolojide Satürn, gücünü elinden almalarına engel olmak niyetiyle evlatlarını yiyen Roma tanrısıdır. Satürn'ün bu ağır mirasını taşıyan erkek, kadın korkusu ve baba hasreti gibi yüklerle kendisini ve etrafındakileri yaralar. Jung'cu psikanalist James Hollis, bu yaralanmayı geniş bir perspektifle tanımlayarak erkeklerin ruhsal yaralarını iyileştirme yollarını arıyor.

Erkeklerin kalplerinde gizli 8 SIRRI dile getiren, erkeklerin başlıca düşmanının KADIN KORKUSU ile DİĞER ERKEKLER TARAFINDAN YARALANMA KORKUSU olduğunu öne süren *Satürn'ün Gölgesinde*, erkekler kadar kadınlara da sesleniyor.

“Erkeklerin spor ve savaş dışında çok az birliktelik kurması ne hazindir. Duygusal yakınlığın paylaşıldığı hemcins bir dosta erkekler arasında ne kadar ender rastlanır. Çoğu erkek korkularını, iktidarsızlığını ve kırılğan umutlarını ortaya koymaktansa ölmeyi tercih eder.”

“Sistem Yayıncılık,
bilgi ve sevginin
temel değerler olduğu
bir öğrenme ortamı
oluşturmak için vardır.”

Sistem Yayıncılık, Tünel, Nergis Sk., Sistem Ap., No: 4 34430 Beyoğlu-İSTANBUL
Tel: (212) 293 83 72-pbx Faks: (212) 245 66 14 E-posta: sistem@sistem.com.tr
<http://www.sistem.com.tr>